

TEORETICKÝ ČASOPIS ARMÁDY ČESKÉ REPUBLIKY

VOJENSKÉ ROZHLEDY

2

ROČNÍK 20 (52)

PhDr. Miloš Balabán, Ph.D., PhDr. Antonín Rašek

Východiska přípravy aktualizované Bezpečnostní strategie České republiky 2011

Delší dobu můžeme sledovat střetnutí dvou metodologických i praktických přístupů: jeden postuluje a prosazuje nutnost a možnost globálního strategického vládnutí spojený s integračními snahami demokratických seskupení; druhý považuje cosi takového za zbytečné až nemožné a logicky se staví proti integračním snahám, za kterými navíc vidí snahy po plánování a sociálním inženýrství. Spoléhá spíše na seberegulující mechanismy tržní ekonomiky a operativní řízení. Podobně tomu je pokud jde o jednotlivé státy. Zatímco za prvním pojetím jsou modelově spíše liberálně demokratické orientace, za druhým poté orientace konzervativní nebo liberálně-konzervativní. Převaha těch či oněch politických sil se projevuje i v ochotě tvořit a realizovat v nejrůznějších oblastech společenských aktivit strategické dokumenty. Lze připustit, že v některých zemích či v určitých obdobích tomu může být i naopak, podle toho, před jakými problémy stojí. [1]

Úvod

Podobně tomu může být i v případě vazby preference tvorby strategických dokumentů a tendencí k integraci. Souvisí to s vysokou mírou pravděpodobnosti s teorií rozporu mezi dlouhými periodami, resp. cykly, a velkou setrvačností řízených společenských dějů, a relativně krátkými cykly rozhodování politické moci determinovanými volebními obdobími.

V České republice byla a je v tomto směru situace ambivalentní. Zatímco bezprostředně po listopadových událostech roku 1989 se projevovala výraznější snaha po strategickém vládnutí a řízení země v souladu s participativně tvořenými vizemi, koncepcemi a strategiemi, velmi rychle byly tyto tendence zatlačeny do pozadí operativními přístupy. Čas od času se sice objevovaly záměry vést zemi systematictějšíм způsobem, např. Jahnova ekonomická strategie, [2] či strategické dokumenty Národní ekonomické rady vlády (NER), většinou však jen na základě narychlo a účelově zpracovávaných programů politických stran. Tyto snahy neměly dlouhé trvání, protože byly prosazovány jen některými politickými stranami, a navíc ne příliš důsledně.

Podobně tomu bylo i se strategickými dokumenty v bezpečnosti. Byly sice zpracovávány, ale vesměs byly málo účinné, nepromítaly se do praktické bezpečnostní politiky, většinou ani neodpovídaly možnostem země. Výjimkou bylo zpracování vojenské doktríny v roce 1991, vytvoření integrovaného záchranného systému a profesionalizace armády. V současné době je patrná tendence se znovu k tvorbě strategických dokumentů vrátit, právě v oblasti bezpečnosti. Reformy v sociální oblasti, zdravotnictví a důchodech takové strategické zázemí ve formě fundovanějších strategií s přesně vymezenými cíli většinou postrádají.

V souvislosti s přípravou, se vstupem a s členstvím v Severoatlantické alianci bylo velmi pozitivní rozhodnutí zpracovávat a každé dva roky novelizovat či aktualizovat

bezpečnostní strategii České republiky. Stalo se tak bohužel jen v letech 1999, 2001 a 2003 s mnoha doprovodnými problémy.

I. Bezpečnostní politika ČR a bezpečnostní strategie 1999–2003: historická reflexe

Na základě kritické analýzy bezpečnostních, obranných a vojenských strategií byly a mnohdy zůstávají hlavními problémy formování bezpečnosti a obrany České republiky, obrazně řečeno, některé „dluhy z minulosti“, které komplikovaly a komplikují její orientaci na budoucnost a na odpovídající respektované začlenění do NATO a EU a v současnosti na aktivní působení v nich v jejich prospěch i v prospěch naší země.

Jsou to tato nepřekonaná rezidua:

- bezpečnostní politika, její tvorba a realizace je zatím nevýraznou součástí veřejné politiky,
- netransparentnost rozhodovacích procesů v oblasti bezpečnostní politiky a nižší míra profesionality jejích aktérů,
- nedostatečná úroveň a obsah civilního řízení a kontroly bezpečnostního systému jako celku i jeho jednotlivých hlavních součástí,
- absence kvalifikované odborné i veřejné diskuze o bezpečnostní politice ČR a jejích prioritách, zastínění možné diskuze permanentními „kauzami“ a skandály v ministerstvech obrany, vnitra a zahraničních věcí,
- nízká míra participace občanské veřejnosti na tvorbě a realizaci bezpečnostní politiky,
- nízká úroveň respektování jakýchkoliv dokumentů strategického řízení v oblasti bezpečnosti obecně a výstavby prvků bezpečnostního systému zvláště,
- rezervy v přípravě profesionálů pro oblast bezpečnosti.

Všechny tři dosavadní bezpečnostní strategie ČR se shodují v tom, že funkcí bezpečnostní politiky je usměrňovat ochranu demokratických základů státu a zajišťovat vnitřní bezpečnost a vnitřní pořádek. Dále se shodují, že tento proces se uskutečňuje prostřednictvím bezpečnostního systému, i když ve výčtu jeho prvků se liší. Zatímco v Bezpečnostní strategii ČR 1999 se ještě píše o samostatném systému vnitřní bezpečnosti, Bezpečnostní strategie 2003 již uvádí bezpečnostní systém jako komplexní.

Smyslem koncipování bezpečnostní strategie České republiky bylo a je vytvořit podklad pro politické zadání zajištění bezpečnosti a obrany republiky. Zatímco v letech 1990–1992 tato zadání např. armáda dostávala (neutralizace, loajalizace, přechod k obranné strategii reorganizací a redislokací ve smyslu vídeňských dohod, rozdělení armády), po vytvoření Armády České republiky (AČR) toto zadání dlouho chybělo, což působilo vážné problémy. Podobně tomu bylo i v rezortech ministerstev vnitra a zahraničí. Bezpečnostní strategie ČR měla být „základním dokumentem bezpečnostní politiky, který identifikuje zájmy ČR, obecné bezpečnostní hrozby a z nich vyplývající rizika pro ČR. Definuje dlouhodobé záměry a opatření, jejichž cílem je zajistit podmínky

pro mírový vývoj a hospodářskou prosperitu ČR a zabezpečení jejích obyvatel před vnějšími a vnitřními hrozbami a riziky“.

Poslední Bezpečnostní strategie ČR z roku 2003 tento záměr ne zcela naplnila z těchto základních důvodů:

1. Analýza bezpečnostních hrozeb byla zredukována na jejich pouhý výčet, nebyl tu ani náznak kvantitativní a kvalitativní analýzy, o predikci vývoje těchto rizik nemluvě. Bez toho však není možné „dlouhodobé záměry a opatření“ definovat. Neznamená to, že by tyto pasáže nutně musely být v textu bezpečnostní strategie, ale nutně by měly být v přílohách, aby bylo průkazné, z čeho výčet bezpečnostních hrozeb vychází.
2. Vývody z charakteristiky bezpečnostního prostředí byly uváděny ve vágních formulacích jako: „Hlavním předpokladem pro bezpečnější mezinárodní prostředí ČR je stabilní bezpečnostní situace v Evropě. ČR k ní bude výrazně přispívat...“ nebo „Na obranu životních zájmů použije ČR kombinaci všech dostupných prostředků včetně krajních. K obraně strategických zájmů, které jsou uspokojovány s ohledem na zájmy životní, použije přiměřené prostředky s ohledem na vlastní možnosti“ atd. Takto text pokračoval v obecných formulacích dál, nebylo tu ani jedno konkrétní opatření a termíny jejich řešení, takže neumožňoval nebo znemožňoval věcné rozhodovací procesy, jako je proporce národní a alianční obrany, zbrojní politika, struktura armády, nákupy techniky, zvláště letecké apod. Opět to neznamená, že **bezpečnostní strategie (BS)** by měla nutně obsahovat konkrétní opatření či řešení včetně termínů, nebo jenom výjimečně jako závazný pokyn pro výrazně unikátní, jednorázové strategické rozhodnutí, a to v případě, že se jedná o opatření strategického významu. Konkrétní opatření a jejich termíny jako nástroj řízení bezpečnostního systému, resp. řízení prvků tohoto systému, pro něž bezpečnostní strategie vytváří rámec, by mohla být uvedena v návazné směrnici.
3. Bylo metodickou chybou svěřit tvorbu strategie jen ministerstvu zahraničních věcí s jen částečnou participací dalších relevantních rezortů, v čele zpracovatelského týmu by měl stát místopředseda vlády pověřený gescí za oblast bezpečnostní politiky a měla by být zpracovávána v rámci Bezpečnostní rady státu.
4. Skutečnost, že „pilířem kolektivní obrany je pro ČR NATO“ a že mezi strategické zájmy ČR patří „komplementární rozvíjení obranných schopností NATO a EU“, nevypovídá téměř nic o tom, čím ČR konkrétně hodlá ke zvýšení schopností Aliance a EU jako součást těchto organizací přispět. Vývoj od r. 2003 jen potvrdil malou míru ztotožnění se české společnosti s NATO a EU – převládá názor „my, ČR“ a „oni, EU a NATO“.

Bezpečnostní strategie České republiky 2003 nevymezovala přesněji proporce mezi zárukami kolektivní bezpečnosti a obrany a naším obranným příspěvkem, aby byl dostatečný a přesvědčivý. Zároveň ani nenaznačovala, v čem se můžeme spoléhat na spojence a v čem naopak jen na sebe, včetně možnosti vzájemné koordinace a výpomoci. Např. mezi novými členskými zeměmi NATO ve střední Evropě (protivzdušná obrana, protichemické a zdravotnické zabezpečení apod.).

Charakteristika bezpečnostního prostředí uváděla nové jevy v této oblasti, např. posilování postavení občanů, postavení nevládních organizací, význam sdělovacích prostředků a veřejného mínění ad., aniž by naznačovala přístup k řešení. Podobně tomu

bylo s rolemi OSN, OBSE a EU, které se jen obecně konstatovaly, což je nedostatečné, zvláště pokud jde o evropskou bezpečnostní a obrannou politiku, [3] výstavbu vojenských a policejních sil.

Nespornou slabinou Bezpečnostní strategie ČR 2003 bylo, že se soustřeďovala výrazněji ani ne tak na analýzu jako spíše na popis existujícího systému a na výčet existujících bezpečnostních hrozeb, málo na hrozby potenciální. Takový postup obvykle vede k optimističtějšímu posuzování bezpečnostního prostředí.

Nesporným kladem Bezpečnostní strategie ČR 2003 je definování bezpečnostních zájmů ČR. Jsou však do té míry obecné, že se mohou vztahovat k jakékoliv evropské demokratické zemi. Bylo by ale pošetilé očekávat, byť by to bylo žádoucí, že tyto zájmy budou vyjadřovat specifické zájmy, které ČR vzhledem ke své geografické pozici, tradicím i schopnostem má. Pošetilost takového očekávání spočívá v neschopnosti českých politických aktérů dohodnout se na jakémkoliv konsenzu zejména v tom, co by znamenalo jasnou a neměnnou profilaci ČR v aliančním a evropském společenství, kterou by ČR musela komplexně komunitárně prosazovat.

Rozhodující bylo, jaké komplexní závěry – pokud šlo o prostředky bezpečnostní politiky – tvůrci dokumentu z analýzy bezpečnostního prostředí a identifikace bezpečnostních zájmů České republiky vyvozovali. Odpovědnost byla delegována orgánům zákonodárné, výkonné a soudní moci. Za funkčnost komplexního působení bezpečnostního systému měla odpovídat vláda. Pokud šlo o bezpečnostní systém České republiky, dokument však popisoval pouze prvky, ze kterých se skládá, a jejich odpovědnost vyplývající z ústavy a ze zákonů. Ani ve stanovení obranných úkolů dokument nepřekračoval vyšší míru obecnosti. Sice se zde uvádělo, že „obránná politika se řídí zásadami demokratické kontroly ozbrojených sil a předpokládá především politické řešení krizí“, aniž by tu byl náznak, že právě absence profesionálního civilního řízení přivedla bezpečnost, obranu a armádu do všeobecně známého krizového stavu, který trvá dodnes a možná i kulminuje.

Bezpečnostní strategie České republiky 2003 jako v pořadí třetí dokument s dvouletou periodou obměny sehrál sice koordinační funkci mezi relevantními institucemi, ale zároveň při kvalitativním zlepšení opakoval základní neduh: byl především zahraničně-politickým dokumentem. Z dikce dokumentu bylo patrné, že autory byli převážně pracovníci ministerstva zahraničních věcí a až příliš respektovali, že tvoří materiál, který bude zároveň a především studován zahraničními partnery.

Lze sice souhlasit a autory dokumentu, že „členství v Severoatlantické alianci poskytuje samo o sobě bezprecedentní úroveň bezpečnostních jistot“, ale to neznamená, že se na to lze automaticky spoléhat. Je třeba objektivně hodnotit konkrétní stav potenciálu NATO a EU a jejich vůli a schopnost čelit existujícím i potenciálním bezpečnostním hrozbám.

Již při projednávání druhé inovované pracovní verze bezpečnostní strategie na semináři ministerstva zahraničních věcí a výboru pro zahraniční věci, obranu a bezpečnost Senátu Parlamentu České republiky 31. 10. 2000 se objevila řada kritických poznámek:

- bezpečnostní hrozby je třeba hierarchizovat,
- je nutná proporce expediční, mírové a krizové funkce ozbrojených sil,
- mezi nevyřešené otázky patří další rozvoj spolupráce v rámci mnohonárodních sil, zejména ve vytváření mnohonárodních velitelství,

- chybí analýza morálně politického a občanského profilu obyvatel, míry jejich identifikace se základními hodnotami českého státu,
- v mnoha oblastech stále chybí koncepce krizového řízení,
- je nutné zdůraznit zajištění bezpečnosti informačních systémů a utajení,
- dokument by měl mít určitý motivační charakter,
- existuje rozpor mezi narůstající kvalitou dokumentů a dosti značným chaosem v reálném provozu bezpečnostních složek, na což dokumenty příliš nereagují,
- zapojení do evropské obrany je zatím iluzí, naše bezpečnost je především spojena s Aliancí,
- není možné se vyhnout struktuře vojenského rozpočtu a rozpočtovým prioritám, zvláště pokud jde o podíl mezi investičními a neinvestičními prostředky, především výdaji na vědu a výzkum.

V souvislosti s těmito závěry lze připomenout, že již v roce 2002 byly identifikovány tyto hlavní cíle pro zvýšení efektivity bezpečnostní politiky ČR (Rašek: 2002):

1. Zapojit se aktivněji do mezinárodního společenství při zajišťování stabilního bezpečnostního prostředí, a to především v multilaterálních institucích, což je v souladu s českými národními zájmy (EU, NATO, OSN, RE, OBSE, SB, MMF, ad.).
2. Mít v souladu s bezpečnostní strategií ČR vliv na strategickou bezpečnostní a obrannou koncepci Severoatlantické aliance a evropskou bezpečnostní a obrannou politiku v Evropské unii, zvláště pokud jde o středoevropský a východoevropský prostor.
3. Podporovat transatlantickou spolupráci v NATO a EU a ujasnit si přístup k protiraketové obraně Spojených států.
4. Účastnit se různých typů mírových misí zvláště v Evropě.
5. Podporovat vojenskou spolupráci zemí Visegrádu a koordinaci zbrojní výroby.
6. Vytvořit podmínky pro rozvoj bezpečnostního myšlení, a to zvláště budováním pracovišť se strategickým určením.
7. Zajistit kvalitní civilní řízení a kontrolu armády a policie a vytvořit prostředí pro občanskou a politickou podporu armády a policie.

II. Bezpečnostní strategie 2011: pozitivní krok s riziky

Po mnohaleté absenci tvorby bezpečnostní strategie ČR se v programovém prohlášení vlády Petra Nečase ze 4. srpna 2010 objevil závazek vrátit se k tvorbě bezpečnostní strategie. Tento záměr bezúspěšně prezentovaly i předcházející vlády premiéra Mirka Topolánka (2006-2009). Nečasova vláda bere tento záměr vážněji. Ministerstvo zahraničních věcí proto v listopadu 2010 pro zasedání Bezpečnostní rady státu zpracovalo Harmonogram aktualizace Bezpečnostní strategie České republiky. Nemá jít o nový dokument, ale po osmileté pauze jen o aktualizaci strategie z roku 2003. Bude opět zpracováván v gesci MZV, i když v čele je místopředseda vlády.

Harmonogram aktualizace Bezpečnostní strategie České republiky ustavil k jejímu zpracování ad hoc pracovní skupinu **výboru pro koordinaci zahraniční bezpečnostní politiky (VKZBP)** Bezpečnostní rady státu pod vedením prvního náměstka ministra zahraničních věcí. Tato skupina zřídila šest odborných komisí pro přípravu textu aktualizované bezpečnostní strategie, jež byla předložena VKZBP v plánovaném termínu

do konce dubna 2011. V průběhu přípravy strategie proběhly mj. dva semináře s bezpečnostní komunitou v CEVRO Institutu a v Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR (únor, březen) v gesci CEVRO Institutu.

Přijaté termíny vzbuzují jistou skepsi. Byly by přijatelné za předpokladu, kdyby novelizace, resp. aktualizace probíhaly v přijatých dvouletých cyklech, což se nestalo. Není naplněn ani druhý předpoklad, jímž je permanentní diskuze o strategických bezpečnostních problémech a prioritách ČR. Ta ale neprobíhala a neprobíhá již od roku 2000. Proto se také mohlo stát, že jak Bezpečnostní strategie z roku 2001, tak z roku 2003 neměly žádný reálný vliv na vývoj AČR, která prošla v první dekádě spíše chaotickým procesem „reforem reforem“. Ten způsobil značné materiální i personální ztráty a AČR nyní musí na počátku druhé dekády zcela nově stanovovat své priority, a to ve ztížených ekonomických podmínkách (východiskovým dokumentem je Bílá kniha o obraně, jejíž zpracování začalo před zahájením přípravy Bezpečnostní strategie ČR 2011).

Za jediný náznak diskuze o strategických otázkách mohla být považována debata o rozmístění radiolokátoru protiraketové obrany USA na našem území v letech 2007-2009. V tomto strategickém rozhodovacím procesu nebyly respektovány (geo)politické ani technologické souvislosti dislokace, resp. rozmístění radiolokátoru se primárně stalo předmětem vnitropolitického boje. Opuštění projektu novou americkou prezidentskou administrativou v září 2009 jen zvýraznilo chybný postup druhé Topolánkovy vlády v této problematice.

Od prosince roku 2003, kdy platí novelizovaný text Bezpečnostní strategie České republiky, došlo pouze k jedinému pokusu o určitou reflexi aktuálního bezpečnostního vývoje v podobě Zprávy o zajištění bezpečnosti České republiky (schválena usnesením vlády č. 83 ze dne 25. ledna 2006). Je tedy patrná dlouhodobá absence tvorby základního strategického dokumentu v této oblasti. To mj. svědčí o malém zájmu odpovědných orgánů o tuto problematiku. Aktualizace platné Bezpečnostní strategie ČR je podle vlády „nutná z důvodu závažných změn v bezpečnostním prostředí, které se stává stále více komplexním a obtížně předvídatelným. Pokračuje stírání rozdílů mezi vnitřní a vnější bezpečností státu. Roste různorodost aktérů a prohlubuje se provázanost bezpečnostních trendů, faktorů a hrozeb“. Základní koncepční dokumenty aktualizovala Severoatlantická aliance (Strategická koncepce NATO 2010) i Evropská unie (Evropská bezpečnostní strategie 2003, Zpráva o implementaci evropské bezpečnostní strategie 2008, Návrh strategie vnitřní bezpečnosti EU 2010).

Významnou součástí procesu aktualizace bezpečnostní strategie je podle vlády „tvorba konsenzu napříč politickým spektrem“, což předpokládá akceptovat metodu participativní tvorby dokumentu, jako je tomu např. i při tvorbě tzv. Bílé knihy o obraně České republiky. Neopomenutelnou součástí aktualizace Bezpečnostní strategie ČR je proto účast zástupců bezpečnostní komunity, včetně odborné veřejnosti z nevládních organizací, akademických kruhů apod. Z přípravných textů je patrné, že struktura aktualizace bezpečnostní strategie bude determinována strukturou pracovních komisí, které se mají zabývat touto problematikou:

1. Strategické prostředí, zájmy ČR a strategie jejich prosazování.
2. Obrana ČR.
3. Vnitřní hrozby a rizika a ochrana obyvatelstva.
4. Ekonomické aspekty bezpečnostní strategie.
5. Energetická a surovinová bezpečnost.
6. Řízení a fungování bezpečnostního systému.

Z metodologického hlediska je zajímavý a ambiciózní záměr pracovat s bezpečnostními hrozbami jako sekvencí *hrozba – důsledek – jak hrozbě čelit*. Stejně tak je nutné přijmout záměr, aby problematika nebyla zpracovávána rezortně včetně analýzy bezpečnostních hrozeb. Podobně je tomu s respektováním vazby *bezpečnostní hrozba – alokace zdrojů*. I když je to z hlediska zpracování dokumentu velmi náročné.

V žádném případě by se nemělo pochybovat o tom, zda v bezpečnostní strategii má či nemá být problematika řízení a fungování bezpečnostního systému, protože to je dosud nejslabší článek celého systému. Bezpečnostní strategie 2011 musí také vycházet z analýzy globálního a evropského bezpečnostního prostředí, respektovat bezpečnostní politiku NATO a EU včetně závěrů strategických bezpečnostních dokumentů obou organizací.

III. Mezinárodní kontext přípravy Bezpečnostní strategie ČR 2011, strategické bezpečnostní dokumenty NATO a EU

Příprava nové verze bezpečnostní strategie ČR se uskutečňuje v období, kdy jsou ve světové politice a ekonomice patrné některé nové klíčové trendy vývoje, jež nebyly v době přípravy předešlé strategie tak patrné:

1. Růst role nových aktérů (včetně větší emancipace starých jako je Rusko) – mocností v globálním měřítku a s tím související přesun těžiště mezinárodních záležitostí z transatlantického prostoru do prostoru východní a jižní Asie (Čína, perspektivně Indie).
2. Pokles globální role Západu (USA a Evropa), a to nejen vzhledem k růstu nových aktérů, ale i pod vlivem finanční a ekonomické krize, která zasáhla především Spojené státy a Evropu (EU). Krize může ovlivnit i bezpečnostní politiku jednotlivých členských zemí EU a NATO (reprioritizace cílů bezpečnostní politiky, omezení výdajů na obranu včetně Spojených států, omezení globálních bezpečnostních ambicí).
3. Krizové symptomy uvnitř EU (krize eurozóny) ovlivňující akceschopnost EU a její možnost vystupovat jako globální bezpečnostní aktér.
4. Oslabování transatlantické vazby (odlišnost geopolitických, ekonomických a bezpečnostních priorit USA a Evropy) a paralelně rozdílné přístupy evropských zemí k řadě ekonomických a bezpečnostních problémů a výzev řešených v rámci EU a NATO.
5. Existence nových typů hrozeb, mj. ekonomické a sociální povahy, [4] a jejich sílící vzájemná provázanost.

Tyto nové trendy budou ovlivňovat bezpečnostní prostředí zřejmě po celou druhou dekádu 21. století. Z tohoto důvodu je pro českou bezpečnostní politiku důležité další směřování NATO, o kterém se jednalo na jeho 22. summitu v Lisabonu (listopad 2010).

Klíčovým dokumentem summitu se stala nová strategická koncepce NATO *Active Engagement, Modern Defence – Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organisation*. [5]

V souladu s logikou předcházejících strategických koncepcí je i koncepce 2010 určená ke stanovení cílů a úkolů Aliance a způsobů jejich naplňování v dlouhodobějším horizontu – v daném případě do roku 2020. Z textu koncepce vyplývá jeden rozdíl proti předcházejícím koncepcím: koncepce 2010 je pojímána spíše jako základ pro další diskuze a jednání mezi členy Aliance o tom, jak naplnit její obsah, než jako jasná interpretace vymezující proces obranného plánování a politiky NATO. Jedná se tedy o určité vymezení rámce pro další fázi „evoluce“ NATO, ale bez konkrétnější specifikace, jak tento proces realizovat.

Přesto koncepce potvrdila status quo Aliance ve třech zásadních cílech:

- kolektivní obrana (článek 5 Severoatlantické smlouvy),
- krizové řízení,
- kooperativní bezpečnost.

Nebyl sice definován nejvíce prioritní cíl, nicméně největší pozornost co do rozsahu byla věnována krizovému řízení, kontrole zbrojení, odzbrojení, procesu nerozšiřování ZHN, posilování spolupráce se zeměmi mimo NATO (především Rusko) a mezinárodními organizacemi. V koncepci též zůstal, i když do jisté míry formálně, závazek politiky „otevřených dveří“ pro další evropské země, které by se chtěly stát členy NATO.

Definování hlavních výzev a hrozeb budoucího vývoje pro NATO odráží dva přístupy k budoucímu směřování NATO, které se uvnitř Aliance projevují od konce studené války. Jeden přístup pojímá NATO jako vojenskopolitickou alianci, která je zaměřena na obranu území a zájmů jejích členů. Druhý naopak vnímá NATO jako politickou organizaci, která je zodpovědná za vytváření kooperativní bezpečnosti v euroatlantickém prostoru. V daném případě je nutné uvést, že ze strategické koncepce, ani z dalších dokumentů přijatých na summitu NATO nevyplývá, který ze dvou směrů může být v rámci NATO prioritní.

V charakteristice mezinárodního bezpečnostního prostředí jsou definovány tyto hlavní bezpečnostní hrozby:

- rozšiřování raketové technologie a ZHN,
- terorismus a všechny typy přeshraničního organizovaného zločinu,
- kybernetické útoky,
- ohrožení komunikačních, transportních a tranzitních cest zajišťujících globální obchod a energetickou bezpečnost,
- militarizace vesmíru,
- negativní klimatické změny, zdravotní rizika (epidemie), nedostatek vody, tlak na zvyšování energetické spotřeby.

V koncepci byly reflektovány i negativní dopady globální ekonomické a finanční krize.

Se strategickou koncepcí NATO je do značné míry kompatibilní i **evropská bezpečnostní strategie**. [6] Její první verze z roku 2003 definovala pět hlavních hrozeb: terorismus, šíření ZHN, regionální konflikty, zhroucení státní moci a organizovaný zločin. Ve zprávě o implementaci strategie [7] (2008) byly navíc mezi globální výzvy a klíčové hrozby zařazeny zajištění kybernetické a energetické bezpečnosti a hrozba klimatických změn. Evropská bezpečnostní strategie byla nicméně často označována jako svého druhu „abstraktní bezpečnostní vize“. Nicméně je nutné konstatovat, že i přes aktuální problémy evropského integračního procesu se v období po schválení

Lisabonské smlouvy projevuje posun k větší konkrétnosti cílů a nástrojů evropské bezpečnostní politiky, což mj. reprezentuje návrh strategie vnitřní bezpečnosti EU „Směrem k evropskému modelu bezpečnosti“ [8] který předložilo Španělsko jako předsednická země v Radě EU v únoru 2010. Návrh strategie přichází s několika závažnými tezemi a závěry, které mohou bezesporu být i inspirací pro přípravu Bezpečnostní strategie ČR 2011.

Co se týče hlavních bezpečnostních hrozeb, definuje je takto:

- všechny formy terorismu,
- závažná a organizovaná trestná činnost (obchod s drogami, hospodářská trestná činnost, obchodování s lidmi, převaděčství, nedovolený obchod se zbraněmi, násilné trestné činy, praní peněz, falšování dokladů, korupce),
- počítačová trestná činnost,
- přeshraniční trestná činnost,
- násilí samo o sobě (násilí páchané mladými lidmi nebo násilí páchané na sportovních akcích),
- přírodní katastrofy a katastrofy způsobené lidmi.

Strategie vnitřní bezpečnosti definuje **evropský model bezpečnosti**, jehož hlavními principy by měla být ochrana práv a svobod, zlepšování spolupráce a solidarity mezi členskými státy, řešení příčin nedostatečné bezpečnosti a nikoliv jen následků, zařazení prevence a předvídání mezi priority, zapojení všech sektorů, které hrají roli v oblasti ochrany veřejnosti (politického, ekonomického, sociálního atd.), informování občanů o bezpečnostních politikách a v neposlední řadě uznání vzájemné závislosti mezi vnitřní a vnější bezpečností při vytváření **koncepce „globální bezpečnosti“** se třetími zeměmi.

Velmi zásadní tezí strategie je konstatování, že „bezpečnost se tedy prostřednictvím prevence a zvládání společných hrozeb stala klíčovým faktorem při zajišťování vysoké kvality života v evropské společnosti a při ochraně kritických infrastruktur“.

Možná realizace strategie vnitřní bezpečnosti EU, resp. evropského modelu bezpečnosti, bude záviset na vývoji evropského integračního procesu v „postlisabonském“ období včetně postojů naší politické reprezentace.

Při přípravě Bezpečnostní strategie ČR 2011 by stálo za úvahu implementovat do jejího obsahu principy lidské bezpečnosti („human security“), tak jak jsou obsaženy v Doktríně lidské bezpečnosti pro Evropu z roku 2004. [9] V daném případě se jedná o nové přístupy k používání vojenských i nevojenských sil a kapacit, které má EU k dispozici pro řešení konfliktů ohrožujících globální a regionální bezpečnost.

IV. Závěry a doporučení pro přípravu Bezpečnostní strategie ČR 2011

Základní problémy, předpoklady a východiska

1. Zvážit, zda Bezpečnostní strategii ČR nekoncepovat jako dokument určující priority a cíle bezpečnostní politiky ČR v dlouhodobějším horizontu (2020).
2. Při zpracování Bezpečnostní strategie vycházet ze strategických dokumentů vyšší úrovně – NATO, EU, popř. OSN, OBSE ad., na jejichž zpracování se ČR podílela. Nelze je přejímat bez přihlédnutí k českým bezpečnostním zájmům a konkrétním

bezpečnostním hrozbám, zvláště obecnějším a vnitřním. Bezpečnostní strategie ČR by zároveň měla svým obsahem přispět k tomu, aby naši zástupci v těchto světových a evropských organizacích mohli ovlivnit jejich politiku jak obecně, tak v náš prospěch. ČR by v Bezpečnostní strategii 2011 měla jasně deklarovat, čím přispěje ke zvýšení jejich schopností v oblasti bezpečnosti, a to i v nevojenských oblastech, jak se na ně Aliance výrazněji orientuje. To je důležité zejména proto, že je to návaznost na budování vlastních schopností, resp. kapacit, které budou znamenat i značné náklady (viz zkušenosti z tzv. specializací v oblasti pasivních sledovacích systémů a OPZHN). Bude to nutné i v nevojenských oblastech, jinak se ČR definitivně dostane do role „černého pasažéra“ NATO a EU a na periferii evropského dění.

3. Členství v NATO a EU představuje zásadní garanci bezpečnosti ČR, je ale třeba objektivně hodnotit konkrétní stav potenciálu NATO a EU. Vzhledem k tomu, že jak NATO, tak i EU procházejí jistou vnitřní krizí, měla by bezpečnostní strategie jasně deklarovat, jak ČR přispěje k jejímu překonání.
4. Velmi důležitou částí bezpečnostní strategie by měla být vnitřní bezpečnost státu jako součást bezpečnosti celé EU (v návaznosti na evropský model bezpečnosti, resp. **pojetí území EU jako prostoru svobody, bezpečnosti a práva**, je nutné přesněji určit adresáty Bezpečnostní strategie ČR, tj. komu je primárně určena (státní správě, bezpečnostním expertům, veřejnosti, zahraničním partnerům); měla by však být dostupná a srozumitelná co nejširší občanské veřejnosti.
5. Klíčové pro posuzování struktury a obsahu nejen bezpečnostní strategie, ale celé bezpečnostní politiky jsou bezpečnostní zájmy, které definuje ústavní zákon 110/1998 Sb. („Zajištění svrchovanosti a územní celistvosti České republiky, ochrana jejích demokratických základů a ochrana životů, zdraví a majetkových hodnot.“). Bezpečnostní zájmy musejí vycházet zároveň z občanských zájmů. V popředí pozornosti musí proto být axiologická problematika, tj. které lidské hodnoty, typické pro českou populaci, je nutné v Bezpečnostní strategii ČR preferovat.
6. Bezpečnostní strategie by měla vycházet z toho, že zajištění vnější a vnitřní bezpečnosti ČR je základním předpokladem kvality života, její udržitelnosti, a jednou ze základních funkcí státu.
7. Bezpečnostní strategie ČR 2011 by se měla promítnout do reálné podoby bezpečnostní politiky jako širšího procesu a jednotlivých složek bezpečnostního systému a měla by na tomto základě přispět k výraznému zlepšení civilního řízení a kontroly bezpečnostního systému a jeho jednotlivých hlavních součástí.
8. Bezpečnostní strategie by měla definovat východiska pro optimalizaci bezpečnostního systému a pro vytváření systému komplexního řízení bezpečnosti v ČR.

Analytické předpoklady

9. Analýza by měla zhodnotit předcházející bezpečnostní strategie, zvláště z roku 2003, stav jejich plnění, negativa i pozitiva, změny, k nimž v analyzovaném období došlo, tzn. jaký vliv měly předchozí na reálné fungování bezpečnostní politiky ČR a jednotlivých součástí bezpečnostního systému.

10. V procesu přípravy bezpečnostní strategie by měla být maximální pozornost věnována co nejkonkrétnější analýze globálních geostrategických trendů a bezpečnostních hrozeb a z nich vyplývajících rizik.
11. Analýza a prognóza bezpečnostní situace v procesu přípravy bezpečnostní strategie musejí vždy identifikovat nositele konkrétní hrozby a vyústit ve scénáře důsledků pro bezpečnostní politiku (cíle bezpečnostní politiky, fungování bezpečnostního systému, logistické a právní zajištění, civilní řízení a demokratická kontrola bezpečnostní politiky). [10]
12. Analýza musí více přihlížet k závažným aspektům ekonomické a energetické bezpečnosti státu a k dopadům klimatických změn a přírodních kalamit.

Tvorba bezpečnostní strategie

13. Při přípravě Bezpečnostní strategie ČR 2011 by se měla v celém průběhu její tvorby plně využít participativní metoda její přípravy vzhledem k tomu, že se jedná o základní dokument bezpečnostní politiky státu. Participativní zpracování Bezpečnostní strategie ČR a její parlamentní projednávání by mělo přispět k co nejširší míře souhlasu politických stran, nevládních organizací a celé občanské veřejnosti s tímto dokumentem.
14. Tvorba Bezpečnostní strategie ČR je výsledkem deduktivně-induktivní metodiky, tzn. musí vycházet z vlastní analýzy, a zároveň respektovat poznatky strategií nižší úrovně obecnosti, včetně strategických dokumentů jednotlivých rezortů.
15. Bezpečnostní strategie by měla vzít v úvahu i riziko vyplývající z devalvace bezpečnostních věd, a zejména nízké úrovně myšlení politické reprezentace v oblasti bezpečnosti (napříč celým politickým spektrem) bez viditelné snahy tento stav zlepšit (cílenou kultivací svých politických programů a výchovou odborníků).
16. I když dosavadní vývoj vzhledem ke složitosti a nelehké předvídatelnosti bezpečnostních hrozeb a z nich vyplývajících rizik prokazuje splývání vnější a vnitřní bezpečnosti a nutí k integraci nástrojů ke jejich řešení, je třeba tuto tendenci přesně specifikovat, aby nedošlo ke kompetenčním sporům, vyhýbání se odpovědnosti i ke zneužití.
17. Významná pozornost musí být věnována vymezení obranné funkce ozbrojených sil, vysílání jednotek do zahraničních misí a zajištění ochrany vzdušného prostoru ČR. Zároveň by mělo být jasné, které funkce ČR nebude schopna zajistit samostatně a bude se spoléhat na spojení.
18. Bezpečnostní strategie ČR musí respektovat lidské, finanční, materiálové aj. zdroje země, zvláště by měla být kvalifikovaným odhadem specifikovat objem prostředků na zajištění bezpečnosti ČR ve střednědobém a dlouhodobém horizontu.
19. Bezpečnostní strategie by měla obsahovat úvahu o její proveditelnosti, tzn. návrh právních a exekutivních, aktuálních i perspektivních realizačních opatření.
20. Pozornost by měla být věnována trendu možné privatizace vnitřní a vnější bezpečnosti především s ohledem na vzrůstající roli soukromých bezpečnostních služeb (právní vymezení jejich působnosti).
21. V procesu přípravy Bezpečnostní strategie ČR by mělo dojít k posílení role Bezpečnostní rady státu v procesu tvorby, realizace a řízení bezpečnostní

politiky ČR. Bezpečnostní rada státu by se měla přeměnit v instituci, v níž by kvalifikovaní odborníci mezi zasedáními rady kontinuálně jednak analyzovali změny, které v bezpečnostním prostředí vyvolávají změny v charakteristice hrozeb, v jejich síle a pravděpodobnosti, jednak by dbali na realizaci Bezpečnostní strategie ČR.

Bezpečnostní strategie, její vazby, proces schvalování a využití

22. Na Bezpečnostní strategii ČR navazují další strategické dokumenty, které ji konkretizují. Bezpečnostní strategie se proto nemůže vyhnout značné míře obecnosti, měla by však jednotlivé oblasti, jichž se týká, dostatečně jasně vymezit. V diskuzi o bezpečnostní strategii by při tom mělo být zpracovatelskému týmu jasné, jaké konkrétní dokumenty nižšího řádu to budou, tj. jejich struktura a obsahové zaměření.
23. Posoudit, zda by nebylo vhodné určit, které strategické dokumenty nižší úrovně mají být v příslušných rezortech vlády zpracovány a s jakou periodicitou. [11]
24. V případě, že bude rozhodnuto o platnosti bezpečnostní strategie pro delší časový horizont, je nutné zajistit proceduru pravidelného hodnocení jejího plnění a dopadů realizace (mj. právní, ekonomické aj. zajištění obrany země, fungování bezpečnostního systému apod.).
25. Posoudit, zda by Bezpečnostní strategii ČR jako základní dokument bezpečnostní politiky státu neměl projednat a možná i schválit Parlament ČR a podepsat prezident republiky.
26. Bezpečnostní strategie ČR by měla poskytnout domácí veřejnosti a zahraničním partnerům jasnou představu o českých bezpečnostních zájmech, hodnotách a prioritách české bezpečnostní politiky o BS jako nástroji komunikace s veřejností.

Práce vznikla v rámci projektu výzkumu, vývoje a inovací „Trendy, rizika a scénáře bezpečnostního vývoje ve světě, Evropě a ČR – dopady na bezpečnostní politiku a bezpečnostní systém ČR“, VG2012013009 a výzkumného záměru FSV UK Praha „Rozvoj české společnosti v Evropské unii: výzvy a rizika“, MSM 0021620841.

Poznámky k textu:

- [1] Autoři děkují za cenné poznámky a připomínky Lubošovi Dobrovskému, Ing. Vladimíru Karaffovi, CSc., Ing. Vladimíru Krulřkovi a PhDr. Liboru Stejskalovi.
- [2] **Ing. Martin Jahn, MBA**, nar. 1970, český manažer a bývalý politik, generální ředitel Volkswagen Group v Rusku. Jeho ekonomická teorie slibuje výraznější ekonomický růst, nízkou nezaměstnanost a rostoucí životní úroveň, a to za předpokladu podaří-li se z naší země vytvořit znalostně technologické centrum Evropy. Cestou k tomu je pět pilířů: optimální institucionální prostředí pro podnikání, finanční zdroje, optimální infrastruktura hospodářského rozvoje, využití lidských zdrojů a podpora vědy a výzkumu podněcující inovační rozvoj, http://www.wikipedia.org/wiki/Martin_Jahn.
- [3] 1999 – vznik tzv. evropské bezpečnostní a obranné politiky (ESDP – European Security and Defence Policy), v r. 2007 Lisabonskou smlouvou přejmenovanou na **společnou bezpečnostní a obrannou politiku** (CSDP – Common Security and Defence Policy), která je podobně jako byla ESDP stálou součástí SZBP, společné zahraniční a bezpečnostní politiky EU (CFSP – Common Foreign and Security Policy), založené maastrichtskou smlouvou v r. 1993.
- [4] Na páté pražské bezpečnostní konferenci „Bezpečnostní strategie pro Evropu: nové priority, nové výzvy“ pořádané SBP CESES FSV UK v rámci předsednictví Francie v Radě EU v listopadu 2008 identifikovali M. Balabán a A. Rašek v hlavním vystoupení konference „Evropská bezpečnost v globálním kontextu (Reflexe bezpečnostních analýz a prognóz ve světě, v EU a v ČR v letech 2003-2008)“

dvanáct hrozeb nad rámec hrozeb jmenovaných v evropské bezpečnostní strategii z roku 2003: degradace životního prostředí nevratnými klimatickými změnami, omezený přístup k energetickým zdrojům, přirodní katastrofy, epidemie, resp. pandemie, stárnutí populace v zemích EU, ilegální migrace, ohrožení evropského sociálního modelu vlivem nepředvídaných, resp. nezvladatelných následků globalizace („sociální bezpečnosti“), radikalizace části společností z etnických a sociálních příčin, korupce a praní špinavých peněz, technologické havárie, selhání, zneužití nebo kolaps počítačových technologií, humanitární krize. Blíže viz BALABÁN M., RAŠEK A. Evropská bezpečnost v globálním kontextu (Reflexe bezpečnostních analýz a prognóz ve světě, v EU a v ČR v letech 2003-2008), *Vojenské rozhledy* 1/2009, s. 23-30.

- [5] http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_68580.htm.
- [6] Návrh strategie vnitřní bezpečnosti Evropské unie: „Směrem k evropskému modelu bezpečnosti“, <http://register.consilium.europa.eu/pdf/cs/10/st05/st05842-re02.cs10.pdf>; <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/78367.pdf>.
- [7] http://www.eu-un.europa.eu/documents/en/081211_EU%20Security%20Strategy.pdf.
- [8] <http://register.consilium.europa.eu/pdf/cs/10/st05/st05842-re02.cs10.pdf>.
- [9] Doktrína lidské bezpečnosti pro Evropu. Barcelonská zpráva studijní skupiny pro evropské bezpečnostní kapacity (http://www.ceses.cuni.cz/CESES-76-version1-doktrina_lidske_bezpecnosti.pdf).
- [10] **Navrhovaná struktura strategických dokumentů ČR v oblasti bezpečnosti**
Vzhledem k teoretickým východiskům této studie a ke konkrétní situaci by pravděpodobně stačilo, kdyby **struktura strategických dokumentů** byla následující:
 - a) **Bezpečnostní strategie ČR** – vychází z aktuální evropské bezpečnostní strategie a ze strategie NATO, z dosavadních bezpečnostních strategií a je založena na dlouhodobých vizích a novelizována v souladu s programovým prohlášením vlády. Je schvalována parlamentem.
 - b) **Programové prohlášení vlády ČR** – vychází programu vítězné politické strany nebo koalice stran, jak z aktuální situace, tak z dlouhodobých programů založených na stranických vizích.
 - c) **Obranná strategie ČR.**
 - d) **Dlouhodobé vize jednotlivých rezortů.**
 - e) **Strategie ministerstev zahraničních věcí, vnitra a obrany.**
 - f) **Dílčí strategie a koncepce rezortů** – např. Vojenská strategie ČR, Vojenská doktrína AČR, strategie boje proti terorismu, organizovanému zločinu a korupci apod.
 - g) **Zpráva o stavu zajištění bezpečnosti.**
 - h) **Zpráva o stavu zajištění obrany** – zprávy se předkládají v určených termínech vládě.
- [11] Blíže viz RAŠEK, A. Tvorba strategických bezpečnostních dokumentů. In *Strategické řízení ve veřejné správě a přístupy k tvorbě politiky*. Praha: FSV UK, Matfyzpress, 2010, s. 106-128.

Literatura:

- BALABÁN, M. Tvorba a realizace bezpečnostní politiky-historická reflexe a současné výzvy, In *Bezpečnostní politika České republiky – výzvy a problémy*. Praha: AVIS, 2004.
- BALABÁN, M., STEJSKAL, L. a kol. *Kapitoly o bezpečnosti*. Praha: Karolinum, 2010, druhé, změněné a doplněné vydání.
- BALABÁN, M., RAŠEK, A. Možnosti realizace systému komplexního řízení bezpečnosti v České republice. In *Kapitoly o bezpečnosti*. Praha: Karolinum, 2010, druhé, změněné a doplněné vydání.
- JANDA, J. (ed.) *Bezpečnostní politika České republiky*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1996.
- POTUČEK, M.; PURKRÁBEK, M.; VAVROUŠEK, J. (ed.) *Zrod teorie veřejné politiky v ČR*. Praha: UK FSV ISS, 1994.
- RAŠEK, A. a kol. *Polistopadový vývoj armády a bezpečnostní politiky ve vztahu k EU*. Praha: UK FSV CESES, 2004.
- RAŠEK, A. Nelehká přeměna armády a zrod bezpečnostní politiky. *Bezpečnostní politika České republiky – výzvy a problémy*. Praha: AVIS, 2004.
- SÍLA, J. Strategické bezpečnostní dokumenty. In *Kapitoly o bezpečnosti*. Praha: Karolinum, 2010, druhé, změněné a doplněné vydání.
- VEBER, Jaromír (ed.) *Management – základy, prosperita, globalizace*. Praha: Management Press 2002.
- ZEMAN, P. (ed.) *Česká bezpečnostní terminologie*. Brno: ÚSS VA 2003.
- Aktualizace bezpečnostní strategie ČR, zapojení bezpečnostní komunity do tvorby české bezpečnostní politiky. Seminář I, CEVRO Institut, 1. února 2011. *Přehled návrhů, námětů, komentářů a připomínek*. Zpracoval Jan Jireš, Centrum transatlantických vztahů vysoké školy CEVRO Institut.

Bezpečnostní strategie 1999. Praha: AVIS pro MZV 1999.

Bezpečnostní strategie 2001. Praha: ÚZV pro MZV 2001.

Bezpečnostní strategie 2003. Praha: ÚZV pro MZV 2003.

Governance for Human Development. UNDP FRY, December 2000.

Průvodce krajinou priorit. Autorský kolektiv CESES. Praha: G plus G, 2002.

Terminologický slovník pojmů z oblasti krizového řízení a plánování obrany státu. Praha: Ministerstvo vnitra, 2004.

Příloha 1

Názor NATO na národní strategické dokumenty

Alianční názor na národní strategické dokumenty prezentoval na semináři Institutu CEVRO zástupce náměstka generálního tajemníka pro nové bezpečnostní výzvy Severoatlantické aliance Jamie Shea. [1] Podle něho je každá **národní bezpečnostní strategie (NBS)** pokusem definovat rovnováhu mezi zájmy státu, jeho ambicemi a vlastními možnostmi a prostředky. Jen velmi zřídka se to však podaří, v opačném případě je to ale neúspěch.

NBS má definovat národní cíle a ambice v mezinárodním kontextu. Dalším cílem NBS je vzdělávání veřejnosti k její mobilizaci vůči bezpečnostním hrozbám a výzvám, které identifikujeme jako reálné. Dobrá bezpečnostní strategie je zároveň prostředkem výchovy veřejnosti. Víze bez schopnosti realizace je nesmyslná.

Hlavními úskalími je mj. připravovat se na minulou válku namísto předvídat budoucí vývoj, tj. budovat ozbrojené síly jenom na předchozích zkušenostech; snaha pojištit se proti příliš mnoha rizikům bez určení priorit; vést neustále neúčelné diskuze jak snížit rozpočty; orientovat se výrazně jenom na národní bezpečnost a národní priority, jako kdyby bezpečnost byla čistě v rukou národních vlád; pokušení zvláště malých zemí omezovat v době finanční krize vojenský rozpočet; nedostatečně rozvinuté instituce a nástroje bezpečnostní politiky; rigidní rozdělení odpovědností a pravomocí různých vládních agentur; ignorování faktu, že zmizely hranice mezi vnitřní a vnější bezpečností; existence konkurence mezi vládními agenturami žárlivě chránící své pozice a moc, peníze a práci, které jsou s nimi spojeny.

Jak vytvořit dobré NBS? Jamie Shea se domnívá, že proces jejich tvorby je důležitější než výsledek. Výsledek obvykle není revoluční. Většina problémů je známa. Není třeba vymýšlet něco úplně nového. Ve většině strategií jde především o hledání rovnováhy. Tento tvůrčí proces umožňuje lidem podílet se, odreagovat se, aby byl člověk mnohem ochotnější ke kompromisu, je klíčem ke konsenzu s konečným výsledkem.

Důležitým prvkem úspěchu je mít nezávislé analýzy hrozeb. Není vhodné, aby lidé, kteří jednají, zpracovávali i analýzy hrozeb. Posuzují je poté z hlediska toho, co jsou schopni dojednat a udělat. Nejtěžší a nejdůležitější je hodnocení rizik, jejich pravděpodobnosti a důsledků. NBS musí být schopna alokovat zdroje na nejdůležitější rizika a reflektovat, co je známé a předvídatelné, a zároveň si zachovat pružnost vypořádat se s překvapivými situacemi, jako jsou krize. Dobrá NBS musí respektovat národní, regionální a mezinárodní úroveň odpovědnosti, co si může země zajistit sama a jak může přispět k širší evropské bezpečnosti.

Problémem dneška je, že útočníci jsou anonymní a útoky nepředvídatelné. Musíme připustit, že občas dojde k nějaké mimořádné události, ale musíme být schopni je zvládnout a minimalizovat důsledky co nejrychleji. Proto je nutné věnovat pozornost prevenci a vytvořit základy odolnosti naší společnosti.

Vždy existují dvě úrovně vnímání ohrožení: Jednou z nich je pocit fatalismu ze závažnosti a nevyhnutelnosti ohrožení; druhou je vědomí, že existují způsoby, jak zvýšit naši bezpečnost. V první řadě bychom neměli předstírat, že existuje absolutní bezpečnost. Poté bychom měli říci lidem, že nebezpečí, kterým čelíme, jsou minimální v porovnání s riziky našich prarodičů.

Pro komunikaci bezpečnostní politiky ve vztahu k veřejnosti by měl být volen v NBS jasný, jednoduchý jazyk. I kdyby to znamenalo mít dva dokumenty – jeden stručný pro veřejnost, prezentující základní principy a psaný laickým jazykem, a další podrobnější interní, který je určen pro vládu.

Bezpečnostní politika by se měla stát součástí veřejného politického diskurzu. Existuje mnoho způsobů, jak propagovat obsah NBS jako jsou tiskové konference či projevy předsedy vlády. NBS by měla být předmětem politického konsenzu stran se zapojením parlamentu a médií. Bez ohledu na to, kdo a jak se do diskurzu zapojí, bude-li obsah kritizovat. To je rysem naší demokracie a sdílených hodnot.

Pozn.:

[1] *Aktualizace bezpečnostní strategie ČR: zapojení bezpečnostní komunity do tvorby české bezpečnostní politiky. Seminář I, CEVRO Institut, 1. února 2011. Přehled návrhů, námětů, komentářů a připomínek.*

Příloha 2

**Poznatky Střediska bezpečnostní politiky CESES
FSV Univerzity Karlovy [1]**

Workshop Střediska bezpečnostní politiky (SBP) se konal v rámci realizace projektu výzkumu, vývoje a inovací „Trendy, rizika a scénáře bezpečnostního vývoje ve světě, Evropské ČR – dopady na bezpečnostní politiku a bezpečnostní systém ČR“. [2]

Interní workshop střediska se soustředil výrazněji na metodologické problémy tvorby BS. V centru pozornosti workshopu byly předpoklady kvalitního zpracování BS, zvláště pro příliš krátké termíny na její vlastní tvorbu před schvalovacím procesem. V tak krátkém časovém úseku při nedostatku průběžného diskurzu o této problematice se většina přítomných domnívala, že může maximálně dojít jen k jisté novelizaci BS, jak o tom konečně rozhodla vláda, ale v takové situaci může mít jen krátkodobou platnost, rozhodně ne v horizontu pěti či deseti let, jak se někteří účastníci na její tvorbu domnívali. Představitelé zpracovatelů z ministerstva zahraničních věcí obhajovali kratší dobu na tvorbu BS potřebou, aby co nejrychleji navázala na strategickou koncepci Severoatlantické aliance, a nedošlo tak k příliš dlouhé časové prodávce. Je ovšem otázkou, jak dalece tento tlak skutečně existuje, resp. jak je silný a nutno jej respektovat, nebo zda je spíše jen záměrem zpracovatelů a ochotou vyjít vedení Aliance vstříc. Jeden z oponentů však namítal, že např. ve Francii zpracovávali podobnou strategii po dobu jednoho roku a v některých zemích tvorba trvala ještě déle. Napjatost časových termínů může i omezit až blokovat participaci na tvorbě BS.

Termíny jsou nedostatečné i pro parlamentní výbory, zvláště zabývající se bezpečností, obranou a zahraničními vztahy, jak o tom hovoří i někteří poslanci a senátoři. To snižuje předpoklady a možnosti dosažení požadovaného hlubšího konsenzu mezi politickými stranami, bezpečnostními experty a bezpečnostní komunitou.

Jiný handicap spočívá podle některých účastníků semináře ve faktu, že tvorba bezpečnostní strategie vyžaduje jistou klidnější atmosféru, ne ji tvořit v situaci, v níž probíhají za značného sociálního napětí závažné a jen zčásti připravené reformy sociální péče, zdravotnictví, důchodového systému ad. Ty se dotýkají i státního aparátu včetně policie, armády, diplomacie ad., který by měl být tvůrcem a realizátorem reformy a zajistit jejich bezpečný průběh. Kromě toho je nutné brát v úvahu, že některé postoje vycházejí ze subjektivního a relativizujícího vnímání pojmu bezpečnost, resp. z její individuální a skupinové reflexe připravovaných reform., co od nich očekávají a jak pro ně budou prospěšné či naopak.

Jistým problémem je i koordinace mezi hlavními zpracovateli a realizátory BS, tj. ministerstvem zahraničních věcí (MZV), ministerstvem obrany (MO) a ministerstvem vnitra (MV). Vzhledem k tomu, že garantem tvorby BS je především MZV, existuje jisté nebezpečí, že stejně jako v minulosti u třech bezpečnostních strategií převládá jeho pohled.

A to i přesto, že krátce před zahájením prací na BS začalo MO pracovat na Bílé knize; ta na druhé straně však může posloužit a zřejmě i slouží jako jistý zdroj poznatků pro BS a pro vzájemnou koordinaci a sjednocení pohledu na mnoho společných problémů, zvláště pokud jde o bezpečnostní prostředí. Mohou se však navzájem i překrývat.

Vážným nedostatkem je, že existuje jen málo hodnověrných a přesvědčivých bezpečnostních analýz, zvláště pokud jde o jejich hloubku. Obecnou tendencí je právě v univerzální rovině opakovat výčty bezpečnostních hrozeb a z nich vyplývajících rizik, jak jsou definovány v bezpečnostních dokumentech zvláště Aliance a Evropské unie. To naše poznání, a zvláště přijímání adekvátních opatření příliš neobohacuje, a tím méně inspiruje.

Tvorba BS vyžaduje nepřehlížet axiologický přístup. Axiologie resp. teorie hodnot je naukou o povaze hodnot a jejich místu ve struktuře společenské skutečnosti, o vzájemných vazbách a hierarchii, o jejich funkci v procesu lidské činnosti. Předmětem zkoumání jsou hodnoty mravní, estetické, kulturní, politické, ekonomické uplatňující se v sociologii, etice, estetice, kulturologii, politologii, ekonomii apod. Ve vědě o bezpečnosti mají význam jako faktory motivující k bezpečnostním aktivitám jak agresivního, tak obranného chování. Jsou kritériem k hodnocení povahy násilí v jejich nejrůznějších podobách včetně rozlišení spravedlivých a nespravedlivých válek. V konkrétním případě tvorby BS jde zejména o to identifikovat, jaké hodnoty preferujeme a které proto chceme i chránit a bránit. Na předním místě jsou to demokracie, svoboda a solidarita a v jakém hodnotovém světě je Česká republika zakotvena.

Proto se ve vystoupeních např. Luboše Dobrovského a v diskuzi objevily i otázky, na které by BS měla reagovat: Kdo jsme jako společnost, jako stát, který jsme si zřídili; kde jsme dnes v mezinárodním kontextu zařazeni jako svobodná demokraticky jednající společnost, což není vůbec samozřejmé. K občanským svobodám, k občanským jistotám, k demokracii, k samostatnému státu, vedla náročná cesta, na níž, kromě jiného, nalézáme také padlé ve dvou světových válkách. Také jejich přičiněním jsme dnes svobodnou společností, která demokraticky rozhoduje o své existenci a o své bezpečnosti. A právě to nesa-mozřejmé, to je nezbytné nesa-mozřejmé chránit a bránit. Kdysi se tomu říkalo vlastenectvím, dnes **občanská spoluodpovědnost**. Pokud se jí zřekneme, pokud ji nebudeme pěstovat a posilovat, vyznají všechny podněty k posilování bezpečnosti naprázdno. V Bezpečnostní strategii 2003 není o tom ani slovo. Všechno naše úsilí, všechna naše spojení, která uzavíráme v zájmu naší bezpečnosti v nejširším slova smyslu, jsou výsledkem nějakého cílevědomého snažení. Není přece samo od sebe, že jsme překonali okupaci během světové války a vůbec už není samozřejmé, že se naši občané i po rozpuštění armády podíleli za války na našem osvobození se zbraní v ruce. A daleko od domova. Není samozřejmé, že jsme se úsilím mnohých dokázali vymanit ze satelitního postavení, v němž nás držela svého času Moskva, a není samozřejmé, že se nám podařilo obnovit demokracii, jakkoliv snád v některých ohledech dosud neuspokojivou. Teprve z takto historicky pojatého popisu stavu naší společnosti a jejího státu jsme přece schopni odvodit to, čemu říkáme zájmy. A nebudou jen materiální.

Problémem je i validita bezpečnostní strategie pro vládu, respektive pro budoucí vlády. Jak moc se jí musejí řídit? Jaká je míra jejich odpovědnosti za realizaci všech těch opatření, k nimž je bezpečnostní strategie zavazuje? Je to pro následující vlády dokument závazný? Až dosud zřejmě ne. Jinak by se za těch uplynulých téměř osm let musel dočkat aktualizace a zaznamenatelného naplnění, zvláště vzhledem k některým významným změnám v mezinárodních vztazích, v bezpečnostním prostředí, v němž se proměnil charakter ohrožení v poměrně široké škále. Proto se logicky nabízí i další otázka: Není na čase změnit Bezpečnostní radu státu (BRS) ve skutečně funkční instituci, v níž by kvalifikovaní odborníci mezi zasedáními rady kontinuálně jednak analyzovali změny, které v tak zvaném bezpečnostním prostředí vyvolávají změny v charakteristice hrozeb, v jejich síle a pravděpodobnosti, jednak by dbali na realizaci doporučení, která BS přináší?

Idea přeměny BRS na funkční instituci reagující v reálném čase na změny bezpečnostního prostředí a sledující realizaci klíčových opatření v bezpečnosti je přijímána jednomyslně. K takové roli ovšem musí mít BRS nejen příslušný kvalifikovaný aparát, ale stejně

tak vědeckovýzkumné zázemí. V opačném případě mají přijatá bezpečnostní rozhodnutí většinou empiricko-intuitivní charakter, málokdy charakter empiricko-analytický, nemluvě již o vědecko-analytický základ.

Stále jednomyslnější je i pohled představitelů bezpečnostní komunity na terorismus jako stále traktovanou primární bezpečnostní hrozbu. V globálním pohledu a v jistých teritoriích to jistě platí, ale ne v našem konkrétním bezpečnostním prostředí. Prioritu terorismu jako nejdůležitější bezpečnostní hrozbu akceptujeme jen ze solidarity s našimi spojenci a s ohroženými oblastmi, pro nás již tak naléhavá není. To neznamená, že i u nás nemůže dojít k teroristickému činu. Ta pravděpodobnost je však statisticky nízká. Daleko vážnějším problémem se pro nás v budoucnosti může stát neřízená migrace, neovládnuté integrace některých etnik a v závislosti na tom i růst pravicového extremismu nejružnějšího typu, zvláště neonacistického.

Za této situace narůstá role preventivní obrany a ochrany a interoperability mezi spojenci a uvnitř našeho státu. Preventivní charakter by proto měly mít i reakce na politickou a sociální situaci v republice a z ní vyplývající bezpečnostní hrozby, o kterých hovořili v souvislosti s absencí strategického vládnutí a chyb v řízení státu i dva z přítomných komentátorů.

V této souvislosti padla i kritika, jak nedostatečně politici, novináři i občanská veřejnost reagují na problémy v bezpečnosti země, např. na nepříliš promyšlená opatření mající za následek odchody vojáků a policistů, nedomyšlené reorganizace a snižování služebních požitků příslušníků ozbrojených sil a policie.

V diskuzi byl znovu nastolen problém racionalizace vládního řízení, aby tu místopředsedové vlád koordinovali činnost ekonomických, sociálních a bezpečnostních rezortů. To se již delší dobu neděje a pravděpodobně reálné je to jen v případě, že u moci bude jedna politická strana, jako tomu bylo v případě sociální demokracie v období tzv. opozičních smlouv s ODS. V současné době jsou např. dva místopředsedové vlád v čele bezpečnostních rezortů MZV a MV. Třetí místopředseda vlády nejspíš v rámci úsporných opatření jmenován nebyl.

Pokud jde o vlastní bezpečnostní strategie, byl prezentován názor, že dosavadní neměly ani charakter vize, ani nebyly faktickými bezpečnostními strategiemi se závazně formulovanými cíli, ale převážně byly politickou deklarací. Proto se také na ně v průběhu více než deseti let nikdo neodvolával, s výjimkou období, kdy probíhal politický střet v souvislosti s projektovanou dislokací radiolokátoru americké protiraketové obrany na našem území. O našich BS je také málo informací na internetových vyhledávacích. Tím spíš panují obavy, že aktualizace BS 2011 bude po jejím schválení v podstatě splněným úkolem, vlastní rozhodovací procesy v bezpečnostní oblasti v podstatě vážněji neovlivní, ty budou probíhat ad hoc jako reakce na vzniklé bezpečnostní situace a problémy se všemi negativními důsledky. Tím spíše, že těžko po zpracování a schválení BS budou zpracovány scénáře reakcí na potenciální bezpečnostní hrozby, což se v globálním měřítku aktuálně projevilo v nepřipravených reakcích např. Spojených států a Evropské unie na události v severní Africe, Středním východě a v arabském světě a u nás při řešení krize spojené s odborovými aktivitami ve zdravotnictví. Další takové situace nás však zákonitě v globálním i lokálním měřítku čekají a neměli bychom se proto jimi nechat zaskočit.

Pozn.:

- [1] Workshop *Východiska přípravy aktualizace Bezpečnostní strategie ČR 2011* se konal 15. 2. 2011 v Karolinu. V úvodu vystoupil vedoucí SBP PhDr. Miloš Balabán, Ph.D.; komentátory byli Mgr. František Bublan, předseda výboru pro obranu a bezpečnost PSP ČR; Luboš Dobrovský, poradce ministra obrany, bývalý ministr obrany; Ing. Jiří Halaška, ČVUT-Fakulta biomedicínského inženýrství Kladno, bývalý zástupce náčelníka Generálního štábu AČR; prof. Otto Pick, Univerzita Karlova, a brig. gen. Ing. Miloš Svoboda, náměstek generálního ředitele HZS ČR.
- [2] Scénáře nemusí být přímo součástí bezpečnostní strategie, ale na ni bezprostředně navazovat. Nelze je také redukovat na katastrofické scénáře nebo dokonce divoké karty. Naopak měly by i reagovat na příležitosti, jak bezpečnostní hrozby eliminovat nebo redukovat.

Ing. Pavel Zona, Ph.D.

Cesty rozvoje civilně-vojenské spolupráce

(Konceptuální a doktrinální vývoj)

Článek se věnuje novým pohledům Aliance na postavení a úlohu civilně-vojenské spolupráce v současných a budoucích operacích vedených silami NATO nebo armádami jeho jednotlivých členských států. Se změnou požadavků na vedení moderních operací v rámci NATO se mění i požadavky a úkoly CIMIC. Ty jsou zakotveny především v dokumentech jako je Souhrnná politická směrnice (CPG – Comprehensive Political Guidance). Nový koncept civilně-vojenské spolupráce nebo FM 3-07 Stability Operations. V těchto a dalších dokumentech se jasně odráží základní požadavek na CIMIC, a tím je posílení koordinace a koexistence vojenských aktivit s aktivitami civilních organizací podléhajících se na humanitárních nebo rekonstrukčních aktivitách v prostoru operací.

Úvod

Vývoj bezpečnostní situace ve světě s sebou nese zásadní změny v roli NATO a armád jejích členů. V současnosti vedené operace jsou právem nazývány „širokospektrálními“ (full spectrum operations). Jedná se o operace, do kterých jsou vedle armády zapojeny i další síly. Základem těchto operací odehrávajících se mimo teritorium států NATO je, že probíhají kontinuálně, souběžně, a zároveň kombinují útočné, obranné i stabilizační aktivity. Kombinace těchto aktivit je směřována tak, aby byly plně využity schopnosti armády aktivně využívat všech svých letálních a neletálních možností vést operaci. [1]

Tyto požadavky kladou na velitele, jejich štáby a mužstvo, celou řadu nových úkolů, které jsou v řadě aspektů diametrálně odlišné od požadavků operací minulých. Mnohé z nich jsou vnímány jako základní, jiné jako méně důležité či vedlejší. Především požadavky, které nejsou přímo spojeny s bojem jako takovým, jsou mnohdy podceňovány či zcela opomíjeny. Jedním ze skutečně moderních požadavků je dosažení účinné civilně vojenské spolupráce (CIMIC) ve všech fázích operace, včetně její přípravy a ukončení. Alianční velitelé požadují na základě svých zkušeností zásadní aktualizaci přípravy, ale i celého konceptu CIMIC tak, aby se zaměřil mnohem více na aktivity na podporu komplexního přístupu k vedení současných operací [2].

Na druhou stranu se po velitelích stále více žádá, aby při plánování a řízení vojenských akcí brali v potaz sociální, politické, kulturní, náboženské, ekonomické, místní a humanitární faktory. Bez jejich znalosti je působení zasazené jednotky v jakékoli operaci pouze souborem plněných rutinních úkolů. Nelze hovořit o schopnosti řešit skutečné problémy v souladu s cílem této operace. V současných operacích vedených společnými silami **nejde v převážné většině o vojenskou porážku protivníka, ale o nastolení nového prostředí**, což je spojeno s nutností akceptace, spolupráce a koordinace celé řady subjektů.

V prvé řadě velitelé musí brát v úvahu přítomnost velkého počtu zkušených mezinárodních, vládních i nevládních či humanitárních organizací. Zkušenosti naučily velitele

vnímat tyto organizace především jako zdroj potenciálních třenic a problémů. Ze strany vojáků je mnohdy zcela zásadně opomíjen informační potenciál civilních organizací, které se pohybují v daném prostoru dlouho před příchodem prvních vojenských jednotek. Jejich znalost prostředí, především vztahů a mechanismů, které zde probíhají, jsou nedoceny. Další z podceňovaných schopností těchto organizací jsou jejich zkušenosti, vztahy, kontakty, možnosti pomáhat. Vzhledem k úkolu maximalizovat podíl výše uvedených organizací a snížit soupeřivost mezi nimi nebo mezi nimi a armádou, je nezbytné propracovat se k vzájemnému efektivnímu vztahu mezi vojenskými a zúčastněnými civilními organizacemi v daném regionu. To však nelze bez důkladně založených, postupně pěstovaných a průběžně udržovaných vztahů mezi armádou a různými civilními institucemi či organizacemi.

K tomu, aby armáda a její velitelé mohli tyto úkoly splnit, je nezbytné vytvořit soubor pravidel, jehož cílem je výrazným způsobem přispět k naplnění současných, ale i budoucích úkolů CIMIC v operacích. Z tohoto důvodu vznikl v průběhu roku 2007 v rámci Spojeneckého velitelství pro transformaci (Allied Command Transformation) v Norfolku nový koncept civilně-vojenské spolupráce.

Nový koncept civilně-vojenské spolupráce NATO

S novými krizemi a s nimi spojenými operacemi vedených aliančními silami v nej-různějších částech světa je stále markantnější, že právě vztahy mezi jednotlivými aktéry, působícími v prostoru operací, jsou zásadní pro její úspěšné splnění.

Zkušenosti NATO z operací vedených v uplynulém období ukazují, že spektrum vztahů mezi ozbrojenými silami, civilními představiteli, obyvatelstvem, organizacemi a agenturami je velmi složité. Tento stav je podrobně rozebrán v úvodu zmiňované Comprehensive Political Guidance. [3]

Mír, bezpečnost, rozvoj a stabilita v krizových regionech, závisí do jisté míry na schopnosti úzké spolupráce a koordinaci mezi mezinárodními organizacemi. Tato schopnost také hraje významnou roli v předcházení krizovým situacím.

Zároveň je jasné, že ani jakkoli rychlá či razantní, ale izolovaná vojenská akce je zcela nedostatečná při předcházení či zastavení krize nebo konfliktu. Pro dosažení úspěchu je tedy nezbytné dosáhnout rozšíření vzájemné spolupráce mezi NATO a činiteli mimo Alianci na všech úrovních, a to již před a hlavně v průběhu samotné operace. Proto vedení NATO a vlády jednotlivých států souhlasily s návrhy směřujícími k nejužšímu propojení nástrojů krizového řízení NATO a reálné spolupráce na všech úrovních s dalšími partnery v rámci OSN a dalšími relevantními mezinárodními organizacemi, nevládními organizacemi a místními představiteli při plánování a propojování současně probíhajících, ale především budoucích operací.

Základní myšlenky konceptu

Přestože se politicky i vojensky NATO zavázalo k širokému přístupu k zajištění bezpečnosti, jak je zakotveno ve strategické koncepci z roku 1999, ale i v CPG (2006) či nové strategické koncepci NATO (2010), zůstává rozhodujícím modelem **krizové řízení**. NATO se snaží zvýšit efektivitu, a zároveň zdokonalit používané nástroje

krizového řízení. Navíc je jasné, že NATO nemá potřebu ani kapacitu dále rozvíjet vlastní autonomní schopnosti zaměřené na civilní obyvatelstvo. To však nemění nic na faktu, že se vojenské složky Aliance, plně zapojené do operace, budou zapojovat, v zájmu dosažení konečného stavu, do dalších vojenských i nevojenských aktivit. Metody NATO pro vedení konzultací, plánování a přijetí řešení při zabezpečení podpory misí nebo operací, stejně jako vojenské schopnosti a kapacity, musí brát tyto prvky v úvahu, jak samostatně, tak v závislosti na schopnosti rozšiřování vztahů mezi členy a nečleny NATO, včetně zapojení dalších organizací do samotného velení. [4]

Cílem konceptu budoucí civilně-vojenské spolupráce je zvýšení schopností NATO spolupracovat na co nejvhodnější úrovni s ostatními účastníky konfliktu stojícími mimo NATO s cílem zvýšit příspěvek NATO k předcházení krizí a vedení operací. V neposlední řadě jej lze považovat za podpůrný koncept v celkovém rámci komplexního přístupu NATO. [5]

Koncept v sobě zahrnuje celou škálu aktivit NATO zaměřených na předcházení krizí a řízení. Není limitován vojenskými závazky NATO. Na základní složku širokého přístupu NATO k otázkám bezpečnosti tento materiál zvyšuje zlepšení součinnosti a zlepšení pracovních vztahů, ale nesnaží se o vymezení role některého z účastníků v jednotlivých situacích. Vzájemný vztah nelze zjednodušovat jakýmkoli schematickým podřízením civilních složek vojenským, ale ani naopak. Navazuje na současnou politiku NATO a pokračující úsilí obou složek, civilní i vojenské, zlepšit vzájemný vztah a spolupráci mezi nimi v nejrůznějších krizových situacích s cílem docílit komplexnějšího přístupu k přijímání krizových řešení.

V širším kontextu tento koncept civilně-vojenské spolupráce v plném rozsahu vychází a navazuje na vztahy, které existovaly jak uvnitř NATO samotného, tak mezi jednotlivými členy a nečleny Aliance. Také vztahy mezi civilní a vojenskou složkou v operaci vždy existovaly na všech úrovních. Nicméně současné doktríny tyto vztahy popisují pouze na vojensko-strategické úrovni. Nový koncept navrhuje rozšířit tyto mechanismy z politicko-strategické na ostatní úrovně. To může pro NATO zajistit, že jeho nové nástroje krizového řízení budou v případě společného postupu všech aktérů efektivnější, a navíc budou pro ostatní aktéry (mimo NATO) výhodnější.

Trendy rozvoje CIMIC

Navzdory pochopení a uznání, **všemi subjekty a na všech úrovních**, významu civilně-vojenské spolupráce a existenci této politiky a doktríny, byla a doposud je její podpora z vojenské strany omezená. Vzhledem k velkému množství nejrůznějších krizí a potřeby je neodkladně řešit, je nezbytné spolupráci zefektivnit, přesně a jasně směřovat s cílem dosáhnout požadovaného výsledku v operacích, ve kterých je Aliance zainteresována. K tomu je nezbytné:

- dosáhnout užšího spojení úsilí a akcí jednotlivými činiteli zapojených do krize nebo konfliktu,
- rozvíjet a zlepšovat každodenní, ale i příležitostnou civilně-vojenskou spolupráci a na základě toho rozvíjet mechanismy a procesy umožňující optimalizaci spolupráce,
- rozvíjet a postupně předcházet od náhodných nebo jednoúčelových společných akcí zainteresovaných stran k pevně stanoveným a systematizovaným vztahům,

- pojmenovat a pochopit nedostatky ve formálních vztazích s cílem jim předejít a respektovat anebo i vyrovnat vzájemné role aktérů,
- zrevidovat a změnit současnou bezpečnostní politiku s cílem být schopen podle potřeby vzájemné rozsáhlé výměny aktuálních informací s aktéry stojícími mimo NATO,
- překlenout mezeru mezi současnou náplní práce CIMIC v rámci NATO a aktuálně vyžadovanou a nezbytnou spoluprací mezi velením a ostatními aktéry vzhledem k tomu, že současná definice CIMIC již nestačí a nezahrnuje celé spektrum vzájemných vztahů s aktéry mimo NATO,
- změnit současné zaměření vojenské složky na spíš vojenskou stránku operace i na spolupráci a koordinaci velitele s civilními aktéry,
- zohlednit vzájemnou provázanost bezpečnosti a rozvoje, která je dána propojením vojenské stránky s civilním a ekonomickým okruhem působnosti,
- dosáhnout optimalizace neformálních procedur a struktur NATO včetně rozvržení úkolů a odpovědnosti mezi mezinárodní štáb, mezinárodní vojenský štáb, strategické velitelství a jeho podřízené prvky.

Cílem je dosáhnout větší účinnosti a sblížení s cílem sladit vzájemné vztahy mezi NATO, jeho jednotlivými členy, partnerskými a dalšími státy vně NATO, mezinárodními a nevládními organizacemi s ohledem na podporu žádoucího rozšíření vzájemné civilně-vojenské součinnosti. [6]

Nové požadavky na CIMIC

Nutnost zásadní kvalitativní změny v konceptu civilně-vojenské spolupráce je poměrně jasná. Je dána v první řadě pro současné podmínky, determinované spektrem operací, nevyhovujícími vztahy mezi aktéry či činiteli působícími v prostoru zodpovědnosti. Zdaleka se nejedná jen o vztahy mezi vojenskými účastníky a civilními organizacemi. Je mnohem komplikovanější.

V současnosti probíhá v armádách NATO, a především v rámci spojeneckého velitelství NATO pro transformaci, práce na tvorbě nové podoby civilně-vojenských vztahů. V jeho gesci vznikl dokument Future Comprehensive Civil Military Interaction Concept. Tento dokument řeší celou řadu cest ke zlepšení činnosti aliančních sil v oblasti CIMIC. V červenci roku 2007 byl předán na operační velitelství NATO k posouzení.

Rozvoj spolupráce ve společném prostoru má široké spektrum možností. Zvýšení schopností NATO v tomto směru může být dosaženo prostřednictvím:

1. Podpory připravenosti ostatních aktérů, založenou na principu dobrovolnosti a příslušném stupni vzájemného porozumění.
2. Dosažením nekonfliktnosti mezi účastníky, založené na principu vzájemného sdílení informací, vzájemného respektu a transparentnosti.
3. Přizváním dalších vybraných aktérů ochotných společně pracovat na zvládnutí současných nebo potenciálních krizí cestou společného postupu.
4. Dosažením společného postupu na jednotlivých případech založeném na základě společného plánování a vzájemné shodě dosažené na strategicko-politické úrovni a pokračující na úrovních dalších (nižších).

Tato čtyři pravidla jasně ukazují vlastní podstatu vzájemných vztahů mezi NATO a aktéry stojícími vně aliančních struktur zainteresovaných na společném řešení krize. Dílčí vztahy mezi jednotlivými aktéry procházejí celým spektrem vzájemného působení a jsou vždy závislé na typu a stadiu krize.

Cesty rozvoje vzájemné součinnosti mezi NATO a subjekty stojícími mimo NATO mohou být následující:

- rozvoj komplexního plánování a sblížení vztahů na pracovní úrovni mezi silami Aliance a vnějšími aktéry již před operací nebo alespoň na jejím samém počátku,
- nalezení společného zájmu soustředěného na prostor zodpovědnosti s cílem prohloubit komplexnost společného úsilí různými nástroji na řešení krize,
- stanovení pevné formy mechanismů vzájemného civilně-vojenského působení na všech úrovních, uvnitř i vně NATO, a vytvořit společný celek zaměřený na co nejjasnější stanovení úkolů a odpovědnosti,
- propojení společně stanoveného mechanismu v rámci „Crisis Response System“ a „Operational Planning Process s aktéry stojícími mimo NATO.

Úkoly, před kterými stojí CIMIC, se zákonitě musí odrazit na schopnostech jednotlivých národních armád v rámci NATO. Lze předpokládat, že změny se budou týkat celé jejich škály možných doktrínálních změn. Je téměř jisté, že CIMIC bude mít rozhodující vliv na schopnosti vojsk ve všech budoucích operacích.

Z toho plyne, že ve všech doktrínách bude nutné počítat s důsledky společné činnosti NATO a aktérů stojících mimo jeho struktury v prostoru operace, a to ve všech směrech. Bude se to týkat následujících oblastí:

1. Institucionalizace vzájemného působení. To bude ovlivňovat celou politiku a doktrínální systém uvnitř NATO zaměřený na tuto oblast, jež zahrnuje různé nástroje Aliance, které mají vliv na NATO Civil Emergency Planning Policy včetně vojenské doktríny NATO.
2. Současné organizační směrnice budou muset být rozšířeny s cílem jasného vymezení úkolů a zodpovědností uvnitř NATO tam, kde je to nezbytné.
3. Pro přípravu a výcvik bude stále významnějším prvkem zapojení aktérů podílejících se na úsilí NATO a stojících mimo Alianci. Tam, kde to bude možné, je nutné zapojit experty z prostředí mimo struktury NATO do tohoto procesu, který bude probíhat podle odpovídajícího a dobře promyšleného výcvikového plánu.
4. Tvorba celé řady zcela nových nebo zásadně inovovaných dokumentů, které umožní společné působení, a které budou zajišťovat interoperabilitu s aktéry stojícími mimo NATO.
5. K usnadnění přijetí koncepce rozšířeného vzájemného ovlivňování přispěje jednání na nejvyšší politické, vojenské plánovací a rozhodovací úrovni.
6. Nezbytným se jeví také rozšíření okruhu odborných znalostí i mimo vojenskou oblast.
7. Rozšíření informačních center s možností využití současné struktury a uspořádání v rámci Aliance jako nezbytný předpoklad k vytvoření středisek zajišťujících v oblasti vzdělávání zásadní podporu nové úrovni společné civilně-vojenské součinnosti.

8. Požadavek na rozšíření vzájemného sdílení informací na všech úrovních může vyvolat revizi současných bezpečnostních pravidel, systému sběru a shromažďování dat, včetně standardních operačních postupů (SOP).

Na základě vyhodnocení tohoto typu operací vedených armádami NATO v Iráku a Afghánistánu vznikají nové předpisy a doktríny, nebo jsou zásadním způsobem inovovány stávající. Jedním z příkladů je americký FM 3-07 *Stability Operations*. V něm jsou obsaženy zcela nové požadavky na schopnosti CIMIC plynoucí právě z dosavadních zkušeností, problémů a chyb zaznamenaných v této oblasti. Jedním z nich je požadavek na zřizování nového „centrálního“ prvku CIMIC, a tím je Operační centrum CIMIC jako orgán spojeneckého velitele. [7]

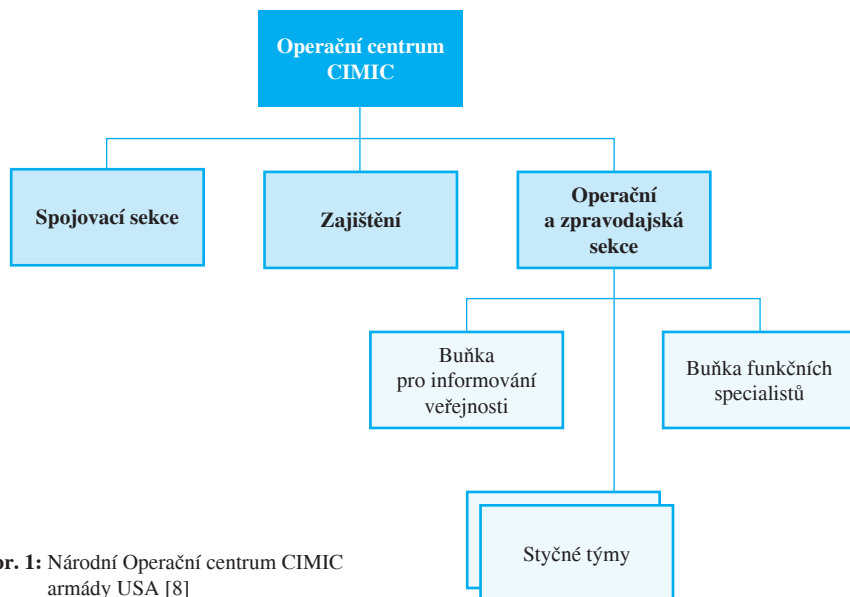
Operační centrum CIMIC

Operační centrum CIMIC (CMOC – Civil-Military Operations Center) je základním prvkem, který by měl vytvářet všechna vojenská uskupení zabývající se civilně-vojenskými aktivitami. Toto centrum zřizuje velitel a je tvořeno personálem uskupení a používá její vybavení a materiál. Je zřizováno především jako prostředník mezi místním obyvatelstvem a institucemi, humanitárními organizacemi, vládními a nevládními organizacemi, mezinárodními vojenskými silami a všemi dalšími organizacemi, pohybujícími se v prostoru operace. Je plně podřízeno veliteli, který jej zřídil. Jeho složení, rozmístění a velikost je dána situací a může se měnit v průběhu operace. Může být také doplněno o další prvky, jako například vojenskou policii, ženisty, lékaře atd. Úkolem centra je především podporovat všechny aktivity týkající se civilně-vojenských vazeb, provádět analýzu, plánovat a dohlížet na jednotky provádějící tyto operace. Koordinační centrum je spíše jednotka než organizace.

Centra mohou mít různé názvy a různé úkoly. Závisí to na úkolu a potřebách velitele, který jej zřizuje. Na práci centra se mimo armády Spojených států, která jej zřizuje, podílejí další prvky. Jsou to další partnerské armády v rámci mnohonárodních operací, místní představitelé a organizace, zahraniční organizace, privátní sektor a nevládní organizace. Na organizaci centra má vliv celá škála faktorů: počáteční podmínky a předpokládané úkoly, požadavky velitele, operační bezpečnost, pracovní postupy, vztahy s mezinárodními organizacemi a další.

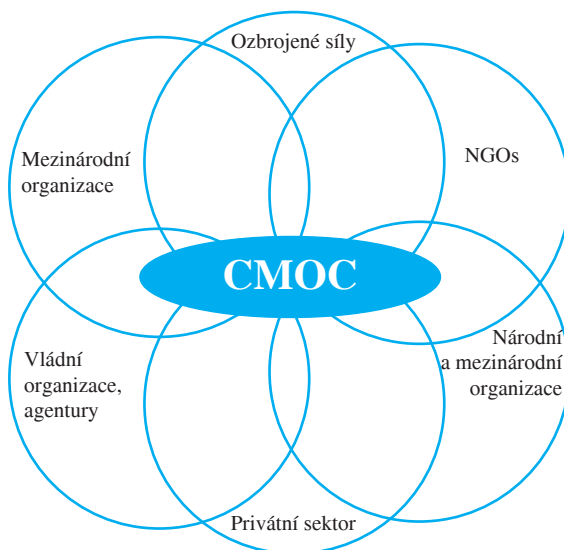
Základ CMOC tvoří struktura podle obr. 1, která se schematicky dělí na následující nosné části:

- sekce spojovací,
- sekce zajišťující bezpečnost ve všech jejích aspektech – fyzickou, operační, personální a velení a řízení v kontextu s funkcí CMOC,
- operační a zpravodajská sekce, která specifikuje statut a směr činnosti CMOC,
- buňka funkčních specialistů, jejichž úkolem je realizovat jednotlivé projekty nebo mít nad jejich realizací dozor,
- buňka zabývající se vztahy s veřejností a médii, jejímž úkolem je informovat veřejnost o činnosti CMOC,
- styčné týmy tvořené styčnými důstojníky zajišťujícími vnější vztahy CMOC s vojenskými i civilními organizacemi a prvky.

Obr. 1: Národní Operační centrum CIMIC armády USA [8]

Všechny CMOC působící v prostoru operace pracují v souladu s požadavky a v závislosti na aktuální situaci. Velitel na kterémkoli stupni může zřídit svůj vlastní CMOC. Tím, že si velitel vytvoří vlastní CMOC, si vytváří dobré výchozí podmínky pro koordinaci vzájemných civilně-vojenských vztahů a požadavků. Velitel, který působí ve velké geografické nebo operační vzdálenosti od nadřízeného velitelství, cítí nutnost zřídit vlastní CMOC mnohem intenzivněji a o jeho zřízení usiluje. Zjednodušené schéma propojení vazeb uvnitř CMOC včetně zainteresovaných složek je znázorněno na obr. 2.

Obr. 2: Koordinace uvnitř civilně-vojenského operačního centra [9]

Důležitým prvkem CMOC je *buňka* zabývající se informováním veřejnosti o jeho aktivitách. Zúčastňuje se pravidelně jednání centra a zabezpečuje především to, aby se členové organizací spolupracujících s CMOC plně ztotožnili s informacemi předávanými médii prostřednictvím pracovníků pro vnější vztahy. Je logické, že ne všechny informace od všech součástí centra jsou identické – je však nezbytné zajistit to, aby se vzájemně nepopíraly.

Spolupráce zajišťující kontakt a vzájemnou komunikaci mezi ozbrojenými silami, vládními i nevládními organizacemi a agenturami, je základním stavebním kamenem vzájemného porozumění a dosažení jednoty společného úsilí. Spolupráce je zcela nezbytná ve stabilizačních operacích, kde se setkává velké množství vnějších aktérů s širokou škálou vnitřních problémů.

Cílem „Konceptu budoucí civilně-vojenské spolupráce“ je zvýšení schopností NATO spolupracovat na optimální úrovni s ostatními účastníky konfliktu stojícími mimo NATO s cílem zefektivnit činnost NATO při předcházení krizí a vedení operací. V neposlední řadě jej lze považovat za podpůrný koncept v celkovém rámci komplexního přístupu NATO. Jde o v rámci NATO prosazovaný koncept „komplexního přístupu“ (comprehensive approach), který vychází ze základní myšlenky, že síly a prostředky ozbrojených sil (armády) samy o sobě nemohou zajistit úspěšné řešení krizí. Toto může zajistit pouze široké propojení celého spektra civilních a vojenských nástrojů a úzkou spolupráci a koordinaci mezi jednotlivými aktéry. To vyžaduje komplexní přístup mezinárodního společenství. [10] Koncept budoucí civilně-vojenské spolupráce, a především jeho naplnění se jeví jako logická a nedílná součást tohoto přístupu.

Je zajímavé, že v zatím neautorizovaném překladu názvu dokumentu se anglické slovo **interaction** nepřekládá jako spolupráce, ale používá se výraz **interakce** jako kvalitativně nový stupeň dosud používané spolupráce (CMI – Civil-Military Interaction). Již z toho je patrné, kudy povede nová cesta a s ní spojený rozvoj teorie v oblasti CIMIC.

Ze zásad které byly zakotveny v „Konceptu“ vychází novelizovaný AJP 9A Allied Joint Doctrine for Civil-Military Cooperation. Rozebírat celý dokument je nad možnosti tohoto článku, ale na druhou stranu bude v nejbližší době nezbytné provést jeho důslednou analýzu s cílem objasnit nové myšlenky v něm obsažené. A že bude co rozebírat, to vyplývá již ze samotné definice CIMIC. Ta klade důraz na podporu mise na rozdíl od dosud platné, která je zaměřena především na podporu velitele. K naplnění tohoto úkolu přispívají také odpovídající zásady zapojení příslušníků CIMIC v operaci, které mají zajistit efektivní vedení aktivit CIMIC v prostoru nasazení.

V případě definovaného cíle CIMIC je možné spatřit uplatňování konceptu budoucí civilně-vojenské spolupráce do praxe. Lze předpokládat, že aktualizovaná doktrína CIMIC NATO se po jejím schválení odrazí také v nutnosti přepracování doktrín AČR a z nich odvozených dokumentů.

Vzhledem k tomu, že NATO v roce přijalo na svém zasedání v Lisabonu nový strategický koncept obrany a bezpečnosti členů NATO, lze předpokládat, že při jeho rozpracování do jednotlivých schopností vyvstanou pro oblast CIMIC nové úkoly. Plyne to mimo jiné z části pojednávající o krizovém managementu a jeho úkolech kde se říká:

„NATO má v současnosti jedinečný a robustní soubor politických a vojenských schopností řešit celé spektrum krizí předcházející konfliktu v jeho průběhu nebo po něm. NATO hodlá aktivně využívat a vhodně kombinovat tyto politické a vojenské nástroje,

kteřé pomáhají řešit tyto krize. Tento potenciál hodlá využít aktivnímu ovlivňování bezpečnostní situace a vývoje krizí dříve než mohou eskalovat do konfliktů, případně k zastavení pokračujících konfliktů, kde se dotýkají bezpečnosti Aliance, a k znovunastolení stability v post-konfliktních situacích v případě, že mají vliv na euroatlantickou bezpečnost.“

Lessons learned po r. 2008

Důraz na stále rostoucí potřebu úzkého propojení aktivit politických, civilních a vojenských se odráží mimo jiné v odstavci 21 tohoto konceptu. Tam je řečeno, že na základě *lessons learned* z operací NATO v Afghánistánu a na Balkáně se jasně ukazuje, že společné úsilí politických, civilních subjektů je v krizovém managementu nezbytné. Aliance musí mnohem aktivněji spolupracovat s mezinárodními organizacemi působícími v krizovém regionu, a to ve všech fázích operace. Spolupráce je nezbytná v oblasti analýz, plánování a vedení společných aktivit s cílem dosáhnout co největší míry sladění a efektivity aktivit. [11]

Z tohoto na první pohled jednoduchého a jednoznačného odstavce vyplyne pro oblast CIMIC celá řada úkolů, které nebude možné naplnit v podmínkách NATO, ale především v podmínkách AČR, bez nutnosti hlubší revize filozofie přístupu k CIMIC. Na základě zkušeností z působení našeho PRT v Lógaru, ale i předešlých působení českých kontingentů v zahraničí se ukazuje:

- a) nutnost co nejužšího propojení aktivit českých nevládních organizací s činností našich vojáků v krizových oblastech,
- b) nutnost vzájemné spolupráce již ve stadiu výcviku nebo přípravy a hlubšího vzájemného poznání a pochopení úkolů, postupů a priorit,
- c) nutnost hlubší mezirezortní spolupráce postavené na jasných pravidlech a zásadách včetně vzájemného propojení finančních toků,
- d) nutnost stanovení jasných a závazných pravidel pro CIMIC v rámci Aliance, tak jak o tom jednal workshop Civil-Military Interaction v Norfolku v závěru loňského roku.

Závěr

V současné době je v rámci operací pod vedením NATO (EU) oblast CIMIC jednou ze stěžejních. Je velmi obtížné stanovovat obecně platná pravidla práce v této oblasti. V operacích mimo území, především mírových, naráží armáda na své limity zejména ve stabilizační fázi operace. Ty jsou dány nejen omezenými kapacitami a možnostmi armády podílet se na humanitární činnosti a obnově, ale také přístupem sil Aliance k naplňování vojenských a politických cílů operace jako takové. Podobně, jak ukázaly zkušenosti z povodní v uplynulých letech, naráží armáda nasazená v rámci integrovaného záchranného systému (IZS) na své limity dané v první řadě zákonem č. 219/1999 Sb., kde je jasně stanoveno, k čemu lze armádu využít.

Co se však jeví jako základní problém ve spolupráci civilních organizací, armády, místních představitelů a obyvatelstva, je komunikace a koordinace a s tím úzce související vzájemné vazby těchto subjektů. Jako základní naplňování nových požadavků v oblasti CIMIC se jeví postupná tvorba pravidel spolupráce mezi civilní a vojenskou

složkou, jež se nabízí jako logická a směřující k naplnění cíle operace ve všech jejích oblastech a jednotlivých fázích. K tomu je nezbytné využít především aliančních materiálů a dokumentů z konferencí a seminářů. K dispozici jsou ale dnes již bohaté zkušenosti, kterých AČR a její složka CIMIC nabyla v posledních zhruba deseti letech. Jde o zkušenosti získané v republikách bývalé Jugoslávie, v Iráku či Afghánistánu, nebo při nasazení armády v rámci IZS (včetně střediska CIMIC) zvláště při povodních v letech 2002 a 2006. A v tom je možno spatřovat další zaměření práce v této oblasti.

Použitá literatura:

- [1] CALDWELL, Wiliam B. *The U.S.Army Stability Operations Field Manual*. The University of Michigan Press, 2009 p. 2-1. ISBN 978-0-472-03390-4.
- [2] HENDRIGAN, Mike. *Civil-Military Interaction Contributing to a Comprehensive Approach*. In 2010 CD&E Conference, Norfolk USA.
- [3] *Comprehensive Political Guidance*. Riga: NATO, 2006. Dostupný na www.nato.int/issues/com_political_guidance/index.html.
- [4] *Future Comprehensive Civil Military Interaction Concept*. Norfolk: NATO, 2007, p.1.
- [5] *Future Comprehensive Civil Military Interaction Concept*. Norfolk: NATO, 2007, p.4.
- [6] *Future Comprehensive Civil Military Interaction Concept*. Norfolk: NATO, 2007, p.6.
- [7] FM 3-07 *Stability Operations*. HQ US Army, 2008, p. A 12. PIN: 080499-000.
- [8] FM 3-07 *Stability Operations*. HQ US Army, 2008, p. A 13. PIN: 080499-000.
- [9] FM 3-07 *Stability Operations*. HQ US Army, 2008, p. A 14. PIN: 080499-000.
- [10] *A Comprehensive Approach*. Dostupný na http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_51633.htm.
- [11] "Strategic Concept For the Defence and Security of The Members of the North Atlantic Treaty Organisation." Adopted by Heads of State and Government in Lisbon. NATO. P 2. Dostupný na <http://www.nato.int/lisbon2010/strategic-concept-2010-eng.pdf>.

Když jsem nastupoval do funkce, sliboval jsem dvě věci – realismus a otevřenost. *Bílá kniha o obraně* popisuje bez přikras současný stav, ve kterém se nacházejí ozbrojené síly. Není to příjemné čtení, ale bez upřímnosti nemůžeme přistoupit k řešení. Nepřichází s nataženou dlaní a nečekám skokové zvyšování rozpočtu Ministerstva obrany podobně, jako se v posledních letech skokově škrtilo. Nicméně předpokládám, že se rozpočet ministerstva postupně zvyšovat bude.

Jsmě na rozcestí. Analýzy ukazují, že po letech krácení rozpočtu, nekonceptních zásahů a plýtvání jsou rezervy vyčerpány. Řešení problému, ve kterém jsme se ocitli, nebude jednoduché, ale existuje. Vyžaduje provedení hlubokých systémových změn a přesměrování zdrojů do hlavních funkcí, jež mají plnit ozbrojené síly ČR. Je jasné, že se změny, se kterými *Bílá kniha o obraně* přichází, nebudou všem líbit, že někteří lidé budou zpochybňovat například ukončení některých zbytných vojenských schopností.

Pokud bychom ale nedělali nic, znamenalo by to rezignaci na obranu země. Žádný politik, který je skutečně odpovědný občanům, si něco takového nemůže dovolit. Je proto nutné přistoupit k systémovým změnám a postupně zvyšovat rozpočet na obranu, aby ozbrojené síly ČR byly schopné naplnit vytyčené politicko-vojenské ambice. Komplexní problém vyžaduje komplexní řešení, jež přesahuje horizont jedné vlády a není v silách jednoho ministra. Je proto nutné, aby budoucnost ozbrojených sil byla záležitostí všech demokratických stran a vlád.

**Alexandr Vondra, ministr obrany ČR,
Bílá kniha o obraně.
Praha: MO ČR – OKP MO, 2011.**

PhDr. Miloš Balabán, Ph.D.

Noví globální a regionální aktéři a světová a evropská bezpečnost

V souvislosti s přípravou aktualizované Bezpečnostní strategie 2011 a Bílé knihy o obraně se v případě předpokládaného vývoje bezpečnostního prostředí uvádí jako jeden z jeho důležitých faktorů růst vlivu a ambicí nových globálních a regionálních aktérů. Tomuto problému je nutné věnovat patřičnou pozornost. Je totiž zřejmé, že v následujících deseti dvaceti letech bude pokračovat zásadní transformace celého mezinárodního systému, který se vytvářel zhruba od třetí třetiny 19. století. Realitou jsou dnes čtyři hlavní globální mocenská centra: Severní Amerika (Spojené státy a Kanada), EU, Čína a Japonsko.

Ke konci 19. století začaly dominantní roli ve světových záležitostech a ve světové ekonomice postupně přebírat západní Evropa a Spojené státy. První a druhá světová válka tuto dominanci oslabil, mj. vznikem Sovětského svazu a posílením jeho velmocenského postavení po porážce nacistického Německa v roce 1945.

Svět se na čtyřicet let dostal do éry bipolárního světa ovlivňovaného soupeřením mezi SSSR a USA, nicméně role Sovětského svazu jako supervelmoci skončila jeho politickým, ekonomickým a sociálním kolapsem. I přes existenci bipolárního světa si Spojené státy a západní Evropa (po druhé světové válce i Japonsko) byly schopny vytvořit díky výkonnosti své ekonomiky před zbytkem světa zřetelný náskok. S koncem „unipolárního“ momentu historie – kdy po konci studené války koncem osmdesátých let minulého století světu dominovaly zhruba po dvě dekády Spojené státy jako jediná světová supervelmoc – je ale patrné, že geopolitická a geoekonomická situace ve světě doznává zásadních změn.

Růst vlivu „vynořujících“ se mocností

V současnosti probíhá proces růstu a posilování ekonomického, politického, a také bezpečnostního vlivu řady nových tzv. vynořujících se mocností. V prvé řadě se jedná o Čínu, která se nyní nachází po třiceti letech intenzivních ekonomických reforem již v pozici druhé světové supervelmoci, ale též především o Indii, Brazílii, Indonésii, Turecko, a Mexiko. Nelze opomíjet ani Rusko, které i přes své nepřehlédnutelné vnitřní problémy stále zůstává mocností především díky svému přírodnímu bohatství a bezpečnostnímu potenciálu. O potenciálu „vynořujících se“ mocností může svědčit i fakt, že je u nich lokalizováno 52 % globální průmyslové produkce.

Na základě ekonomických analýz a prognóz si lze učinit obraz o trendech ekonomického vývoje v příštích zhruba dvou dekádách. V roce 2010 se Spojené státy podílely na objemu světové ekonomiky 24 % a EU 27 %. Za dvacet let v roce 2030 mají jejich podíly klesnout zhruba na polovinu. Pokles bude ještě markantnější u Japonska (z 9 na 3 %). Naopak absolutní podíl Číny se zvýší ze současných 9 % na 24 % a Indie ze 2 %

na 10 %. Prognózy počítají s tím, že na konci druhé dekády může Čína fakticky dohnat Spojené státy co do objemu HDP a v roce 2030 se podle tohoto kritéria stát největší světovou ekonomikou. [1] Postupně tak vznikla čtyři hlavní globální mocenská centra: Severní Amerika, tj. Spojené státy a Kanada, Evropská unie, Čína a Japonsko.

Patrný je i trend uzavírání nových politických a ekonomických spojení, které začínají představovat protiváhu dosud dominantním politickým, ekonomickým a bezpečnostním uskupením a organizacím, kde má Západ rozhodující podíl vlivu (Mezinárodní měnový fond, Světová banka) nebo, které si přímo vytvořil k prosazování a obhajobě svých zájmů (NATO). Příklady jsou v tomto směru především uskupení BRIC a Šanghajská organizace spolupráce.

Akronym **BRIC (Brazílie, Rusko, Indie a Čína)** použil poprvé v roce 2001 ekonom investiční banky Goldman Sachs Jim O'Neill k charakteristice nejdynamičtěji ekonomicky se rozvíjejících zemí. Jeho teoretická abstrakce se ale v průběhu několika let stala geopolitickou a ekonomickou realitou. Státy jež zaujímají 25 % světového teritoria, a žije v nich 40 % obyvatelstva světa začaly svoji politiku více koordinovat v závěru první dekády 21. století, kdy došlo k prvním summitům hlav států a vlád v ruském Jekatěrinburgu (2009) a hlavním městě Brazílie Brasílii (2010). Čtyři velké mocnosti a jejich ekonomiky – Brazílie, Rusko, Indie a Čína – mají v horizontu dvou až pěti příštích dekad dohonit a částečně i předhonit nejrozvinutější země světa. Podle údajů Mezinárodního měnového fondu (MMF) z roku 2007 představuje ekonomický potenciál zmíněných čtyř zemí 12 % světového HDP (8 % v roce 2000), s tím, že v horizontu let 2040-2050 bude jejich HDP vyšší než zemí tvořících do roku 1997 uskupení **G7 (USA, Kanada, Velká Británie, Francie, Německo, Itálie, Japonsko)**. [2]

Vliv uskupení může dále zesílit i poté co se v prosinci 2010 jeho dalším členem stala Jihoafrická republika. Zkratka BRIC se tím rozšířila na **BRICS** – podle prvního písmene v anglickém názvu Jihoafrické republiky, South Africa. Její členství má význam v tom, že se rozšíří geopolitický rozměr uskupení o nejlivnější a ekonomicky nejrozvinutější africký stát, který disponuje velkým přírodním bohatstvím. Důležitá je i hlediska strategické – Jižní Afrika se nachází uprostřed mořského spojení mezi Brazílií a Indií, tedy mezi jižním Atlantikem a Indickým oceánem, což může mít do budoucna i vojenskostrategické konsekvence, především ve vztahu k omezení globální námořní vojenské dominance Spojených států.

Samozřejmě, že existují limity spolupráce uvnitř BRICS dané odlišnou ekonomickou úrovní jednotlivých členů, částečně odlišnými ekonomickými bezpečnostními zájmy, a také geografickým rozptěním. Přesto zřejmě existují i společní jmenovatelé spolupráce, které se projevují ve zřetelné politické snaze více prosazovat politické a ekonomické zájmy „nezápadních aktérů“ vůči Západu. Vyplývá to např. ze společného prohlášení ze summitu v Brazílii v dubnu 2010, kde bylo poukázáno na nutnost urychleně řešit problém nedostatečné legitimacy MMF a Světové banky cestou přerozdělení hlasů v obou organizacích ve prospěch dynamicky se ekonomicky rozvíjejících zemí tak, aby to bylo v souladu s jejich vzrůstající vahou ve světové ekonomice. [3]

Z hlediska vojensko-strategického potenciálu tří euroasijských mocností – Ruska, Číny a Indie – má svůj význam i v roce 2001 založená **Šanghajská organizace spolupráce (ŠOS)**, jejímiž členy jsou kromě Ruska a Číny Kazachstán, Kyrgyzstán, Tádžikistán a Uzbekistán. Indie má spolu s Íránem, Pákistánem a Mongolskem status pozorovatele. V globálním rámci je významné, že ŠOS ve stávající podobě zahrnuje

téměř polovinu světové populace a velmi významnou část teritoria Eurasie, tři velké ekonomiky, obrovské zásoby energetických surovin a čtyři země disponující jadernými zbraněmi. ŠOS v současnosti představuje hlavně geopolitickou osu ve vztazích Ruska a Číny, která jim umožňuje prohlubovat svůj politický, ekonomický a vojenský vliv na významné části teritoria Eurasie, a to i přesto, že mezi oběma zeměmi existují ve vztahu k cílům ŠOS některé rozdílné přístupy.

Růst ekonomické moci, a tím i politického vlivu nastupujících mocností tak mění i dosud zavedené vnímání některých geopolitických pojmů jako je např. (rozvinutý) Západ a Sever a (zaostalejší) Východ a Jih. Neméně důležitější bude i fakt, že poprvé od kolapsu světové socialistické soustavy koncem osmdesátých let Západ začíná čelit určité ideologické výzvě: liberální demokracie je konfrontována s modelem „neliberálního kapitalismu“, který uznává fungování svobodného trhu v rámci autoritářské politiky, uplatňovaný v Číně nebo v Rusku. Tento model se přitom stává přitažlivý pro řadu zemí v Asii, Africe či Latinské Americe v konfrontaci s ekonomickou a finanční krizí jež v prvé řadě postihla především Spojené státy a Evropu. Dá se říci, že nekontrolovaný ekonomický liberalismus se krizí výrazně zkompromitoval a ztratil na atraktivitě. Číny a dalších dynamicky se rozvíjejících ekonomik se krize příliš výrazně nedotkla, naopak se staly garantem a generátorem globálního ekonomického růstu. Přispělo to i k růstu čínského politického a ekonomického sebevědomí, které se promítá a bude promítat i do její zahraničně politické strategie.

Sílicí pozice Číny vůči USA a Evropě

Čína s vědomím své sílicí ekonomické moci bude v pozici rovnoprávného politického a ekonomického partnera v prvé řadě Spojených států a též Evropské unie, resp. nejvýznamnějších zemí unie (Německo, Francie, Velká Británie). Vzájemné vztahy mezi Čínou a Spojenými státy bude minimálně ve střednědobém horizontu ovlivňovat výše čínských dolarových rezerv (v roce 2010 činily tyto rezervy 2,85 biliónu dolarů) a fakt, že Čína je největším věřitelem Spojených států. Koncem listopadu 2010 držela Čína dluhopisy americké vlády v objemu 895,6 miliardy dolarů (objem amerických dluhopisů držných zahraničními subjekty dosahuje částky 4,35 bilionu dolarů). Čína se také zřejmě v nejbližších letech stane hlavním ekonomickým partnerem Spojených států. Zesílí tím vzájemná ekonomická závislost mezi oběma zeměmi. To má vliv i na změnu zahraničněpolitických priorit Spojených států, kdy se Asie, kde má Čína stále sílicí vliv, stává pro Spojené státy důležitějším regionem než Evropa.

Čínsko-americký tandem nebude fungovat bez problémů s ohledem na to, že mezi oběma zeměmi bude docházet k politickým a ekonomickým sporům a konfliktním situacím, např. ohledně nerovnováhy obchodní bilance (v roce 2010 např. činil americký vývoz do Číny 81,8 miliardy dolarů, kdežto dovoz z Číny 344,1 miliardy dolarů). Strategicky se ale budou muset obě mocnosti spoléhat jedna na druhou v delším časovém horizontu, přičemž nelze zcela vyloučit že může dojít i k užší politické spolupráci (např. v podobě formátu G2). Mohl by tak vzniknout určitý model „limitované“ bipolarity, což by zřejmě vyvolalo nepříznivé reakce od dalších významných globálních aktérů, včetně EU. [4]

Na druhé straně se ale Čína může v dlouhodobém horizontu pokračovat ve snaze snižovat svou závislost na vztazích se Spojenými státy – v daném případě se jedná

především o oslabování pozice dolaru jako světové rezervní měny. Například investuje své miliardové rezervy do nákupu významných akvizic po celém světě. Pokles hodnoty řady západních společností již umožnil Číně dostat se před Německo a Spojené státy na druhé místo v žebříčku fúzí a akvizic. Primárně se Čína soustřeďuje na akvizice ve strategických odvětvích, jakými jsou IT, finančníctví a surovinové zdroje – v Africe, na Středním východě i v Asii. Čína se začíná soustřeďovat i na Evropu oslabenou ekonomickou a finanční krizí a krizí eurozóny. Čína se stala hlavním věřitelem, který skoupil španělské dluhopisy, stejně tak postupuje v případě Portugalska. [5] Čína si zároveň pořizuje rozsáhlé akvizice v ekonomicky oslabeném Řecku, které se tak může stát bránou čínské ekonomické expanze do Evropy. Ta již ostatně začala: v roce 2010 se čínské investice v Evropě zvýšily o 12 % a očekává se jejich další růst.

Čína také začala platit Rusku za dodávky ropy novým ropovodem ze Sibíře v jüanech vzhledem k tomu, že Čína a Rusko zavedly v roce 2010 směnitelnost svých měn. Strategickým dlouhodobým cílem Číny může přitom být nahrazení dolaru jako světové rezervní měny svojí měnou jüanem, což deklaroval v roce 2011 i čínský prezident Chu Ťin-tchao.

Čína jako „asymetrická velmoc“

I přes tato fakta o „čínském vzestupu“ je ale nutné vidět, že Čína je stále i po třiceti letech reforem fakticky stále ještě rozvojovou, i když bouřivě se rozvíjející zemí nacházející se ve střední fázi industrializace. Odráží se to i v tom, že ekonomická prosperita a s tím spojená odpovídající životní úroveň není rozložena rovnoměrně. V roce 2009 byla např. hodnota HDP na hlavu (PPP – Purchasing Power Parity) dle údajů MMF pouhých 7518 dolarů (Spojené státy mají HDP na hlavu 47 123, Německo 35 930 a Česká republika 24 987 dolarů).

V Číně je stále 43 milionů obyvatel pod hranicí chudoby (dva dolary denně), není dostatečně rozvinut systém zdravotního a sociálního zabezpečení, investice do veřejného vzdělání dosahují 2,4 % HDP přičemž celosvětový průměr je 4,9 %. Významné jsou i regionální rozdíly – v roce 2008 činil rozdíl mezi průměrným příjmem obyvatel měst a venkova 3,3 násobek. Rozdíl v hodnotách HDP mezi oblastmi na rozvinutějším východě a oblastmi na zaostalejším západě Číny pak přesáhl trojnásobek, rozdíl HDP na hlavu pak 2,3 násobek. Další vývoj Číny bude ovlivněn tím, zda se jí podaří udržet vysoké tempo růstu, které je předpokladem sociálního smíru a udržení společenské soudržnosti. Nedá se přitom vyloučit růst sociálních tenzí, které vyplývají z ekonomických a sociálních rozdílů v Číně jak mezi regiony, tak i mezi občany. Otázkou také je zda bude možné, aby nadále existoval ve stávající podobě mocenský monopol vládoucí komunistické strany při řízení země, jejíž ekonomika se řídí tržními principy.

Severní Amerika a Evropa jsou tak ve srovnání s Čínou (respektive státy BRICS) stále ještě ve výhodnějším postavení. Nejedná se přitom pouze o vyšší životní úroveň dokumentovanou vyšší HDP na hlavu, ale i o úroveň vědy a výzkumu, vysokoškolského vzdělávání, ekonomickou konkurenceschopností a obecně o atraktivitu americké a evropské „soft power“. Nejvýrazněji to zřejmě dokumentuje *globální index konkurenceschopnosti* (2010-2011), kdy v první desítce jsou s výjimkou Japonska a Singapuru pouze země z transatlantického okruhu (v pořadí Švýcarsko, Švédsko, Singapur, Spojené státy, Německo, Japonsko, Finsko, Nizozemí, Dánsko a Kanada). Čína je pro srovnání 27, Indie 51, Jižní Afrika 54, Brazílie 58 a Rusko 63.

Významným faktorem v příštích dvou dekádách zůstane **vojenská síla**, kde zřejmě Spojené státy nebudou mít s ohledem na početní stav, kapacity a technologickou úroveň armády konkurenci. S ohledem na tento fakt je možné dojít k závěru, že ve světě ještě koexistuje unipolarita (vojenská moc USA) s multipolaritou (ekonomická síla USA, EU, Číny, Japonska a dalších nastupujících mocností). Přesto je možné očekávat v horizontu 20 let, že se Čína i přes svoje zaostávání za americkým vojenským potenciálem (viz tab.) stane hlavním vojenským vyzyvatelem Spojených států.

Tab.: Poměr vojenských sil mezi USA a Čínou

USA	Rozpočet	Čína
729	celkem v roce 2010 (v mld USD)	78
4,3	% HDP 2008	2,0
1,58 milionu	počet příslušníků ozbr. sil	2,26 milionu
Výzbroj		
2 379	letadla	1 320
139	neviditelné stroje	0
11	letadlové lodě	0
72	ponorky	9
57	torpédoorbce	27
9 400	jaderné hlavice	240

Svědčí o tom stálý kvantitativní i kvalitativní růst jejích vojenských kapacit, což odráží stálý růst vojenských výdajů. Čína sice bude muset počítat s tím, že ve vojenské oblasti bude po delší dobu ve slabší pozici, avšak zřejmě nebude opakovat chybu Sovětského svazu, který se snažil držet se Spojenými státy krok ve vojenské sféře, což ho ekonomicky mimořádně vyčerpávalo a v konečném důsledku vedlo k jeho kolapsu.

Číňané mohou naopak postupovat jako „asymetrická velmoc“, která bude využívat svoji ekonomickou sílu a postupně také získávat stále větší zdroje energetických a jiných strategických surovin. Ukázkovým příkladem je v tomto směru monopolizace Čínou světového trhu kovů vzácných zemin, který ovládla z 97 %. Jedná se o sedmnáct prvků strategického významu, které se v zemském nitru sice vyskytují poměrně hojně, ale jen málokdy v takové koncentraci, aby jejich těžba byla rentabilní. Průmysl jich potřebuje málo, avšak bez nich se neobejde – jako třeba automobilky, výrobci počítačových komponentů ale i vojenských radarů. Čína může také narušovat americkou vojenskou převahu ve vybraných segmentech – např. v kosmické nebo internetové technologii, což již činí.

Nelze ale pominout rizikové trendy, která by mohly americkou vojenskou převahu narušit i vlivem ekonomické krize v USA. Dnes např. americká vláda na úroky z dluhů utratí 8 % svých příjmů, podle výhledu rozpočtového výboru Kongresu by to ale mělo být na konci druhé dekády století 17 %. Takže pokud bude nucena na úroky z dluhů věnovat téměř pětinu může to vést i k omezování značného vojenského rozpočtu a šetření na armádě, což by mělo vliv na rozsah vojenského a politického angažmá Spojených států ve světě. Mohlo by se to dotknout i fungování zatím nejsilnější světové vojensko-politické organizace NATO a pozice Spojených států k Evropě. Jisté symptomy jsou

přítom patrně již v současnosti, kdy Spojené státy se musí soustředit na řešení situace v klíčových bezpečnostních ohniscích (Afghánistán, Irák, Írán), což si spolu s reflexí mocenského vzestupu Číny vyžaduje značné vojenské kapacity a ekonomické výdaje. Spojené státy tak postupně opouštějí svoji poválečnou roli evropské mocnosti na plný úvazek, což může být pro Evropu impulz, aby se více soustředila na posilování vlastní vojenské kapacity.

Evropská unie: globální mocnost bez státu?

V utváření nové globální mocenské konfigurace má svoje místo i Evropská unie, která deklaruje svoji ambici stát se jedním z hlavních globálních aktérů. Proti ostatním globálním aktérům je ale v určité nevýhodě, neboť v každodenní politické praxi musí řešit (resp. 27 zemí, které jsou členy unie) zásadní politickou otázku, zda může být mocností, aniž by byla státem. To je i v pozadí sporů o míru a rozsah evropské integrace v politické, ekonomické a bezpečnostní rovině. Tyto spory se vyostřily i vlivem ekonomické a finanční krize, která vyvolala i krizi jednotné evropské měny – eura. Jejím vyústění zřejmě předurčí vývoj unie v dalších letech.

Klíčovou otázkou zde bude nakolik se podaří dostat do rovnováhy politickou a ekonomickou integraci unie v situaci, kdy objektivně existují rozdíly ve výkonnosti jednotlivých ekonomik členských států EU, resp. přístupy k řízení ekonomik. Nedá se přitom vyloučit, že v následujících letech budou politiku EU ještě více než dnes určovat země, které mají jasnější představu o způsobech jak se prosadit v globálním světě (Německo, Francie, Itálie, Španělsko, Polsko) a jak čelit vzestupu a politickým a ekonomickým zájmům Číny, Indie a Ruska.

„Ruská otázka“ spolu s řešením vztahu k Turecku bude mít přitom v následujících letech pro EU zásadní geopolitický význam. Obě země představují pro EU klíčové partnery při zajišťování její regionální (vojenské, ekonomické a energetické) bezpečnosti, přičemž ale dosud nebyl nalezen optimální model jejich vzájemné spolupráce.

Rusko stojící mimo EU a NATO chce eliminovat stav, kdy je jako regionální i globální mocnost vyřazeno z rozhodovacích procesů v otázkách evropské a transatlantické bezpečnosti i přesto, že se podílí na jejím zajišťování, mj. spoluprací s USA a NATO při řešení konfliktu v Afghánistánu, spoluprací při řešení problému s íránským jaderným programem. Proto usiluje o vytváření nového modelu evropské bezpečnostní architektury, což se setkalo se vstřícností Německa a Francie.

Paralelně s tím ruské vedení formulovalo další strategický cíl: ekonomickou modernizaci Ruska, která má vést k překonání jednostranné závislosti země na modelu „surovinové“ ekonomiky. Zapojení EU do tohoto procesu by mohlo posílit proevropský charakter ruské politiky což může zpětně posilovat globální ekonomickou (zajištění energetické bezpečnosti) i politickou roli EU.

V případě Turecka půjde o nalezení takového modelu vztahů ve kterém by Turecko jako regionální mocnost, aniž bude členem EU, neboť vstup je minimálně ve druhé dekádě století z politických, ekonomických i bezpečnostních [6] důvodů nepravděpodobný, úzce s EU spolupracovalo v ekonomické i bezpečnostní oblasti formou specifického „přičlenění“ (status privilegovaného partnerství).

Co se týče vztahů EU jak s Ruskem, tak i Tureckem bude klíčové, aby míra vstřícnosti unie k oběma mocnostem byla taková, že nebudou výrazněji preferovat své zapojení

do jiných geopolitických konfigurací, které jim nabízí jejich poloha, politická a ekonomická váha (posilování vztahů a spolupráce Ruska s Čínou, resp. Turecka s Íránem).

EU, která může být delší dobu zaneprázdněna řešením své vnitřní politické a ekonomické stabilizace (udržení sociálního státu, eura, řešení dopadů stárnutí populace) a konfrontována s některými bezpečnostními hrozbami ve svém bezprostředním okolí (nestabilní politická a bezpečnostní situace v severní Africe a na Blízkém východě, zvýšená míra nelegální migrace z těchto oblastí), se zřejmě bude více soustřeďovat na svoji regionální roli, vztahy se sousedy a rozvoj globálních hospodářských kontaktů. Zároveň má jako uskupení s více než padesátiletou zkušeností z úspěšného evropského integračního procesu vysoký potenciál atraktivity, která jí umožňuje efektivně podporovat utváření nové podoby globálního vládnutí. EU tak může podporovat posilování role dalších regionálních politických a ekonomických uskupení (např. ASEAN, Africká unie, Mercosur), a zároveň se podílet na zřejmě dlouhodobém a komplikovaném procesu vzájemné kooperace OSN, neformálních seskupení jako je např. G20 či G8 a nestátních aktérů (ekonomické korporace, mezinárodní nevládní organizace, církve, média apod.). Evropská bezpečnostní strategie z roku 2003 definuje v této souvislosti pozici EU poměrně pregnantně: „Ve světě globálních hrozeb, globálních trhů a globálních médií, závisí ve zvýšené míře naše bezpečnost a prosperita na efektivním multilaterálním systému. Rozvoj silnějšího mezinárodního společenství, dobře fungujících mezinárodních institucí a mezinárodního řádu respektujícího právo je náš cíl“. [7]

Je ovšem zřejmé, že v současném světě bude dosažení takového modelu vztahů velmi složité a komplikované. Každý z klíčových globálních aktérů – Spojené státy, Čína, Rusko a potenciálně Indie či Brazílie – má totiž své vlastní strategické, politické, ekonomické a bezpečnostní zájmy a geopolitické priority: Spojené státy udržení své globální dominance pokud možno co nejdéle v nových podmínkách („první mezi rovnými“), Čína pokračování „mírového vzestupu“, kdy prioritou pro ni je vytvoření příznivého mezinárodního ovzduší, které jí umožní soustřeďovat se primárně na ekonomický rozvoj vlastní země a získávání surovin pro rychle rostoucí ekonomiku, Rusko potvrzení statusu velmoci a politické, ekonomické a bezpečnostní dominance především v postsovětském prostoru, Indie posílení role regionální mocnosti v jižní Asii a Brazílie taktéž posílení role regionální mocnosti v Latinské Americe. Rozdílnost zájmů vyvolává a bude vyvolávat spory a konflikty. Na druhé straně ovšem existují i průsečíky zájmů, kdy se zájmy mocností shodují a vystupují společně, resp. koordinovaně: zde je možné např. uvést snahu o koordinovaný postup při zvládání dopadů ekonomické a finanční krize ve formátu G20, boj proti pirátům v západní části Atlantského oceánu, kteří ohrožují mezinárodní obchod, řešení situace v Afghánistánu a částečně také na Korejském poloostrově. Míra angažovanosti „nezápadních“ aktérů ale i v těchto případech potvrzuje jejich rostoucí globální vliv.

Tato studie vznikla jako součást výzkumného záměru FSV UK a FF UK „Rozvoj české společnosti v Evropské unii: výzvy a rizika“, dílčího projektu CESES „Vize a strategie rozvoje české společnosti v EU, MSM0021620841 a projektu výzkumu, vývoje a inovací „Trendy, rizika a scénáře bezpečnostního vývoje ve světě, Evropě a ČR – dopady na bezpečnostní politiku a bezpečnostní systém ČR“, VG2012013009.

Poznámky k textu:

- [1] Blíže k ekonomickému růstu nových mocností < http://www.standardchartered.com/media-centre/press-releases/2010/documents/20101115/The_Super-cycle_Report.pdf > a Grant, Ch: Can Europe and China shape a new world order, London, Centre for European Reform, 2008; <http://www.cer.org.uk/pdf/p_837.pdf>.
- [2] *Global Trends 2025: A Transformed World*. The National Intelligence Council's 2025 Project (2008). <http://www.dni.gov/nic/PDF_2025/2025_Global_Trends_Final_Report.pdf> s. vi.
- [3] Sovmestnoje zajavlenije glav gosudarstv pravitelstv stran – učastnic Vtorovo samita BRIK, < http://news.kremlin.ru/ref_notes/524>.
- [4] Za reakci na tento možný budoucí trend se dá považovat vyjádření první místopředsedkyně Evropské komise a vysoké představitelky unie pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku Catherine Ashtonové, která na jednání Rady EU v prosinci 2010 ve světle upadajícího zájmu USA o spolupráci s Evropou vyzvala k užší spolupráci s Čínou a vytvoření nového „trojúhelníku“ EU-USA-Čína. Bývalý britský ministr zahraničí David Miliband dříve prohlásil, že je v zájmu Evropy, aby místo potenciální G2 fungovala G3, tedy trio USA-EU-Čína.
- [5] Odhaduje se, že koncem června 2010 držela čínská vláda obligace eurozóny v hodnotě 630 miliard eur (7,4 % jejich celkového objemu).
- [6] Problémem pro EU je míra ilegální migrace z Turecka do EU. V roce 2008 bylo na přístupových cestách do schengenského prostoru zatčeno 150 tisíc utečenců z Turecka.
- [7] Bezpečná Evropa v lepším světě. Evropská bezpečnostní strategie. In *Bezpečné Česko v bezpečné Evropě*. Praha: Úřad vlády ČR, 2007, s. 11.

Hlavní použitá literatura:

- BALABÁN, M. *Megatrendy světového vývoje*. Praha: Prague Social Science Studies, Filozofická fakulta UK, Fakulta sociálních věd UK, http://publication.fsv.cuni.cz/attachments/281_031_%20-%20Balaban.pdf.
- BALABÁN M., POTUČEK M. *Aktuální stav a perspektivy globálního vládnutí*. The Science for Population Protection, č. 1/2009, <<http://www.population-protection.eu/current-state-and-prospects-global-governance>>.
- BALABÁN, M., RAŠEK A. *Nezápadní aktéři světové bezpečnosti*. Praha. Karolinum, 2010.
- BALABÁN, M. Europe and the United States in the 'Asian' 21st Century: the Political, Economic and Security Context. *Central European Journal of International & Security Studies*, <<http://cejiss.org/articles/vol4-1/balaban/>> .
- Global Trends 2025: A Transformed World*. The National Intelligence Council's 2025 Project <http://www.dni.gov/nic/PDF_2025/2025_Global_Trends_Final_Report.pdf>.
- GRANT, Ch. (with BARYSCH, K.) *Can Europe and China Shape a New World Order?* London: Centre for European Reform, <http://www.cer.org.uk/pdf/p_837.pdf>.
- LEONARD, M. *Divided World: The struggle for primacy in 2020*. London: Centre for European Reform, 2007.
- Mapping the Global Future. Report of the National Intelligence Council's 2020 Project*, 2004. <http://www.cia.gov/nic/NIC_globaltrend2020.html> .
- The New Global Puzzle. What World for the EU in 2025*. Paris, European Union Institute for Security Studies 2006, <<http://www.iss-eu.org/books/NGP.pdf>> .
- WALL, S., GOLDBERGER, J. *America and Europe: Moving Towards 2020*. Oxfordshire, Alden Press, 2007.
- ZAKARIA, F. *Postamerický svět*. Praha: Academia, 2010.

Bezpečnostní předpoklady a hrozby

(Ekonomická, religiózní a kybernetická bezpečnostní rizika)

Východiskem bezpečnostní politiky našeho státu i strategie Severoatlantické aliance je poznávat, analyzovat a hodnotit vznikající nové bezpečnostní hrozby, i ty dosud známé, které nabývají nové podoby nebo se jejich nebezpečnost intenzifikuje. Bezpečnostní hrozbou rozumíme mimo nás nezávisle existující vnější jev, který může nebo chce poškodit nějakou konkrétní hodnotu; závažnost této hrozby je úměrná tomu, jak si tuto hodnotu ceníme; může být přírodním nebo společenským jevem. Bezpečnostní riziko je mírou pravděpodobnosti, že se hrozba stane reálnou. [1]

Z historického hlediska se dá obecně říci, že nejvážnějšími hrozbami jsou zápas o moc, nacionalismus a boj o energetické a surovinové zdroje.

Evropská bezpečnostní strategie z roku 2003 definovala pět hlavních bezpečnostních hrozeb: **terorismus, šíření zbraní hromadného ničení, regionální konflikty, zhroucení státní moci a organizovaný zločin** – jde však o sekundární jevy. Tyto hrozby jsou selháním, neschopností světového a evropského společenství i vlád jednotlivých států řešit minulé, existující i budoucí problémy, jsou sekundárními důsledky příčin jiných, primárních. Proto je nutné základní metodologické odlišení hrozeb na primární a sekundární. Na příčiny a jejich následky.

Evropští představitelé si již uvědomili, že dynamika bezpečnostního vývoje vyžaduje, aby spektrum bezpečnostních hrozeb, jejich příčin, bylo pojato širě.

V zájmu terminologického upřesnění a s přihlédnutím k dalším pramenům lze říci, že jde o předpoklady zajištění bezpečnosti ve světě.

V souladu s tím světová, evropská a naše bezpečnostní politika musí preventivně zajistit takové předpoklady bezpečnosti jakou jsou: **politická bezpečnost, ekonomická bezpečnost, finanční bezpečnost, sociální bezpečnost, potravinová bezpečnost, zdravotní bezpečnost, religiózní bezpečnost, soužití etnik, demografický vývoj, řízená migrační politika, dodržování lidských práv a svobod, environmentální bezpečnost, energetická a surovinová bezpečnost, technologická bezpečnost, zvláště jaderná, prevence a likvidace následků přírodních katastrof, kybernetická a informační bezpečnost.**

V zajišťování světové, evropské a naší bezpečnosti hrají rozhodující roli její klíčoví aktéři. Současnými klíčovými aktéry světového bezpečnostního systému jsou Spojené státy jako supervelmoc, Čína jako velmoc s potenciálem stát se supervelmocí a integrující se Evropa v Evropské unii se stále vzrůstajícím bezpečnostním vlivem a pro svou křesťanskou a humanistickou tradici jako stabilizující element. Rusko, Indie, Írán, Brazílie, Indonésie jsou faktickými nebo potenciálními regionálními velmocemi s aspiracemi dále posilovat velmocenské postavení, což se zvláště týká Ruska a zčásti Indie.

Ke klíčovým aktérům evropské bezpečnosti je nutné přiřadit instituce jako je Organizace spojených národů, Evropská unie, Severoatlantická aliance, Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě, Šanghajska organizace spolupráce, G8, G20, dále Mezinárodní měnový fond, Světová banka, nadnárodní monopoly (Exxon Mobil, ING

Group, Toyota Motor ad.), globální nevládní organizace (Greenpeace, Transparency International), média a internetové portály (CNN, BBC, Al Džazíra, You Tube ad.), ozbrojené organizace (al-Ká'ida, Talibán, mafie, drogové kartely, piráti ap.) event. další instituce. Vzdáleněji ASEAN (Společenství jihovýchodních asijských států), Africká unie, LAS (Liga arabských států), CCASG (Rada pro spolupráci arabských zemí Perského zálivu, ECOWAS (Ekonomické společenství západoafrických států), MERCOSUR (Jihoamerický společný trh).

Aktéry světové bezpečnosti tedy rozumíme státy s faktickým či potenciálním super-velmocenským a mocenským statutem, instituce se světovým bezpečnostním dosahem a další vážné bezpečnostní jevy, což nevylučuje existenci vlivu vůdčích osobností a jimi prosazovaných či přijatých bezpečnostních strategií, doktrín, politik, koncepcí, záměrů, cílů apod. Na druhé straně lze konstatovat vzájemnou závislost jednotlivých aktérů, což snižuje napětí, konfrontace a vznik konfliktů.

Mezi aktuální problémy mj. patří ekonomická, religiózní a kybernetická bezpečnost, ve vnitřní bezpečnostní politice i lobbyismus. Rozhodující je nalézt pro jejich eliminaci či minimalizaci protipatření, pokud možno nejméně nákladná.

Ekonomická bezpečnost

Ekonomická bezpečnost by měla být základem každého státu, který chce prosperovat; jak však řekl jeden z referujících na konferenci Ekonomická bezpečnost České republiky, přesnější by byl výraz **bezpečnost ekonomiky**. [2] Z tohoto hlediska je prvořadá pozornost před investicemi ze zemí, které zároveň s ekonomickými zájmy usilují o to ovlivňovat vnitřní dění v příslušné zemi. Zvláště je třeba se bránit privatizaci částí strategické infrastruktury. Přišli jsme již o státní kontrolu nad vodou a plynem, totéž se může stát s leteckou dopravou. Chybějí nám adekvátní plány na ochranu infrastruktury. Údaje o stavu infrastruktury je přitom třeba utajovat, a to rozhodně lépe než dosud. Z vnitřních ekonomických hrozeb je nejvážnější s tím často spojená korupce. Největším budoucím rizikem může s velkou pravděpodobností být energetická bezpečnost, kterou nám nyní není a nejspíš nebude schopna zajistit ani Evropská unie, a pokud jde o Severoatlantickou alianci, její angažovat v této oblasti by mohla narazit na odpor světového veřejného mínění a mnohých aktérů světové bezpečnosti.

Nejslabším článkem je naše energetická závislost na Rusku. Čelit je jí možno diplomaticky, úsporami energie jako ve skandinávských zemích, hledáním nových zdrojů, lepším využíváním vlastních a investováním do jaderné energetiky. V ohnisku pozornosti musí být Transgaz, Čepro, Unipetrol a ČEZ. Možným potenciálem je naše legislativa, která znemožňuje řadě významných fondů u nás investovat. Vážným problémem jsou akcie v listinné podobě na doručitele, které umožňují korupci a podporu terorismu a organizovaného zločinu, protože jsou neregistrované, a tudíž nekontrolovatelné. Z tohoto hlediska bylo vážnou chybou zrušení finanční policie.

Pohled Kevina Rudda

Australský ministerský předseda Kevin Rudd ve spolupráci se svým kolektivem a poradci napsal v roce 2009 do únorového čísla časopisu Monthly rozsáhlý článek Australian Politics, Society and Culture s podtitulem Celosvětová finanční krize. [3]

Podle něho se tato krize stala jedním z největších útoků na ekonomickou stabilitu, jaký se odehrál za poslední tři čtvrtě století. Odráží největší selhání regulace v moderních dějinách. Znamená to, že autor považuje krizi za bezpečnostní hrozbu. Rudd se domnívá, že jde víc než jen o krizi na úvěrových, dluhových a derivátových trzích, trzích s nemovitostmi a na kapitálových trzích – nehledě na důležitost každého z těchto aspektů. Tato krize se podle něho rozšiřuje na širší frontu: je to finanční krize, jež se stala krizí obecně ekonomickou a může se stát krizí zaměstnanosti; v mnoha zemích způsobila krizi sociální a postupně i politickou. Dokonce se začínají objevovat úvahy o dlouhodobých geopolitických důsledcích imploze na Wall Street – její dopad na budoucí strategický vliv Západu, a zvláště Spojených států.

Celosvětová finanční krize již dokázala, že nebere ohledy na jednotlivce, na jednotlivá odvětví, ani hranice států. Je krizí současně pro jednotlivce, národy i celý svět. Je krizí jak pro rozvinuté, tak pro rozvojové části světa. Je krizí jak institucionální, tak i intelektuální a ideologickou. Zpochybnila převažující neoliberální ekonomickou doktrínu uplynulých třiceti let – doktrínu, na níž stály národní i celosvětové řídicí rámce, jež tak velkolepě nedokázaly zamezit ekonomickému chaosu, který nás zasáhl. Administrativě prezidenta Baracka Obamy připadl úkol podpořit globální peněžní systém, který by vyvážil soukromé pohnutky s veřejnou odpovědností. Tento úkol je reakcí na vážné výzvy, jež představuje současná krize. Společnou myšlenkou, jež spojuje všechny tři tyto události, je **spoléhání se na činnost státu pro znovunastolení řádně usměrňovaných trhů** a znovuvytvoření domácí i celosvětové poptávky.

Peněžní trhy utrpěly dosud nejrozsáhlejší narušení. Hodnota celosvětových trhů s akciemi poklesla od svého vrcholu zhruba o 32 bilionů USD, což odpovídá společnému hrubému domácímu produktu zemí G7 za rok 2008. Úvěrové trhy téměř vyschly a nárůst úvěrů je na nejnižší úrovni od druhé světové války. Ceny domů v mnoha zemích prudce klesaly, stejně tak americké ceny šly dolů největší rychlostí od počátku novodobých záznamů. Reálná ekonomika čelila jednomu z nejtěžších zaznamenaných období. MMF odhaduje, že rozvinuté ekonomiky se zůjí poprvé za šedesát let, čímž počet nezaměstnaných v zemích OECD naroste o osm milionů. V rozvojových zemích by podle odhadů Mezinárodní organizace práce mohla finanční a ekonomická krize uvrhnout do chudoby více než sto milionů lidí. Tato krize navíc způsobila nebývalé výdaje a zadlužení vlád, jimž bude citelné ještě v následujících desetiletích. Odhadovalo se, že deficit Spojených států bude v roce 2009 celých 12,5 % HDP. A odhady celkových (skutečných a závislých) finančních závazků plynoucích z pomoci bankám a záruk dosáhly více než 13 bilionů USD. To je více než náklady na všechny větší války, v nichž kdy Spojené státy bojovaly. USA se ztížilo získávat v zahraničí nové půjčky.

Krize zasáhla životy rodin rostoucí nezaměstnaností, snižováním nárůstu mezd a propadem hodnoty majetku, zatímco odměny řídicích pracovníků ve finančním sektoru neustále šplhaly ještě určitou dobu vzhůru, zjevně bez vztahu k realitě.

V roce 2007 měli výkonní šéfové S&P 500 v průměru 10,5 milionu USD (zhruba 344násobek platu amerických pracujících). Manažeři 50 nejvýznamnějších investičních fondů a akciových fondů měli v průměru každý 588 milionů USD (19 000krát tolik, co běžný pracovník). V roce 2007 vyplatilo pět největších firem na Wall Streetu odměny ve výši 39 miliard USD. Ztráty investičních bank poté stát zaplatil z peněz amerických daňových poplatníků.

Současná krize je vyvrcholením 30leté nadvlády ideologie volného trhu, porůznu nazývané neoliberalismus, ekonomický liberalismus, ekonomický fundamentalismus, thatcherismus nebo washingtonský konsenzus v přístupu k ekonomice. Stěžejní myšlenkou této ideologie je, že činnost vlády by měla být omezena a na konec nahrazena tržními silami.

S krizí neoliberalismu začala být role státu opět uznávána jako zásadní. Stát je primárním činitelem, který reagoval na tři zřejmé oblasti současné krize: záchranou soukromého finančního systému před kolapsem; poskytnutím přímých podnětů reálné ekonomice kvůli zhroutilí soukromé poptávky; navržením národního a mezinárodního systému regulace, v němž bude mít vláda konečnou zodpovědnost za určení a prosazování jeho pravidel. Prvním krokem k udržení důvěry a obnovení likvidity koncem roku 2008 bylo poskytnutí jednoznačné garance vkladů do tradičních finančních institucí.

Ochota veřejnosti, vyjádřená prostřednictvím jednotlivých vlád, přijmout případné s tím spojené závazky, odhaluje obecně uznávaný názor, že stabilita bankovního systému je veřejným statkem sama o sobě. Jak poznamenal Keynesův životopisec Robert Skidelsky: „Když přišel rozhodující okamžik, zjistili jsme, že daňoví poplatníci národa stále stojí za bankami a národní řízení insolventnosti je důležité.“ Vlády následně předvedly ochotu podniknout nebývalé intervence na soukromých úvěrových trzích a zapojily se konkrétně do kapitalizace bank, přímého nákupu bankovních a korporačních obligací, vytvoření účelově založených nástrojů pro sdílení rizik se soukromými finančními institucemi, a do hlavních záruk pro podporu mezibankovního půjčování. Ve Spojených státech se záchrana Citigroup a Bank of America de facto rovná zestátnění. To následovalo po uvalení nucené správy na Fannie Mae (Federal National Mortgage Association, FNMA) a Freddie Mac (Federal Home Loan Mortgage Corporation) a faktického znárodnění AIG, největší pojišťovací společnosti na světě. Opět byl k záchraně povolán stát, ne nespoutané tržní síly.

Při navrhování aktivních opatření ke stimulaci poptávky je tudíž nutné zdůraznit ústřední princip keynesiánského řízení ekonomiky: potřebu vyvážit rozpočty v průběhu ekonomického cyklu. Selhání v tomto směru, spolu s přehnanou tolerancí inflace, do značné míry přispělo k pádu keynesiánského řízení ekonomiky na počátku sedmdesátých let. Nárůst veřejných investic a přímé převody domácnostem budou stimulovat ekonomiku, ale bude třeba za ně v budoucnu, až se obnoví ekonomický růst, zaplatit.

Vyvstávají tři hlavní zásady: zaprvé, národní finanční trhy vyžadují účinnou národní regulaci; zadruhé, globální finanční trhy vyžadují účinnou globální regulaci, i kdyby jen proto, že kvantum světových finančních transakcí je nyní schopné zdolat jakoukoli osamoceně stojící národní ekonomiku; a zatřetí, prostředky pro dosažení účinné regulace v obou případech mohou podat jen navzájem spolupracující národní vlády. Nenabízí se žádné řešení ze soukromých finančních trhů, které by se vypořádalo s rozsahem a složitostí celosvětové systémové nestability, jíž nyní čelíme.

Skupina ekonomicky nejvýznamnějších zemí světa G20, jež se na tvorbě hrubého domácího produktu celé planety podílí asi z 85 procent, letos vypracovala mechanismus, který má včas odhalit nerovnováhu v globální ekonomice a zabránit vzniku dalších krizí. U sedmi zemí, které skupina považuje za systémově důležité, budou sledovány hlavní ekonomické charakteristiky, především úroveň zadlužení a obchodní bilanci. Dohoda předpokládá, že uvedené charakteristiky podrobně prozkoumá Mezinárodní měnový fond, který pak určí, zda politika dané země ohrožuje globální ekonomiku. Pokud zjistí, že ano, pak bude usilovat o změnu.

Zde ale patrně bude i největší úskalí celé snahy, protože doporučení, která z těchto zkoumání vzejdou, nebudou závazná a nijak vymahatelná. Sedm zemí bylo vybráno podle toho, že představují více než pět procent hrubého domácího produktu celé G20, z čehož pramení jejich důležitost. Nejvýše na seznamu jsou Spojené státy, pro které je největším problémem vysoké zadlužení, a Čína, která vytváří vysoké obchodní přebytky a má také zdaleka nejvyšší devizové rezervy. Seznam doplňují Francie, Německo, Velká Británie, Japonsko a Indie.

Podle francouzské ministryně financí Christine Lagardeové, která skupině G20 předsedá, dohoda představuje obrovský pokrok na cestě k vyrovnanějšímu růstu světové ekonomiky. Do budoucna se mechanismus nebude automaticky omezovat pouze na sedm největších zemí, pokud to bude třeba, kontrole hlavních ekonomických charakteristik podle ní budou podrobeny i další. Skupina se na podobě mechanismu, který má fungovat jako systém včasného varování, dohodla po měsících rokování. Hlavně Čína měla obavy, že snaha o vytvoření takového systému je zaměřena proti ní a že se členové G20 budou snažit Peking dotlačit ke změně politiky stanovení kurzu juanu. Čína odolává požadavkům, aby uvolnila kurz své měny juan a nadále chce prosazovat jen jeho pozvolný růst. [4]

Pohled Simona Johnsona

Amerického ekonoma a bývalého pracovníka Mezinárodního měnového fondu. Simona Johnsona označil britský měsíčník Prospect za člověka, který nejpodstatněji posunul diskuzi o současné finanční a ekonomické krizi. [5] Je faktem, že čte-li člověk jeho názory, jako kdyby se mu otevíral výrazně nový pohled na aktuální ekonomické problémy. Domnívá se, že krize ještě neskončila, [6] protože jak George Bush, tak Barack Obama nezvolili nejvhodnější opatření a situaci jen zhoršili. Bankéři se nyní cítí nedotknutelnější než dříve, jsou přesvědčeni, že je vláda nenechá padnout, bude se bát ohrožení ekonomické a společenské stability a zaplatí proto jejich ztráty z peněz daňových poplatníků. Firma, která nemůže padnout, nemá podle něho vůbec existovat. Bankroty musí být přirozenou hrozbou pro každou firmu, jinak půjdou do nezvládnutelných rizik. Banky proto neměly být sanovány, ale projít řízeným bankrotem. Johnson proto doporučuje rozdělit velké banky a firmy na několik menších. Připravit zákon, který by byl stejně účinný jako dávno přijatá protimonopolní legislativa, která se osvědčila a nikdo proti ní nic nenamítá. Žádná banka v USA by neměla mít větší aktiva než 3 % HDP (dosavadní Riegel-Neal Act z roku 1994 povoluje 10 %). Např. na Islandu byly banky s aktivy přes 100 % HDP země, a proto byl jejich pád tak krutý, dluhy v zemi přesáhly pětiletý HDP.

Johnsonovy jakkoli radikální názory nezůstávají neoslyšeny. Barack Obama podle listu Wall Street Journal [7] zvažuje zavést zvláštní daň právě pro velké banky. [8] Chtěl by tím získat až 120 miliard USD a posílit americký deficitní rozpočet. Přispělo by to k uklidnění veřejnosti, která je znepokojena velkými výdaji na sanaci bank, aniž by byli podstatně postiženi jejich vlastníci a manažeři, zvláště v těch bankách, které pomoc ještě nevrátily. Většinu ze 700 miliard USD programu TARP však banky již splatily, Obama chce zpátky všechny peníze, vyzval Wall Street, aby proto snížil prémie vrcholovým bankovním manažerům. Navrhovaná daň má být placena minimálně po dobu deseti let, ale možná i déle. Jeho záměr přijal velmi pozitivně Mezinárodní měnový fond. Americká vláda nezůstala jen u toho, zřídila komisi pro vyšetřování finanční krize a začala

vyšetřovat šéfy největších bank na Wall Streetu, aby zjistila její příčiny. Vyšetřovaní sice bránili vysoké odměňování, ale zároveň připustili nutnost regulace. Vyšetřováno má být několik stovek lidí.

Nezůstalo se ale jen u toho, má se omezit velikost a spletnost velkých finančních institucí a jejich aktivit. Má se tím předejít k deviacím, které způsobily finanční a ekonomickou krizi. Jedním z opatření má být omezit možnost obchodování s majetkem komerčních bank, aby se oddělily od investičních. Nesměly by ani vlastnit tzv. *hedge fondy*, které jsou méně regulovány a jejichž prostřednictvím svěřují majetní klienti své peníze rizikovějšímu investování. Nebudou-li zavedena tato opatření, nelze vyloučit, že dříve nebo později dojde k dalšímu a ještě katastrofičtějšímu zhroucení finančního systému. Na druhé straně Obama neváhal uvolnit 100 milionů USD a přislíbil v budoucnosti další na pomoc zemětřesením zničené Haiti a vyslat tam záchranné a vojenské jednotky, podobně pomohly Spojené státy i Japonsku.

Z dvou příkladů je patrná rozdílnost přístupů k řešení finanční, ekonomické a následně sociální krize a je věcí diskurzu a následně politického strategického rozhodnutí jak krizi řešit.

V ekonomických studiích i v publicistických textech v těchto souvislostech se objevují varování, že překonávaná finanční a ekonomická krize může znovu nabrat na síle, vstoupit do druhé etapy nebo dokonce vypuknout krize nová, která by měla především charakter krize potravinové. Ostatně jedním z významných faktorů, možná nejdůležitějším, probíhajících událostí v arabském a přilehlém světě je právě nedostatek, resp. rychlé zvyšování jejich cen v jednotlivých zemích v průměru o 20 až 30 %.

Religiózní bezpečnost

Mé knihy jsou prodchnuty křesťanskými principy, ale jsem ateista. Nemůžeme sprovodit ze světa náboženství, ale můžu a musím je kritizovat. Není ve mně žádná posedlost, jen myslím na mnoho milionů obětí náboženské netolerance. A ta je nejhorší ze všeho...

*José Saramago,
nositel Nobelovy ceny za literaturu*

Mezi bezpečnostní hrozby patří i nejrůznější ideologie, např. v politické oblasti krajně pravicové či krajně levicové, nacionálně determinované a v obecně ideové oblasti ideologie náboženské vyznávané fundamentálně a prosazované militantně, včetně využívání terorismu jako nástroje prosazování příslušné religiozity, jak je to patrné např. u fundamentální islámské víry. Někteří autoři dokonce považují zvláště monoteistická náboženství, jako je právě islám ale i křesťanství, za hlavní bezpečnostní hrozbu lidstvu. [9] Nedomnívají se, že fundamentalismus je jen deformací jinak pozitivně působícího náboženství jako např. Dinesh D'Souza a Terry Eagleton. [10]

Příčinou je na jedné straně soudobý terorismus a ochota z nábožensko-ideologických důvodů obětovat vlastní život a použít i zbraně hromadného ničení. Paradoxem, neméně tragickým, je, že např. při aktivitách al-Ká'idy přichází podle studie Smrtící předvoj o život osminásobný počet muslimů než ostatních obětí. [11] Na druhé straně je ničivý i způsob odvety přijatý prezidentem Georgem Bushem st., který byl v tomto úsilí podporován fundamentálně a militantně orientovanými představiteli křesťanství.

Nejde však jen o konfrontaci islámu a křesťanství, ale jak uvádí Tomáš Hříbek, „... kromě globální konfrontace mezi křesťanstvím a islámem jsou zde i další nábožensky motivované konflikty současnosti: mezi šíity a sunnity v Iráku; mezi židy a muslimy v Palestině; mezi muslimy a hinduisty v Kašmíru; pravoslavnými křesťany a muslimy v bývalé Jugoslávii či bojem mezi protestanty a katolíky v Severním Irsku“. [12] I např. buddhisté podpořili za druhé světové války japonskou genocidu Číňanů.

Nejde proto z bezpečnostního hlediska jen o terorismus, ale i nábožensky a etnicky determinované čistky a prosazování náboženských zvyklostí i do života sekularizovaných společností, jak na to upozorňují Richard Dawkins, [13] Daniel C. Dennett, [14] a zvláště Christopher Hitchens. [15]

I u nás si odborníci na tuto problematiku nebezpečí religiozní bezpečnosti uvědomují. Např. religionista a docent na katedře psychosociálních věd a etiky Husitské teologické fakulty a na katedře religionistiky Evangelické teologické fakulty Univerzity Karlovy Zdeněk Vojtíšek ve své úvaze o prognóze do roku 2009 napsal: „Mírné zviditelnění patrně způsobí odmítavou reakci a zrychlí tak tendenci ve směru nového ateismu... Půjde o aktivismus přesvědčený, že náboženství (zvláště monoteistická) podněcují k násilí a bez nich by bylo možné dosáhnout klidnějšího světa.“ [16] Je však přesvědčený, že zatlačování náboženství vede k obranným reakcím vyúsťujícím v krajním případě až k fundamentalismu. Nevěří však, že by došlo k posílení sektářských skupin. [17] Spíše posílí víra v kosmické duchovní energie, aury, minulé či budoucí životy, věš- tební metody, síly jing a jang, telepatické kontakty s mimozemšťany apod. Tedy půjde o ateismus v podobě „víry“ v cokoli, pokud to nebude náboženské. [18]

Hledáme-li příčiny, jednu z nich nabízí Martin Vopěnka v příloze Salon deníku Právo: „... svým myšlením brázdíme prostor i čas bez fyzikálních omezení. Nejenže si vybavujeme, co bylo, ale představujeme si dokonce, co bude. A představujeme si, jaké je to právě teď v odlehlých končinách vesmíru, odkud k nám letí informace miliardy let... kdyby bylo našeho myšlení a cítění odvoditelné jen z hmoty, nemohlo by se přece hmotě takhle vzepřít; muselo by respektovat její zákony. Musí tady existovat ještě pátý rozměr – rozměr ducha. Přičemž život vzniká na spojnici hmoty a ducha, odehrává se v našich hmotných tělech, ale myšlením tuto hmotnou předurčenost prolamujeme. To v čem žijeme, není čtyřrozměrný prostor, ale pětirozměrný časoduchoprostoru.“ [19]

Člověk je tedy schopný nejen adekvátní reflexe reality, ale ve svém myšlení jít za ní včetně kreace bohů nejrůznějšího typu, aby na konec jejich existenci a uctívání materializoval v budování chrámů, provozování rituálů a v obraně svého náboženského výtvaru i za cenu života jiných i vlastního. V islámu je např. živá myšlenka, že největšími jeho nepřáteli, které je třeba až vyhubit, jsou ateisté.

Ukazuje se, že nebezpečí religiozních hrozeb není často sociálně determinované. Např. nigerijský atentátník Omar Farúk Abdul Mutallab je z bohaté rodiny, jeho otec je bankéřem a byl o ministrem. Třiačacetiletý mladík se stal radikálem pod vlivem duchovních v londýnské mešitě. K radikalismu však tíhl již jako středoškolák v internátní škole v západoafrickém Togu. Průběh jeho letecké přepravy z Nigérie do Detroitu byl provázen mnoha až podezřelými pochybeními. Generál Andor Šándor k tomu napsal: „Tento případ je v řadě dalších, který však dokazuje, že ideologie džihádu islámských fanatiků nachází nezmenšenou podporu potenciálních teroristů kdekoli.“ [20]

Nejvýznamnější je, že terorista nebyl osamělým aktérem, jak se původně předpokládalo, ale přiznal se ke spojení s al-Ká'idou. K tomu se přihlásila i jedna z jejích regionálních

větví na Arabském poloostrově, která jej na útok připravila i vybavila plastickou trhavinou PETN s chemickou roznětkou, které letištní rentgeny nejsou schopny odhalit (byla již použita při neúspěšném atentátu na náměstka saúdského ministra vnitra Mohammeda bin Najjfa, který má na starosti likvidaci al-Ká'idy). Tuto větev ovládají i bývalí vězňové z americké základny Guantánamo na Kubě, kteří prošli nápravným programem v Saúdské Arábii a poté byli propuštěni na svobodu. K útoku jsou připraveni další teroristé. Podle Scotland Yardu jde o 25 mladých britských extremistů somálského a pákistánského původu. Útok se zdůvodňuje jako reakci na letecké útoky proti muslimským „bojovníkům“ v Jemenu.

Tato země se skutečně po Iráku a Afghánistánu stala třetím ohniskem napětí, kde proti teroristům zasahují spolu s jemenskými ozbrojenými silami i příslušníci americké zpravodajské služby, kteří je školí v boji proti teroristům. Jsou sem vysílána i speciálně vycvičená komanda. Na tuto činnost vyčlenilo ministerstvo obrany USA 70 milionů USD. Lze to považovat za příklad nové preventivní bezpečnostní strategie v boji proti terorismu. V Jemenu také po vypuknutí arabské krize došlo k nejvážnějším protivládním nepokojům. Podobně si Američané musí počínat i v Pákistánu, kde jednotliví příslušníci armády, police a zpravodajských služeb spolupracují s extrémisty.

Mutallabův případ označil americký prezident Barack Obama za systémové selhání a vedl ke zpřísnění bezpečnostních opatření na letištích a k dalším opatřením, [21] což je vedlejším cílem podobných útoků. Došlo k zavedení skenerů, přičemž pořizovací hodnota jednoho je přes milion Kč. Paříž požaduje osobní údaje při nákupu letenky a předává je francouzské policii.

K budoucnosti islámu se vylovil i bezpečnostní expert generál Andor Šándor: „Jedno je však jisté. Islám tu bude. Bude náboženstvím, které bude vyznávat mnohem více lidí než dnes, a to i v Evropě, a navíc Evropany samými. Budou existovat muslimské menšiny v evropských zemích. Budou však početnější. Ve své demokratické západní zemi budou stále více zasahovat do společenského a státního zřízení. I ti, kteří se narodí letos, budou mít už volební právo. To bude nepochybně vyvolávat společenská tření, jejichž řešením v rámci politické korektnosti bude i nátlak na zříkání se vnějších křesťanských symbolů. Za to budou muslimové častěji a naléhavěji vyzýváni, aby se zbavili svých. Řada radikálních islámských skupin, jejichž cílem je vytvořit celosvětový islámský chalífát, bude pokračovat v argumentaci, že lékem na všechny choroby západní společnosti je islámské právo šaría. Muslimské většiny v zemích vyznávajících islám nebudou o nic tolerantnější k náboženským menšinám... Islám jako celek bude stále postrádat vrcholnou náboženskou autoritu, která by závazně kodifikovala výklad koránu, především těch částí, které jsou zneužívány extremisty k ospravedlnění násilí. Připusťme, že za této situace se nepodaří, což považuji osobně za pravděpodobnější, účinně potlačit radikální islámská hnutí se všemi jeho násilnými projevy orientovanými proti západnímu světu a jeho způsobu života. Co tedy v budoucnu můžeme očekávat?“ [22]

Ukazuje se však, že Američané – bez ohledu na 11. září 2001 – dokáží zatím lépe integrovat muslimy než Evropané. „Evropě, kde dnes negativní stereotyp muslima jakožto nebezpečného cizince zaujal mentální a emocionální prostor, který v předchozích staletích patřil k negativnímu obrazu Žida, americký příklad nepřímo adresuje otázky, jež nelze ignorovat. Jak je možné, že se v USA daří muslimské imigranty a jejich potomky bez větších problémů integrovat, zatímco v Evropě se zdá situace o poznání

složitější? Jak je možné, že v Evropě provází stavbu mešit masové vášně, zatímco v Americe se nad existencí více než tisícovky mešit, modliteben a muslimských center nikdo nepozastaví?“ [23]

Odpověď není složitá, Spojené státy jako „melting pot“ jsou historicky připravené integrovat nejrůznější etnika. Stěhují se sem také mladší, vzdělanější, jazykově připravenější, kvalifikovanější a pracovití, a tím i lépe zaměstnatelní muslimští migranti než do Evropy, kam směřují především ekonomičtí migranti. Muslimské ženy v USA mají vyšší vzdělání než muži a jsou mimořádně emancipované.

Touto problematikou se cílevědomě zabývá i Evropská unie. Státy vůči migrantům mimo jejich odmítnutí mohou zaujmout v podstatě tři strategie: izolovat je (tedy umístit v podstatě do ghett), asimilovat je, tj. integrovat je bez zachování jejich etnické identity, nebo je integrovat se zachováním jejich identity, což je i cílem. I když bývalý eurokomisař pro tuto problematiku Vladimír Špidla tvrdí, že v praxi se rozdíl mezi asimilací a integrací smazává.

Nejde jenom o religiózní příčiny

Zatímco Mutallab byl označen jako systémové pochybení, stejně flagrantní případ zabití sedmi amerických zpravodajců včetně velitelky základny trojnásobným agentem v Afghánistánu tak označen nebyl, ačkoli je stejně závažný. Není přece v žádném případě možné, už z hlediska utajení, aby agent zpravodajské služby se mohl setkat se sedmi profesionály zpravodajské služby. Tady se zřejmě projevuje jistý amatérismus v práci s lidskými zdroji. Americké služby jsou známy obrovskými technickými možnostmi, ale malou schopností verifikace technických poznatků prostřednictvím lidských zdrojů. Navíc lze s vysokou mírou pravděpodobnosti předpokládat, že Američané, věrni svému neoliberálnímu náboženství, přeceňují loajalitu lidských zdrojů založenou na materiálních výhodách resp. na penězích. Tento agent byl primárně muslim a jeho spolupráce s Američany pravděpodobně řízená. Americké zpravodajské služby, nejspíš pro svou četnost, a tudíž svízelnou koordinovanost, se potýkají obecně s vážnými problémy, jak pokud jde o pravdivost získaných poznatků, tak způsob práce založený ve srovnání s britskými zpravodajskými službami především na krátkodobém úspěchu. Práci příliš nezlepšilo ani zřízené protiteroristické centrum.

Jiným příkladem je poprava britského občana pákistánského původu a islámského vyznání Akmala Shaikha v Číně za pašování 4,5 kg heroinu. Od roku 1951 se Evropanovi v této zemi nic takého nestalo, čínské vedení vždy bralo ohled na případné protesty. Objektivně nelze u nás posoudit, zda tento manažer londýnské taxislužby toužící po pěvecké kariéře byl obětí komplotu či jako mentálně postižený, resp. duševně labilní neměl být trestán vůbec. Protesty rodiny i britské vlády jsou pochopitelné, je to proti duchu evropské justice i etiky. K protestu se proto přidala i Evropská unie. Je ovšem faktem, že trest smrti je v asijských právních systémech stejně jako ve Spojených státech běžný, vychází z tisícileté či staleté tradice. Rozdíl ovšem je v praxi soudních jednání a vykonatelnosti rozsudku. Čínský krok je v této souvislosti hodnocen jako výraz sebevědomí, sebevědomí a sebejistoty, je signálem, že Čína svůj právní systém považuje za stejně oprávněný, jako jsou jiné právní systémy. Je také odhodlána jako jiné asijské státy jej praktikovat i ve vztahu k cizincům. I když jsme přesvědčeni, že evropská tradice je humanističtější, v Asii takový názor nepřevládá.

Je zřejmé, že tento fenomén vyžaduje celosvětový diskurz. Téma je v podstatě stále na programu. Hned první den nového roku 2010 se somálský radikální islamista pokusil zavraždit dánského karikaturistu Kurta Westergaarda, autora karikatury proroka Mohameda s kouřící bombou na hlavě. Petr Uhl k tomu napsal: „Společnostem a státům založeným (částečně) na islámském právu je třeba trpělivě vysvětlovat, že laický stát nemůže trestat za karikatury a že hanobení náboženství, v Evropě často křesťanského, nesmí být trestným činem. Ve společnosti, ve školách i v církvích by ale stát měl podporovat nejen toleranci, ale přímo respekt ke všem náboženstvím a k jeho prorokům. Mohameda nevýjímaje.“ [24]

K religiozní problematice jako potenciální i faktické bezpečnostní hrozbě je však nutné uvést, že církve jsou a budou součástí moderního státu a jejich představitelé i věřící citlivě vnímají analýzy, které by mohly být vykládány jako obecná hodnocení a přístupy. V každém náboženství se najdou extrémní směry i sekty, které se ve fázi společenské krize aktivizují, a právě na ně by bylo nutné se zaměřit. To neznamená vést obecně protináboženský boj, naopak v zájmu religiozní bezpečnosti se lze opírat i o pozitivní stránky náboženství a činnosti církví, které v mnoha společnostech převažují.

Proto se ozvali kritici posuzování religiozity jako hrozby. [25] Kritizován je zejména Richard Dawkins za nepochopení obsažené v knize *Boží blud*, že věda a náboženství se vzájemně prolínají. S čímž je možné také nesouhlasit. Bez ohledu, že řada vědců jsou věřícími. Těžko prochází i kompromis, kdy křesťanství přiznává tělesnost lidské existence, ale existenci lidské duše přisuzuje Bohu. Nic na tom nemění ani fakt, že si věda zatím příliš neví rady s lidským duševnem.

Moderní východisko nabízí Petr Drulák [26] interpretací Kunderovy eseje *Rideau* (Opona), v níž uvádí: „Osvobodit velké lidské konflikty od naivní interpretace, která v nich vidí pouhý boj dobra se zlem, pochopit je ve světle tragédie, to byl nesmírný výkon ducha; odhalil fatální naivitu lidských pravd; naučil člověka být spravedlivý k nepříteli.“

Kundera myšlenku konkretizuje Hegelovou interpretací *Antigony*. Její bratři Polyneikos a Eteoklos se v boji o vládu na Thébách zabijí. Nový král Kreón přikáže, že Polyneikos nesmí být pohřben, protože se v boji spojil s Athénany, čímž se dopustil zrady obce jako nejvyššího možného zločinu. Antigona však svého bratra pohřbí. Dává přednost sesterské povinnosti vůči bratrovi před obcí a přijde o život. Drulák z toho vyvozuje poselství pro politiku: „Nový prezident Obama si je těchto úskalí vědom. Jeho životní zkušenost ho patrně otevřela vědomí tragická. Odmítá proto předchozí černobílá schémata, americkým rivalům přiznává právo na jejich pravdu a snaží se s nimi hledat společnou řeč. Leckomu však chybí falešná jistota Bushova morálního kompasu. I v české politice měl řadu příznivců. Před několika lety varoval jeden člen české vlády před tím, že bychom se neměli pokoušet teroristy chápat, ale prostě přijmout, že jsou zlí, a podle toho s nimi jednat. Řada jiných uvažuje stejným způsobem o Rusku a Obamovi vyčítají, že Česko a střední Evropu zaprodal.“

Argumentaci je možné najít i v jiných textech. Např. když se u nás známého francouzského historika Ernesta Denise při obhajobě jeho dizertační práce jeden profesor zeptal, zda si uvědomuje, že by v 15. století byl za obhajobu husitství ničící kulturní hodnoty na půdě této univerzity upálen, Denis mu odpověděl, že jim právě děkuje, proč není upálen nyní. A zůstaneme-li u Francouzů, tak údajně nebránili za druhé světové války před Němci Paříž proto, aby zachránili její kulturní památky; Poláci Varšavu bránili, o památky přišli, ale způsobili nacistům větší škody než Francouzi. [27]

Kybernetická hrozba a možnost kybernetické války

Bezpečnostní hrozba útoku na počítačovou síť a na internet je v centru pozornosti již řadu let. Zesílila zejména po útoku na internetovou síť v Estonsku a na webové stránky Bílého domu a lotyšského prezidenta Valdisa Zatlerse. Útoky hackerů v Estonsku se roku 2007 zúčastnilo cca milion počítačů s pirátským softwarem. Byla to údajně odplata za rozhodnutí odstranit z hlavního náměstí v Tallinu pomník sovětských vojáků padlých při osvobození Estonska ve druhé světové válce. Podobný útok se rok poté odehrál proti litevské státní správě. Týž rok hackeři odstranili na den webové stránky gruzínského prezidenta Saakašviliho. Útoky se nevyhnuly ani naší zemi. Koncem roku 2010 hackeři mnoha tisíce fiktivních objednávek vyřadili objednávkový systém České pošty právě v době, kdy byla zahlcena předvánočními nákupy. Piráti zablokovali i jiné systémy počítačů a odcizili cenné informace mnoha institucí včetně vládních. Následkem by mohl nakonec být i např. *blackout*. Zkušenosti s ním mají po přetížení elektrické sítě jak ve Spojených státech a v Jižní Koreji, tak z podobných energetických důvodů v Evropě. [28] Stát se to může i v daleko katastrofálnějším rozsahu, než se stalo dosud. Nemluvě o využívání moderních technických schopností ke špionáži. Američané již tuto bezpečnostní hrozbu vzali vážně, v Evropě zatím dostatečně ne.

Je třeba rozlišit pojem kybernetická hrozba a kybernetická válka: **Kybernetická hrozba** je potenciální příčina nežádoucí události v kybernetickém prostoru, která může mít za následek poškození systému a jeho aktiv, např. zničení, nežádoucí zpřístupnění (kompromitaci), modifikaci dat nebo nedostupnost služeb. [29] **Kybernetická válka** je již konkrétní realizace nežádoucích událostí v kybernetickém prostoru za použití počítačů a internetu, a to především formou kybernetického útoku.

Spoluautor britské bezpečnostní zprávy G. Day před kybernetickou hrozbou vyústující v kybernetickou válku varuje: „Jít do války vyžaduje miliardy dolarů, pro kybernetickou válku většina lidí najde snadno zdroje.“ [30] Ve zprávě se kybernetická hrozba považuje za vážnější než jaderný úder. Platí tu zákonitost, že čím moderněji je země vybavena, tím nebezpečnějšímu riziku je vystavena. Zároveň samozřejmě může i takovou válku vést sama, resp. se jí při příslušné pozornosti bránit. Není neznámou věcí, že jsou země, které se na takový útok připravují. Mohlo by tu dojít i ke vzájemnému a nebezpečnému soutěžení. K obraně se zatím připravují jen USA, Rusko, Čína, Izrael a Francie. Na útoky či protiútoky je připravena Čína, Severní Korea, Jižní Korea, Německo a Francie. [31] Zkušenosti s využitím praktik kybernetické války získali i Američané při ochromení irácké obrany v Iráku. Výhoda západní vyspělé techniky se však nyní stala spíše nevýhodou. Chybí zejména možnost identifikace nepřitele. V Evropské unii se sice tato agenda již na pořad dostala, ale ne v takové intenzitě jako v uvedených státech.

Pokud jde o Evropskou unii, obecně lze říci, že postupně dohání skluz ve schopnostech reagovat na kybernetické hrozby pro kritickou infrastrukturu jednotlivých států EU. Některé státy EU se postupně stávají dokonce partnery USA při výzkumu a vývoji nových technologií, včetně ČR. [32] Globální rozměr kybernetické války i charakter protipatření, která přesahují informační území jednotlivých států, si vynutily pro oblast kybernetické obrany EU zřízení agentury ENISA, [33] která se identifikací digitálního protivníka zabývala (např. materiál Good Practices on Reporting Security Incidents). Kromě toho se výrazně zvýšily i aktivity jednotlivých států EU v kybernetické bezpečnosti. Např. v průběhu roku se objevilo několik tiskových zpráv o tom, že armáda Velké

Británie, Německo, Polsko a dalších států vytvářejí speciální kybernetické jednotky a provádějí nábor IT specialistů. Na výstavě EOROSATORY 2010 Francie dokonce oznámila, že zahájila vývoj tzv. digitálních zbraní.

Podle zprávy společnosti McAfee jsou velké země zapojeny v „kybernetické studené válce“ – navzájem se špehují a testují své sítě přípravách v na válku po internetu. Mezi tyto země lze podle McAfee zařadit USA, Izrael, Rusko, Čínu a Francii. Studii vedl bývalý poradce Bílého domu pro otázky národní bezpečnosti Paul Kurtz a přispělo do ní více než dvacet expertů z oblasti mezinárodních vztahů, národní bezpečnosti a internetové bezpečnosti. Obavy z kybernetických útoků na vládní systémy existují již mnoho let. Experti nově popisují trend, kdy se jednotlivé země snaží zjistit co nejvíce informací o systémech jiných zemí a tyto země v kyberprostoru také napadnout.

„I když jsme zatím nebyli svědky opravdové kybernetické války mezi velkými zeměmi, snahy států o vytvoření schopných týmů lidí, kteří by tyto útoky mohli podniknout, jsou čím dál větší a značí, že kybernetická studená válka již začala,“ píše se ve zprávě *Virtually Here: The Age of Cyber Warfare* od McAfee s tím, že válka po internetu může brzy započít. „Během dalších 20 až 30 let se kybernetické útoky stanou běžnou součástí válek,“ říká William Crowell, bývalý vysoce postavený pracovník americké státní agentury NSA. Bude zejména chybět rychlá možnost identifikace nepřítelů.

Stejně tak ovšem představuje bezpečnostní hrozbu i neregulovaná ekonomika a spekulativně fungující bankovní systém.

Na tuto problematiku se zaměřil projekt bezpečnostního výzkumu Ministerstva vnitra **Problematika kybernetických hrozeb z hlediska bezpečnostních zájmů České republiky** (VD2007010B01), který byl zahájen v červenci 2007 a trval do konce roku 2010.

Jedná se o projekt, jehož záměrem byla analýza stávajícího globálního informačního prostoru, stavu jeho ochrany a navržení nových možností a forem ochrany počítačů a počítačových sítí v České republice před kybernetickými hrozbami (včetně prevence, detekce a monitorování útoků a možností odstraňování jejich následků).

Na projekt byly alokovány prostředky o celkové výši 16 milionů Kč z rozpočtu Ministerstva vnitra. V příslušném výběrovém řízení zvítězilo konsorcium, které se skládalo ze zástupců několika fakult Univerzity Karlovy, Českého vysokého učení technického, sdružení CESNET a společnosti NESS Czech.

Mezi uskutečněné a připravované výstupy projektu mimo jiné patří:

- Analýza připravenosti České republiky na aktuální kybernetická ohrožení (vymezení základních termínů a skutečností, legislativní a organizační rámec, analýza sociálně-psychologických profilů populace kyberprostoru, shromáždění základních statistických údajů, základní zjištěné slabiny).
- Zmapování stávajícího stavu a předpokládaného rozvoje struktury a penetrace internetu a navázaných sítí v České republice.
- Návrh technických, organizačních a případně legislativních opatření, potřebných k zlepšení situace v oblasti boje s kybernetickými hrozbami v České republice.
- Návrh krizového scénáře v případě vážného narušení dané informační infrastruktury.
- Analýza slabých míst a detekce možných způsobů útoků, včetně jejich dopadu na rozsah primárních a sekundárních škod a popis možností boje proti výše uvedeným útokům.

- Zkoumání postupů pro odhalení, monitorování, odražení, vyhodnocování a dokumentaci jednotlivých forem útoků a jejich cílů z hlediska destabilizace komunikačních systémů v České republice.
- Použití automatických vyhledávačů, lingvistických metod a nástrojů sémantických analýz pro detekci závadných stránek a serverů.
- Vývoj software a popis dalších opatření nutných pro analýzu (odvracení) kybernetických hrozeb.
- Návrh standardizovaného prostředí pro forenzní analýzy informatických systémů.
- Zkoumání sociálně psychologického profilu útočníka.
- Provádění specializovaných školení v oblasti boje s kybernetickými hrozbami.
- Příprava souvisejících výukových materiálů (skripta, CD-ROMy, e-learning, výukové programy).
- Popularizace a osvěta směrem k široké veřejnosti.
- Další aktivity podle aktuální potřeby bezpečnostních složek České republiky.

Pro potřeby co nejučelnějšího směřování projektu byla vytvořena **expertní komise** složená ze zástupců nejvíce zainteresovaných veřejných institucí (policejní útvary, zpravodajské služby České republiky, atd.). Členové komise konfrontovali průběžné výstupy projektu s praxí (např. s ohledem na využívání forenzních nástrojů), a tím je přiblížili směrem k praktické využitelnosti.

Je tedy logické, že na nebezpečí kybernetické hrozby upozorňují jak dokumenty Evropské unie, tak Severoatlantické aliance včetně zprávy týmu Madeleine Albrightové k nové strategické koncepci NATO.

V souvislosti s **přípravou Bezpečnostní strategie ČR 2011** se k problému, jak závažnou hrozbu představují pro ČR kybernetické útoky, vyjádřil i CEVRO Institut. Bezpečnostní strategie 2011, podle jejich pracovního textu, na rozdíl od své předchůdkyně jasně identifikuje kybernetické útoky jako hrozbu pro ČR a její spojence: „Kybernetické útoky jsou stále častější, lépe organizované a mohou způsobit závažné škody státní správě, podnikům, hospodářství a potenciálně také dopravním a zásobovacím sítím a další klíčové infrastrukturu. Případné kybernetické útoky by na bezpečnost ČR mohly mít dalekosáhlé dopady – od možného ohrožení kritické infrastruktury až po únik strategicky důležitých informací a zásahy do informačních systémů státních institucí či strategických podniků a společností, které zajišťují základní funkce státu. Útoky mohou pocházet jak od státních, tak i nestátních aktérů. Závislost na informačních a komunikačních technologiích i vzájemná provázanost systémů zvyšují naši zranitelnost.“ Jako by se s jeho zřízením čekalo, až se stane něco vážnějšího. [34]

Vzhledem k tomu, že v budoucnosti by mohly být kybernetickými útoky vyřazeny i banky, elektrárny, dopravní sítě apod., chystá se Ministerstvo vnitra tomu čelit. Premiér Petr Nečas dokonce podobné útoky svými důsledky srovnává s útoky za pomoci zbraní hromadného ničení. Jsme poslední zemí v EU, která nemá vládní středisko CSIRT (Computer Security Incident Response Team). Opakuji, jako kdyby se čekalo, až se něco stane. I výmluva je typická, na zřízení nejsou peníze. Teprve v poslední době se podařilo získat dvě stě miliónů korun z evropských fondů na zřízení pracoviště, které by dohlíželo na bezpečnost vládních serverů a přenosové soustavy a mělo pravomoc odpojovat nebo i zakázat podezřelé uživatelské sítě a v případech teroristického útoku

ji v souladu se zákonem o krizovém řízení z roku 2000 vypnout i celou, což se ještě nestalo. Jak ale ukázal případ WikiLeaks, nejnebezpečnější mohou být lidé uvnitř vládního systému, kteří dají k dispozici údaje nejcitlivější.

Lobbyismus jako bezpečnostní hrozba

Vláda rozhoduje jako průsečík vlivových sfér. Kolem ministerstev se ustálily lobbyistické a mocenské struktury, bez nichž nelze nic prosadit. Cesta je jen jejich branou. Zatímco za sociálně demokratických vlád za tyto služby platilo ve statisících a milionech, nyní v deseti až stamilionech.

Lobbyismus připívá k vytváření oligarchie: „Ve světě vidíte spoustu různých typů oligarchie. Od chvíle, kdy vznikla v antickém Řecku, se stále proměňuje. Čím je země civilizovanější, tím sofistikovanější je tamní oligarchie. Ta americká nestojí na prvo-plánové korupci, jak vidíme v rozvíjejících se ekonomikách. Většina velkých hráčů z Wall Streetu přispívá politikům na kampaně. Mají je tak v hrsti hned ze dvou stran. Potřebují jejich peníze, když se uchází o zvolení. Když už jsou pak v úřadě, nemohou si velké finanční domy nechat padnout, protože by ohrozili ekonomiku. Nerozhodují politici, ale bankéři. A samozřejmě dokážou snadno zabránit reformám, které jdou proti jejich zájmům. Vláda je bezmocná a není ochotna proti nim jít. Finančníci mají také obrovský vliv na utváření ideologií.“ [35]

Jeden z nejzapísaňlejších představitelů liberalismu a nositel Nobelovy ceny za ekonomii z roku 1995 Robert Lucas přiznal: „V zákopech jsme všichni keynesiáni. Jinak řečeno, když bankéřům a podnikatelům teče do bot okamžitě požadují: Státe, pomoz!“

Lobbyismus by si zasloužil rozsáhlejší a samostatnou analýzu. Významně se to ukázalo také v průběhu vládní krize v dubnu 2011. Je a zřejmě bude součástí fungování současného státu, jde o to účinně jej regulovat.

-ar-

Poznámky k textu a literatura:

- [1] Blíže viz ZEMAN, P. *Česká bezpečnostní terminologie: Výklad základních pojmů*. Brno: Ústav strategických studií Vojenské akademie v Brně, 2003.
- [2] Konference se konala 23. 3. 2010 v Senátu Parlamentu České republiky za odborné spolupráce výboru pro hospodářství, zemědělství a dopravu.
- [3] RUDD Kevin, The Global Financial Crisis, *The Monthly*: Australian Politics, Society & Culture, Feb. 2009, <http://themonthly.net.au/monthly-essays-kevin-rudd-global-financial-crisis--1421>; česky Kevin Rudd Celosvětová finanční krize, http://www.fontes-rerum.cz/soubory/download/RUDD_clanek_cesky.doc.
- [4] *G20 se dohodla na systému včasného varování před další krizí*, ČTK, <http://www.novinky.cz/ekonomika/230968-g20-se-dohodla-na-systemu-vcasneho-varovani-pred-dalsi-krizi.html?ref=boxE>.
- [5] ZLÁMALOVÁ, L. Obří banky a firmy nesmí krizi přežít. Rozhovor se Simonem Johnsonem. *Lidové noviny*, Byznys rozhovor, 9. 1. 2010, s. 16.
- [6] Podobný názor napsal i autor. Protože ekonomická krize byla řešena sice keynesiánskými postupy, ale bez zajištění následné kontroly nad tzv. stínovým bankovníctvím a nebankovním sektorem, nad spekulativními, investičními a *hedge fondy*, bez zavedení Tobinovy daně z globálních finančních trhů, podpory mikrobankovníctví, zrušení daňových rájů, bankovního tajemství, kvůli neochotě či neschopnosti přerušit vazby mezi ekonomikou a zločinem apod., znovu převládla neoliberalní politika, která vedla k další a hlubší sociální diferenciaci, trvala s následnými sociálními důsledky déle, než se předpokládalo, a za několik let po dalších podvodných aktivitách bankovního sektoru došlo k daleko hlubší

- krizi. Viz RAŠEK, A. „*Extremismus nastupuje. Riziková budoucnost: Devět scénářů vývoje české společnosti.*“ Nakladatelství Matfyzpress Praha 2010.
- [7] Zdroj: ČTK 12. 1. 2010.
- [8] K tomu se např. nyní odhodlalo Německo.
- [9] Např. HARRIS, S. *The End of Faith: Religion, Terror, and the Future of Reason.* New York and London: nakladatelství W. W. Norton, 2004.
- [10] D'Souza, D. *Křesťanství a ateismus úplně jinak.* Praha: nakladatelství Ideál, Praha, 2009; EAGLETON, T. *Reason, Faith and Revolution: Reflections on the God Debate.* New Haven: Yale University Press, 2009.
- [11] *Deadly Vanguard.* Studie Centra pro boj s terorismem při americké akademie ve West Pointu. Studie zachycuje období 2004-2008 a analyzuje 313 teroristických útoků s 3010 oběťmi, ke kterým se al-Ká'ida přihlásila, z nichž 88 % bylo z islámských zemí a jen 12 % ze Západu.
- [12] HRÍBEK, T. Nový ateismus a jeho kritici. *Lidové noviny.* Příloha Orientace. 7. 11. 2009, s. 24.
- [13] DAWKINS, R. *Boží blud.* Praha: Academia, 2009.
- [14] DENNETT, Daniel C. *Breaking the Spell Religion as a Natural Phenomenon.* New York: nakladatelství Viking, 2006.
- [15] HITCHENS, Ch. *God Is Not Great: How Religion Poisons Everything.* New York: nakladatelství Hachette Book Group, 2008.
- [16] VOJTÍŠEK, Z. Zůstaneme „věřícími“ ateisty. *MF DNES*, rubrika Názory, 19. 12. 2009, s. A13.
- [17] „Celkově bude konflikt mezi většinovou společností a nově vznikajícími protestními náboženskými skupinami (tzv. sektáři) spíše oslabovat. Ve stále různorodější české společnosti bude pro nová občanství čím dál těžší zaujmout.“ Tamtéž.
- [18] Tamtéž.
- [19] Martin VOPĚNKA, *Právo*, příloha Salon, 20. 8. 2009.
- [20] ŠÁNDOR, A. Na osamocené teroristy jsou tajné služby krátké. *Právo* 28. 12. 2009, s. 6.
- [21] Prezident Barack Obama nařídil stanovit nová kritéria pro udělování víz; zlepšit technologie bezpečnostních prohlídek na letištích, aniž by ohrozily právo na soukromí a občanské svobody; vyjasnit zodpovědnost jednotlivých bezpečnostních složek při analýze hrozeb; urychlit technologie pro výměnu a zjišťování informací a pro propojování dat; zrychlit distribuci zpravodajských informací a zlepšit vytváření seznamu podezřelých osob; zlepšit výcvik analytiků, kteří sledují protiteroristické hrozby. Zdroj: ČTK 8. 1. 2010.
- [22] Rozhovor s Andorem Šándorem: Za dvacet let nebude v Česku téměř jistě bezpečněji. *IDNES.cz*, 11. února 2010.
- [23] ČERNÝ, K. Inspirace od amerických muslimů. *Orientace/Analýza, Lidové noviny*, 17. 4. 2011.
- [24] UHL, P. Když rouhání není zločin. *Právo*, 4. 1. 2011.
- [25] JAROŠ, F. Křížácké tažení nových ateistů. *Orientace, příloha Lidových novin*, 23. 1. 2010, s. 24.
- [26] DRULÁK, P. Tragično a politika – kunderovská inspirace. *Antigona odchází. Salon, příloha Práva* 28. 1. 2010.
- [27] VOTRUBA, A. Rozskřípaný mýtus Čechů. *Literární noviny*, 4/2010, s. 8-9.
- [28] Viz např. RAŠEK, A. Divoké karty jako varovné prognózy aneb Jak by to jinak mohlo být. *Sondy*, 22/2007, s. 15; BALABÁN, M., RAŠEK, A. Divoké karty v budoucím vývoji světové bezpečnosti: Trendy do roku 2040. *Vojenské rozhledy* 2/2008, s. 3-17; BALABÁN, M., RAŠEK, A. Energetický kolaps. *The Science for Population Protection*, 2/2009, s. 7-18.
- [29] ČSN ISO/IEC TR 13335-1, potenciální příčina nežádoucího incidentu, který může mít za následek poškození systému nebo organizace.
- [30] Vzhledem ke vzrůstajícímu významu ochrany dat a systémů byla v červnu 2001 vytvořena pravidelná platforma pro setkání s cíleným zaměřením na problematiku informační bezpečnosti, semináře E-security Pulse. Do konce roku 2003 proběhlo 11 seminářů, kterých se účastnilo v průměru 90 návštěvníků, které specifickou problematikou elektronické bezpečnosti a ochrany dat provázeli zkušební odborníci. Jednoho z těchto seminářů se zúčastnil v roce 2003 i Greg Day.
- [31] Zdroj: CNET, http://news.cnet.com/8301-27080_3-10399141-245.html.
- [32] Experti ČVUT spolupracují od roku 1999 s Američany na kybernetické bezpečnosti letecké a námořní dopravy.
- [33] *Nařízení Evropského parlamentu a Rady ES č. 460/2004 ze dne 10. března 2004 o zřízení Evropské agentury pro bezpečnost sítí a informací.*
- [34] *Aktualizace Bezpečnostní strategie ČR: zapojení bezpečnostní komunity do tvorby české bezpečnostní politiky.* Seminář II, Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, 31. 3. 2011.
- [35] ZLÁMALOVÁ, L. Obří banky a firmy nesmí krizi přežít. Rozhovor se Simonem Johnsonem. *Lidové noviny, Byznys rozhovor*, 9. 1. 2010, s. 16.

Ing. Ján Spišák

Koncept operačních směrů – doktrinální aplikace

(2. část)

VOJENSKÉ
UMĚNÍ

Základy teorie konceptu operačních směrů, které přinesli Lloyd, Bülow a Jomini, a jež byly vysvětleny ve VR 1/2011, [1] zůstaly ve své aplikaci v podstatě nezměněny až do současnosti. Při pohledu na prostor operace, ve kterém vojska působí, je zřejmé, že stále existují operační základny, obdobně jako směry a trasy (operační, zásobovací, komunikační, odsunové atd.), po nichž se plánovitě či neplánovitě pohybují vojenské formace. Vojsko se na těchto směrech s větší nebo menší intenzitou setkává s protivníkem, prochází určenými místy – rozhodujícími body – popřípadě na těchto směrech naplňuje rozhodující podmínky pro dosažení definovaného vojenského cíle. Na cestě k dosažení vojenského a politického konečného stavu ničí, eliminuje nebo ovlivňuje těžiště protivníka, popřípadě působí tak, aby jej získalo ve vlastní prospěch a prospěch celé operace.

Takovýto pohled na bojiště by jednoduchému konceptu operačních směrů zcela jistě vyhovoval, pokud se na něj díváme optikou pouze geometricky lineárního bojiště válek první, druhé, a zejména třetí generace. Její počátek je přisuzován podobě taktiky bleskové války v druhé světové válce. Válka třetí generace se zaměřuje se na obranu v hloubce, snaží se zasáhnout týl protivníka. Je to taktika infiltrace, která, namísto vyhledávání přímého boje, má obejít a zničit jednotky protivníka zevnitř. Útočící armády s technologickou převahou nedávají druhé straně šanci na zformování účinné obrany. Zasahuje vojenské jednotky i domácí obyvatelstvo.

Takovéto aspekty ústí do válek čtvrté generace, které jsou válkami rychlosti a iniciativy. Zapojují nejen ozbrojené síly, ale s mnohem větší intenzitou dopadají na domácí obyvatelstvo. Je to konflikt charakterizovaný stíráním hranic mezi válkou a politikou, vojákem a civilistou. Válka čtvrté generace [2] představuje ztrátu téměř monopolního vlastnictví bojových jednotek národním státem a návrat bojového konfliktu do jeho pradávnej podoby. V nejjednodušší definici jde o jakoukoliv válku, ve které jedním z hlavních účastníků již není stát, ale spíše mimovládní činitel.

V tomto pojetí dostává koncept operačních směrů a jeho aplikace v koncepci operace výrazně jiný obsah. Použití vojenských prvků, jako jednoho z nástrojů státní moci, se tak dostává do úzké korelace s politikou, diplomacií, ekonomikou, prvky infrastruktury, otázkami sociálními či kulturními.

Doktrinální východisko současného konceptu operačních směrů

Vznik taktické doktríny z jedinečných a specifických strategických podmínek není ve válečnictví novým jevem. Např. německá armáda v první světové válce, když čelila

strategickému patu na západní frontě, zdokonalila novou taktickou doktrínu o techniky infiltrace pěchoty – taktika úderných jednotek, tzv. Stoßtruppen, nebo taky „Hutier taktika proniknutí“, [3] ve snaze získat řadu rozhodujících vítězství a nakonec ukončit válku za strategicky příznivých podmínek. Jiným příkladem lze poukázat na Eisenhowerovou „New Look“ strategii a politiku Západu, známou během padesátých let jako strategii hromadné odvety, jež vedla k vývoji taktické nukleární doktríny ozbrojených sil USA. Ve vývoji podobných, tzv. *capstone* vrcholových doktrín, ozbrojené síly USA zastávaly v minulosti přední místo. Není tajemstvím, že alianční doktríny byly vytvářeny následně, jako odezva na „velké doktrinální myšlenky“ této supervelmoci. Transformace strategických konceptů a idejí do publikované operační doktríny v USA i NATO musela na své probuzení čekat ještě několik dalších desetiletí.

Strategické obavy z bojů s početní převahou v konvenčních zbraních Sovětského svazu a jeho satelitů, zobecnění zkušeností z tankových bitev vysoké intenzity během arabsko-izraelské války v roce 1973 a významný psychologický dopad z války ve Vietnamu, na konec formuloval prostředí hledání, jemuž čelili vysocí představitelé ozbrojených sil.

Jedním z takových byl generál William E. DePuy, [4] jenž hrál rozhodující roli v rozvoji sjednocujícího a holistického přístupu k doktrínám v armádě. Výsledkem tohoto přístupu byl vznik doktríny FM 100-5 *Operation* (1976), znamenající významný odklon od předchozích, spíše taktických verzí tohoto manuálu. Primárním cílem DePuyho bylo vytvořit doktrínu, která by prezentovala „zastřešující koncept válečnictví“. Ten, z hlediska jak hodlá armáda v budoucnu bojovat, měl v armádě zefektivnit vše, od výcviku povolanců až po výrobu tanků. Manuál splnil svůj účel – doktríně dal zcela novou roli a pozemní síly nasměroval na vojsko jednadvacátého století. Doktrína měla pochopitelně i své nedostatky, byla zaměřena hlavně na taktickou úroveň války a žádným významným způsobem neřešila oblast operačního plánování.

Další, „takticky zaměřená“ verze FM 100-5 *Operation* z roku 1982, již řešila některé nedostatky, když formálně uznala operační úroveň války. Krátce nato vznikla verze FM 100-5 (1986), která provedla kvantový skok v operačním poznání a vyznačila jeho vztah k operačnímu plánování. Tímto skokem byl koncept operačního umění. Manuál definoval operační umění jako: „Použití vojenské síly k dosažení strategických cílů na válčišti nebo prostoru operací prostřednictvím koncepce, organizace a vedení tažení a hlavních operací.“ To, co velikáni ruského a sovětského vojenského umění jako Svečin, Triandafilov či Tuchačevský pochopili o šedesát let dříve, našlo konečně své uplatnění i na Západě.

Toto poznání a porozumění operačnímu umění dovolilo armádě USA kolektivně uplatňovat operační koncepty, jako jsou těžiště, rozhodující body a operační směry způsobem, který plánování operací zásadně změnil. Analýza doktrinálních publikací jednotlivých druhů vojsk nebo společných doktrín nedávné historie, počínajíc doktrinální publikací americké armády FM 100-5 *Operations* z roku 1993, potvrzuje rychlý teoretický a doktrinální vývoj, který přetvořil koncept operačních směrů z aspektu Jominiho lineárního geometrického bojiště na významný nástroj operačního plánování. Podpůrné doktríny, jako např. verze FM 100-7 *Decisive Force: The Army in Theater Operations* (1995), postupně zlepšovaly oblast operačního umění a plánování, zavedením specifických konceptů a klíčových prvků koncepce tažení a operace. Radikální přehodnocení téměř všech doktrín, postihující strategickou a operační úroveň války,

postupně přineslo uznání důležitosti „vizualizace“ průběhu operací ještě dříve, než vzniknou. Tato celospektrální úvaha měla významný dopad na základní stavební nástroje používané veliteli a plánovači při proměně jejich vize do plánu. Těmito nástroji jsou operační koncepty.

Jako doktrinální pojem, byl koncept operačních směrů zpočátku vysvětlován a definován pouze v geografických termínech. Specifikoval jen fyzické vnější a vnitřní operační směry. Zdůrazňoval aplikaci fyzické bojové síly v čase, prostoru a logickém sledu, jenž integruje palebnou sílu, psychologické operace, klamání, speciální operace a manévr sil, sbíhající se v těžišti protivníka. Na základě válek devadesátých let minulého století si velitelé a plánovači postupně uvědomují nové souvislosti.

Byla to však až publikace FM 3-0 *Operation* z roku 2001, která poprvé představila nový způsob aplikace konceptu operačních směrů. Vojáci musí plnit značný počet činností, jež jsou mimo tradiční sféru útočných či obranných úkolů. Mnohem častěji jsou zapojováni do stabilizačních, humanitárních nebo podpůrných operací. Jejich plánování se mění v souvislostech kognitivní a příčinné vazby (tj. příčina a účinek), spíše než v geometrickém nebo lineárním vztahu mezi vojskem a jeho cílem. V tomto důsledku je tak prováděna řada úkolů, jež nemusí nutně souviset jen s vojenskými. V konečném efektu však vedou ke splnění vojenských cílů a dosažení požadovaného konečného stavu.

Teorie konceptu operačních směrů v současných doktrinálních publikacích

Jestliže se plánovač nebo operátor podílí na tvorbě koncepce operace, pochopení teorie konceptu operačních směrů je pro něj zcela zásadní. Dnes jen velice zřídka, spíše vůbec, si otevřou dílo Jominiho a budou horlivě studovat jeho myšlenky. Pravděpodobněji se budou snažit vyčíst „moudro“ z dostupných národních nebo aliančních doktrinálních publikací. To co nabízí alianční a tedy i naše české (přeložené) doktrinální publikace, např. AJP-01(C) a AJP-5, vytváří jen strohý obraz o teoretickém významu a praktické použitelnosti konceptu. V souvislosti s popisovaným konceptem je, mimo jiné, v nich uvedeno:

„Po určení celkově nejvýhodnějšího postupu k těžišti protivníka je dalším krokem tvorby koncepce operace určení hlavních a záložních operačních směrů. Operační směry spojují rozhodující body v čase a prostoru ve směru k těžišti protivníka. Propojují síly s jejich operační základnou a stanovenými cíli. Velitel je využívá k zaměření bojové síly směrem k požadovanému cíli (konečnému stavu), přitom používá bojovou sílu ve všech třech dimenzích prostoru, v čase a v logickém uspořádání, které integruje všechny vojenské schopnosti společných sil za účelem jejich soustředění k porážce těžiště protivníka.“

Následně však doktrína (AJP-5) již nerozlišuje a nerozvádí existenci a význam jak fyzických, tak logických operačních směrů, jejich zobrazení všeobecně aplikuje pro případ použití jen vojenské síly. Vstupní branou do oblasti porozumění operačního umění by pro odborníka měla být jednak správná terminologie a následně teoretické vývody, popisující danou oblast.

Překladem alianční doktríny AJP-01(C) Vojenské operace NATO, vydané ŘeVD v roce 2007, je **operační směr** definován (ve shodě s terminologickým slovníkem

pojmu a definic NATO AAP-6 z roku 2009) jako „*čára, která při vojenském tažení nebo operaci spojuje rozhodující body v čase a prostoru ve směru těžiště bojové činnosti*”. [5]

Není zde cílem objasňovat podstatu koncepce těžiště, blíže viz *Vojenské rozhledy* č. 3/2008 a 4/2008, [6] ovšem takto postavená definice poukazuje na zásadní nepochopení těžiště jako operačního konceptu. Text doktríny dále zdůrazňuje vztah operačních směrů v čase a prostoru mezi rozhodujícími body a těžištěm a je uvedeno, že **operační směry mohou mít funkční nebo přírodní charakter** (bez dalšího vysvětlení co tento charakter znamená). Publikace rovněž uvádí, že velitelé tyto operační směry využívají k usměrnění nástrojů moci při dosahování požadovaného konečného stavu, při použití sil ve všech dimenzích prostoru, čase a v logickém uspořádání, které spojuje všechny vojenské schopnosti společných sil za účelem porážky těžiště sil protivníka. [7]

S ohledem na zmíněný deficit, týkající se konceptu ve výše uvedených aliančních publikacích, nabízí se možnost ohlédnutí po jiných, terminologicky i obsahově bohatších zdrojích. Za vhodný vzor mohou sloužit zejména **americké a britské doktríny**, [8] jenž mají svůj vlastní svět sebezdokonalování, umocněný realitou probíhajících operací s okamžitou zpětnou vazbou na nutné změny a stálou podporou kvalitních doktrinálních pracovišť.

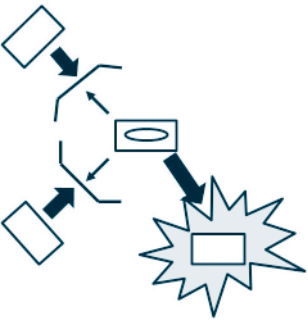
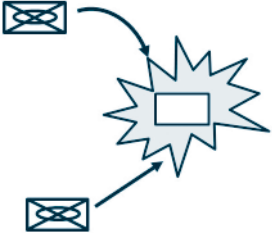
V současné době jsou pro zobrazení představy použití vojenské síly v operaci – popsání spojení rozhodujících bodů s operačními nebo strategickými cíli – využívány dva základní způsoby zobrazení. Velitel může popsat operaci podél operačních směrů, jež jsou „**fyzické**“ (přírodní charakter) nebo „**logické**“ (funkční charakter), případně obojí. Společné operace vyžadují, aby na cestě ke splnění vojenských operačních a strategických cílů a dosažení stanoveného vojenského konečného stavu velitelé jednotlivé aktivity vhodně kombinovali a synchronizovali.

Fyzický operační směr

Fyzický operační směr spojuje sérii rozhodujících bodů vedoucích k ovládnutí „geografického“ cíle (vztah k již známému Jominiho lineárnímu „geometrickému“ pojetí války, s konceptem vnitřních a vnějších operačních směrů), případně vedoucích k porážce sil protivníka. Velitel tento směr používá ke spojení vojenské síly s jejich operační základnou a cíli, když důležitým faktorem je poziční vztah k protivníkovi.

„Fyzické“ operační směry mohou být buď vnitřní, nebo vnější. Jejich důležitost závisí na vztahu času a vzdálenosti mezi proti-stojícími silami. V prvním případě vojenská síla operuje po vnitřních směrech, když v operaci diverguje (rozchází se, odchyluje) z ústředního bodu (např. operační základny). Z tohoto důvodu má blíž k rozdělení sil protivníka než je vzdálenost jeho sil k sobě navzájem. Vnitřní směry přináší slabší síle výhodu tím, že dovolují přesunout hlavní úsilí směřující do strany rychleji než protivník.

Proti tomu vojenská síla operuje po vnějších směrech, když v operaci konverguje – sbíhá se, soustřeďuje – směrem k protivníkovi. Úspěšné operace po vnějších směrech vyžadují silnější a mobilnější síly, ovšem nabízejí možnost obklíčení a zničení slabšího nebo méně mobilního protivníka. Při plánování operace význam vnitřních a vnějších operačních směrů závisí na vztahu času a vzdálenosti mezi bojujícími silami. Protivník může rovněž působit po vnitřních směrech vzhledem k proti-stojícím silám, ovšem tato výhoda mizí, jestliže tyto síly jsou agilnější a operují ve vyšším operačním tempu.

VNITŘNÍ SMĚRY	VNĚJŠÍ SMĚRY
 Vojenská síla operuje po vnitřních směrech, když diverguje (rozbíhá) z ústředního bodu (např. operační základny). Má blíž k rozdělení sil protivníka než je vzdálenost jeho sil k sobě navzájem.	 Vojenská síla operuje po vnějších směrech, když v operaci konverguje (sbíhá se, soustřeďuje) směrem k protivníkovi.

Obr. 1: Vnitřní a vnější operační směry

A naopak, jestliže menší síly manévrují do postavení mezi většími, ale méně agilnějšími silami protivníka, mohou je porazit dříve, než tyto jsou schopny účinně reagovat. Uvažování o faktickém využívání vnitřních nebo vnějších operačních směrů ztrácí na významu, jestliže četnost a intenzita typických vojenských (útočných, obranných) operací se zmenšuje.

Existuje množství možných způsobů grafického popsání operačních směrů, jež mohou pomoci plánovačům ve vizualizaci společných operací v celém jejich průběhu a následně přípravě záměru nebo operačního rozkazu. Z pohledu společných operací, existuje kromě vojenských, řada diplomatických, ekonomických, informačních a jiných aktivit, které mohou ovlivnit fázování a vedení vojenských operací. Plánovači by proto měli na příslušném diagramu operačních směrů zvážit zobrazení důležitých činností (událostí) i těchto nástrojů státní moci.

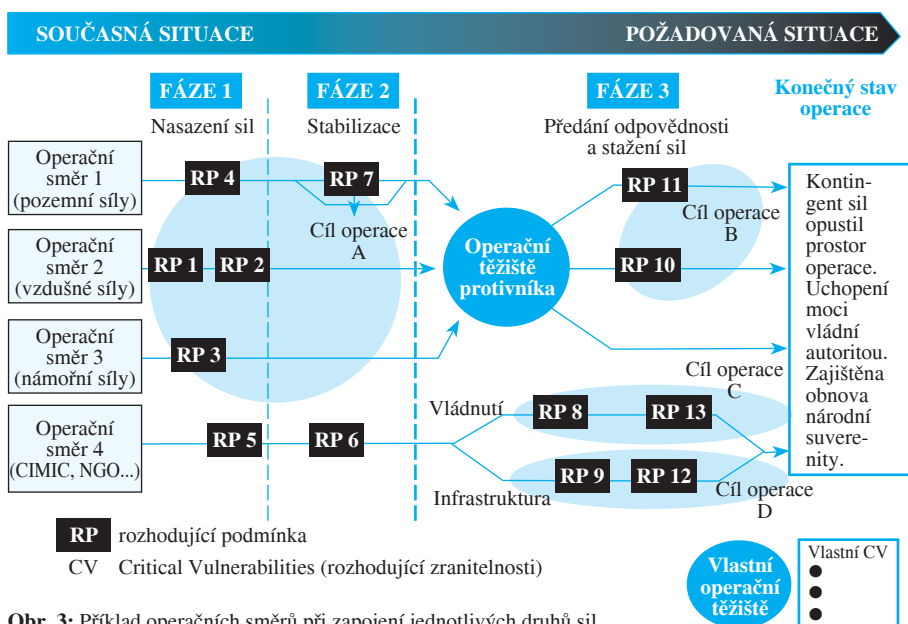
Obr. 2 znázorňuje fyzický operační směr, který je orientován na geografické rozhodující body, vedoucí ke splnění cíle v dané fázi operace. Je zde spojena řada rozhodujících bodů, vedoucí k ovládnutí (dosažení) geografického (prostorového) cíle nebo porážce sil protivníka. Velitelé používají tyto směry, jestliže důležitým faktorem je poziční vztah k protivníkovi.

Společné operace mohou mít jeden nebo zpravidla více fyzických operačních směrů. Jednotlivý operační směr má výhodu koncentrace sil a zjednodušení plánování. Na druhé straně, jestliže je těchto směrů několik, zvyšuje to flexibilitu sil a vytváří podmínky pro úspěch operace. Rovněž to znevýhodňuje protivníka v určení cílů tažení nebo operace a nutí jej rozdělit (rozčlenit) síly a prostředky na obranu vůči mnohonásobným hrozbám.

Fyzický operační směr lze zobrazit ve variantě, když ozbrojené síly působí společně jako celek, případně když působí na operačních směrech jednotlivých druhů sil, viz

Obr. 2: Fyzický operační směr – varianta

Obr. 3: Příklad operačních směrů při zapojení jednotlivých druhů sil

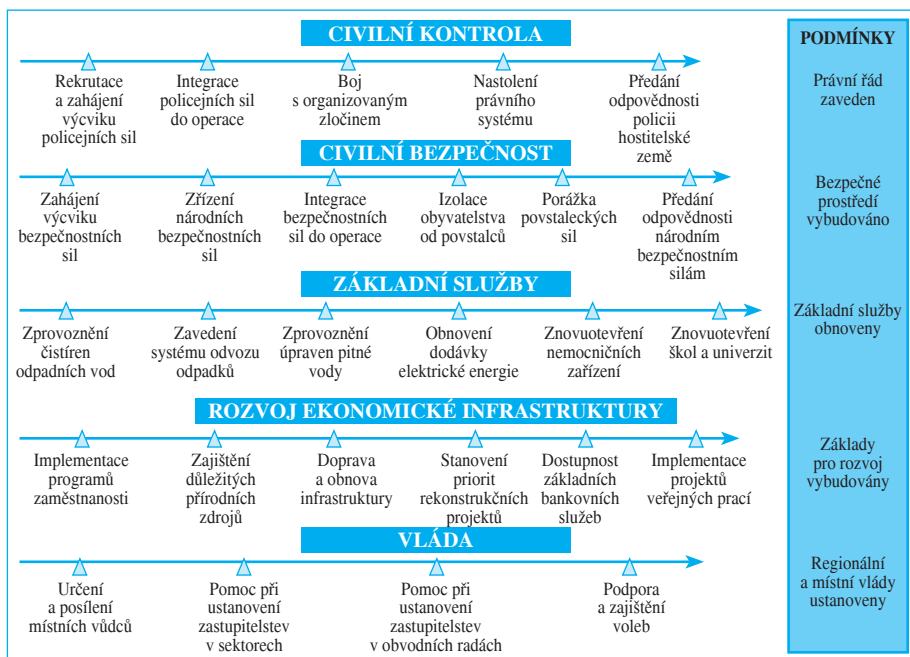
obr. 3. Navíc lze zobrazit zapojení a aktivity dalších prvků státní moci, jež se na operaci podílejí. Tím se dostáváme do souvislostí logických operačních směrů.

Logický operační směr

V kontrastu s fyzickým operačním směrem se logický více zaměřuje na zobrazení rozumného (logického) uspořádání cílů, účinků nebo úkolů. Operační velitel používá tyto operační směry k vizualizaci a popsání operace, jestliže vzájemné (geografické) postavení sil vlastních a protivníka je málo relevantní. Takto je spojeno více rozhodujících bodů s logikou účelu, který vede k porážce, eliminaci nebo jinému ovlivnění protivníka, a tím dosažení stanovených cílů. Logické operační směry jsou obzvlášť užitečné, když spolupůsobí meziagenturní organizace nebo nadnárodní partneri.

Velitel společných sil může takto uvažovat o úkolech a cílech organizací zobrazených na samostatných (nevojenských) operačních směrech a tyto úkoly a cíle vztahovat

k vojenským operačním směrům. Rovněž mu to umožňuje představit si, jak vojenské prostředky mohou podporovat nevojenské nástroje státní moci a naopak. Operační cíle jsou zobrazeny podél logického operačního směru, stejný operační cíl může být zobrazen podél více logických operačních směrů. Tyto všechny by měly vést k těžišti.

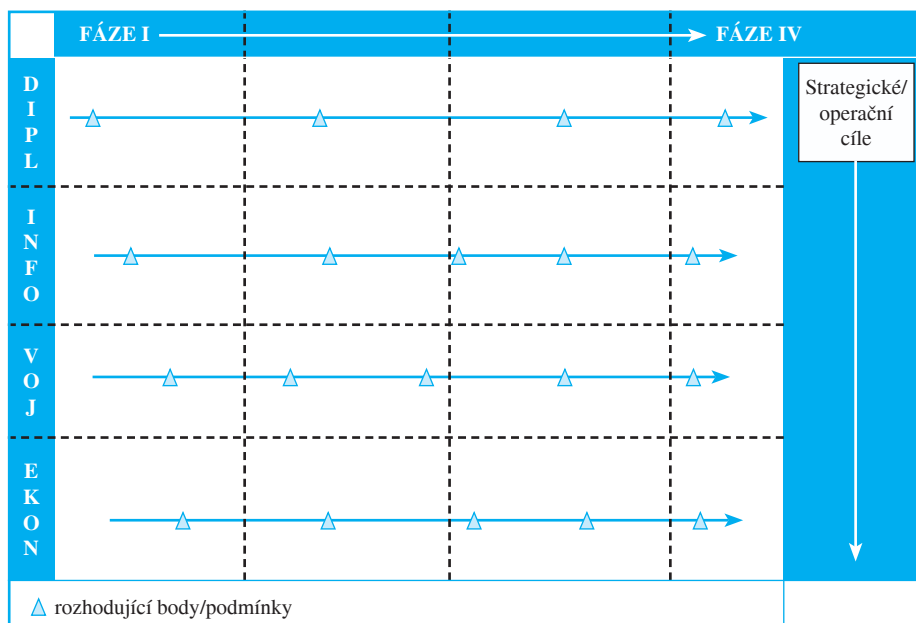

Obr. 4: Příklad logických operačních směrů (varianta – stabilizační operace)

Obr. 4 zobrazuje možný příklad toho, co by se mohlo objevit na reálném diagramu operačních směrů. Ukazuje operační směry s typickými úkoly pro jednotlivé nástroje státní moci, založené na uspořádání úkolů nezbytných ke splnění cílů. Skutečné operační směry by byly v zobrazení specifických úkolů mnohem detailnější. Zobrazení operačních směrů na této úrovni může operačnímu veliteli a jeho štábu pomoci při diskuzi o vztahu klíčových a specifických úkolů. Na daném obrázku se operační směry jeví do určité míry na sobě nezávislé, ale v reálné situaci by byly těsněji propojeny a sladěny v činnostech směrem ke společnému účelu – naplnění strategických cílů.

V některých případech by operační směry mohly zobrazovat související diplomatické, informační, vojenské a ekonomické rozhodující aktivity (body, podmínky, úkoly nebo účinky) podél jednotlivého směru (linie). Ačkoli se jeví, že každý operační směr zobrazuje úkoly v posloupnosti, rozšířený diagram by ve skutečnosti zobrazoval množství úkolů dějících se souběžně a odrážel by vzájemnou závislost. Rozličné aktivity podél těchto směrů zajišťují plánovači možný rámec pro tvorbu kvalitní varianty činnosti.

Diagram na obr. 5 ukazuje čtyři základní operační směry – každý pro jeden nástroj státní moci. Velitelům i jejich plánovačům umožňuje udržovat přehled o akcích nebo událostech podél těchto směrů, jež mohou ovlivnit probíhající nebo budoucí vojenské akce. V průběhu tvorby koncepce operace plánovači graficky uspořádají úkoly, jak

Obr. 5: Příklad logických operačních směrů se zobrazením diplomatických, informačních, vojenských a ekonomických aktivit

očekávají, že nastanou v čase v souladu s operačními fázemi. Tyto jsou hlavními logickými operačními směry, protože plánovači se nepokouší ukázat postup sil podél geografických bodů, což je typické u fyzického operačního směru. Komplexní diagram pro konkrétní vojenskou operaci by odrážel různý počet aktivit pro každý ze čtyř směrů.

Alternativy použití jednotlivých nástrojů státní moci lze na operačních směrech vyjádřit: **organizací** (např. RB OSN, vláda, společné velitelství, příp. jednotlivá velitelství prvků sil), **cílem** (uspořádání úkolů, rozhodujících bodů/podmínek nebo účinků orientovaných na dosažení specifických cílů) a **funkcí** (např. udržení bezpečnosti, vybudování vlády nebo podpora civilní administrativy apod.).

Metody působení sil na daném operačním směru se budou lišit v závislosti od stupně velení. Jiný bude pohled a zaměření strategického velitele ve srovnání s velitelem společných sil nebo daného komponentu. Na operační a taktické úrovni se vojenská organizace zaměří spíše na konkrétní aplikaci vojenských schopností, a to i v případě, že budou podporovány civilními autoritami. V každém případě je pro velitele zcela zásadní pochopit účel, cíle a aktivity těchto civilních a nadnárodních organizací, sloužících podpoře a propagaci společných činností.

Uvažování ohledně konceptu logických operačních směrů je důležité zejména ve fázi, když velitel a štáb provádí analýzu úkolu. V jejím průběhu zvažují, jak mohou další nástroje státní moci, hlavně diplomatické a ekonomické, být použity na podporu velkých strategických cílů. Plánované vojenské činnosti (aktivity na vojenských operačních směrech v rámci výsledného plánu tažení nebo operace) musí být v souladu s těmito nevojenskými operačními směry.

Nezbytná je analýza času a prostoru, jestliže činnosti na operačním směru mají být efektivně seřazeny. Vojenské tažení nebo operace bude zpravidla členěno na jednotlivé fáze, některé činnosti v nich budou plněny postupně, zatímco jiné mohou probíhat souběžně. Velitel proto musí mít na paměti souvislosti času a prostoru ohledně všech svých podřízených, aby jejich úkoly byly plněny v souladu s celkovým plánem operace. Rovněž musí brát v úvahu čas a prostor ohledně nevojenských operačních směrů, aby tyto byly v koordinaci s jeho vlastním plánem. Dobrá analýza zajistí správný sled činností v operaci s dostatečným tempem ve vztahu k činnostem protivníka a v konečném efektu umožní dosáhnout požadovaný cíl.

Směry úsilí – nový obsah?

Kromě všeobecně známých a již zažitých pojmů, vyskytujících se ve většině doktrinálních publikací, které byly předmětem zájmu, se objevuje termín „směry úsilí“. Jeho zdrojem je publikace FM 3-07 *Stability Operations*, jež představuje doktrinální publikaci pro vedení stabilizačních operací, u nichž je typické zapojení všech nástrojů státní moci i dalších civilních organizací a autorit. Doktrína uvádí, že operaci lze popsat podél operačních směrů nebo směrů úsilí, případně kombinací obou. Rovněž jako u logických operačních směrů, jsou **jednotlivé úkoly spojovány použitím logiky účelu** – příčina a účinek, **pro zaměření úsilí směrem k vytvoření výhodných operačních a strategických podmínek**.

V operacích zahrnujících množství nevojenských faktorů, což je u stabilizačních operací typické, mohou být směry úsilí jediným způsobem jak spojit úkoly, účinky, podmínky a požadovaný konečný stav. Velitelé používají směry úsilí k popsání, jak si představují vedení operace, vytvářením více „méně hmatatelných“ podmínek konečného stavu, typických u stabilizačních operací.

Směry úsilí ukazují, jak jednotlivé akce souvisí mezi sebou navzájem a rovněž s dosažením požadovaného konečného stavu. Zdůrazňují kombinaci doplňujících se dlouhodobých účinků stabilizačních nebo civilních podpůrných úkolů s cyklickými krátkodobými událostmi, jež jsou příznačné pro ofenzivní nebo defenzivní činnosti. Doktrína uvádí, že aplikace směrů úsilí je typická zejména v stabilizačních operacích a operacích na podporu míru, kdy velitelé berou v úvahu primární stabilizační úkoly a tyto dávají do souvislosti s následnými, post-konfliktními úkoly. Stabilizační činnosti tak spojují vojenské aktivity s širším, mezirezortním úsilím napříč jednotlivými úrovněmi války.

Kompletní zobrazení směrů úsilí se v podstatě neliší od logických směrů, může zahrnovat typicky vojenské aktivity s dalšími, jež jsou např. informační, právní, ekonomické a další. Aktivity jednotlivých rezortů nebo sektorů v post-konfliktním období lze rovněž zobrazit jako směry úsilí. Označují komplexnost významných úkolů civilních organizací a zdůrazňují jejich vzájemný vztah. Jejich použití jako směrů úsilí pomáhá ozbrojeným silám ve společném mezirezortním plánování a dialogu. Tak jsou lépe využity účinky všech nástrojů státní moci.

Jednotlivé rezorty či sektory však samy osobě nejsou směry úsilí a ani neposkytují standardní řešení pro každou operaci. Například v operaci vedené na podporu civilního obyvatelstva, směry úsilí mohou zobrazovat podpůrné aktivity po vzniku přírodní katastrofy, podporu k posílení práva a jinou činnost, podle toho, jak je vyžadováno,

podstatná je však jejich vzájemná integrace s účinky vojenských operací. Závěrem lze říct, že ačkoliv se termín „směry úsilí“ dostal do podvědomí plánovačů, obsahově se od termínu logických směrů neodlišuje. Snad to pro zainteresované odborníky nebude další terminologická past.

Závěr

Teorie vojenského umění, ať je jakkoli dobře popsána v doktrinálních publikacích, zůstává pouhou teorií, jestliže není aplikována v operační praxi. Toho si byli dobře vědomi i američtí generálové po zahájení operace Irácká svoboda v roce 2003. Americký generál Gene Renuart, v tom čase ředitel operací u Central Command, v předneseném briefingu uvedl:

„Pokračujeme v použití velkého tlaku napříč širým prostorem operačních směrů. To nám dovoluje vystavit tlak na režim. To nám dovoluje komunikovat s iráckými civilními vůdci v rozličných komunitách, získat informace, a poté vybrat si za cíl některé z teroristických buněk, které drží rukojmí v mnoha městech severního Iráku. To nám rovněž umožňuje pracovat na západě a severu s množstvím kmenových vůdců, abychom pokračovali v rozšíření vlivu na svobodné Iráčany ve všech těchto částech krajiny. Pokračujeme v izolaci režimu, jeho sil na zemi, jeho míst velení a řízení. Kráčíme spolu s humanitární pomocí.“ [9]

Prostá a vystihující podstata tohoto konceptu. Jiným vynikajícím příkladem aplikace konceptu operačních směrů v nedávných operacích v průběhu války v Iráku je článek *Winning the Peace: The Requirement for Full-Spectrum Operations* autorů Chiarelliho a Michaelise, zveřejněném v časopisu *Military Review*. V roce 2005. Čitateli jej s patřičným odkazem vřele doporučuji. [10]

Koncept operačních směrů je jedním z významných operačních konceptů, jenž asistuje velitelům a plánovačům při naplňování vojenských cílů operace. Přestože jeho užitečnost je zcela zřejmá, lze v AČR vidět doktrinální a znalostní mezeru ve způsobu jeho aplikace zejména na operační úrovni války (pokud uvažujeme, že v podmínkách AČR tato ještě existuje, nebo se aspoň o ní mluví). Na otázku, zda je k tomuto konceptu dostatek informací, najdeme spíše zápornou odpověď.

Není tajemstvím, že naše národní doktrinální publikace se teorií tohoto fenoménu příliš nezabývají. Ostatně, jako u většiny operačních konceptů. Mezera, která podle mého názoru má tendenci se nadále zvětšovat, může v budoucnu přinést plánovačům značné problémy ve správném pojmenování daného problému i v praktické aplikaci operačního umění jako takového. Mělo by být snahou každého vojenského profesionála, aby k tomu nedošlo.

Poznámky k textu:

- [1] SPIŠÁK Ján. Koncept operačních směrů, I. část. *Vojenské rozhledy*, 2011, roč. 20, č. 1, s.30-49, ISSN 1210-3292.
- [2] LIND, William S; NIGHTENGALE, Keith; SCHMITT, John F; SUTTON, Joseph W; WILSON, Gary I. The Changing Face of War: Into the Fourth Generation. *Marine Corps Gazette*, 1989, Quantico, str. 22-26.
- [3] **Oskar von Hutier** (1857-1934), německý generál pěchoty, byl jedním z nejúspěšnějších a nejpokrokovějších generálů v první světové válce. Povšiml si, že v mnoha předcházejících bojích konvenční

způsoby zahájení útoku s dlouhou dělostřeleckou přípravou podél celé fronty, po které následoval masový útok pěchoty, vedly ke zničujícím ztrátám. Navrhoval alternativní přístup, nyní zvaný Hutierova taktika nebo taktika infiltrace, sestávající z několika základních kroků:

- a) Krátká palba pozemního dělostřelectva granáty velké ráže, kombinována s granáty s otravným plynem, jež se soustředila na demoralizaci a neutralizaci jednotek na přední linii. Účelem bylo zmást protivníka, a snížit jeho schopnost zahájit účinné protiútoky z druhého obranného postavení. Pro maximální účinek, přesná místa útoku zůstala skryta až do posledního možného okamžiku.
 - b) Pod pohyblivou přehradnou palbou německé úderné jednotky tzv. *Sturmabteilungen* postupovaly a pronikaly skrz obranná postavení spojenců na předem určených slabých místech. Kdykoliv to bylo možné, vyhýbaly se boji a pokoušely se zničit nebo zajmout protivníka na místech velení a zničit postavení dělostřelectva.
 - c) Poté, co úderné jednotky splnily svůj úkol, další jednotky vyzbrojené těžkými kulomety a minomety zahájily zdrucující útok podél úzkých průchodů proti jakýmkoliv opěrným bodům, které úderné jednotky minuly. Po příchodu vlastního dělostřelectva mohli důstojníci řídit palbu kdykoliv to bylo potřebné pro zrychlení průlomu.
 - d) V poslední fázi útoku pěchota zničila jakýkoliv zbylý odpor obránců.
- [4] **William Eugene DePuy** (1919-1992), americký generál a první velitel TRADOCu. Je široce uznáván jako jeden z hlavních architektů restrukturalizace doktrín pozemních sil USA po odchodu USA z vietnamské války.
- [5] SPIŠÁK Ján. Těžiště – rozhodující operační koncepce. 1. část. *Vojenské rozhledy*, 2008, roč. 17, č. 3, s. 14-29, ISSN 1210-3292; SPIŠÁK Ján. Těžiště – rozhodující operační koncepce. 2. část. *Vojenské rozhledy*, 2008, roč. 17, č. 4, s. 36-43, ISSN 1210-3292.
- [6] Originální text v terminologickém slovníku v angličtině uvádí: ... *line linking decisive points in time and space on the path to the centre of gravity*. Jednoznačně se zde jedná o Clausewitzovo „těžiště“, jemuž překladatelé AAP-6 zjevně nerozumí.
- [7] Nutno podotknout, že výše uvedené informace (podle překladu doktríny) působí nejen značně neohrabaně, v „operačním“ jazyku terminologicky i významově nepřesně, a pro odborníka (nemluvě o laickovi) jsou přímo zavádějící. Velkým nedostatkem souvisejícího textu je směšování pojmu těžiště ve dvou významech: těžiště sil protivníka, resp. těžiště bojové činnosti, o které v koncepci operace vůbec nejde. Logicky není ani dotažena myšlenka aplikace nástrojů moci při dosahování požadovaného konečného stavu. Pokud uvedené informace měly být pro čtenáře vstupní branou do oblasti porozumění operačního umění, tato publikace za vzor sloužit nemůže.
- [8] K takovým patří např. Field Manual 3-0 (FM 3-0) *Operations*, Field Manual 3-07 (FM 3-07) *Stability Operations*, Field Manual 3-24 (FM 3-24) *Counterinsurgency*, Joint Publication (JP) 3-0 *Joint Operations*, Joint Publication (JP) 5-0 *Joint Operation Planning*, Joint Publication (JP) 5-00.1 *Joint Doctrine for Campaign Planning* nebo britská doktrína Joint Doctrine Publication (JDP) 01 *Joint Operations*.
- [9] We continue to apply good pressure across a broad area of lines of operations. This allows us to put pressure on the regime. It allows us to communicate with the Iraqi civilian leaders in the various communities and to take that information and then target some of these terror cells that are holding hostage many of these cities of Southern Iraq. It also allows us to work in the west and in the north with a number of tribal leaders to continue to expand influence of free Iraqis throughout those parts of the country. We continue to isolate the regime, its forces on the field, its command and control networks. We continue to take strides with humanitarian aid. Zdroj: <http://www.globalsecurity.org/wmd/library/news/iraq/2003/iraq-030329-centcom04.htm>.
- [10] Zdroj: <http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/milreview/chiarelli.pdf>.

Použitá literatura:

- CLAUSEWITZ, Carl von. *O válce*. Academia, 2008, 752 s.
- CLAUSEWITZ, Carl von. *On War*. Michael Howard and Peter Paret, Chichester, West Sussex, UK: Princeton University Press, 1984, 732 s.
- CODY, Matthew J. *Leveraging Logical Lines of Operation in COIN*. Fort Leavenworth, Kansas: School of Advanced Military Studies, United States Army Command and General Staff College, 2006, 70 s.
- DIAZ, Mario A. *Prosperity or Perdition: Do Lines of Operations Apply in Stability Operations?* Fort Leavenworth, Kansas: School of Advanced Military Studies United States, Army Command and General Staff College, Academic Year 02-03.

- LIND, William S; NIGHTENGALE, Keith; SCHMITT, John F; SUTTON, Joseph W; WILSON, Gary I.
The Changing Face of War: Into the Fourth Generation, <http://twm.co.nz/4thgenwar.htm>.
VEJMELKA, Oto a kol. *Vojenský výkladový slovník vybraných operačních pojmů*. [pomůcka], Praha: Avis, 2004, bez ISBN.
AAP-6, NATO Glossary of Terms and Definitions, 2007.
AJP-5, Spojenecká společná doktrína pro operační plánování, 2006.
Field Manual 3-0 (FM 3-0) Operations, Department of the Army, Washington, DC, 2008, 220 s.
Field Manual 3-07 (FM 3-07) Stability Operations, Department of the Army, Washington, DC, 2008, 208 s.
Field Manual 3-24 (FM 3-24) Counterinsurgency, Department of the Army, Washington, DC, 2008, 282 s.
Field Manual 100-5 (FM 100-5) Operations, Department of the Army, Washington, DC, 1993, 163 s.
Joint Doctrine Publication (JDP) 01 Joint Operations, UK Armed Forces, March 2004.
Joint Publication (JP) 1-02, Dictionary of Military and Associated Terms, (US) 2001, amended through 17 October 2008, 780 s.
Joint Publication (JP) 3-0, Joint Operations, 2006, 238 s.
Joint Publication (JP) 5-0, Joint Operation Planning, 2006, 218 s.
Joint Publication (JP) 5-00.1, Joint Doctrine for Campaign Planning, 2002, 121 s.
Pub-100-31-01, Vojenské operace podle principů doktríny NATO pro společné operace AJP-3(A).

„Bylo by nesmyslné, aby se politické hledisko podrobovalo hledisku vojenskému, neboť politika zplodila válku; jen ona může třídit a posuzovat myšlenky, ale válka je jen nástroj, a ne obráceně. Zůstává tedy možné jen podřízení vojenského hlediska hledisku politickému.“ Tato slova Carla von Clausewitze vyjadřují princip, na kterém stojí moderní armády. Má ovšem dvě strany. První je právo rozhodovat o ozbrojených silách jako nástroji k zajištění bezpečnosti státu a kontrolovat je. Druhým je odpovědnost za jejich rozvoj, protože bez nich nemůže být bezpečnost nikdy zajištěna. V roce 1989 se změnil nejenom politické poměry v Československu, ale „zmizel“ i dosavadní nepřítel. Změnil se proto i přístup k výstavbě a použití ozbrojených sil. Již nebylo zapotřebí masové armády, takže logicky došlo ke snižování stavů a později k profesionalizaci.

Od roku 1999 jsme nedílnou součástí Severoatlantické aliance. Jako středně velký stát musíme mít ambice nejenom bezpečnost konzumovat, ale aktivně k ní přispívat. Proto mi přijdou liché názory, že díky vstupu do NATO nepotřebujeme rozvíjet schopnosti Armády ČR. Je tomu právě naopak. Řetěz je pouze tak silný, jak silný je jeho nejslabší článek.

V roce 2002 jsme odstartovali reformu ozbrojených sil, která měla zajistit, že nedeme pomyslným nejslabším článkem. Nejsme jím, ale můžeme se jím stát. Nasazujeme síly a prostředky spolu se spojenci, jsme za to pozitivně hodnoceni a dokazujeme, že umíme pomáhat i doma. Nicméně musíme otevřeně přiznat, že transformace nebyla zcela úspěšná. Hlavním důvodem byl zužující se rozpočtový rámec a zpoždění jednotlivých modernizačních projektů Armády ČR.

**armádní generál Vlastimil Pícek,
náčelník Generálního štábu AČR,
Bílá kniha o obraně. Praha: MO ČR – OKP MO, 2011.**

The Comprehensive Operations Planning Directive (COPD): novelizovaná směrnice operačního plánování

VOJENSKÉ
UMĚNÍ

*Příprava a vedení vojenských operací se stávají mnohem komplexnější záležitostí, než tomu bylo v nedávné minulosti, narůstá nutnost těsnější spolupráce v řešení krizí mezi jednotlivými prvky státní moci, mezi vojenskými a nevojenskými partnery. Současné vojenské operace jsou důkazem toho, že nejen vojenští profesionálové, ale zejména politici jsou nuceni se ohlížet za hranice „vojenství“ a vnímat všechny proměnné v komplexním operačním prostředí. Toho si byli vědomi i představitelé států a vlád, když na bukurešťském summitu v roce 2008 podepsali řadu věcných návrhů k rozpracování a implementování příspěvků NATO ke „komplexnímu přístupu k operacím“, tzv. *Comprehensive Approach*.*

Jedním z důležitých identifikovaných témat byl návrh týkající se zdokonalení použití nástrojů krizového řízení Aliance, s vazbou na politické a vojenské plánování operací. Přechod z této politické roviny do roviny vojenské přinesl následně řadu dalších aktivit na aliančních velitelstvích strategických i operačních stupňů velení, jejichž cílem bylo záměr summitu podpořit a dále rozpracovat. Společným jmenovatelem byla potřeba podchytit a uchovat filozofii komplexního přístupu v operačním myšlení, plánování a provádění aktivit NATO.

Již několik let jsou operačními štáby – kromě známých plánovacích doktrín a směrnic, např. AJP 5, MC 133 – používány tzv. *Guidelines for Operational Planning*, označované jako GOP (2005). Tyto jsou poplatné podmínkám strategického a operačního myšlení konce devadesátých let minulého století, případně počátku tohoto tisíciletí. Existuje ovšem řada důvodů, že uvažování o přístupu k operacím je nutno přehodnotit a přiblížit pojetím již zmiňovaného *Comprehensive Approach*, vnímat souvislosti tzv. *Effect Based Thinking*, případně *Multi-dimensional Environment*.

Výsledkem společných úvah, že operační prostředí se neustále vyvíjí, je nahrazení GOP jejich novelizovanou verzí, tzv. **Comprehensive Operations Planning Directive (COPD)**, tedy „směrnicí pro komplexní operační plánování“. Je reálné, že směrnice vejde v platnost v průběhu roku 2011 a bude mít dopad na skupiny a jedince na všech úrovních války, jež se zabývají oblastí operačního plánování a operačního umění jako takového.

Východiska a důvody změn

Moderní krize a konflikty jsou poznamenány komplexem vzájemných, prolínajících se historických, politických, vojenských, sociálních, kulturních a ekonomických souvislostí. V operačním prostředí, do kterého se Aliance rozhodne zasadit své síly, existuje interakce mnoha aktérů, kdy jsou vytvářeny různé podmínky, jež ve smyslu dosažení konečného stavu mohou být pro Alianci přijatelné nebo naopak nepřijatelné. Porozumění tohoto prostředí proto vyžaduje všestranný, komplexní a systémový pohled

na všechno, co se k němu vztahuje. NATO v něm rozlišuje šest základních domén – politickou, vojenskou, ekonomickou, sociální, infrastrukturu a informační.

Cestou systémové analýzy hrozeb, stanovených cílů, silných a slabých stránek a vzájemných vazeb mezi hlavními aktéry v těchto oblastech, se získávají potřebné informace o jejich chování, jednání a možném vývoji. Tato znalost je posléze využívána v procesu operačního plánování, k získání důkladného pochopení charakteristických rysů a schopností různých aktérů a jejich vzájemných spojení. Výsledkem je pak stanovení způsobu, jak tyto aktéry ovlivnit, dosáhnout operačních a strategických cílů, a tím přispět k naplnění žádoucího konečného stavu v souladu s požadavky mezinárodního společenství.

Ve smyslu komplexního přístupu si NATO uvědomuje, že krizi nebo konflikt nelze vyřešit pouze vojenskými prostředky. Existuje potřeba pro lépe uvážené a všeobsažné plánování a aktivity cestou stanovených postupů krizového řízení, jež dovolují zapojení vojenských i nevojenských zdrojů a schopností, a tím dosažení větší jednoty v úsilí a účelu. Přijetí takového přístupu k operacím začíná výchovou k aktivní spolupráci a transparentnosti jednání všech, co jsou do krizového řízení zapojeni. Tím současně vzniká potřeba evoluce směrnic a postupů operačního plánování v tom ohledu, aby vojenský prvek státní moci byl připraven vést operace v celém spektru a mohl pokrýt všechny faktory mající vliv na účelné, účinné a úspěšné vedení moderních operací.

Co je ve směrnici nové?

Směrnice se zabývá množstvím problémů, které v procesu plánování dříve nebyly kodifikačně pokryty. K těm patří např. civilně-vojenská interakce v rámci komplexního přístupu, systémový přístup k rozvoji znalostí, hodnocení a plánování na strategické úrovni takovým směrem, aby rozhodnutí vrcholných představitelů Severoatlantické rady (NAC – North Atlantic Council) poskytovalo podřízeným velitelům všechny potřebné detaily pro jejich vlastní operační plánování. Směrnice se zaměřuje na všechny aspekty operačního plánování od úrovně politicko/vojenské (velitelství NATO), přes vojensko-strategickou až po operační úroveň. Objasňuje zásadní rozdíly mezi těmito úrovněmi, zároveň však vyzdvihuje potřebu „spolupracujícího“, propojeného plánování napříč všemi úrovněmi.

Důležitá je skutečnost, že ve směrnici je zakomponován současný názor strategického velitelství pro operace (ACO – Allied Command Operations) na použití účinků v plánování a vedení operací. Není to zásadní revoluce ve způsobu vedení vojenských činností, spíše se jedná o evoluci, jež přináší lepší znalosti a pochopení operačního prostředí, lepší koordinaci činností mezi vojenskými, nevojenskými a ostatními aktéry v daném prostoru. Směrnice pokrývá detaily přípravy, schválení, promulgate, distribuce, implementace, revize a administrace dokumentace operačních plánů nezbytné k provedení úkolů přidělených vrchnímu veliteli (SACEUR) a jeho podřízeným velitelům. Je pramenem vědomostní databáze operačního umění, jež detailně vysvětluje každý krok operačního plánování na strategické a operační úrovni velení. Obsahuje osm základních kapitol, jejichž obsah zdokonaluje vzájemnou vazbu mezi strategickou a operační úrovní velení.

Významnou součástí směrnice představují rovněž její jednotlivé přílohy, ke kterým patří např. „Operační umění v aliančním kontextu“, formáty dokumentů jako *Warning*

Order“, *“SACEUR’s Strategic Assessment“*, *“Military Response Options“*, *“Strategic Planning Directive“*, *“Strategic CONOPS/OPLAN main body“* a některé další.

Tab.: Obsah kapitol novelizované směrnice pro operační plánování

Comprehensive Operations Planning Directive (COPD) Směrnice pro komplexní operační plánování	
Kapitola	Obsah
1.	Úvod
2.	Poznatky o informacích a rozvoj znalostí (nové)
3.	Strategická úroveň (s generováním sil) – včetně vzorů (nové)
4.	Operační úroveň – včetně vzorů. (Operační plánování je revidováno, k zásadním změnám nedošlo, ovšem existuje jasnější vazba na strategickou úroveň.)
5.	Hodnocení
6.	Struktura (formáty) a administrace
7.	Výklad pojmů
8.	Seznam zkratk

Nový plánovací proces

Proces operačního plánování je rozdělen do šesti etap, jež jsou úzce spjaty s procesem *krizového řízení* NATO. Tím je dosaženo lepší harmonizace přechodu mezi vojensko-strategickou a operační úrovní. Směrnice je použitelná pro všechny činnosti operačního plánování na strategické a operační úrovni velení v rámci struktury NATO, rovněž může být použita na nižších úrovních velení, v kurzech operačního plánování a jednotlivými operačními skupinami při štábních nácvicích a cvičeních.

Vzhledem k EBAO (Effect Based Approach to Operations) se směrnice zabývá vzájemnou interakcí jednotlivých úrovní velení, od strategické po taktickou. Taktická úroveň (Component Command) obdrží z operační úrovně (JFC – Joint Force Command) poslání (misi), cíle, účinky, činnosti a úkoly. Tyto vstupy zpracovává a následně sděluje poslání a úkoly podřízeným taktickým jednotkám. Tato přeměna filozofie EBAO do pojetí taktiky v rámci velitelské hierarchie NATO, tak do určité míry přemostuje mezeru mezi operační a taktickou úrovní, která v předcházejících GOP nebyla tak zcela zřejmá. Základní funkcí směrnice je tyto vstupy přeměnit do poslání a úkolů podřízených součástí a zajistit jasné pochopení celkového konečného stavu a účinků vyšších stupňů velení, jež mají být dosaženy, nebo naopak, kterým je nutno se vyhnout.

Závěr

Ačkoli směrnice je poměrně obsáhlá, přes 400 stran, v komplexu přináší teorii, praxi, procesy a produkty. Co je obzvlášť pozitivní, jedná se o neutajovaný dokument, jenž může být distribuován v rámci široké mezinárodní vojenské komunity, které nabízí řadu společných principů a přístupů k operačnímu plánování.

Současné vojenské operace jsou důkazem toho, že vojenští profesionálové jsou nuceni se ohlížet za hranice „vojenství“ a vnímat další proměnné v komplexním operačním

prostředí. Operační umění jim v jejich činnosti nabízí možnost uplatnit jejich vizi o uspořádání činnosti sil v prostoru, čase a účelu. K tomu, kromě svých schopností a dovedností, intelektu, předvídavosti, tvořivosti a vlastní zkušenosti, mohou využívat doktrinní publikace, předpisy a pomůcky. Tato směrnice k nim zcela právem náleží.

Ing. Ján Spišák

Literatura:

Comprehensive Operations Planning Directive. Trial version. Allied Command Operations. Belgium: 2010, Supreme Headquarters Allied Power Europe, 407 str. SIMON, Geza, DUZENIJ, Muzaffer. The comprehensive operations planning directive. *NRDC-ITA Magazine*, Issue 14, 2010, str. 16-19.

Zkratky použité v textu:

ACO	Allied Command Operations	spojenecké velitelství pro operace (velí mu SACEUR)
AJP	Allied Joint Publication	společná spojenecká publikace
CC	Component Command	komponentní velitelství, taktická úroveň
COPD	Comprehensive Operations Planning Directive	směrnice pro komplexní operační plánování
EBAO	Effect Based Approach to Operations	„přístup k operacím, založený na výsledku“ – EBAO
GOP	(SACEUR's) Guidelines for Operational Planning	směrnice pro operační plánování
JFC	Joint Force Command	velitelství společných (vševojskových) sil, operační úroveň
MC	Military Committee	vojenský výbor (NATO)
NAC	North Atlantic Council	Severoatlantická rada
SACEUR	Supreme Allied Commander Europe	vrchní velitel spojeneckých sil v Evropě

Významný teoretik vojenství Mistr Sun před necelými dvěma a půl tisíci lety napsal: „Promyšlený plán přináší vítězství, nedostatečný plán nese porážku. Co teprv, kde žádný plán nebyl.“ Bílá kniha o obraně, na které velice aktivně spolupracovali vojáci s civilními odborníky, se dá do jisté míry chápat jako takový plán. Jsem rád, že tento dokument vznikl, protože situace, ve které se nacházíme, je vážná. Nyní se nerozhoduje jen o tom, jestli bude AČR větší či menší a jak bude vyzbrojena. Jde o mnohem více, o samotné přežití armády jako funkčního organismu. Uskutečňování Bílé knihy o obraně nebude jednoduché. Chtěl bych proto apelovat na všechny vojáky, aby se ztotožnili s jejími závěry a doporučeními, byť se jich mohou někdy i bolestně dotýkat.

armádní generál Vlastimil Pícek,
náčelník Generálního štábu AČR,
Bílá kniha o obraně. Praha: MO ČR – OKP MO, 2011.

Posun v charakteru budoucích operací: Joint Doctrine Publication 3-40

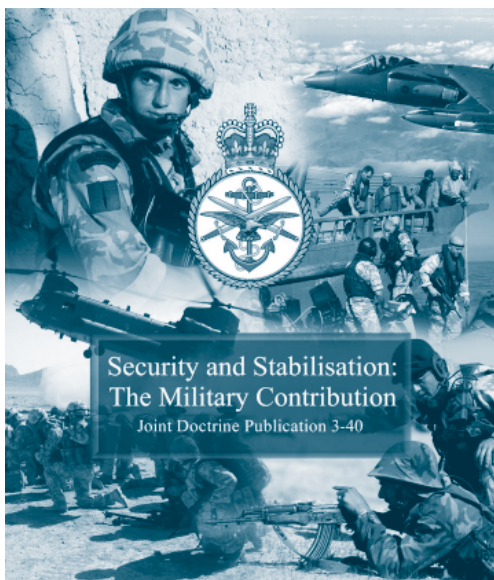
VOJENSKÉ UMĚNÍ

Úspěšné provedení vojenské operace vyžaduje intelektuálně rigorózní, jasně rozčleněný a empiricky založený rámec chápání faktů, a zejména jejich souvislostí, což s sebou přináší výhodu pro ozbrojené síly dané země a jejím pravděpodobným partnerům. Tento rámec je nezbytně nutný pro řešení konfliktu a společný základ jeho pochopení se nazývá doktrínou.

Dokument „Security and Stabilisation: The Military Contribution“ byl vytvořen kolektivem autorů a vydán institucí Development, Concepts and Doctrine Centre (DCDC) ministerstva obrany Velké Británie a mezi autory jednotlivých kapitol lze najít jak vysoké funkcionáře ministerstva obrany a ministerstva zahraničních věcí Velké Británie, vědecké kapacity známých univerzit, ale i představitele nevládních organizací jako například Transparency International. V elektronické verzi je k dispozici k nahlédnutí a stažení na adrese www.dcdc.mod.uk.

Publikace je podobně jako další dokumenty publikace řady Joint Doctrine Publications, z nichž jsou některé rovněž ke stažení na uvedené stránce, vytvořena jako návod na způsob, jakým by měli vojenští odborníci v obecné rovině řešit úkoly spojené s vyčleněním příspěvku ozbrojených sil k řešení otázek stability rozpadajících se států a států potýkajících se s problémy v oblasti své vnitřní bezpečnosti. Je tedy primárně určena pro velitele a důstojníky jejich štábů, kteří se zabývají stabilizačními operacemi na úrovni společných sil nebo tuto problematiku studují. Zcela bezpochyby ji lze vřele doporučit jako velmi vhodný studijní materiál pro příslušníky kariérových kurzů celoživotního vzdělávání, jež jsou pravidelně organizovány na Univerzitě obrany v Brně (kurz vyšších důstojníků a kurz generálního štábu).

Publikace je rozdělena do tří částí nazvaných „Stabilizace“, „Vojenský příspěvek ke stabilizaci“ a „Vedení operací ve fázi stabilizace“. Tyto části jsou dále rozděleny do dvanácti kapitol, ve kterých je přehledně uvedeno nejširší spektrum témat patřících do oblasti operačního plánování a úlohy ozbrojených sil při stabilizačních operacích. Obsahem je např. role mezinárodního společenství a jeho ozbrojených složek ve vztahu k nestabilním a rozpadajícím se státům, proces

plánování, realizace, podpora a vyhodnocování stabilizačních operací a operací na podporu vlády zákona a práva, apod.

V této souvislosti si rovněž nelze nepovšimnout dosti podrobně rozpracované stati k problematice vojenského plánování – jednak v oblasti plánování na základě schopností (CBP – Capability Based Planning), naznačení trendů tvorby a rozvoje těchto schopností, a v neposlední řadě i hodnocení podle schopností (CBA – Capability Based Assessment). Jednotliví autoři se zde dále věnují jak otázkám plánovacího prostředí a plánovacích postupů, tak i úvahám o charakteru budoucího plánování a integraci sil. Je zde rovněž analyzován nový fenomén – vznik a existence soukromých bezpečnostních polovojenských agentur resp. společností. Je zde objasněno jejich místo a role v konfliktu a období po jeho ukončení, a vztahy mezi nimi a jednotkami ozbrojených sil.

Značná pozornost je v dokumentu rovněž věnována roli a úloze zpravodajských služeb v soudobých a budoucích stabilizačních operacích. V kapitolách je řešena problematika požadavků, kladených na zpravodajské složky ve stabilizačních operacích a nutnost koordinace mezi jednotlivými komponenty, způsob využívání jejich zdrojů a prostředků, a také např. problematiku organizace systému řízení a velení zpravodajských služeb.

Velmi cenné jsou informace autorů, věnované popisu a využívání zkušeností z různých válečných konfliktů, včetně tzv. konfliktů nízké intenzity z nedávné historie. V tomto považují za vhodné zmínit zejména stabilizační operace vedené v současné době v Iráku a v Afghánistánu, z dřívějších pak operace v IFOR/SFOR v Bosně a Hercegovině a KFOR v Kosovu nebo válečný konflikt v Ománu v letech 1973-1975.

Rostoucí účast civilních subjektů v operacích

Co sdělit čtenářům závěrem? Nejen to, že dokument je nasycen spoustou velice názorných schémat, obrázků a grafů, které vhodně ilustrují textovou část publikace, ale zejména skutečnost, že celým dokumentem se vcelku nenápadně prolíná nepřilíš zdůrazňovaná myšlenka, která je podle mého názoru jednou z nejdůležitějších, co by si člověk pracující s tímto dokumentem měl odnést: touto myšlenou je zřetelný posun v charakteru jak budoucích operací, ale i těch v současné době probíhajících. Tento posun spočívá v rostoucí účasti civilních subjektů ve válečných konfliktech, zejména pak ve stabilizačních operacích. Tato účast je velmi znatelná nejen v tom, že současné válečné konflikty zasahují do běžného života civilních subjektů na postižených územích v daleko větší míře, než kdykoliv v minulosti, ale i v aktivní účasti civilních komponentů, jakými jsou soukromé (civilní) bezpečnostní agentury, polovojenské soukromé jednotky apod.

Security and Stabilisation: The Military Contribution, vydalo Development, Concepts and Doctrine Centre, MOD, Shrivenham, Swindon, Wiltshire SN6 8RF, 2009, 244 stran.

pplk. Ing. Miroslav Krčmář

Ing. Jaroslav Kulíšek

Soukromé vojenské společnosti*(Nový faktor společného operačního prostředí)***VOJENSKÉ
UMĚNÍ***Motto: „Vojáci budou vždy tím, co z nich učiní politici.“*

Soukromé vojenské společnosti jsou organizace, které na základě uzavřených kontraktů a smluv nasazují své zaměstnance do vojenských operací a uživatelům zajišťují poskytování podpory, zabezpečení a služeb vojenského charakteru.

Encyclopedia Wikipedia

Úvod

V důsledku celé řady široce medializovaných krvavých incidentů, na kterých se v nedávné době v Iráku a Afghánistánu podílely soukromé vojenské společnosti a bezpečnostní agentury (PMSCs – Private Military and Security Companies), se vojenští odborníci, světová veřejnost a média ve stále větší míře zaměřují na činnost PMSCs při zajišťování a poskytování bezpečnosti v probíhajících ozbrojených konfliktech a postkonfliktním prostředí. [1]

V současné době soukromé vojenské společnosti a soukromé bezpečnostní agentury představují důležitý prvek bezpečnostního sektoru. Proto cílem tohoto článku je informovat širší vojensko-odbornou veřejnost o otázkách a problémech, které byly vyvolány vznikem těchto společností a agentur a představit různé typy a rozsah služeb, činností – aktivit a vojenských operací poskytovaných soukromým vojenským a bezpečnostním sektorem a uvést jejich charakteristické rysy. Výhody a nevýhody využití služeb soukromého bezpečnostního sektoru jsou v článku rozebírány v různém kontextu, jakož i otázky spojené s regulací a řízením činnosti soukromého bezpečnostního sektoru. Cílem je také seznámit odbornou veřejnost s problematikou vojenské činnosti PMSCs a postavením soukromých vojenských zaměstnanců. Dále poskytnout přehled hlavních právních norem, které se svým obsahem a zaměřením působení PMSCs dotýkají, a to především objasnit rozdíl v právním postavení žoldnéře a soukromého vojenského zaměstnance. A v neposlední řadě poukázat na možné směry úsilí zaměřené na regulování a usměrňování činnosti soukromého vojenského odvětví.

1. Charakteristika soukromé vojenské sféry

Soukromé vojenské společnosti poskytují své zaměstnance k zabezpečování a provozování širokého spektra služeb vojenského charakteru. Najímání profesionálních

vojáků je všeobecně známým jevem v celém období historie válek. V minulosti byli námezdní vojáci známi pod označením „žoldnéři“. Moderní PMSCs pro své bojově aktivní zaměstnance upřednostňují názvy jako jsou: bezpečnostní zaměstnanci, soukromí vojenští zaměstnanci nebo soukromí bezpečnostní zaměstnanci a usilují o to, aby jejich organizace byly známy jako: soukromé vojenské korporace, soukromé vojenské firmy, soukromé bezpečnostní agentury [2] nebo poskytovatelé (provozovatelé) vojenských služeb a také, aby všeobecně byly vnímány a známy jako soukromý vojenský sektor či soukromé vojenské odvětví, to všechno s cílem vyhnout se negativnímu stigma často spojovanému s pojmem „žoldnéři“.

Poskytované služby a zkušenosti jsou zpravidla stejné jako druhy služeb, které poskytují státní vojenské nebo policejní síly, ale častěji v menším měřítku. I když soukromé vojenské společnosti často poskytují služby v přípravě vojenských jednotek nebo v nahrazování funkce oficiálních ozbrojených sil, které jsou podřízeny vládám, mohou být také použity jako soukromé bezpečnostní společnosti, jež poskytují osobní ochranu klíčovým funkcionářům nebo ochranu objektů – budov společnosti i s příslušenstvím, zvláště těch, které se nacházejí na nepřátelském území. Přesto námezdní vojáci, kteří použijí ozbrojenou sílu v zóně válečného konfliktu, mohou být považováni za nelegální bojovníky, a tedy odpovídat pojetí, které je nepřímo obsaženo v ženevských úmluvách.

TYPY SOUKROMÉHO VOJENSKÉHO ODVĚTVÍ		
Zabezpečující agentury	Soukromé bezpečnostní agentury	Soukromé vojenské společnosti
● provádění odminování a likvidace výbušného materiálu ● zabezpečení logistiky a zajištění zásobování ● provádění konzultace možných rizik	● ochrana průmyslových a komerčních center ● ochrana v poskytování humanitární pomoci ● ochrana velvyslanectví a různých misí ● sledování a vyšetřování trestné činnosti ● provádění vyhodnocení a analýzy rizik	● provádění vojenského výcviku ● zajišťování vojenského zpravodajství ● uskutečnění útočných bojových akcí (bojových operací)
Nabídka možností, charakterů a druhů provozovaných – poskytovaných služeb		

Obr. 1: Struktura soukromé vojenské sféry [3]

PMSCs plní mnoho zcela diametrálně odlišných požadavků a úkolů. Tak např. může zahrnovat poskytování osobní ochrany afghánskému prezidentovi Hamídu Karzáimu nebo pilotování průzkumných letadel s plnou výzbrojí a bitevních vrtulníků jako součást boje s kolumbijskou narkomafií. Řada soukromých vojenských společností je také držitelem licencí vydaných Ministerstvem zahraničních věcí USA a nechají se najímat – uzavírají smlouvy se zahraničními vládami na provádění výcviku příslušníků ozbrojených sil různých států nebo mají uzavřeny kontrakty na reorganizaci armád v Nikaragui, Bulharsku, Tchaj-wanu a Rovnické Guineji. Soukromé vojenské odvětví jako celek dosáhlo za rok 2010 finančního obrátu 202 miliard UDS (proti 55,6 miliard USD získaných v roce 1990. [4]

Vytvoření globálního trhu na poskytování námezdních vojenských služeb, tzn. realizace produktů soukromé vojenské sféry na světovém trhu s vojenskou silou, je jedním

z nejzajímavějších vývojových směrů ve způsobu vedení moderní války v posledních deseti letech. Obchodní činnost v této oblasti je realizována v rozsahu od malých poradenských firem, které ponejvíce zahrnují vysloužilé generály, až po nadnárodní korporace, které nabízejí a poskytují k pronajmutí pluky stíhacího letectva nebo prapory speciálních sil.

V současné době PMSCs působí v padesáti zemích světa. Soukromé vojenské společnosti jsou klíčovým činitelem v množství ozbrojených konfliktů a napomáhaly dosáhnout vítězství ve válkách vedených v Angole, Chorvatsku, Etiopii-Eritreji a Sierra Leone. Dokonce ozbrojené síly USA se staly jedním z prvořadých klientů soukromého vojenského odvětví. V rozmezí let 1994-2002 uzavřelo Ministerstvo obrany USA přes tři tisíce kontraktů s americkými soukromými vojenskými společnostmi v hodnotě více než tři sta miliard USD.[5]

1.1 Globální vojenská sféra

Privatizovaná oblast vojenství není pouze fenoménem USA, ale je to fenomén globálního vojenského rozměru. Například kanadské ozbrojené síly nechaly zprivatizovat své zásobovací služby britskou firmou Tibbett & Britten. Práce soukromých vojenských společností není omezena jen na služby poskytované vládám. Jejich klienti se nacházejí v rozsahu od povstaleckých skupin, drogových kartelů – až po humanitární nevládní organizace (NGOs – Nongovernmental Organizations) a OSN.

OSN, Mezinárodní výbor Červeného kříže a Světová vize využívají služeb soukromých vojenských společností k ochraně svých objektů, zařízení a zaměstnanců v nepřátelsky naladěném prostředí, jaké panuje v Sierra Leone nebo Kongu. Taktéž skupiny ochránců přírody – především Světový fond ochrany přírody – vedou jednání se soukromými vojenskými společnostmi s cílem zajistit ochranu a přežití ohrožených druhů divoké zvěře ve volné přírodě před nenechavými, všudypřítomnými a dobře vyzbrojenými pytláky.

Snad žádný jiný příklad nevyjadřuje názorněji rostoucí aktivity soukromého vojenského odvětví než válka v Iráku. Zaměstnanci soukromých vojenských společností zvládali všechno, od zabezpečování stravování a ubytování koaličních vojsk až po údržbu špičkových zbraňových systémů zařazených do výzbroje ozbrojených sil USA, jako je neviditelný bombardér B-2. Přes 15 000 soukromých vojenských pracovníků sehraje dokonce větší úlohu v současném okupačním období země tím, že střeží klíčová zařízení a zaměstnance před útoky teroristů, povstalců a partyzánů a vedou výcvik jednotek a přípravu osob nových iráckých ozbrojených sil, polovojenských oddílů domobrany a policie.

Soukromé vojenské odvětví se řídí vlastními jak vojenskými, tak obchodními principy a dělí se na tři základní sektory:

- Firmy, které poskytují aktivní vojenské služby, jež jsou také známé jako soukromé vojenské společnosti (PMSCs – Private Military Security Companies). Poskytují bojové služby a požadovanou úroveň ochrany.
- Vojenské konzultační firmy, které poskytují poradenství a služby spojené s přípravou osob a výcvikem jednotek.
- Firmy vojenské podpory, které poskytují podpůrné služby, jako je **zajišťování jednotlivých oblastí logistiky**.

Expanze soukromého vojenského odvětví nabízí mnoho možností, např. jako je úspora nákladů prostřednictvím konkurence. Nejdůležitější však je, že tato expanze

Soukromé vojenské společnosti – firmy a bezpečnostní agentury poskytují		
Aktivní vojenskou činnost	Vojenské konzultace	Vojenskou podporu
● bojovníky, kteří se přímo podílejí na vedení bojové činnosti ● ochranu a obranu osob, objektů a zařízení ● velitele k velení a řízení činnosti místních ozbrojených sil	● vojensko-odborné poradenství ● provádění přípravy a výcviku, který je zcela integrální s nadcházejícími operacemi místních ozbrojených sil	● logistické zabezpečení ● zabezpečení převozů a přeprav ● zabezpečení udržitelnosti operačních schopností vojenských sil na bojišti (v prostoru operace)
Executive Outcomes, Sandline	MPRI – Military Professional Resources Incorporated, Levdan	Kellogg, Brown and Root, Olive Group, Supreme Group

Obr. 2: Rozdělení PMSCs podle druhu poskytovaných služeb

nastala v době, kdy ve změněném globálním bezpečnostním prostředí existuje rozdíl mezi nabídkou a poptávkou po profesionálních vojenských silách. Humanitární pracovníci v současné době vyvíjejí činnost v daleko nebezpečnějších zónách válečných konfliktů a podstupují větší rizika, než tomu bylo dřív. Prohlášení o neutralitě jim již nezaručuje ochranu před místními válečnickými, dětskými vojáky a teroristy. Počet obětí z řad pracovníků nevládních organizací (NGOs – Nongovernmental Organizations) má proto stále stoupající tendenci. [6]

PMSCs v nedávné minulosti získaly velmi význačné postavení z mnoha důvodů. Snížení počtu stavů mnoha světových armád po skončení studené války znamená, že státy mají k dispozici méně akceschopných vojenských sil pro nasazení do zahraničních mírových a stabilizačních operací ve vnitřně nestabilních státech. Dalším z důvodů je také skutečnost, že se velké světové mocnosti postupně stáhly z mnoha oblastí rozvojového světa.

Velmi důležitým důvodem, ne však úplně posledním, je prudké zrychlení globálního procesu liberalizace světového trhu, což napomáhá a usnadňuje PMSCs vyvíjet vojenskou podnikatelskou činnost na mezinárodní úrovni. Postavení nestátních poskytovatelů bezpečnosti v rámci mezinárodního práva stále zůstává docela nejasné a činnost PMSCs je ve velké většině případů na mezinárodní úrovni neregulovaná. Na národní úrovni pouze několik států přijalo specifická opatření pro usměrňování aktivit těchto společností, respektive řešení tohoto problému. [7]

1.2 Soukromé vojenské společnosti a bezpečnostní agentury – PMSCs

Soukromí vojenští zaměstnanci a soukromé společnosti jsou ve stále větší míře zapojováni do účasti na vojenských konfliktech a činnosti v post-konfliktním prostředí tím, že různými činitelům včetně vlád, mezinárodních a humanitárních organizací, soukromým společnostem a jiným nevládním činitelům a aktérům poskytují neustále se rozšiřující rozsah vojenských a bezpečnostních služeb. V určitých případech se jedná o místní společnosti, které nabízejí základní ochranu majetku a sledovací systémy. V jiných případech nadnárodní korporace nabízejí mezinárodní klientele široký rozsah služeb, včetně těch, na které je tradičně pohlíženo jako na klasické vojenské operace ozbrojených sil.

Klasifikace nestátních poskytovatelů bezpečnosti závisí na podstatě těchto služeb. I když neexistuje žádná právní definice, všeobecně řečeno, existují rozdíly mezi

žoldnéři, soukromými vojenským společnostmi a soukromými bezpečnostními agenturami. **Žoldnéři (svobodná vojenská živnost, svobodné vojenské povolání)**, nejsou státními příslušníky strany zapojené do vojenského ozbrojeného konfliktu, která je najala k účasti na tomto konfliktu. Žoldnéři jsou motivováni ziskovými zájmy více než loajalitou a oddaností věci, kvůli které se vede válka, a z tohoto důvodu jsou často nazýváni jako *soldiers of fortune* (*fortune* – peníze, jmění, bohatství; štěstí).

PMCs nebo také soukromé vojenské firmy (PMFs – Private Military Firms), jak jsou občas označovány, poskytují vojenské služby spojené s nahrazením funkce armády nebo s podporou činnosti armády, ozbrojených skupin nebo spojené se zvýšením efektivity vedení bojové činnosti. V souladu s tím se PMCs specializují na poskytování vojenských činností – včetně provedení bojových operací, strategického plánování, soukromého vojenského zpravodajství, hodnocení rizik, konzultací ke strategickému plánování a nasazení ozbrojených sil, operačního a logistického zabezpečení, přípravy osob a výcviku jednotek, obsluhy a údržby zbraňových systémů a poskytování technického zabezpečení legálním domácím a zahraničním organizacím. Ještě nedávno se všeobecně předpokládalo, že poskytování těchto služeb je výlučně doménou státu. Proto je na příslušníky PMCs a PMFs často pohlíženo jako na **žoldnéře moderního věku** a často jsou tak i nazýváni. [8]

PSCs nebo také soukromé bezpečnostní agentury (PSCs – Private Security Companies) jsou registrované civilní společnosti, které se na komerčním základě specializují na poskytování bezpečnostních služeb jak pro domácí, tak i zahraniční organizace. Cílem poskytovaných služeb je ochrana osob a majetku před dopadem kriminálních aktivit. PSCs se mohou podle zaměření a obsahu své činnosti dělit podle následujících širších kategorií oblastí:

- střežení určených prostorů včetně ochrany:
 - průmyslových a obchodních objektů,
 - organizací a pracovníků, kteří poskytují humanitární pomoc,
 - sídel velvyslanectví, objektů diplomatického zastoupení a misí,
 - velmi důležitých osob (VIPs) – osobní ochranka,
- elektronická bezpečnost, používání senzorů a sledování činnosti,
- vyšetřování a hodnocení rizik,
- soukromá bezpečnostní informační služba a soukromé zpravodajství. [9]

Přestože se rozdíl mezi PMCs, PMFs a PSCs jeví na první pohled jako docela jasný, jedna skupina společností poskytuje vojenské, neboli „aktivní služby“ organizacím zapojeným do bojových operací, zatímco druhá skupina společností prvořadě poskytuje ochranu neboli „pasivní služby“ a není zapojena do bojové činnosti. Ve skutečnosti není vůbec snadné rozeznat přesné rozdíly v praktické činnosti, i když tento problém byl odborníky mnohokrát analyzován a posuzován. Ve snaze vyhnout se sporům s řešením a hledáním rozdílů mezi soukromými vojenskými společnostmi a soukromými bezpečnostními agenturami a hledání odstínů v úvahách a přemítání nad tím, zda jsou společnosti zapojeny do ofenzivní nebo defenzivní vojenské služby, a nebo zda se přímo či nepřímo účastní bojové činnosti a válečných akcí, jsou tyto společnosti často pragmaticky spojovány do jednoho celku pod souhrnným názvem **soukromé vojenské společnosti a bezpečnostní agentury** (PMSCs – Private Military and Security Companies).

1.3 Mezinárodní opatření a právní normy

OSN se pokouší řešit problematiku žoldnéřství prostřednictvím Mezinárodní úmluvy proti získávání, používání, financování a výcviku žoldnéřů. Tento dokument, stejně jako opatření přijatá na národní úrovni, postrádá kapacitu vypořádat se s novou skutečností, tj. není schopen rozlišovat mezi žoldnéři a soukromými vojenskými společnostmi. Navíc se pokouší zakázat činnost soukromých vojenských společností navzdory jejich přítomnosti v ozbrojených silách a armádách mnoha zemí světa. Tato úmluva byla podporována velkou řadou afrických států, ale nedočkala se širší ratifikace. Úmluva OSN „proti žoldnéřství“ má omezenou použitelnost, protože není schopna reagovat na vznik nových, korporativních forem privatizovaného vojenství a bezpečnosti. Taktéž tato úmluva není nijak široce akceptována: pouze dvaadvacet států ji po podpisu také ratifikovalo, s dalšími devíti státy navíc, které ji sice podepsaly, ale ještě neratifikovaly.

Naproti tomu Montreuxský dokument představuje poměrně úspěšný pokus o řešení komplexu otázek a problémů, které vyvstaly z existence a činnosti soukromých vojenských společností. Dokument stanoví zodpovědnost za dodržování ustanovení mezinárodního humanitárního práva (IHL – International Humanitarian Law) především těm státům, které uzavírají dohodu se soukromou vojenskou společností. [10]

Dokumenty OSN a Montreuxský dokument [11] používají shodně pojem PMSCs a definují tyto společnosti následovně:

Soukromé vojenské společnosti a bezpečnostní agentury (PMSCs – Private Military and Security Companies) jsou soukromé podnikatelské organizace (subjekty), které bez ohledu na svůj název nebo své označení poskytují zákazníkům vojenské a bezpečnostní služby. Poskytované vojenské a bezpečnostní služby zahrnují zejména ozbrojené střežení a ochranu osob a objektů – jako jsou dopravní konvoje, budovy a jiná životně důležitá zařízení; obsluhu a údržbu zbraňových systémů; střežení vězňů a ochranu věznic; vojenské a bezpečnostní poradenství nebo výcvik místních vojenských sil a příslušníků bezpečnostních složek.

Používání PMSCs na komerčním základě k zajišťování a poskytování vojenských a bezpečnostních služeb je nicméně po právní stránce problematické z mnoha důvodů:

1. Soukromé průmyslové odvětví se nemůže jen tak lehce zbavit neblahého dědictví žoldnéřství. Žoldnéři nebo „vojáci štěstěny“ byli v průběhu studené války, ale i po jejím skončení, zapojeni do množství bojů v občanských válkách zvláště v Africe, s cílem svrhnout nebo zničit legitimní vlády. Například režim apartheidu v Jihoafrické republice se často uchýloval k používání žoldnéřů k destabilizaci režimů a vlád, které považoval za nepřátelskou hrozbu, a také k útokům proti vůdcům Afrického národního kongresu. Žoldnéři byli během své účasti v ozbrojených konfliktech také spojováni s obchodem se zbraněmi, pašováním diamantů a dalšími kriminálními aktivitami.
2. Najímání soukromých vojenských zaměstnanců k účasti na bojové činnosti nebo válečných operacích a zajišťování bezpečnosti je výraznou výzvou monopolu

státu na použití vojenské síly. Tato výzva narůstá úměrně tomu, jak se rozdíly mezi veřejnými a soukromými vojenskými činiteli stírají v případech, kdy soukromí vojenští zaměstnanci jsou vyzbrojeni stejně, ne-li lépe, než příslušníci pravidelných národních ozbrojených sil.

1.4 Věcné – na smluvním podkladě založené řešení krizových situací

V poslední době mnozí významní činitelé začínají volat po věcném – na smluvních vztazích, na smluvním podkladě založeném – řešení světových humanitárních a bezpečnostních problémů, které by svým obsahem odpovídalo požadavkům 21. století. Ti, kteří navrhuji realizovat tuto myšlenku, překvapivě získávají stále větší podporu, větší počet příznivců, což je především způsobeno zklamáním a negativními zkušenostmi získanými při řešení krizových situací za poslední desetiletí. Rychle se rozrůstající skupina zahrnuje i některé aktivisty z těch kruhů, které se podílejí na vedení humanitárních operací, a také mnoho tradičních zastánců mírových operací OSN, kteří jsou rozčarováni nedostatečnými výsledky, jež jsou v poslední době dosahovány při vedených mírových a krizových operacích.

Pro těsnější sepětí a navázání mnohem užších vztahů mezi humanitárními organizacemi a soukromými vojenskými společnostmi existuje poměrně velký prostor. Mezinárodní instituce a nevládní organizace mohou najímat soukromé vojenské společnosti k ochraně svých objektů, zařízení a pracovníků na mnohem institucionalizovanějším základě, než je tomu v současné době, a to jako alternativu k nynějším ad hoc ujednáním uzavřeným pouze na úrovni orgánů v prostoru krizové oblasti (nejméně sedm organizačních složek OSN a mnoho nevládních organizací mají již uzavřené smlouvy se soukromými vojenskými společnostmi). Mnozí odborníci navrhuji zajít ještě dále a zvýšit úlohu soukromých vojenských společností tak, aby měly možnost chránit před nebezpečím a násilím místní obyvatelstvo a uprchlíky, o které se starají a pečují humanitární organizace.

Nakonec organizace, které se zabývají poskytováním pomoci, by mohly lépe využívat konzultantské a podpůrné agentury-firmy, které by mohly a jsou schopny nabídnout vlastní zkušenosti pro činnost v méně kontroverzních oblastech, jako je odzbrojení, demobilizace místních vojenských sil, výstavba infrastruktury a distribuce potřebné humanitární pomoci.

1.5 Rizika privatizace

Privatizace jakéhokoliv typu s sebou nese vždy pozitivní a negativní efekty. Zvláště to platí ve sféře vojenství, kde snaha o dosažení profitu vede ke zvýšenému mlžení o skutečném stavu věcí a situací, a tím pádem k nárůstu neprůhlednosti mlhy války. Soukromé vojenské společnosti mohou být schopné rychlejšího a méně nákladného nasazení, ale výše finančních prostředků vynakládaných na pokrytí jejich pronájmu bude vždy vytvářet velké množství pochybností z následujících důvodů.

Cíle klientů se velmi často dostávají do rozporu s cíli soukromé společnosti dosáhnout maximálně možného zisku. Také zatímco společnosti mohou mít tržní stimuly, aby neopustily svá místa, nebo aby je opustily pro lépe placené kontrakty jinde, zaměstnanci těchto firem takovéto stimuly často nemají. Výsledky operace proto budou takto záviset na soukromých vojenských zaměstnancích, kteří nepodléhají válečnému právu, ale kteří podstupují osobní rizika na základě vlastní analýzy o získání možné odměny. Tudíž, jestliže se humanitární

organizace rozhodnou pro najmutí soukromých vojenských společností, musí tyto organizace stanovit jasná kritéria soutěže a postupy výběrového řízení o získání nabízeného kontraktu tak, aby identifikovaly tu nejlepší společnost na nabízenou práci za co nejlepší cenu, stanovily provize za dohled, řízení a manažerskou činnost k zajištění toho, že kontrakt bude plněn podle plánu na základě uzavřené dohody, a také mít připraven náhradní plán, řešení pro nahrazení vojenské společnosti, jestliže se tato společnost jako celek nebo její zaměstnanci ukáží nezpůsobilými pro plnění stanovených povinností. [12]

S privatizací také vyvstávají problémy s výběrem vhodných zaměstnanců a stanovení zodpovědnosti. Soukromé vojenské společnosti najímají sice efektivní, ale ne nezbytně vhodné pracovníky. Mnoho bývalých příslušníků většiny nechvalně známých a krutostí proslulých útvarů sovětského režimu a apartheidu našlo zaměstnání ve sférách soukromého vojenského odvětví. Dokonce i když soukromé vojenské společnosti jsou pečlivé ve výběru a prověřování svých zaměstnanců, je pro ně velmi obtížné sledovat chování a jednání svých vojáků v prostoru nasazení do operace. Kromě toho, jestliže se zaměstnanci dopustí násilností a porušení zákonů, existuje pro soukromé vojenské společnosti jen velmi málo důvodů, aby je předalo k trestnímu stíhání příslušným orgánům, které se ani v mnoha krizových oblastech rozpadlých státních útvarů nenacházejí. Kdyby se o to některá soukromá vojenská společnost pokusila, riskuje, že ztratí mnoho perspektivních zaměstnanců a přízeň klientů.

A tak v rámci současného neregulovaného trhu spočívá břímě náležitého výběru a důkladné prověrky soukromých vojenských společností, a to ještě před tím, než si některou z nich najme, pouze na klientovi. Jedním z možných přístupů k řešení tohoto dilema by mohlo být vytvoření databáze prověřených a finančně transparentních soukromých vojenských společností, které splňují mezinárodní kritéria. Tato databáze by byla vytvořena a vedena pod patronací OSN a humanitárních organizací. Databáze by musela být neustále aktualizována skupinou vojenských pozorovatelů a revizorů, kteří by u soukromých vojenských společností monitorovali uzavírání kontraktů, provádění náboru personálu a vedení vlastní činnosti.

Dalším problémem privatizace jsou aspekty dlouhodobého významu. Klíčem k dosažení každého trvalého míru je nastolení zákonnosti. Bohužel, pokud je zajištění bezpečnosti ponecháno na privátním činiteli, stávají se soukromé vojenské společnosti pouze dočasným mechanismem zachování míru a činí velice málo pro to, aby řešily zásadní a často skryté příčiny nespokojenosti, nepokojů a projevů násilí. Navíc spoléhání se pouze na vnější soukromé vojenské síly přispívá velmi málo k obnovení místních společensko-organizačních vazeb. Místo toho to vede k posilování myšlenky, že moc a bezpečnost patří pouze těm, kteří si ji mohou dovolit udržovat, „kteří na to mají“. Proto humanitární organizace musí mít tuto negativní vývojovou tendenci stále na paměti, a také se musí neustále snažit o to, kdykoliv je to jen možné, se jí vyhnout.

1.6 Ohrožení neutrality

Přítomnost soukromých vojenských společností může ohrožovat zásady neutrality postavení a činnosti humanitárních organizací a vést k dalšímu navyšování počtu ozbrojených sil v prostoru operace. Posléze, kdyby těžiště činnosti soukromých vojenských společností bylo položeno pouze do ochrany humanitárních pracovníků a příslušných zařízení, mohlo by úsilí vnějších hrozeb změnit směr vůči slabě chráněnému místnímu obyvatelstvu a uprchlíkům. Objekty humanitárních organizací by se takto mohly stát

dalším znakem rozdělení společnosti, které je v současné době charakterizováno propastí mezi bohatstvím a chudobou.

S tímto na paměti musí být humanitární organizace uvážlivé při uzavírání kontraktů se soukromými vojenskými společnostmi. Dosažení prospěchu a užitku z dlouhodobého a krátkodobého hlediska musí být důkladně posouzena a vše zváženo ještě před uzavřením kontraktu, závěry z tohoto posouzení musí být neustále aktualizovány podle toho, jak dochází k vytváření schopností místní veřejné správy. Humanitární organizace musí také učinit všechno pro to, aby zajistily, že uzavřený kontrakt je plněn v souladu s politickou linií a za podpory příslušných politických orgánů.

Závěrem: zajištění naplňování humanitárních potřeb za pomoci soukromého vojenského řešení není nezbytně nutně nepřijatelná a nemožná věc. Ale musí být jasně a přesně stanoveno, jaké to přinese výhody a nevýhody. Možné výhody a nevýhody musí být podrobeny neustálému posuzování a zvažování a v souladu s potřebami tyto nevýhody zmírňovány nebo eliminovány a výhody zvyšovány prostřednictvím účinných kontrolních opatření a přísného obchodního úsudku. V nejdůležitější společenské oblasti, kde jsou v sázce lidské životy, musí být dvojnásobně zajištěna průhlednost jednání ze strany soukromého vojenského odvětví. Nesmí být dovoleno, aby snaha vyhnout se neúspěchu při realizaci humanitárních misí přivedla humanitární organizace na nebezpečnou stezku privatizace bezpečnosti bez všestranného posouzení a důkladného zvážení všech okolností a možností.

1.7 Celková vývojová charakteristika soukromého vojenského odvětví

Vznik a rychlý růst soukromých vojenských společností a soukromých bezpečnostních agentur v devadesátých letech 20. století nastal jako následek drastického snížení velikosti ozbrojených sil v důsledku skončení studené války a vzniku mnoha nových konfliktů, což zvýšilo požadavek mít k dispozici bojeschopné a zkušené vojenské síly. Předefinování bezpečnostních strategií a restrukturalizace ozbrojených sil nejen členských států NATO vyústila v eliminaci tzv. nepodstatných funkcí a okrajových činností mnoha ozbrojených sil, bez kterých je ale operační činnost vojenských sil nemožná. Proto musí být vniklé výpadky vojenských schopností ve stále větší míře vyplňovány prostřednictvím různých forem nákupu (pronájmu) nutných alternativních služeb poskytovaných trhem, a to zvláště ze strany **soukromého vojenského sektoru**.

Některé z nejožehavějších problémů, které s sebou nese privatizace vojenského a bezpečnostního sektoru, jsou znepokojivé důsledky jejich použití na bojišti, problémy a dilemata doprovázející uzavírání smluv, nejasné právní postavení společností, dopad jejich činnosti na civilně-vojenské vztahy, zajišťování zodpovědnosti a průhlednosti, problémy s dodržováním lidských práv, problém ekonomického vykořisťování, hájení oprávněných a životně důležitých zájmů v konfliktu a použití soukromých vojenských a bezpečnostních organizací jako zástupců států, kteří obhajují vládní zájmy nebo za ně bojují.

Mezi důležité zkušenosti, které byly získány v dosavadním průběhu privatizace sféry bezpečnosti, patří:

- Úloha státu byla transformována do takové míry, že stát ztratil monopol na ovládání a používání prostředků ozbrojených sil.
- Došlo k takové úrovni nerovnoměrného rozdělení bezpečnostních rizik, že pouze subjekty, které mají dostatek finančních prostředků si mohou zajistit vlastní bezpečnost.

- Civilně-vojenské vztahy se v kontextu privatizace a využívání vnějších zdrojů změnily natolik, že pro politické vedení mnoha států se stalo snadnější zatáhnout tyto státy do války.
- Soukromé vojenské společnosti mohou, tím jak stabilizují státní moc vnitřně nestabilních států, posílit jejich právo a požadavek na suverenitu *de iure*, s eventuelním snížením ochoty těchto států obnovit nebo vybudovat efektivně fungující státní správu.
- Ve vnitřních konfliktech států (občanských válkách) jsou soukromé vojenské společnosti často používány ke zvýšení vojenské kapacity vlády, která je u moci. V případech, kdy legitimita postavení vlády je sporná, může dojít k omezení práva lidu na sebeurčení a omezení přístupu lidu k využívání přírodních zdrojů.
- Soukromé vojenské společnosti nejsou za svoji činnost zodpovědné lidu a parlamentu, zaměstnanci těchto společností vyvíjejí činnost na základě uzavřeného kontraktu, nejsou vázáni přísahou a nepodléhají mezinárodnímu válečnému právu.
- Privatizace vojenských funkcí a služeb může vést k podlomení spolehlivosti výkonu operační činnosti v ozbrojeném konfliktu a válce.
- Zvláště markantně se to jeví ve Spojených státech, kde existuje významný potenciál pro vznik konfliktu zájmů, který vyvstává z úzkého sepětí bývalých vládních činitelů a úředníků se soukromým sektorem, včetně syndromu otáčecích dveří, který je důsledkem rotace personálu mezi vládními institucemi, sférou průmyslu a oblastí vojenství. [13]

Nemožnost přesně stanovit právní postavení soukromých vojenských a bezpečnostních společností v rámci mezinárodního práva účinně odsouvá řešení problémů spojených s jejich činností na národní úroveň. Bohužel, jen málo států má jasně stanovenou legislativu nebo efektivní mechanismus kontroly, aby se tohoto úkolu úspěšně zhostily.

1.8 Vznik a vývoj soukromých vojenských společností

Vznik a vývoj soukromých vojenských společností vyvstal ze specifických změn na světovém trhu s vojenskou silou. Mezi nejdůležitější z těchto změn patří: **konec studené války, tlak na privatizaci a změny vytvořené rozvojem informačních technologií.** [14]

V průběhu studené války si státy udržovaly svůj monopol na ozbrojené síly a jejich použití. S koncem studené války ke konci devadesátých let 20. století se v mezinárodním měřítku vytvořil široký okruh nových podmínek společenského vývoje. Bez existence dvou supervelmocí, které by dále udržovaly pod kontrolou slabé a vnitřně nestabilní státy, se množství ozbrojených konfliktů, zvláště vnitřních konfliktů odehrávajících se v rámci těchto států, náhle a velmi rychle rozrostlo. Rozpad Sovětského svazu vedl k zaplavení mezinárodního trhu obrovským množstvím zbraní všeho druhu. Konec režimu apartheidu v Jihoafrické republice uvedl na světový trh s vojenskou silou kvalitně připravené a vycvičené bývalé příslušníky jihoafrických ozbrojených sil. OSN se snažila působit proti některým z těchto hrozeb zvýšením počtu humanitárních intervencí, nicméně tato snaha byla mařena nedostatkem vojenských sil, nedostatkem nebo slabým projevem politické vůle a vlastní organizační strukturou, která nebyla vhodná k provedení vojenských intervencí.

Exemplárním případem je Rwanda. Po nezdařené mírové misi k upevnění státní moci v Somálsku ani taková supervelmoc jako USA nebyla po nějakou dobu příliš ochotna se vojensky zapojovat do řešení krizových situací v problémových oblastech světa. Neochota americké supervelmoci podílet se na řešení konfliktů vytvořila vojenské vakuum, které bylo okamžitě vyplněno horečnými podnikatelskými aktivitami soukromých vojenských společností.

Dalším z přispívajících faktorů bylo zvýšené úsilí o privatizaci v osmdesátých a devadesátých letech 20. století. V USA a Velké Británii se začaly realizovat dalekosáhlé privatizační plány, které byly obecně, nikoliv však všeobecně, považovány za úspěšné. I když se privatizace v osmdesátých letech minulého století nijak nedotýkala oblasti vojenství, v devadesátých letech nastaly velké změny v organizační struktuře vojsk. Jednotlivé vlády usilovaly o udržení obranyschopnosti uzavíráním kontraktů se soukromými společnostmi na zabezpečení podpory ozbrojených sil v oblastech jako jsou technologie, příkladem je *AeroSpatiale* ve Francii a *Rolls Royce* ve Velké Británii. Vlády také usilovaly o pořizování bojově nepodstatných služeb jako je: logistické zabezpečení a stravování z vnějších zdrojů, a to prostřednictvím podobných programů jako je Rozšířený program civilní logistiky Spojených států (LOGCAP – U.S Logistics Civil Augmentation Program). Tím, jak ozbrojené síly začaly z vnějších zdrojů pořizovat více zabezpečovacích činností, tak současně začaly pociťovat prudké snížení finančního rozpočtu na obranu, což mělo za následek snižování početních stavů vojsk, tj. propouštění velkého množství příslušníků ozbrojených sil z vojenské činné služby. Vysoce připravení, kvalitně vycvičení a odborně zdatní vojáci opouštěli armády a snažili se najít nové zaměstnání, často v soukromých vojenských společnostech.

Soukromé vojenské společnosti byly schopny plnohodnotně využít služeb vojenského personálu, pro který již nebylo místo v armádách se snižujícími počty, které zůstávaly pod neustálým tlakem zmenšujících se finančních rozpočtů. Například společnosti *Xe Services LLC* (bývalý Blackwater) a *DynCorp* jsou naplněny příslušníky speciálních sil USA, společnosti *Aegis* a *ArmorGroup* najímají bývalé příslušníky speciálních výsadek jednotek (SAS – Special Air Service) britské královské armády. Tendence k pořizování služeb z vnějších zdrojů začala vytvářet poptávku po soukromých vojenských společnostech a dostupnost odborně zdatných bývalých vojáků představovala pro tyto společnosti tržně výhodně realizovatelný a zpeněžitelný produkt.

V neposlední řadě také pokrok v informačních technologiích významně přispěl ke vzniku a vývoji soukromých vojenských společností. Mohutné vojenské síly – takové jako jsou ozbrojené síly USA – jsou závislé na informačních systémech. Informační systémy používané ozbrojenými silami jsou však vytvářeny civilními odborníky. Často dokonce i poté, co vojenské síly pořídily komplexní systémy informačních technologií, jsou zachovány v platnosti uzavřené kontrakty s těmito civilními odborníky na údržbu a provoz těchto systémů. To znamená, že ozbrojené síly v oblasti informačních technologií nevytvářejí nezávislé kapacity. Soukromé vojenské společnosti jsou schopny a mohou v krátké době a poměrně snadno vyprodukovat nebo pořídit prostředky tak špičkové a výkonné – jestliže ne lepší – jako jsou prostředky, které používají národní ozbrojené síly.

V průběhu devadesátých let minulého století si soukromé vojenské společnosti podstatně upevnily své postavení a ekonomicky zesílily. V důsledku ukončení studené války společnosti získaly všechny potřebné zbraně, v důsledku privatizačních trendů

společnosti získaly odborně zdatné a vysoce připravené vojáky a díky pokroku dosaženému v oblasti civilních informačních technologií si společnosti pořídily potřebné technologie. Rychle rostoucí a nenasytný trh s poptávkou po vojenských soukromých produktech byl pro tyto společnosti v rozvojovém světě snadno a rychle dostupný.

1.9 Soukromé vojenské společnosti současnosti

Rozmach a převaha soukromých vojenských společností a bezpečnostních agentur jak v rozvinutých zemích, tak v mezinárodních organizacích, je zcela bezprecedentní. Ministerstvo obrany USA není schopno blíže specifikovat početní stav soukromých vojenských zaměstnanců, které zaměstnává v Iráku. Kvalifikované odhady jejich počtu ze strany odborníků se pohybují něco mezi 100 000 až 180 000 osob. Na domácí půdě vláda USA najala bývalou společnost **Blackwater** k tomu, aby zajišťovala záchranné a výpomocné práce při odstraňování následků hurikánu Katrina. Kanadská armáda si zajišťuje veškeré potřebné vojenské logistické zabezpečení z vnějších zdrojů, tj. od soukromých vojenských společností.

Soukromé vojenské společnosti po ukončení studené války prodělaly významný vývoj a tento vývoj bude pravděpodobně i nadále pokračovat, neboť soukromé vojenské společnosti současnosti jsou flexibilní organizace, které se snaží vycházet vstříc svým zákazníkům a okamžitě reagovat na jejich požadavky. Příkladem takové pružné reakce soukromé vojenské společnosti na situaci je nedávné extempore s přejmenováním **Blackwater** na společnost **Xe Services LLC**. Společnost si změnila svůj název s cílem vyhnout se negativním dopadům pochybné publicity, kterou získala díky neblahé činnosti některých svých soukromých vojenských zaměstnanců v Iráku.

Ke změnám u soukromých vojenských společností nedochází pouze v jejich pověsti na veřejnosti, ale také se mění jejich podstata. Společnost **Saracen** započala odminovací činnost s cílem využít dočasného nedostatku nabídky na trhu vojenských sil v Angole a dosáhnout zisku, podobně nárůst počtů soukromých vojenských společností v Iráku je reakcí na zvýšenou poptávku trhu v této oblasti po vojenských silách. Z důvodu neexistence právního rámce regulačních opatření, která by usměrňovala činnost soukromých vojenských společností, budou jejich aktivity v budoucnu utvářeny pouze a jenom na základě požadavků zákazníků.

2. Historický vývoj žoldnéřství

Na žoldnéřské armádě existuje cosi nesmírně fascinujícího.

Žoldnéř je nájemný profesionální voják, který bojuje ve službách kteréhokoliv státu nebo národa, bez ohledu na politické zájmy nebo podstatu konfliktu.

Encyclopaedia Britannica

Novodobí žoldnéři jsou důkladně připravení, kvalitně vycvičení, vysoce ukáznění, myslící pragmatičtí, a co je nejdůležitější, jsou hierarchicky včlenění do organizační struktury registrovaných společností, které nabízejí své vojenské služby vládám, velkým

korporacím a nevládním organizacím. Zaměstnanci těchto společností jsou často bývalí příslušníci ozbrojených sil, kteří mají za sebou mnoho let aktivní vojenské služby. Žoldnéři jsou široce vnímáni jako váleční podnikavci a spekulanti, kteří využívají násilí k dosažení osobního zisku. Tato nepřilíh lichotivá pověst je příčinou toho, proč novodobí žoldnéři tvrdě usilují o změnu představy o tomto velmi starém řemesle. V novodobém jazyce žoldnéři používají neškodné, nic neřkající obchodní názvy, jako jsou např. „soukromá vojenská společnost“ nebo „soukromí vojenští zaměstnanci“. [15]

Termín *žoldněř* v celém svém obsahu s sebou nese násilnický, negativní význam, který vznikl v počátcích moderní historie ve 14. století. Ve skutečnosti ovšem žoldnéři – nájemní vojáci – existují od samého počátku civilizace. Historii vývoje a bojů soukromých námezdních armád můžeme vysledovat až tři tisíce let nazpět, do doby okolo roku 1274 př. n. l., kdy numidští žoldnéři najatí faraonem Ramsesem II. sehráli rozhodující úlohu v útoku egyptské armády proti Chetitům v bitvě u Kadeše. Žoldnéři biblického krále Davida tisíc let př. n. l. vypudili fílištínské bojovníky z Izraele. Starověcí Řekové a Římané ve válkách taktéž velmi spoléhali na žoldnéře, stejně jako císař Justicián nebo Vilém Dobyvatel. V určitých historických obdobích panovala se službami poskytovanými žoldnéři značná nespokojenost. Při posuzování a hodnocení činnosti žoldnéřů ve středověkých válkách obvinil italský historik Niccoló Machiavelli (1469-1527) svobodné společnosti žoldnéřů z úsilí vyhýbat se bojovým srážkám se silami protivníka a snahy použít se pouze do nekrvavých bojů. Na druhé straně si však žoldnéři získávali i důstojnou a uznávanou reputaci. Například švýcarští kopiníci, kteří původně bojovali za svobodu své země, byli po skončení stoleté války v roce 1453 najímáni do vojenských služeb v celé Evropě. V roce 1502 najal papež Julius II. k doplnění své armády pluk švýcarských námezdních vojáků. Pluk v bojích proslul mimořádnou udatností, získal skvělou pověst válečníků a postupem času se transformoval do moderní papežské švýcarské gardy. [16] Používání žoldnéřů v Evropě nebylo až do konce třicetileté války nijak omezeno a Albrecht z Valdštejna dosahoval v jejím průběhu se žoldnéřskou armádou značných úspěchů. Zlom a změnu přineslo až uzavření vestfálského míru 24. 10. 1648 a následný vznik národních armád. Ke konci 18. století najala Velká Británie hesenské žoldnéře k tomu, aby porazili povstalce v amerických koloniích, které vyhlásily nezávislost. Toto opatření však nebylo nijak zvlášť úspěšné. Ke konci americké revoluční války třetina hesenských žoldnéřů dezertovala a usadila se natrvalo v Severní Americe. Britská východoindická společnost a holandská východoindická společnost trvale najímaly soukromé armády, které po celou dobu existence těchto společností úspěšně chránily jejich obchodní zájmy.

2.1 Mezinárodně-právní vymezení pojmu žoldněř

Ustanovení části III, hlavy 2, článku 47 – Žoldnéři, Dodatkového protokolu přijatého 8. června 1977 k ženevským úmluvám (konvencím) z 12. srpna 1949 o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů (Protokol I, respektive Dodatkový protokol I) vymezuje právní postavení žoldnéřů v ozbrojeném konfliktu a určuje, kterou osobu lze za žoldnéře považovat – viz příloha.

Charakteristika žoldnéře je vymezena taktéž čl. 1 Mezinárodní úmluvy proti získávání, používání, financování a výcviku žoldnéřů [17] – viz příloha.

Charakteristika žoldnéře, která je obsažena ve výše uvedených dokumentech, je plně poplatná době, kdy byla přijata, tj. kdy stát ještě měl absolutní monopol na realizaci

Mezinárodně-právní dokumenty pro potírání žoldnéřství	
Žoldnéři (jednotlivci – námezdní vojáci)	Ustanovení části III, hlavy 2, článku 47 – Žoldnéři, Dodatkového protokolu přijatého 8. června 1977 k ženevským úmluvám (konvencím) z 12. srpna 1949 o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených sil (Protokol I).
	Úmluva Organizace států africké jednoty o potírání žoldnéřství v Africe – přijatá Organizací států africké jednoty dne 3. července 1977 .
	Mezinárodní úmluva proti získávání, používání, financování a výcviku žoldnéřů – přijata Valným shromážděním OSN dne 4. prosince 1989 .
Soukromé vojenské společnosti a bezpečnostní agentury	Montreuxský dokument ze dne 17. září 2008 , platné mezinárodně-právní závazky a příslušná doporučení pro státy, které v průběhu ozbrojeného konfliktu využívají služeb soukromých vojenských společností a bezpečnostních agentur.

Obr. 3: Přehled mezinárodně-právních dokumentů pro potírání žoldnéřství

ozbrojeného násilí a vedení ozbrojeného konfliktu a neodpovídá dosaženému stupni globalizace trhu, rozvoje demokracie a pojetí zaručených osobních svobod jednotlivce v současnosti – jako je svobodná volba při výběru povolání, byť by se jednalo o soukromého vojenského zaměstnance nebo bezpečnostního pracovníka.

Realitou současnosti zůstává, že mnoho států, dokonce nejvyspělejších demokracií, ve stále rostoucí míře spoléhá na soukromé vojenské zaměstnance proto, aby úspěšně zvládly vynakládané vojenské úsilí, a to jak v ozbrojených konfliktech, tak v době míru. Nejvýrazněji se to projevuje na vojenském úsilí v Iráku a Afghánistánu, kde Ministerstvo obrany USA velmi spoléhá na soukromé vojenské společnosti. Vojenská síla cca 120 000 soukromých vojenských zaměstnanců v Iráku [18] a 70 000 v Afghánistánu představuje, hned po ozbrojených silách USA, druhé největší vojenské kontingenty, které jsou nasazeny a operují v obou zemích.

Z právní perspektivy vyvstává sporná otázka, zda soukromé vojenské společnosti, a především soukromí vojenští zaměstnanci, které tyto společnosti zaměstnávají, by měli být posuzováni jako subjekt nadnárodní podnikatelské činnosti, nebo zda by k nim mělo být z hlediska mezinárodního práva přistupováno jako k žoldnéřům? Soukromé vojenské společnosti jakoukoliv spojitost se žoldnéřstvím odmítají a poukazují na to, že ustanovení platného mezinárodního práva nelze v žádném případě vůči nim uplatňovat. Soukromé vojenské společnosti jsou zcela novým společenským fenoménem, proti kterému nejsou zastaralé právní normy o postihu žoldnéřství aplikovatelné. Vzhledem k tomu a na základě již v praxi vytvořených obchodně-právních vztahů musí být stanovena nová právně závazná pravidla pro jejich činnost, která by adekvátně odrážela a řešila dosažený stav privatizace vojenských ozbrojených sil ve 21. století.

2.2 Rozdíl mezi žoldnéři a soukromými vojenskými společnostmi

A co teď, žoldnéři, co vlastně umíte? Zabít a udeřit, obírat zabité, ládovat kanóny a kecat o právu, rozdupat zákony, vykonat popravu.
Jaromír Nohavica – V tom roce pitomém (Žoldnéři) 1990

Na první pohled se může zdát, že mezi žoldnéři a soukromými vojenskými společnostmi existují jen okrajové rozdíly. Přesto se liší velmi významně, a to především v oblasti organizace, právního postavení, rozsahu poskytovaných služeb a postavení

zaměstnanců. Definice žoldnéře uvedená v článku 47 Dodatkového protokolu I ženevské úmluvy se vztahuje pouze na jednotlivce. Když byly Dodatkový protokol I a ustanovení článku 47 připravovány, soukromí námezdní vojáci byli ztělesňováni svéráznými a samorostlými jednotlivci, často mezinárodními dobrodruhy, kteří vyvíjeli činnost v malých skupinách a nabízeli svoje služby na černém trhu s vojenskou silou.

V devadesátých letech 20. století se však soukromé vojenské aktivity institucionalizovaly a transformovaly do velkých vojenských firem-korporací. Soukromé společnosti jako **Blackwater** a **Triple Canopy** začaly vyvíjet vojenskou podnikatelskou činnost zcela v novém duchu, v souladu s organizační strukturou korporace, a zaujaly významné místo na světovém trhu s vojenskou silou. Na rozdíl od žoldnéřů šedesátých let 20. století jsou soukromé vojenské společnosti zcela legitimní právní subjekty. Společnosti **Xe Services LLC** (bývalý Blackwater) a **MPRI** jsou registrovány v USA, společnosti **Aegis** a **ArmorGroup** jsou registrovány ve Velké Británii.

To znamená, že **na rozdíl od pochybných ujednání se žoldnéři jsou kontrakty uzavírané se soukromými vojenskými společnostmi zcela v rámci platného práva, který je vymezen zákony a právními předpisy.**

Tradiční žoldnéři poskytovali pouze jedinou službu, a to aktivní bojovníky (operační činnost) na bojišti. Soukromé vojenské společnosti poskytují celou řadu služeb, a to zvláště firmy, které se zaměřují na poskytování vojenských konzultací a vojenské podpory, například společnost:

- **Supreme** zabezpečuje stravování, zásobování a distribuci produktů počínaje pohonnými hmotami a konče ovocem, provozuje bezcelní prodejny a provádí náročné vstupní a výstupní kontroly,
- **MPRI** zabezpečuje provádění přípravy a výcviku vojenských sil a poskytuje konzultační služby,
- **Xe Services LLC** (bývalý Blackwater) poskytuje služby, které zahrnují přepravu nákladů, leteckou přepravu, ostatní druhy přepravy včetně výstavby silničních komunikací, zabezpečuje přepravu vojsk, námořní logistiku a dokonce nábor a výběr osob pro výkon aktivní vojenské služby.

Definice žoldnéře obsažená v článku 47 Dodatkového protokolu I ženevské úmluvy se nevztahuje na většinu soukromých vojenských společností. Většina zaměstnanců **Xe Services LLC** jsou občany USA, které jsou legitimní stranou v ozbrojeném konfliktu v Iráku. Protože ženevská úmluva vylučuje z definice žoldnéře ty, kdo jsou státními příslušníky některé ze stran zúčastněných v konfliktu, nemohou být zaměstnanci **Xe Services LLC**, kteří jsou občany USA, v žádném případě považováni za žoldnéře. Navíc soukromé vojenské společnosti jsou všeobecně najaty proto, aby v zóně válečného konfliktu poskytovaly služby jako jsou: odborné konzultace, příprava a výcvik ozbrojených složek nebo ochrana osob, a ne k tomu, aby se podílely na vedení bojové činnosti. **Executive Outcomes** jsou výjimkou.

K tomu ženevská úmluva vyžaduje, že žoldnéři musí být najati za účelem přímé (útočné) účasti v konfliktu. Vzhledem k tomu, že zaměstnanci soukromých vojenských společností jsou najímáni k tomu, aby plnili obranné úlohy, nemohou být tedy klasifikováni jako žoldnéři. Z toho plyne, že zaměstnanci soukromých vojenských společností nesplňují dvě podmínky z definice žoldnéře, která je obsažena v článku 47 Dodatkového protokolu I ženevské úmluvy.

3. Důsledky privatizace vojenských sil

*Válka není nic jiného než skvělý byznys,
proto nemůže být ponechána pouze v rukou vojáků.*

3.1 Vzrůstající úloha soukromých vojenských společností

Velikost soukromého vojenského sektoru a rozsah jeho působnosti často uniká pozornosti veřejnosti. Soukromý vojenský sektor vyvíjí svoji činnost na všech kontinentech, hraje rozhodující roli v mnoha ozbrojených konfliktech a má podstatnou úlohu v mírové organizační struktuře vojenských sil mnoha států. Účast soukromé vojenské sféry v ozbrojených konfliktech a její podíl na udržování akceschopnosti ozbrojených sil v době míru nesmí být v žádném případě podceňovány. Je naprosto zřejmé, že vyspělé demokratické státy v naplňování svých bezpečnostních potřeb a dosahování obranných cílů ve stále větším měřítku spoléhají na soukromou vojenskou sféru.

Vzestup a prudký růst moci soukromé vojenské sféry účinně prolomil monopol státu na použití ozbrojených sil a vede k potenciálně obrovským společenským důsledkům jak v obecném chápání samotné podstaty války, tak v pochopení nové, stále omezenější úlohy státu při jejím vedení. V rámci vývojových trendů probíhající globalizace dochází k postupnému osvobozování vojenské síly z područí politické moci státu a vzrůstající závislosti této politické moci na schopnostech námezdní vojenské síly. V mezinárodním měřítku v soukromé vojenské sféře neexistuje žádné omezení pro činnost soukromých vojenských a bezpečnostních společností. **Soukromá vojenská sféra je ve své činnosti zcela nezávislá a stojí mimo jakýkoliv dosah omezení, která byla přijata jednotlivými státy.**

Soudobé chápání úlohy vlády a postavení státu v otázce zajišťování národní bezpečnosti a ochrany občanů stojí na předpokladu, že to je jedním z hlavních úkolů vlády a státu. Existuje však dlouhé historické období, kdy vlády spoléhaly pouze na soukromé vojenské síly, a to až do počátku 20. století, kdy státy obecně na základě všeobecné branné povinnosti dosáhly monopolu na použití vojenských sil. Charta OSN předpokládá, že jednotlivé státy mají monopol na použití síly a má za to, že nejlepší způsob, jak ochránit budoucí generace před útrapami války, je omezit schopnost členských států k tomu, aby se uchýlovaly k použití této síly. Charta OSN se opírá o postulát, že jestliže má být použito vojenské síly, tak jenom jako poslední možnost zplnomocněných členských a suverénních států, a v tom případě tyto členské státy musí být odpovědné OSN za provedení vojenských akcí.

Veřejná nedůvěra k žoldnérům je zčásti zakořeněna ve vnímání žoldnérů jako těch, kteří narušují státní monopol na použití vojenské síly. Z tohoto postoje nedůvěry vychází důraz na monopolizaci vojenské síly státy, což vedlo k odsouzení žoldnéřství v mezinárodním měřítku na začátku šedesátých let 20. století v době, kdy žoldnéři bojovali proti dekolonizaci a hnutím za nezávislost v Africe. Bývalá Organizace africké jednoty (OAU – Organization of African Unity) navrhla v roce 1972 přijetí Regionální úmluvy pro potírání žoldnéřství v Africe (Úmluva OAJ), [19] která spolu s Dodatkovým protokolem přijatým 8. června 1977 k ženevským úmluvám z 12. srpna 1949 (Protokol I, též Dodatkový protokol I) o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů **zbavily žoldnéře postavení bojovníka a válečného zajatce**. Další omezení žoldnéřských aktivit přinesla v roce 1989 přijatá mnohem širší definice „žoldnéřství“, která je obsažena

v Mezinárodní úmluvě proti získávání, používání, financování a výcviku žoldnéřů, jež vstoupila v platnost v roce 2001. [17]

Soukromí vojenští zaměstnanci podobně jako žoldnéři podkopávají kolektivní monopol států na uplatnění násilí, ale na rozdíl od žoldnéřů soukromí vojenští zaměstnanci doposud úspěšně unikají mezinárodnímu odsouzení. Jednou z příčin, proč se soukromá vojenská sféra stále úspěšně vyhýbá odsouzení je, že jejími velkými příznivci a zaměstnavateli jsou státy samotné. Výsledkem je, že **soukromí vojenští zaměstnanci jsou uznáváni jako záštita státního systému proti destabilizaci spíše než za ohrožení státního monopolu na použití síly**. Někteří odborníci prosazují názor, že pokud se soukromí vojenští zaměstnanci nacházejí ve službách státu (byli najmuti do služeb státu), měli by být považováni za určitý typ státního zaměstnance. Ve skutečnosti privátní podstata soukromých vojenských společností je zahrnuta do veřejné funkce, pro kterou tyto byly najaty, aby ji plnily. Podle této teorie soukromí vojenští zaměstnanci představují nebezpečí pouze tehdy, když se nacházejí mimo systém kontrolovaný státem.

Soukromí vojenští zaměstnanci však nepracují pouze pro státy, pro plnění vojenských úkolů jsou nájímáni nadnárodními korporacemi a nevládními organizacemi, aby zajišťovali bezpečnost pro jejich zaměstnanců a zařízení. Jako takoví soukromí vojenští zaměstnanci vyvíjejí činnost mimo systém státu, účinně prolamují monopol státu na použití síly stejným způsobem jako ostatní nestátní činitelé, kteří používají násilí. Soukromí vojenští zaměstnanci také pracují pro zločinecké organizace, které přímo stojí proti státní moci, jako jsou kolumbijské a mexické drogové kartely.

Zkrátka a dobře, protože soukromý vojenský trh není nijak regulovaný, tak soukromé vojenské společnosti a soukromí vojenští zaměstnanci mohou vskutku pracovat pro kohokoliv, kdo si je najme. Ačkoliv v některých případech může snaha soukromých vojenských společností o zachování své dobré pověsti vést k odmítnutí práce pro pochybného klienta, jako je drogový kartel, na druhé straně vidina velké finanční odměny může převládnout nad snahou o udržení si dobrého jména. Některé soukromé vojenské společnosti mohou dokonce založit svoji reputaci na ochotě pracovat pro kohokoliv a pomyslně klesnout až na samé morální dno. Proto by bylo mylné si myslet, že soukromí vojenští zaměstnanci jsou bezúhonní jenom proto, že jsou nájímáni výhradně státem. Spíše naopak, stejně jako v kterémkoliv jiném oboru podnikání mohou soukromí vojenští zaměstnanci nabízet a prodávat své služby komukoliv, kdo se jim naskytne. Jenže na rozdíl od ostatního byznysu jsou soukromí vojenští zaměstnanci zapojeni do prodeje použití vojenské síly. **Výsledkem – který je vytvořen trhem s násilím – je účinné prolomení monopolu státu na použití vojenské síly.** [20]

Soukromí vojenští zaměstnanci také ohrožují státní monopol na použití síly, protože často vyvíjejí operační činnost mimo působnost jakýchkoliv národních zákonů a právních norem. Tam, kde se stát pokusil jejich činnost nějakým způsobem regulovat, byl pokus o zavedení státní kontroly v omezení podnikatelské činnosti soukromého vojenského odvětví výrazně neúspěšný, protože mnoho soukromých vojenských společností operuje virtuálně. To společnostem umožňuje rychle se rozpustit, reformovat a snadno přeskupit, když se pro ně stane příliš obtížným realizovat operace v určité oblasti nebo příslušném místě. Příkladem je společnost *Executive Outcomes*, která se poté, co Jihoafrická republika vydala v roce 1998 zákon o poskytování zahraniční vojenské pomoci, formálně rozpustila. Ve skutečnosti se však transformovala do konglomerátu menších

firem, které vyvíjely operační činnost v zahraničí mimo jakýkoliv dosah jihoafrické jurisdikce. [21]

Monopolizace vojenské síly státy jim umožňuje, přinejmenším teoreticky, regulovat použití vojenské síly v rámci mezinárodního práva prostřednictvím sankcí Rady bezpečnosti OSN, rozhodnutí Mezinárodního soudního dvora, politického a ekonomického nátlaku vůči jiným státům. **Pokud je vojenská síla zbožím, které může být nakupováno a prodáváno v rámci trhu jako každá jiná komodita, pak se tato omezení pravděpodobně stanou ještě méně efektivními, než v současnosti jsou.** Základní koncepce systému OSN neuspěje, když se řada mocných činitelů, která vlastní a ovládá prostředky vojenské síly, bude nacházet mimo jakoukoliv kontrolu států.

Navíc dokonce i kdyby státy mohly efektivně kontrolovat soukromé vojenské odvětví, bude pro soukromé vojenské společnosti vždy existovat hlubší a skrytější cíl, a to převzít základní vládní zodpovědnost. Úspěšná národní regulace soukromé vojenské sféry se může jevit jako nastolení státní kontroly nad tímto odvětvím, ale zjevná závislost státu a jeho spoléhání na soukromé vojenské zaměstnance je znakem nerespektování a ignorování vžité normy toho, že státy mají prvořadou zodpovědnost a monopol moci nad legitimními bezpečnostními složkami. Jestliže monopol státu na použití síly je základním rysem moderního státního systému, potom privatizace vojenských funkcí státu bude vždy ve své podstatě velmi problematická.

Soukromí vojenští zaměstnanci ohrožují státní monopol na použití vojenské síly, protože představují jasnou alternativu vůči státním silám, alternativu najmatelnou a za peníze dostupnou, která se ukázala být lákavou pro kriminální skupiny a další síly, které se staví na odpor legitimním vládám. Ohrožují státní monopol na použití vojenské síly také proto, že soukromí vojenští zaměstnanci mohou vyvíjet operační činnost mimo dosah působnosti národních zákonů. Ať tak nebo onak dokonce i tehdy, když jsou soukromí vojenští zaměstnanci najati státem, role státu jako prvořadého poskytovatele bezpečnosti je nutně a nevyhnutelně omezena a zredukována.

3.2 Využívání soukromých vojenských zaměstnanců – omezení demokratické kontroly vedení války

K zpochybňování monopolu státu na použití vojenských sil a k privatizaci vojenských sil se váže také ohrožení podstaty demokratických států, neboť privatizace vojenských sil umožňuje vládám vést válku a zcela se vyhnout demokratické odpovědnosti. Demokratické vlády mají svěřený monopol na použití vojenské síly, ale jejich moc použít tuto vojenskou sílu je omezená vládou zákona a břemenem odpovědnosti před občany státu. Soukromí vojenští zaměstnanci však ve velké míře s úspěchem podkopávají princip demokratické zodpovědnosti ve snaze vytvořit si podmínky pro obcházení demokraticky vyjádřeného nesouhlasu s rozpoutáním a vedením války. Podkopáváním veřejné kontroly nad válektivními silami státu, soukromé vojenské společnosti ohrožují svrchovanost lidu v daném státě. Tudíž podstata problému s kontrolou činnosti soukromých vojenských sil nemusí prostě spočívat jenom v nedostatku státní kontroly, ale až v příliš velké kontrole vládní, zvláště pak kontrole uplatňované ze strany výkonné moci, která je uskutečňována na úkor kontroly všeobecně lidové a demokratické.

V krajním případě může vláda – dokonce vláda demokratická – použít soukromou bezpečnostní agenturu jako brutální policejní sílu k tomu, aby si zajistila kontrolu nad lidmi.

V praxi to znamená, že pronajímání a využívání vojenských funkcí z vnějších zdrojů legitimně zvolenou vládou podkopává a narušuje demokratický proces mnohem jemněji a plíživěji, než jakýkoliv za vlasy přitažený scénář národního ohrožení. Vzhledem k tomu, že výkonná moc má všeobecně ve své působnosti na starosti najímání soukromých vojenských zaměstnanců, soukromé vojenské společnosti jí jako bonus na oplátku umožňují, aby se v oblasti zahraniční politiky mohla účinně vyhýbat parlamentní kontrole.

Privatizace vojenských sil vyúsťuje v nedostatek průhlednosti a posouvá těžiště vojenského úsilí mimo rámec demokraticky vedeného dialogu, zamlžuje možnost provedení uvážlivého zhodnocení vojenských potřeb a analýzy pravděpodobných humánních aspektů. Je pozoruhodné, že např. v České republice soukromé bezpečnostní agentury nespádají pod ustanovení zákona o poskytování informací, což ve značné míře omezuje požadavek veřejnosti, aby byla dobře informována o propojení bezpečnostních agentur se státní mocí a o pronikání bezpečnostních agentur do nejvyšších pater politického života a státní výkonné moci. [22] Čili privatizace vojenské síly umožňuje výkonné moci vyvíjet operační činnost ve stínu, mimo pozornost veřejnosti a podvracet demokraticky přijatá politická omezení činnosti. [23]

Privatizace bojových funkcí a možností je potenciálně mnohem problematičtější, než privatizace ostatních vládních odvětví, protože privatizace použití vojenské síly neodmyslitelně snímá mnohou zátěž války z občanů, a tímto redukuje veřejnou kontrolu národního zapojení do ozbrojeného konfliktu na minimum. Ve skutečnosti se vlády mohou obracet na soukromé vojenské síly ne proto, že jsou méně nákladné (lacinější) než vlastní ozbrojené síly, ale protože za použití soukromých vojenských sil je vláda méně zodpovědná a jejich nasazení bude s menší pravděpodobností vyvolávat negativní politické odezvy. Například pořízením vojenských služeb jejich nákupem z vnějších zdrojů je výkonná moc schopna se vyhnout zaručeným formám politické zodpovědnosti tím, že obejde parlamentem schválený strop na početní stav vojáků pro vyslání do zahraničních operací.

Zaměstnání soukromých vojenských zaměstnanců také výkonné moci umožňuje vyhnout se zavedení vojenských odvodů, oficiálnímu zveřejňování seznamu padlých osob, umožňuje udržovat veřejnou kritiku na uzdě a umožňuje se dokonce vyhnout i embargu na vývoz zbraní. Vláda je také schopna distancovat se od omylů a svěst zodpovědnost za ně na soukromé vojenské společnosti. **Podvracením veřejné diskuze a podkopáváním systému dělby moci představuje privatizace vojenské síly přímou hrozbu vůči demokratickému systému.** [24]

Jak soukromé vojenské odvětví představuje hrozbu pro zavedené demokratické režimy, stejně tak toto odvětví potenciálně zabraňuje vzniku nových demokratických států. Když se soukromí vojenští zaměstnanci zúčastní na ozbrojeném konfliktu, existuje nevyhnutelné nebezpečí, že bezpečnost se stane produktem, který si mohou dovolit pouze bohatí. Tato tendence může vést k podkopávání demokratických hnutí, jejichž cílem je přerozdělení zdrojů a moci. Soukromí vojenští zaměstnanci v podstatě slouží spíše pro komerční než humanitární účely. Soukromé vojenské společnosti na základě své motivace netíhnou k obhajobě zájmů nemajetných, ale k těm, kteří mají dost na to, aby jim mohli za nabízené služby dobře zaplatit.

Přes naprosto zřejmý nedostatek veřejné odpovědnosti stále nejasným zůstává, jak osobně odpovědní soukromí vojenští zaměstnanci skutečně jsou. Občas se předpokládá, že soukromé vojenské společnosti jsou odpovědné kontrolnímu mechanismu trhu, a že

špatná pověst sníží vyhlídky soukromé vojenské společnosti na úspěch ve výběrovém řízení, tedy sníží míru pravděpodobnosti, že bude najata a obdrží kontrakt. Avšak v praxi soukromé vojenské společnosti často unikají z dohledu trhu prostřednictvím postavení výhradního dodavatele, uzavřením kontraktu bez výběrového řízení nebo za pomoci jiných pochybných praktik, které umožňují obcházet zákony trhu, což vyvolává otázku, jak efektivní a účinnou kontrolu trh skutečně poskytuje a umožňuje.

Navíc, i když soukromí vojenští zaměstnanci jsou do určité míry technicky ve své činnosti usměrňováni uzavřenými kontrakty, existuje ve skutečnosti znatelný nedostatek prostředků (kontrolních mechanismů) k zajištění faktické kontroly nad naplňováním uzavřených kontraktů. Poměrně důležitá je skutečnost, že většina vojenských orgánů nemá propracovaný kontrolní systém, s jehož pomocí by bylo monitorováno plnění uzavřených kontraktů.

Z uvedeného vyplývá, že když stát privatizuje svoje vojenské funkce, velká část odpovědnosti spočívající na demokratické vládě je ztracena, protože v systému velení a řízení soukromých vojenských společností neexistuje žádná přímá vazba mezi vládními orgány a jednotkami soukromých vojenských zaměstnanců. Svým postavením **korporace nejsou subjektem téhož druhu odpovědnosti voličům jako vlády, protože zatímco podstata veřejné odpovědnosti spočívá v jejím sdílení, podstata tržní odpovědnosti spočívá v jejím prodeji.** Zatímco soukromé vojenské společnosti mohou být odpovědné v tom smyslu, že musí vytvořit dostatečný zisk, který jim umožní uchovat vlastní životaschopnost a další existenci, demokratická vláda musí být odpovědná v každém směru s mnohem komplexnějším a efektivnějším zaměřením.

3.3 Privátní zájmy soukromého vojenského odvětví a zájmy veřejnosti

„Živobytí soukromého vojenského zaměstnance závisí na pokračování – jestliže ne, na rozšiřování – ozbrojeného konfliktu.“

Často existuje velký rozpor mezi veřejným prospěchem a soukromým zájmem s tím rozdílem, že vojenská síla státu je použita ve smyslu dosažení veřejného prospěchu, kdežto soukromé vojenské společnosti zaměřují svoje úsilí na realizaci svých soukromých cílů. Soukromá vojenská společnost je korporace a jako každá jiná korporace pracuje pro akcionáře-držitele podílu ve společnosti. Jejím úkolem je zapojit se do ozbrojeného konfliktu a svou činností dosáhnout co největšího zisku pro majitele. Na rozdíl od státu, který se nachází pod politickým tlakem střídavé intenzity, aby konflikty co nejrychleji vyřešil, pro soukromé vojenské společnosti neexistuje žádná větší motivace, která by je pobízela k řešení ozbrojených konfliktů.

Pro soukromé vojenské společnosti je v prvé řadě samotný konflikt motivací k tomu, aby se nechaly najmout k účasti na něm. Když je tedy vojenská síla nabízena a prodávána jako komodita na trhu, existuje neustále riziko, že soukromé vojenské společnosti, které mají přímý užitek z existence války a lidského utrpení, budou usilovat o rozdmýchávání konfliktní situace s cílem udržet vysokou úroveň dosahovaných zisků. Stručně řečeno, zatímco **vojáci slouží své vlasti, soukromí vojenští zaměstnanci slouží svým manažerům a akcionářům.** Přesto všechno soukromé vojenské společnosti mají snahu a projevují odhodlání udržet si svou dobrou pověst, což je všeobecně motivuje, aby úspěšně a beze zbytku plnily závazky, které vyplývají z uzavřených kontraktů, čímž se v mnoha případech velkou měrou podílejí na vyřešení konfliktů. [25]

I když účast soukromých vojenských zaměstnanců může občas napomoci k okamžitému, krátkodobému vyřešení daného konfliktu, přesto v širších souvislostech může operační činnost soukromých vojenských společností vést ke zhoršení podmínek pro dosažení dlouhodobé stability. Soukromí vojenští zaměstnanci mohou být použiti k tomu, aby poskytovali podporu problémovým režimům, zaměřili svoji činnost proti úsilí národů na sebeurčení, přispívali k šíření zbraní a rozmísťování vojáků v celém světě – v principu se stávají destabilizujícím činitelem, a tím pádem nežádoucím fenoménem. Navíc soukromí vojenští zaměstnanci občas zůstávají v zemi postižené konfliktem dlouho poté, co ozbrojený konflikt, a také jejich kontrakt skončil. Tato jejich přetrvávající vojenská přítomnost destabilizuje zemi oslabenou válkou, protože vytváří paralelní vojenské síly, které jsou konkurentem národních ozbrojených sil.

Tato skutečnost odhaluje zvláště velké nebezpečí, které vzniká, když se veřejné zájmy sloučí se zájmy soukromými, a to zvláště když vlády, které nemají dostatek finančních prostředků, platí za služby soukromým bezpečnostním agenturám, jež ochraňují důležité vládní a hospodářské objekty a zařízení, nerostným bohatstvím země: diamanty, zlato, ropa, coltan (80 % světových zásob coltanu je v Kongu) apod. Placení soukromým vojenským společností a bezpečnostním agenturám koncesemi na těžbu surovin a nerostů podlamuje kontrolu lidu nad národním přírodním bohatstvím země a vede k prosazování korporálních priorit a soukromých zájmů v krizových oblastech. Navíc soukromé vojenské společnosti jsou velmi často těsně propojeny s jinými nadnárodními korporacemi, a proto na jejich zapojení a účast v ozbrojených konfliktech může být pohlíženo pouze jako na prostředek k získání koncesí a smluv pro příslušné korporativní uskupení.

Rada vojenských odborníků zastává názor, že napojení soukromých vojenských společností na jiné podnikatelské subjekty nemusí být zdrojem znepokojení, protože toto propojení vytváří u soukromých vojenských společností ekonomický zájem na udržení míru a stability v dané zemi a regionu. Žádný byznys přece nemůže profitovat z chaosu. Toto úvaha však plně předpokládá, že veřejný prospěch a soukromý zájem jsou jedno a totéž. Je jasné, že byznys velmi často prosperuje uprostřed konfliktu a chaosu. Historie poskytuje dostatek příkladů toho, že konflikt a profit často kráčí ruku v ruce a že soukromé zájmy na dosažení zisku mohou velmi snadno úplně převýšit a zastínit veřejný zájem na upevnění míru a udržení bezpečnosti. Nikde jinde není zisk společnosti tak výlučně a jednoznačně spojen s chaosem a konfliktem, než je tomu v soukromém vojenském odvětví, které by v případě dosažení trvalého mírového upořádání ve světových záležitostech přestalo velmi rychle existovat.

Soukromé vojenské odvětví ohrožuje demokratický stát ve dvou rovinách, a to jako samotný státní útvar, protože soukromé vojenské společnosti podkopávají státní monopol na použití vojenské síly, a jako demokratický systém, protože soukromé vojenské společnosti narušují demokratickou odpovědnost a upřednostňují soukromé zájmy na účet prospěchu veřejnosti. Tyto úvahy ukazují, že odsuzování soukromých vojenských společností světovou veřejností v důsledku skandálů spojených s bývalou společností Blackwater je naprosto opodstatněné a ospravedlnitelné. [26]

3.4 Zákony potírající žoldnéřství a soukromé vojenské společnosti

Označení soukromých vojenských zaměstnanců jako žoldnéřů nemá, jak se mnozí mylně domnívají, jednoznačnou oporu v mezinárodním právu, které je poplatné své

době a bylo vypracováno a přijato k tomu, aby odradilo státy od najímání jednotlivých námezdních vojáků-žoldnéřů. Pojem žoldnéř s sebou nese nelichotivý vedlejší význam, kterému se soukromé vojenské odvětví snaží usilovně vyhnout, a to z velmi dobrého důvodu. Bližší zkoumání aktivit soukromých vojenských společností totiž prokazuje, že výše uvedené znepokojení nad operační činností soukromých vojenských zaměstnanců velmi připomíná obavy, které vedly k přijetí norem mezinárodního práva o žoldnéřích a potírání žoldnéřství.

Soukromé vojenské společnosti se tak v současné době nacházejí v právním vakuu. Národní zákony jednotlivých států svým obsahem neodpovídají nové realitě: buď jsou zastaralé, nebo vůbec neexistují, a taktéž regulace činnosti soukromých vojenských společností na mezinárodně-právní úrovni je naprosto nedostatečná.

3.4.1 Nechvalně známá pověst žoldnéřství

Historie bojové činnosti žoldnéřů je velmi dlouhá a jak už bylo řečeno, sahá až k samému úsvitu dějin. Až donedávna mezinárodní humanitární právo neposuzovalo žoldnéře odlišně od jiných bojovníků. Od počátku sedmdesátých let 20. století se však na žoldnéře začalo pohlížet jako na hrozbu, proto byla přijata řada mezinárodních konvencí k tomu, aby odradila zájemce od jejich používání.

Pojem „žoldnéř“ je používán jako označení široké řady osob od jednotlivců-nájemných zabijáků, přes příslušníky armády naverbované jednou zemí, která tak činí ve prospěch země jiné, až k soukromým vojenským zaměstnancům současnosti. V povědomí veřejnosti jsou žoldnéři zafixováni jako jeden z „běsů války“ nebo „vojáci na volné noze bez trvalého pobytu“, kteří za velkou sumu peněz jsou ochotni bojovat za velmi pochybné cíle. Někteří žoldnéři jako Thomas Michael Hoare, Robert Denard, Jacques Schramme, Siegfried Müller a Rolf Steiner se stali nechvalně známými v mezinárodním měřítku pro svoji násilnou roli v bojích vedených proti národněosvobozeneckým hnutím a dekolizačním snahám v Africe.

Žoldnéři jsou velmi často bývalí vojáci, kteří se nechají najímat jako bojovníci na volné noze a často pracují pro různé odbojové a povstalecké skupiny; pro obchodní společnosti, které operují ve vnitřně nestabilních státech; pro rasistické režimy nebo rasistická hnutí. Navíc u žoldnéřů se má za to, že jsou k boji motivováni touhou po získání finanční odměny, a tím se odlišují od dobrovolníků nebo příslušníků národních ozbrojených sil, u kterých se předpokládá, že bojují z ušlechtilého pocitu loajality nebo vlastenectví – za vznešené cíle. V důsledku tohoto pomyslného rozdílu, i když neexistuje žádná jasná shoda o definici žoldnéřství, získal tento pojem výrazně nelichotivý vedlejší význam.

Síla tohoto nelichotivého významu se odráží v radikální deklaraci článku 47, odstavce 1, Dodatkového protokolu přijatého 8. června 1977 k ženevským úmluvám z 12. srpna 1949 o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů (Protokol I, viz příloha), kde je uvedeno, že **žoldnéři se neposkytuje právo na postavení bojovníka nebo válečného zajatce**. Toto vyloučení z práva, postavení mimo zákon je v příkrém rozporu vůči všeobecnému požadavku mezinárodního humanitárního práva zajistit ochranu tak velkému množství civilistů a bojovníků, jak je to jen možné. Tento rozpor v úmlouvách je pouze dokladem toho, jak negativně mezinárodní právo pohlíží na žoldnéře. [27]

I když soukromí vojenští zaměstnanci – zdá se – v mnoha ohledech uspěli ve své snaze distancovat se od pověsti žoldnéřů, není vůbec jasné, v čem se de facto od žoldnéřů

odlišují. Ve skutečnosti obavy, které v druhé polovině 20. století byly motivem k vypracování a přijetí mezinárodních zákonů proti žoldnéřství, jsou mimořádně podobné soudobým obavám z operační činnosti soukromých vojenských zaměstnanců. [28]

4. Závěr

Poskytování vojenských služeb jednotlivci a soukromými vojenskými firmami a bezpečnostními agenturami nabylo v současnosti neočekávaného rozmachu, rozsahu a vývojového směru, což v uplynulých letech nebylo žádným z renomovaných vojenských odborníků, prognostiků a světově známých strategických a bezpečnostních institutů vůbec očekáváno a předvídáno.

Poptávka po službách poskytovaných PMSCs stále a ve velké míře narůstá a soukromé vojenské odvětví je ve světovém měřítku jedním z nejrychleji a nejprudčeji expandujících hospodářských, ekonomických, podnikatelských odvětví. Za posledních dvacet let se soukromé vojenské a bezpečnostní odvětví rychle rozrostlo co do počtu aktivních soukromých vojenských společností a bezpečnostních agentur, i do rozsahu činností, na kterých se tyto korporace podílejí. Politické prostředí, ve kterém soukromé vojenské společnosti a bezpečnostní agentury operují, zůstává k jejich prospěchu naopak relativně stále a neměnné.

Současné soukromé vojenské společnosti a bezpečnostní agentury jsou diametrálně odlišné od žoldnéřů minulosti. Soukromé námezdní vojáky-žoldnéře v minulosti tvořili osamělí bojovníci, kteří se nechávali podle potřeby najímat do služby. Společnosti **Xe Services LLC** (bývalá Blackwater) a **DynCorp**, které reprezentují soudobé soukromé námezdní vojenské zaměstnance, demonstrují, že soukromí námezdní vojáci jsou příslušníky perfektně fungující organizace a díky vysoké mobilnosti jsou prakticky všudypřítomní.

Využívání služeb soukromých vojenských zaměstnanců podkopává monopol státu a zbavuje stát výhradního práva na použití vojenských sil a dále snižuje úlohu státu jako prvořadého ochránce bezpečnosti svých vlastních občanů. Použití soukromých vojenských zaměstnanců oslabuje demokratickou zodpovědnost a posiluje výkonnou moc státu, které to umožňuje vést války bez kontroly prováděné na základě demokratických omezení. Soukromé vojenské odvětví upřednostňuje soukromý zájem na úkor veřejné prospěšnosti, což vede k riziku stále větší militarizace světa. [29]

Příloha

Mezinárodně-právní vymezení pojmu žoldnéř

Ustanovení části III, hlavy 2, článku 47 – Žoldnéři, Dodatkového protokolu přijatého 8. června 1977 k ženevským úmluvám (konvencím) z 12. srpna 1949 o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů (též Protokol I či Dodatkový protokol I) vymezuje právní postavení žoldnéřů v ozbrojeném konfliktu a určuje, kterou osobu lze za žoldnéře považovat:

1. Žoldnéři se neposkytuje právo na postavení bojovníka nebo válečného zajatce.
2. Žoldnéřem je každá osoba, která:
 - byla v daném místě nebo v zahraničí speciálně získána a najmuta s cílem bojovat v ozbrojeném konfliktu,

- skutečně se přímo účastní bojové činnosti a válečných akcí,
- k účasti na bojové činnosti a válečných akcích je motivována především touhou po dosažení osobního zisku, a které skutečně byla jednou ze stran ozbrojeného konfliktu nebo jejím jménem přislíbena materiální kompenzace, jež ve značné míře převyšuje materiální kompenzaci, ať už přislíbenou nebo vyplacenou, bojovníkům stejných hodnot a podobných funkcí ozbrojených sil této strany,
- není státním ani národním příslušníkem žádné ze stran zúčastněných na konfliktu, ani obyvatelem území, které je pod kontrolou některé ze stran ozbrojeného konfliktu,
- není příslušníkem ozbrojených sil žádné ze stran zúčastněných na konfliktu,
- nebyla jako příslušník ozbrojených sil státu, který není zúčastněn na ozbrojeném konfliktu, tímto státem vyslána k plnění oficiálního poslání. [30]

Charakteristika žoldnéře je vymezena taktéž čl. 1 Mezinárodní úmluvy proti získávání, používání, financování a výcviku žoldnéřů. [17] Podle ustanovení této úmluvy **žoldnéřem je každá osoba, která:**

- byla v daném místě nebo v zahraničí speciálně získána a najmuta s cílem bojovat v ozbrojeném konfliktu,
- k účasti na bojové činnosti a válečných akcích je motivována především touhou po dosažení osobního zisku, a které skutečně byla jednou ze stran ozbrojeného konfliktu nebo jejím jménem přislíbena materiální kompenzace, jež ve značné míře převyšuje materiální kompenzaci, ať už přislíbenou nebo vyplacenou, bojovníkům stejných hodnot a podobných funkcí ozbrojených sil této strany,
- není státním ani národním příslušníkem žádné ze stran zúčastněných na konfliktu ani obyvatelem území, které je pod kontrolou některé ze stran ozbrojeného konfliktu,
- není příslušníkem ozbrojených sil žádné ze stran zúčastněných v ozbrojeném konfliktu,
- nebyla jako příslušník ozbrojených sil státu, který není zúčastněn na ozbrojeném konfliktu, tímto státem vyslána k plnění oficiálního poslání.

Žoldnéřem je také každá osoba, která v jakékoliv situaci:

- byla v daném místě nebo v zahraničí speciálně získána a najmuta za účelem účasti na připravené násilné činnosti, která byla zosnována s cílem:
 - ☐ svrhnout vládu nebo jiným způsobem podkopat a narušit ústavní pořádek státu,
 - ☐ podkopat a narušit územní celistvost státu,
- je k účasti na násilné činnosti motivována především touhou po dosažení význačného osobního zisku nebo k ní pobídnuta příslibem finanční odměny či materiální kompenzace,
- není státním ani národním příslušníkem státu, proti kterému je násilná činnost namířena,
- nebyla vyslána státem k plnění oficiálního poslání,
- není příslušníkem ozbrojených sil státu, na jehož území se násilná činnost uskutečňuje. [31]

Poznámky k textu:

- [1] *The Montreux Document on private military and security companies*. International Committee of the Red Cross and Switzerland Federal Department of Foreign Affairs, Geneva-Bern, September 17th, 2008, <http://www.eda.admin.ch/psc>.
- [2] Někteří odborníci vyslovují názor, že je nutno odlišovat soukromé bezpečnostní agentury od soukromých vojenských společností s poukazem na to, že jejich služby nelze považovat ve své podstatě za čistě vojenskou činnost, protože jsou zaměřené na ochranu a obranu civilních osob a jejich majetku.
- [3] Anna Richards and Henry Smith, *Addressing the role of private security companies within security sector reform programmes*, *Safeworld*, The Grayston Centre, London, January 2007, str. 7.
- [4] Fred Schreier and Marina Caparini, *Privatizing Security: Law, Practice and Governance of Private Military and Security Companies*, *Occasional Paper*, No 6, Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces (DCAF), Geneva, March 2005, str. 2.
- [5] Peter W. Singer. *Corporate Warriors: The Rise of the Privatized Military Industry*. Ithaca: Cornell University Press, 2003, str. 12.

- [6] Fred Schreier and Marina Caparini (2005), str. 10.
- [7] Fred Schreier and Marina Caparini (2005), str. 5.
- [8] Samuel Amule, Hillary Gama (2008), *Mercenarism and the Curbing of Mercenary Activity in Africa, 1990 to 2005*, Pretoria: University of Pretoria, August 2008, str. 14-15.
- [9] Samuel Amule, Hillary Gama (2008), str. 16-17.
- [10] *The Montreux Document* (2008), str. 32.
- [11] **Montreuxský dokument** je mnohostranná mezistátní dohoda, která stanoví povinnosti a závazky soukromým vojenským společnostem a bezpečnostním agenturám v rámci jejich působení v zónách válečných konfliktů. Dohoda byla uzavřena dne 17. září 2008 v Montreux ve Švýcarsku. Dokument obsahuje 73 doporučených způsobů a forem státní kontroly nad činností PMSCs, jako je prověřování operační činnosti a výkonu v oboru podnikání společností, kontrola postupů a metod používaných při prověrkách zaměstnanců, trestní stíhání společností v případech porušení zákona, zajištění dodržování norem stanovených mezinárodním humanitárním právem a lidskými právy při přípravě a výcviku osob. Ratifikujících států bylo 17: Afghánistán, Angola, Austrálie, Čína, Francie, Irák, Jihoafrická republika, Kanada, Polsko, Německo, Rakousko, Sierra Leone, Švédsko, Švýcarsko, Ukrajina, USA, Velká Británie.
- [12] Fred Schreier and Marina Caparini (2005), str. 15.
- [13] *Tamtéž*, str. 1.
- [14] *Tamtéž*, str. 2.
- [15] *Tamtéž*, str. 15.
- [16] *Guinnessova kniha rekordů*. Praha: Olympia, 1990, str. 180. Nejstarší nepřetržitě existující armádou je papežská švýcarská garda dislokovaná Vatikánu, ve které dnes slouží 83 mužů. Byla založena 21. ledna 1506, počátky jejího vzniku však sahají až do doby před rokem 1400.
- [17] *Mezinárodní úmluva proti získávání, používání, financování a výcviku žoldnérů z roku 1989, známá též jako Úmluva OSN proti žoldnérům* [International Convention against the Recruitment, Use, Financing and Training of Mercenaries]. Rezoluce Valného shromáždění OSN-A/RES 44/34, byla přijata Valným shromážděním OSN a podepsána 42 členskými státy OSN (z toho 32 států úmluvu ratifikovalo). USA, Jižní Korea, Severní Korea, Rusko, Čína, Japonsko a Francie tuto úmluvu nepodepsaly.
- [18] Podle údajů zveřejněných Pentagonem dosahoval v první polovině roku 2009 početní stav soukromých vojenských zaměstnanců v Iráku 132 610 osob.
- [19] *Organization of African Unity Convention for the Elimination of Mercenaries in Africa, O.A.U. Doc. CM/433/Rev.L, annex 1, 1992* (OAU Convention).
- [20] Zoe Salzman. Private Military Contractors and the Taint of a Mercenary Reputation. *International Legal Studies*, New York University School of Law, 2008, str. 863.
- [21] *Tamtéž*, str. 865.
- [22] Miloš Balabán. Privatizace bezpečnosti: velký byznys bez kontroly, *Právo, Publicistika*, 1. 7. 2010, str. 8. V soukromých bezpečnostních službách v České republice působí 50 000 zaměstnanců a velikost „bezpečnostního trhu“ je odhadována na 17 miliard Kč. Počet zaměstnanců fakticky převyšuje stavy armády, policie nebo hasičů. Ale na rozdíl od těchto státních složek činnost soukromých služeb nepodléhá žádné specifické legislativní úpravě, což omezuje i možnost kontroly. A to samozřejmě může být zdrojem problémů. Spor o obsazení ministerstva vnitra mohl být jejich odrazem.
- [23] Zoe Salzman (2008), str. 868.
- [24] *Tamtéž*, str. 869.
- [25] *Tamtéž*, str. 872.
- [26] *Tamtéž*, str. 874.
- [27] *Tamtéž*, str. 875.
- [28] *Tamtéž*, str. 876.
- [29] *Tamtéž*, str. 879.
- [30] *Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and Relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts*. Art. 47, Dec 7, 1978, 1125 U.N.T.S 3 (Protocol I).
- [31] *United Nations: International Convention against the Recruitment, Use, Financing and Training of Mercenaries*. Adopted and opened for signature and ratification by General Assembly resolution 44/34 of 4 December 1989, Article 1.

Literatura:

AMULE Samuel, GAMA Hillary. *Mercenarism and the Curbing of Mercenary Activity in Africa, 1990 to 2005*. Pretoria: University of Pretoria, August 2008.

- BALABÁN Miloš. Privatizace bezpečnosti – velký byznys bez kontroly. *Právo, Publicistika*, 1. července 2010.
- ELSEA Jennifer K. Private Security Contractors in Iraq and Afghanistan: Legal Issues. *Congressional Research Service Report for Congress*, Washington, January 7th, 2010.
- RICHARDS Anna, SMITH Henry. *Addressing the role of private security companies within security sector reform programmes*. Safeworld, The Grayston Centre, London, January 2007.
- SALZMAN Zoe. Private Military Contractors and the Taint of a Mercenary Reputation. *International Legal Studies*, New York University School of Law, 2008.
- SCHREIER Fred, CAPARINI Marina. Privatizing Security: Law, Practice and Governance of Private Military and Security Companies, *Occasional Paper*, No 6, Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces (DCAF), Geneva, March 2005.
- SINGER Peter W. *Corporate Warriors: The Rise of the Privatized Military Industry*. Ithaca: Cornell University Press, 2003.
- ZAPLETALOVÁ Pavlína, NOVÝ Jindřich. Nové jevy v činnosti ozbrojených sil – nárůst zapojení PMC a PSC do ozbrojených misí (Private Military Company, Privaty Security Company). *Vojenské rozhledy*, 2007, roč. 16, zvláštní číslo, str. 139-144.
- ZÁVĚŠICKÝ Jan. Soukromé vojenské a bezpečnostní společnosti. *Vojenské rozhledy*, 2005, roč. 14, č. 4, str. 77-85.
- International Convention against the Recruitment, Use, Financing and Training of Mercenaries*. Adopted and opened for signature and ratification by General Assembly resolution 44/34 of 4 December 1989, Art 1, United Nations, <http://www.un.org/documents/ga/res/44/a44r034.htm>.
- Montreux Document on pertinent international legal obligations and good practices for States related to operations of private military and security companies during armed conflict*, Montreux, 17 September 2008. Status of the Protocols Additional to the Geneva Conventions of 1949 and relating to the protection of victims of armed conflicts, General Assembly, Security Council, United Nations, A/63/467–S/2008/636, 26 pages, [http://www.eda.admin.ch/etc/medialib/downloads/edazen/topics/intla/humlaw.Par.0057.File.tmp/Montreux%20Document%20\(e\).pdf](http://www.eda.admin.ch/etc/medialib/downloads/edazen/topics/intla/humlaw.Par.0057.File.tmp/Montreux%20Document%20(e).pdf).
- Organization of African Unity Convention for the Elimination of Mercenaries in Africa* of July 3rd, 1977, O.A.U. Doc. CM/433/Rev.L, annex 1, 1992 (OAU Convention).
- Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and Relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts*. Art. 47, Dec 7, 1978, 1125 U.N.T.S 3 (Protocol I).
- Wikipedia, the free encyclopedia*, Private military company, page 1, <http://www.mhtml>.

Seznam zkratk užitých v textu:

DCAF	Democratic Control of Armed Forces	Demokratická kontrola ozbrojených sil (mezinárodní nadace v Ženevě)
IHL	International Humanitarian Law	tzv. mezinárodní humanitární právo
LOGCAP	U.S Logistics Civil Augmentation Program	Rozšířený program civilní logistiky Spojených států
MPRI	Military Professional Resources Incorporated	Sdružené vojenské profesionální zdroje (americká soukromá voj. společnost, pomáhala v r. 1995 Chorvatsku porazit Srbskou Krajinu)
NGOs	Nongovernmental Organizations	nevládní organizace
OAU	Organization of African Unity	Organizace států africké jednoty (1963–2002), nahrazena Africkou unií (AU – African Union)
PMCs	Private Military Companies	soukromé vojenské společnosti
PMFs	Private Military Firms	soukromé vojenské firmy
PMSC	Private Military and Security Company	soukromá vojenská a bezpečnostní agentura
PSCs	Private Security Companies	soukromé bezpečnostní agentury
VIPs	Very Important Persons	velmi důležité osoby
SAS	Special Air Service	speciální výsadkové jednotky

Doc. Ing. Milan Kubeša, CSc.

Zajde vojenské klamání na úbytě?**NÁZORY
POLEMIKA**

In his movements the general should act like a good wrestler; he should feint in one direction to try to deceive his adversary and then make good use of the opportunities he finds, and in this way he will overpower the enemy.

*Emperor Maurice
The Strategikon, c. 600 AD*

Klamání je pojmem, který se uplatňuje nejen v civilním životě, ale i ve vojenství, kdy jde o „vojenské klamání“ (MILDEC – Military Deception). V civilním životě se klamání daří, především v některých oblastech je zneužíváno k obchodním ziskům, resp. k politickým zájmům. Podle mého názoru je ve vojenství situace jiná. Pokud se budu držet domácího prostředí, mohu s klidným svědomím konstatovat, že pojem „klamání“ takřka vymizel z terminologie vojenského, resp. operačního umění. Článek je vstupní úvahou, resp. pokusem vzbudit v odborné vojenské veřejnosti zájem o tuto, v teorii vojenského umění, opomíjenou oblast.

Pro výše uvedené konstatování existují jasné důkazy.

V oblasti tvorby a rozvoje doktrinální soustavy se lze přesvědčit, že v Doktríně Armády České republiky (2010) se pojem „klamání“ vyskytuje jednou, a to v čl. 0440, který se týká informačních operací. V Doktríně AČR v mnohonárodních operacích (2008) se vyskytuje šestkrát, ale vždy jako pojem v rámci textu o jiných oblastech, např. v čl. 0125, který charakterizuje informační válku, nebo v čl. 0412, kde je popisován obecný princip mnohonárodních operací „překvapení“ atd. Prostě fenoménu „klamání“ není věnován v této doktríně ani jeden odstavec, resp. kapitola. V Doktríně AČR v operacích na území ČR pod národním velením (2007) není pojem „klamání“ uveden vůbec. Konečně ve vojenské publikaci Pub-53-01-1 Velení a řízení v operacích se nachází pojem „klamání“ třikrát, ale zase jen v rámci charakteristiky jiné oblasti. Bylo by možné takto probírat i další dokumenty a přitom zjistit, že oblasti „klamání“ je z hlediska tvorby a rozvoje doktrinální soustavy věnována minimální pozornost, ne-li vůbec žádná.

V oblasti přípravy velitelů, štábů a jednotek téměř není tematika klamání zařazována do programů velitelské přípravy a velitelsko-metodických shromáždění u operačních velitelství, velitelství brigád, u útvarů a jednotek, velitelsko-štábní cvičení a štábní nácvičky neobsahují otázky klamání, tato oblast není centrálně řízena, procvičují se pouze dílčí otázky v rámci druhů vojsk.

V rámci cvičení jednotek se především maskuje, což je jen základní „stupeň“ utajování skutečnosti.

V oblasti vzdělávání a rozvoje vojenské vědy sebekriticky přiznávám, že ani na Univerzitě obrany se tato oblast systematicky neučí, pokud ano, tak opět jen v rámci vojenského umění druhů vojsk (např. ženijního zabezpečení, použití vzdušných sil v operacích apod.). V kariérových kurzech se provádějí pouze základní přednášky, čímž není dostatečně naplněn požadavek, aby budoucí velitelé získali schopnost realizovat i otázky klamání při moderním plánování a vedení operací. Při pohledu do vojenského odborného tisku, lze zjistit, že k problematice vojenského klamání vychází v průměru jeden článek za pět let, což je zcela nedostačující. V rámci našeho armádního systému Lessons Learned nejsou k této problematice zkušenosti zevšeobecnovány.

Proč je potřebné obhajovat výhodnost vojenského klamání?

Bylo by možné na tomto místě uvést nesčetné množství historických příkladů uplatňování klamání v ozbrojených konfliktech. Těžko by se našla historická bitva nebo poválečný regionální ozbrojený konflikt (obě světové války nevyjímaje), kdy se klamání v nějaké formě a rozsahu nerealizovalo.

Klamáním se může zvýšit síla nejen útočníka, ale i obránce. Nedostatek lidského potenciálu, absence sofistikovaných zbraňových systémů a mnohdy i větší úbytek morální síly se v mnohých případech nahrazoval klamáním nepřítele. Klamáním na strategické, operační nebo i taktické úrovni se dláždí cesta k dosažení překvapení nepřítele, což vede k jednostranné výhodě té strany, která aktivně klamání plánuje a realizuje. Klamání a následný efekt překvapení zvyšuje samo o sobě naději na rychlý a úplný úspěch, přičemž snižuje ztráty na osobách a materiálu.

Klamáním nepřítele se zvyšuje úroveň ochrany vlastních vojsk. Maskováním před působením zbraňových systémů nepřítele se snižuje pravděpodobnost ničení a umlčování vlastních vojsk a objektů a dosahuje se také toho, že nepřítel spotřebovává své zásoby munice, materiál a energii neefektivně.

Klamání zatěžuje zpravodajský systém protivníka, a tím vlastně negativně ovlivňuje jeho rozhodovací proces z hlediska kvality informací a času přijímaných opatření. V soudobém informačním věku to může znamenat, že se nepřítel rozhodne k činnosti, která bude ze strany vlastních vojsk snáze překonatelná nebo která bude opožděna tak, že k bojovému střetu vůbec nedojde a cíle operace bude dosaženo „pohodlným“ a levným způsobem.

Klamání patří k relativně nejméně finančně nákladným vojenským opatřením v rámci přípravy a vedení operací. Erudice a entuziasmus připravených velitelů a štábních plánovačů může propracovaným systémem zplánovaných a realizovaných opatření klamání nepřítele ušetřit nemalé lidské, materiální a finanční prostředky, které se mohou použít při jiných potřebných např. humanitárních, záchranných či rekonstrukčních aktivitách.

Bylo by možné vyjmenovat množství dalších důvodů, proč je klamání nezbytné, a zároveň i moderní v soudobých operacích. Pokud přijmeme tezi, že klamání je staré jako války samé, pak si můžeme položit i otázku, proč tento fenomén nevyužívat i v operacích budoucích? Bylo by přece nerozumné vojenské klamání podceňovat, když je historií válek dokázané, že nám může přinášet jednoznačný užitek. Stručně lze shrnout, že nevyužívání klamání v operacích znamená snižování naděje na úspěch a riskuje neúspěch.

I make the enemy see my strengths as weaknesses and my weaknesses as strengths while I cause his strengths to become weaknesses and discover where he is not strong.

Sun Tzu, The Art of War

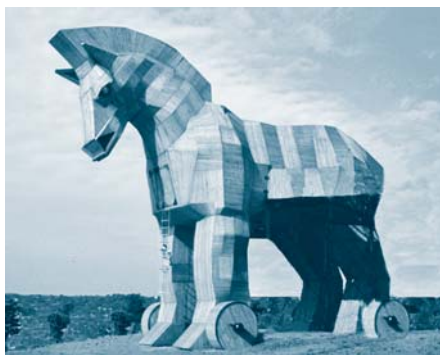
Kam nasměřovat inovační aktivity k oživení a rozvoji teorie a praxe vojenského klamání?

Považuji za potřebné připomenout, že se mnohé, nejen asijské země, vracejí ke klasikům. Spis mistra Suna O umění válečném nebo spis 36 čínských válečných listů je od osmdesátých let minulého století vyučován na čínských základních a středních školách, jelikož se lest týká i civilního života a je třeba se umět před negativní listí bránit a pozitivní lest využívat, je součástí výuky diplomacie a zahraniční politiky a je v osnovách vojenských škol nejen v asijských, ale postupně i v západních zemích.

I mezi vojenskými funkcionáři existují názory, že není třeba pěstovat a rozvíjet teorii vojenského klamání. Vše prý přijde samo sebou. Voják-velitel, který se octne ve složité bojové situaci, podvědomě, automaticky zvažuje, jak nepříteli „oblafnout“, jak ho uvést v omyl s cílem, donutit jej přijmout špatné rozhodnutí, a tím si vytvořit výhodné podmínky pro činnost vlastních vojsk. S těmito názory lze i souhlasit, ale je nutno podotknout, že tato praxe spíše souvisí s vrozenou operační inteligencí, tvůrčí schopností velitele rychle reagovat a ještě rychleji se rozhodnout v podmínkách boje na nižší taktické úrovni – družstva, hlídky, skupiny či čety v boji s teroristy nebo povstanci. Pokud se jedná o bojovou činnost ve větším rozsahu, tyto schopnosti by zřejmě nemusely být dostatečné. Každá složitější činnost, tedy i bojová, by měla být teoreticky zdůvodněna a na základě získaných zkušeností rozpracována do podoby předpisů, doktrín a metodických postupů a na tomto základě veliteli, štáby a vojsky nacvičena.

Je klamná činnost složitou činností? Nejde o zcela běžnou věc, proto si myslím, že si zasluhuje pozornost, která by měla být v přímé úměře jejímu významu. Výše uvedené myšlenky mohou být dokladem toho, že vojenské klamání významné **bylo, je a bude** i při uplatňování v rámci budoucích operací. Být připraven znamená nerealizovat věci na úrovni pokus-omyl. V bojové činnosti by tato zásada měla platit dvojnásobně. Nestačí o klamání jen diskutovat, je třeba se na tuto specifickou činnost systematicky připravovat ještě před použitím vojenské síly.

V oblasti vojenské teorie by nebylo na škodu věci občas vyhlásit a řešit projekty obranného výzkumu v oblasti vojenského klamání, vyhlásit a řešit úkoly klamání v rámci vnitřní grantové agentury nejen u vojenských institucí, nebo i v rámci specifického výzkumu doktorandů na Univerzitě obrany řešit zajímavý projekt z oblasti klamání. Určitě by bylo vhodné, aby se v rámci armádního systému Lessons Learned zavedla složka k zevšeobecňování

zkušeností z oblasti vojenského klamání v operacích. Posléze by se zajisté rozrostly řady autorů článků v rámci publikační činnosti v odborném tisku. Více prostoru a pozornosti by bylo vhodné věnovat vojenskému klamání v doktrinální soustavě. Při inovaci jednotlivých doktrín by stálo za zvážení, aby se v jednotlivých doktrínách na nejvyšší úrovni zpracovala kapitola, která by obsahovala základní informace a definice ke klamání. Měla by se celá oblast klamání systematizovat, měly by se objasnit principy klamání a poněkud podrobněji by se měl doporučit postup při prosazování otázek klamání v rámci operačního plánování.

V oblasti vojenské praxe by bylo potřebné do osnov výuky na Univerzitě obrany zařadit problematiku taktického klamání v bakalářském a operačního klamání v magisterském studijním programu ekonomika a management na úrovni základních přednášek. V kariérových kurzech celoživotního vzdělávání (v kurzu vyšších důstojníků a v kurzu generálního štábu) by měla být výuka v rozsahu přednášek, seminářů a cvičení v rámci operačního plánování. Samozřejmostí by mělo být zařazení této oblasti v rámci odborných předmětů doktorského studijního programu vojenský management. Příslušníci kariérových kurzů, jakož i studenti doktorského studijního programu vojenský management, by mohli k problematice vojenského klamání psát závěrečné (disertační) práce. V rámci systému velitelské přípravy na operačních velitelstvích, na velitelstvích brigád a u vojsk, jakož i při cvičeních s vojsky by se měly otázky klamání častěji zařazovat a procvičovat. Celé problematice klamání by prospělo zpracování vojenské publikace nebo učebních textů, které by pro velitele a štáby mohly být základním zdrojem informací.

Závěr

Inspirací k intenzifikaci inovačního úsilí při rozvoji vojenského klamání v rámci rozvoje teorie a praxe vojenského umění, resp. operačního umění, by mohla být, vedle získaných zkušeností z vojenských misí, zvláště zkušeností z reálných zasazení 601. skupiny speciálních sil v operacích Enduring Freedom v Afghánistánu, i vojenská publikace USA Joint Publication 3-13.4 Military Deception z roku 2006. Existuje předpoklad na stránkách Vojenských rozhledů problematiku vojenského klamání prezentovat z hlediska cílů, principů, systematizace, metod a postupů, operačního plánování a způsobů provádění na různých úrovních a v celém spektru operací, a tím podnítit odbornou diskuzi k tomuto, v teorii vojenského umění, pozapomenutému fenoménu.

Literatura:

- Doktrína Armády České republiky*. 2. vydání, Institut doktrín VAV-VA, 2010. 112 s.
Doktrína Armády České republiky v mnohonárodních operacích. 1. vydání, Praha, 2008. 143 s.
Doktrína Armády České republiky v operacích na území ČR. Správa doktrín ŘeVD, Vyškov 2007, 96 s.
Joint Publication 3-13.4, Military Deception. USJFCOM JWFC Doctrine and Education Division, Suffolk, Virginia, 2006. 79 s. Dostupné z http://www.fas.org/irp/doddir/dod/jp3_13_4.pdf.
KUBEŠA, M. *Klamání v obranné operaci armádního sboru*. Skripta, VA Brno, 1995, 99 s.
Pub-53-01-1, Velení a řízení v operacích. Správa doktrín ŘeVD, Vyškov 2006, 214 s.

Podplukovník Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D.

Zapojování civilního sektoru do činnosti ozbrojených sil: vojensko-správní a vojensko-průmyslový komplex

INFORMACE

Ozbrojené síly bývají považovány za stát ve státě, jehož velikost a moc jsou v demokraciích regulovány orgány civilní kontroly ozbrojených sil. To sice omezuje hrozbu militarizaci společnosti, neznamená to však nutně minimalizaci vlivu vojáků na ekonomiku a státní moc, výši a strukturu vojenských výdajů a rozhodovací proces mechanismu veřejné volby. Tento vliv bývá uplatňován cestou personálního propojování veřejné správy a odvětví národního hospodářství s ozbrojenými silami. Zatímco převodem správní agendy z vojenských a na civilní osoby omezuje soběstačnost armády a její vliv mimo působnost agendy ministerstva obrany, využívání bývalých profesionálních vojáků v podnicích uspokojujících požadavky ozbrojených sil a privatizace vojenských činností může vést k opaku. Tím je růst vlivu vojensko-průmyslového komplexu.

Úvod

Jedním z trendů v mezinárodním bezpečnostním systému se v posledních 20 letech stalo větší a větší zapojování soukromých firem do činností jinak vykonávaných ozbrojenými silami, a tudíž vykonávaných jako součást monopolu státní moci. Zatímco dříve zapojení soukromého sektoru do novodobého podnikání v oblasti vojenství mohlo být spojováno s tradičními „vojenskými značkami“, jako byla francouzská *cizinecká legie*, dnes působí na světovém trhu s „vojenskými službami“ přehršel podnikatelských subjektů, které jsou teorií systematizovány od malých vojenských/bezpečnostních firem, přes nadnárodní koncerny až po celé soukromé armády. [1, 2] Ačkoliv byl tento trend rozeznatelný již v poslední dekádě dvacátého století, [3] a to zejména v souvislosti s nedostatečnými kapacitami OSN pro mírové operace [4, s. 123-133], naprosto zřetelným se stal s vyhlášením *globální války proti terorismu* a nasazením amerických vojsk v Iráku a Afghánistánu. [5]

Privatizace činnosti státních institucí zajišťující vojenské činnosti je jevem zasluhujícím si bližší pozornost, přesto o něm nelze hovořit mimo civilně-vojenské vztahy, propojování armády, státní správy, státu a ekonomiky. Cílem tohoto textu je ukázat kontext existence dvou vojensko-civilních komplexů, z kterých trend privatizace vojenských činností vychází. Článek je výstupem projektu GAČR P408/11/0709 „Privatizace bezpečnosti“ a vznikl za finanční podpory Grantové agentury ČR, čímž jí autor článku tímto děkuje.

1. Model státu ve státě

Již ve středověku byly skupiny, organizace a společenské instituce vykonávající své aktivity na území ovládaném státním suverénem, které měly potenciál tohoto suveréna

mocensky ohrožit, nahlíženy jako stát ve státě (*imperium in imperio*). Toto slovní spojení použité ve Spinozově *Traktátu politickém* bylo používáno zejména pro armádu, ozbrojené síly, ozbrojenou moc podřízovanou moci státního suveréna, která mu na jedné straně slouží a je nástrojem pro obhajování a upevňování jeho moci nad svrchovaností a územní celistvostí ovládaného území, na druhé straně má však potenciál jej o tuto moc připravit a působit proti jeho zájmům. Vojsko tak bylo z jedné strany nahlíženo jako nástroj zajišťování bezpečnosti atributů státnosti, z druhé strany pak jako nástroj schopný ohrožit existenci státního zřízení, tedy převzít v daném státě moc vojensky, pomocí zbraní, pomocí vojenského násilí, vojenské operace vedené proti svrchované vládě. Konečně, toto podezření v historii potvrdily nesčetné případy vojenského převzetí moci, jehož svědky jsme byli i ve dvacátém století, a týkala se i demokratických státních zřízení.

Na základě historické zkušenosti je důvod pro to, aby se v demokraciích nahlíželo na ozbrojené síly stále s podezřením jako na potenciální pátou kolonu, suveréna uvnitř suveréna, stát ve státě, který má být pod kontrolou moci obecně nedisponující vojenskými a politickými schopnostmi, nevojenských osob, jejichž moc vyplývá z jejich politického postavení jako členů vlády, demokraticky volených zástupců lidu s legitimním mandátem hájit zájmy občanů a zájmy demokratického státu. V této souvislosti se hovoří o civilní/politické kontrole ozbrojených sil, [6] či spíše o civilním řízení a kontrole ozbrojených sil, [7] kde jsou vojsko a vojáci úkolováni orgány vytvářejícími svrchovanou vládu demokratického státu, a to ať už jde o kolektivní rozhodnutí přijímaná ve sboru, nebo individuální rozhodnutí přijímaná příslušným ministrem vlády, nebo jiným ústavním činitelem v postavení vrchního velitele ozbrojené moci.

Svou podstatou však státem ve státě nemusí být pouze vojsko, ale také policie nebo zpravodajské služby. Z tohoto úhlu pohledu by proto civilní kontrole měly také podléhat všechny složky využívající vojenský způsob organizace práce založený na přísné hierarchii, úkolování podřízených prostřednictvím rozkazů a trestněprávní odpovědnosti jednotlivců zaměstnávaných ve služebním poměru za splnění těchto rozkazů. V rámci modelu/konceptu obranného nebo bezpečnostního systému [8] jde o bezpečnostní instituce představující tzv. polovojenské prvky. Do této kategorie patří všechny bezpečnostní instituce zařazené podle národní definice do struktury ozbrojených sil. Takto např. až do zrušení zákona č. 92/1949 Sb., branný zákon, v roce 1999 byly v § 2 definovány české ozbrojené síly:

„(1) Ozbrojené síly tvoří vojsko (odstavec 2) jako jejich základ a veřejné ozbrojené sbory, které určí vláda, části těchto sborů nebo jednotliví jejich příslušníci, pokud podle tohoto zákona nebo zvláštních předpisů podléhají vojenskému velení; v době mimořádných opatření podle tohoto zákona (§§ 46 až 50) po příslušném povolání (§ 46, odst. 2) též veřejné ochranné sbory určené zvláštními předpisy, jejich části nebo jednotliví příslušníci a jednotky složené z těchto osob, jakož i osoby povolané k osobním úkonům pro potřeby ozbrojených sil (§ 45). (2) Vojsko je souhrn vojáků. Vojáky se rozumějí osoby, které byly odvedeny (§ 15) a mají služební povinnost (§ 20).“

V optice dnešního institucionálního členění bezpečnostních institucí představovaly veřejné ochranné sbory zhruba to, co dnes představují bezpečnostní sbory definované zákonem č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů.

Naopak současná definice českých ozbrojených sil, jež je v platnosti od roku 1999 a je obsažena v § 2 odst. 6 a § 3 odst. 2, 3 a 7 zákona č. 219/1999 Sb., o ozbrojených silách

České republiky nedefinuje ozbrojené síly tak extenzivně, jako tomu bylo u definice převzaté z československého zákonodárství:

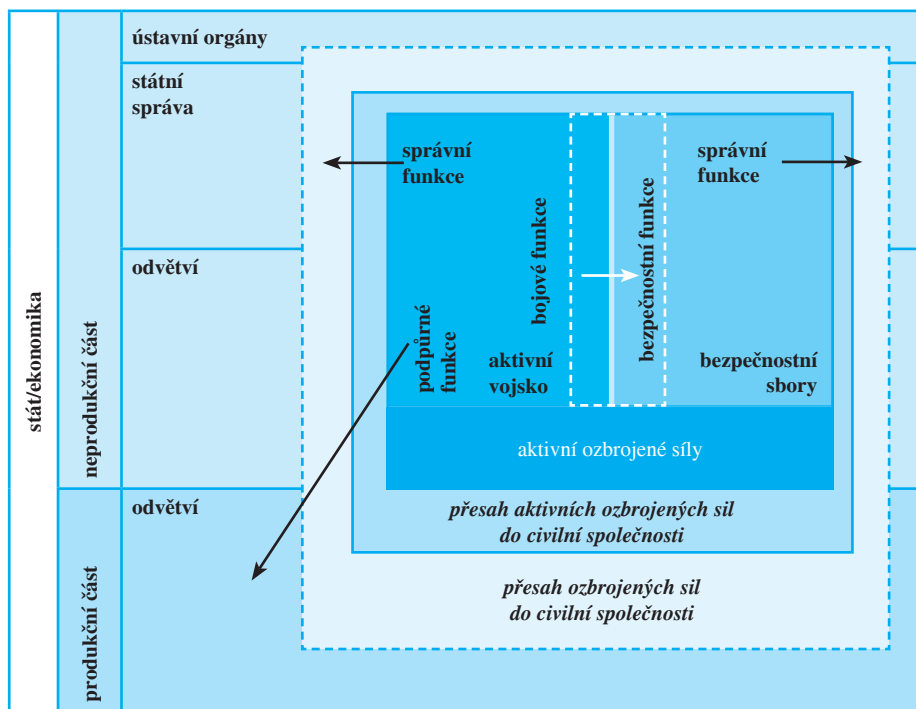
„(6) Příslušníkem ozbrojených sil je jen voják v činné službě. ... (2) Ozbrojené síly se člení na armádu, Vojenskou kancelář prezidenta republiky a Hradní stráž. (3) Ozbrojené síly tvoří vojáci v činné službě a vojáci mimo činnou službu; ... (7) V ozbrojených silách se zaměstnávají občanskí zaměstnanci, kteří tvoří civilní personál ozbrojených sil...“

Extenzivní charakter československé definice je dán konceptem výstavby ozbrojených sil a konstrukcí branného systému socialistického Československa. Ten předpokládal, že tehdejší ozbrojené síly budou použity ve velkém ozbrojeném konfliktu odpovídající intenzitou svého průběhu a nároky na zdroje zkušenostem první a druhé světové války, tedy tzv. totální válce. Do ní se nezapojovali pouze vojáci, ale nepřímě také všechny pracovní síly národního hospodářství. [9, 10, 11] Přípravu společnosti na totální válku dokládají také tehdejší československé publikace používané jako výukový standard na vojenských školách, [12, 13] jejíž výklad se tehdy nenesl pouze v duchu tehdejší oficiální politické propagandy, ale měl také základ v branné propagandě. Ta byla považována u tak malého státu, jakým bylo Československo, s tak velkým sousedem a s tehdy tak špatnou vojenskou pověstí, jakým bylo Německo, za žádoucí. [10, 14] Fakticky tato definice pracovala s pojetím ozbrojených sil jako „celkových/úplných sil“ dostupných pro zajištění vojenských potřeb státu.

Větší zastoupení vojáků ve státním aparátu nebo národním hospodářství ovšem znamená zvýšení stupně jejich militarizace. Ta je v některých případech žádoucí. Jde o případy, kdy pro potřeby rychlého uvedení ozbrojených sil do stavu pohotovosti, jejich mobilizace a aktivaci vojenského hospodářství [9, 10] je nutné, aby vojenský personál již v době míru kontroloval část správního aparátu umožňujícího ozbrojeným silám přístup ke zdrojům, statkům a službám potřebných pro vedení bojové činnosti po, řečeno českou terminologií, vyhlášení válečného stavu nebo stavu ohrožení státu. V tomto světle tak existuje v rámci státu a národního hospodářství prostor, kde příslušníci ozbrojených sil mají povoleno „pronikat“ do civilní společnosti v rámci přípravy na potenciální ozbrojený konflikt. Ozbrojené síly takto fungují v rámci národního modelu „státu ve státě“, jenž prostřednictvím bezpečnostní/branné legislativy [8] vymezuje místo ozbrojených sil uvnitř společnosti a ekonomiky. Takový model je prezentován v obr. 1, a to v podobě překrývání vrstev státu ztotožněného s národní ekonomikou dělenou na produkční a neprodukční část s vrstvou aktivních ozbrojených sil, které, jak je naznačeno šipkami, mají potenciál expandovat v rámci státu i ekonomiky. Stejně tak se může měnit poměr mezi vojskem a bezpečnostními sbory.

Model „státu ve státě“ pracuje s československou definicí ozbrojených sil, když jsou tyto síly definovány jako vojsko, budované pro výkon bojových činností, a bezpečnostní sbory, budované pro výkon nebojových – bezpečnostních činností. Mezi vojskem a bezpečnostními sbory přitom může existovat přesah, jestliže si podpora bojové funkce vojska vyžaduje činnosti jinak plněné policií, hasiči nebo zpravodajskými službami. To umožňuje expanzi vojska do bezpečnostních funkcí.

Ozbrojené síly určené k mocenskému ovládnutí určitého prostoru potřebují ke své činnosti správní orgány. Mohou vykonávat část státní správy prostřednictvím orgánů, které jsou součástí ozbrojených sil, nebo vojáci mohou být integrováni do civilní státní správy. Ve vztahu k podpoře bojových nebo bezpečnostních funkcí vykazují ozbrojené

Obr. 1: Model ozbrojených sil jako „státu ve státě“

síly určitou míru soběstačnosti, hospodářské autarkie, na území, které ovládají. V tomto směru mohou být některé podpůrné činnosti vykonávány vojáky v jinak civilních odvětvích neprodukcční části státu/ekonomiky, jako je např. zdravotnictví či školství, nebo v produkční části státu/ekonomiky, např. v oblasti speciální výroby, výzkumu a vývoje, nebo dokonce zemědělství. [15, 16]

Ve vyspělých demokraciích však nemají ozbrojené síly, a tedy vojáci v činné službě přístup do vrstvy nejvyšších politických orgánů státu, mezi ústavní orgány. Při vojenských převratech je ovšem i tato varianta možná, když i vysocí vojenská důstojníci se stávají hlavami států nebo vlád.

Ve své minimalistické podobě mohou být ozbrojené síly představovány pouze aktivním vojskem, tj. vojáky v činné službě, vykonávající pouze bojové funkce, nemající přístup ke správním funkcím, ani k funkcím podpůrným. Takto by existovala absolutní civilní kontrola ozbrojených sil, kdy správní i podpůrné funkce vykonávají civilní osoby bez jakéhokoliv vztahu k vojsku. V maximalistické variantě je třeba k aktivním vojákům připočíst vojáky v záloze, tedy jinak civilní osoby, které však prošly odvodem a vojenskou službou a v případě potřeby mohou být povolány do aktivní služby. Tímto způsobem ozbrojené síly přesahují do civilní společnosti jaksi přirozeně, je-li vojenská služba chápána jako služba této společnosti a tato služba může dojít svého politického nebo hospodářského ocenění ze strany této společnosti. Může se jednat o získání volebního úřadu, zaměstnání nebo daňových výhod. [17, 18] Zejména v americké společnosti bývá téma společenských zásluh důležitým tématem politických kampaní.

Jak expanze vojáků v aktivní službě, tak vojáků v záloze mimo instituci vojska může být nahlížena jako zvyšování stupně militarizace státu/ekonomiky. Teoreticky lze dosáhnout úplné militarizace. Zmenšování tohoto stupně lze dosáhnout nejenom zmenšováním ozbrojených sil či změnou jejich národní definice, jako tomu bylo v České republice, ale také konverzí vojenských míst zpět na civilní, nebo *outsourcingem* podpůrných funkcí z produkčních nebo neprodukčních odvětví národní ekonomiky.

Takováto demilitarizace společnosti vede k opačnému jevu, než tomu bylo při expanzi vojáků do společnosti a hospodářství. Tím je snížení stupně ekonomické soběstačnosti ozbrojených sil, tj. zvýšení jejich závislosti na civilním okolí. V případě uplatňování *outsourcingu* v ozbrojených silách je tak outsourcing strategií budování ozbrojených sil, [19] jejímž rizikem je možnost etablování nových států ve státě v podobě společností podnikajících v oblasti vojenství schopných nejenom uspokojovat požadavky vojska v oblasti podpory výkonu jeho bojových funkcí daleko pružněji, než by toho byl schopen správní aparát příslušného Ministerstva obrany, ale dokonce schopných ovlivňovat poptávku ozbrojených sil a případnou výši a strukturu vojenských výdajů.

Shrnuo a potvrzeno, v rámci modelu ozbrojených sil jako „státu ve státě“ existují dvě základní linie expanze vojska ve státě a ekonomice: horizontální a šikmá (případně vertikální). V rámci první linie může vojenská moc expandovat pouze v rámci státu, státní moci. Děje se tak jednak přebíráním bezpečnostních funkcí státu a rozšiřováním definice ozbrojených sil z vojska i o bezpečnostní sbory, jednak i rozšiřováním agendy patřící do působnosti Ministerstva obrany nebo ministerstev řídících jednotlivé bezpečnostní sbory a výkon této agendy vojenskými osobami. V rámci druhé linie může vliv ozbrojených sil expandovat přímým zapojováním vojáků do činnosti dodavatelských subjektů, nebo zapojováním bývalých vojáků do řídících orgánů těchto subjektů. Zde však na rozdíl od přenosu vojenské agendy na civilní orgány ve vodorovné linii modelu nemusí redukce vojenských činností v podobě jejich outsourcingu znamenat zmenšení vlivu ozbrojených sil na společnost.

2. Vojensko-správní a vojensko-průmyslový komplex

Místa, kde se v modelu „státu ve státě“ ozbrojené síly stýkají nebo překrývají ve svých činnostech s civilní společností, nazýváme vojensko-civilními komplexy. V rámci demokratického státu lze vždy rozlišit dva z těchto komplexů: vojensko-správní a vojensko-průmyslový komplex. V závislosti na potřebě přesnosti vyjádření lze však hovořit i o vojensko-průmyslovém a vědeckém komplexu [20] pro zvýraznění propojení ozbrojených sil s výzkumem a vývojem nebo o vojensko-zdravotnickém či dokonce vojensko-vzdělávacím komplexu, jestliže bychom chtěli zvýraznit angažovanost ozbrojených sil ve zdravotnictví a školství.

Jestliže by vojsko plnilo převážně policejní role, pak lze třeba také hovořit o vojensko-policejním komplexu. Při zvýraznění vlivu think-tanků jako vědecko-akademických organizací s vlivem na veřejnou politiku se po roce 2003 v USA dokonce objevilo pojmenování *the Military-Industrial-Think Tank Complex*. [21] Z hlediska přístupu armády k moci jsou ovšem klíčové přístup k výkonu státní správy a přístup k produkčním odvětvím národního hospodářství, tedy vojensko-správní a vojensko-průmyslový komplex.

Na rozdíl od pojmenování vojensko-průmyslový komplex poprvé použitého prezidentem Spojených států amerických, Dwightem D. Eisenhowerem, v roce 1961 v jeho

projevu v amerických pramenech označovaného jako *Military-Industrial Complex Speech*, jímž se loučil s úřadem prezidenta, [22] se pojmenování vojensko-správní komplex běžně nepoužívá. V českém prostředí se lze setkat spíše s pojmenováním vojenská správa používaným v branném zákonodárství předválečného i poválečného Československa, jenž vyjadřuje skutečnost, že výkon správní agendy, např. ve věcech branné povinnosti, mobilizace apod., je přímo svěřena do působnosti ministerstva obrany a vykonávána vojenskými osobami, tj. příslušníky vojska. Na tomto místě je třeba zmínit, že v případě ozbrojených sil nasazovaných za hranicemi státu (expedičně) to byli často vojáci, kdo jako první zajišťovali správu vojensky ovládaných území a tato správa přecházela na civilní osoby teprve s konsolidací poměrů na takovémto spravovaném území. Tedy prostřednictvím ozbrojených sil vstupoval jeden stát do funkcí jiného státu, přičemž existence funkčního bezpečnostního sektoru byla vždy předpokladem pro stabilizaci a rozvoj spravovaného území. [23, 24, 25]

Jak lze usuzovat z obou výše prezentovaných definic českých ozbrojených sil, existoval vojensko-správní komplex i v České republice. Z pohledu organizačního modelu zvoleného pro výkon vojenské správy mohly být vojenské správní orgány přímo součástí ozbrojených sil a nacházet se v podřízenosti příslušného ministra obrany, nebo vojáci mohli být dále navíc přiděleni mimo působnost ministerstva. V rámci první možnosti si české ozbrojené síly cestou sítě okresních/územních vojenských správ zajišťovaly doplňování branně povinnými vojáky a zajišťovaly součinnost hospodářských subjektů při přípravě mobilizace a koordinovaly svou činnost s civilní státní správou při operační přípravě státního území.

V rámci druhé možnosti byli vojáci přiděleni do podřízenosti jiných úřadů a v jejich působnosti vykonávali činnosti ve prospěch ozbrojených sil a ve prospěch přípravy na vedení vojenského konfliktu. Vždy šlo o nebojové činnosti, které mohly vykonávat civilní osoby. Nicméně z důvodů organizace takové práce ve spíše sociálně i personálně uzavřeném systému fungujícím z důvodu utajení v jiném sociálním systému (státu ve státě), byly tyto činnosti vykonávány příslušníky ozbrojených sil. Přehled o vývoji vojáků přidělených mimo působnost Ministerstva obrany ukazuje tabulka.

Tab.: Vojáci přidělení mimo působnost Ministerstva obrany v letech 1993 až 2010

Pracoviště	1993 ^(*)	2000	2003	2007	2010
Úřad vlády	–	2	2	–	1
– sekretariát Rady obrany ČR	14/4	–	–	–	–
– oddělení komplexního záchranného systému	1/2	–	–	–	–
sekretáři rad obrany územně správních celků	86/–	–	–	–	–
Ministerstvo vnitra	–	24	–	–	–
Ministerstvo hospodářství	17/2	–	–	–	–
– Český telekomunikační úřad	4/–	–	–	–	–
– Správa telekomunikací a.s. TELECOM Praha	2/–	–	–	–	–
– Správa radiokomunikací Praha	1/–	–	–	–	–
– Česká pošta	2/–	–	–	–	–
Ministerstvo zahraničních věcí	2/–	3	–	–	–
Ministerstvo financí	8/2	5	–	–	–
Ministerstvo pro správu národního majetku a jeho privatizaci	1/–	–	–	–	–

Pracoviště	1993 ^(*)	2000	2003	2007	2010
Ministerstvo dopravy (a spojů) – odbor civilního letectví	7/– 2/–	16 –	– –	– –	– –
Ministerstvo zdravotnictví – Vojenská zdravotní pojišťovna	10/– 30/–	1 –	– –	– –	– –
Ministerstvo životního prostředí	3/–	3	–	–	–
Ministerstvo státní kontroly	16/4	–	–	–	–
Ministerstvo práce a sociálních věcí	2/–	2	–	–	–
Ministerstvo průmyslu a obchodu	2/–	5	–	–	–
Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy – Vysoká škola ekonomická Praha	8/–	–	–	–	–
Správa státních hmotných rezerv	14/–	17	–	–	–
Státní úřad pro jadernou bezpečnost	1/–	1	–	–	–
Národní bezpečnostní úřad	–	25	–	–	–
Česká národní banka	2/–	–	–	–	–
Český rozhlas	4/–	–	–	–	–
Celkem	239/14	104	2	0	1

Poznámka: (*) Vojáci z povolání/policisté z aktivní zálohy Ministerstva vnitra

Pramen: Usnesení vl. č. 88 z 24. 2. 1993, nař. vl. č. 258/1999 Sb., nař. vl. č. 562/2002 Sb., nař. vl. č. 83/2007 Sb., nař. vl. č. 25/2010 Sb.

Z tabulky je patrné, že vojensko-správní komplex se v České republice zmenšoval. K největším změnám došlo v souvislosti s profesionalizací ozbrojených sil, když se ze 104 systemizovaných míst nacházejících se mimo působnost Ministerstva obrany vymezených nařízením vlády č. 258/1999 Sb., *o orgánech státní správy, v nichž vojáci z povolání plní služební úkoly obranného charakteru, a o počtu vojáků v nich*, zůstala pouze dvě taková místa a následně na základě novely zákona č. 218/1999 Sb., *o rozsahu branné povinnosti a o vojenských správních úřadech (branný zákon)* a přijetí zákona č. 585/2004 Sb., *o branné povinnosti a jejím zajišťování (branný zákon)*, jenž nahradil branný zákon z roku 1999 došlo k redukci sítě územních vojenských správ dislokovaných v bývalých okresních městech a územních obvodech hl. města Prahy na síť pouhých 14 krajských vojenských velitelství. Za povšimnutí stojí fakt, že ještě v roce 1993 se uvažovalo o to, že vojáci mají být přítomní ve veřejnoprávním rozhlase, v centrální bance a že dokonce mají zajišťovat chod jedné z rezortních zdravotních pojišťoven. V té době se rovněž počítalo s organizací obrany na území správních okresů.

Paradoxem vývoje vojensko-správního komplexu v České republice je vyčlenění 25 vojáků z působnosti Ministerstva obrany do působnosti Národního bezpečnostního úřadu, který vznikl na základě zákona č. 148/1998 Sb., *o ochraně utajovaných skutečností a o změně některých zákonů*, a měl zajišťovat správní agendu na úseku ochrany utajovaných skutečností, kterou si dříve zejména Ministerstvo obrany řešilo samo ve své působnosti, bylo tedy v této věci správně soběstačné. Takto byla část agendy přenesena mimo ozbrojené síly a posléze převzata civilními osobami, byť mnozí z nich mohou být vojáky v záloze.

Zvláštní je i skutečnost, že vojáci i dnes působí i mimo vojenské školy. Přestože zanikla systemizovaná místa pro vojáky v působnosti Ministerstva školství, mládeže

a tělovýchovy, nezměněn zůstal statut katedry vojenské tělovýchovy, jež je dodnes součástí Fakulty tělesné výchovy a sportu Univerzity Karlovy v Praze a jejíž personál je tvořen právě z větší části vojáky z povolání. Ukazuje se, že je možné fungování modelu vojenských kateder fungujících při vysokých školách, který existoval před rokem 1990 a který byl upraven zákonem č. 39/1980 Sb., *o vysokých školách*. Vojenská příprava byla tehdy považována za součást akademické přípravy mužů odvedených do vojska.

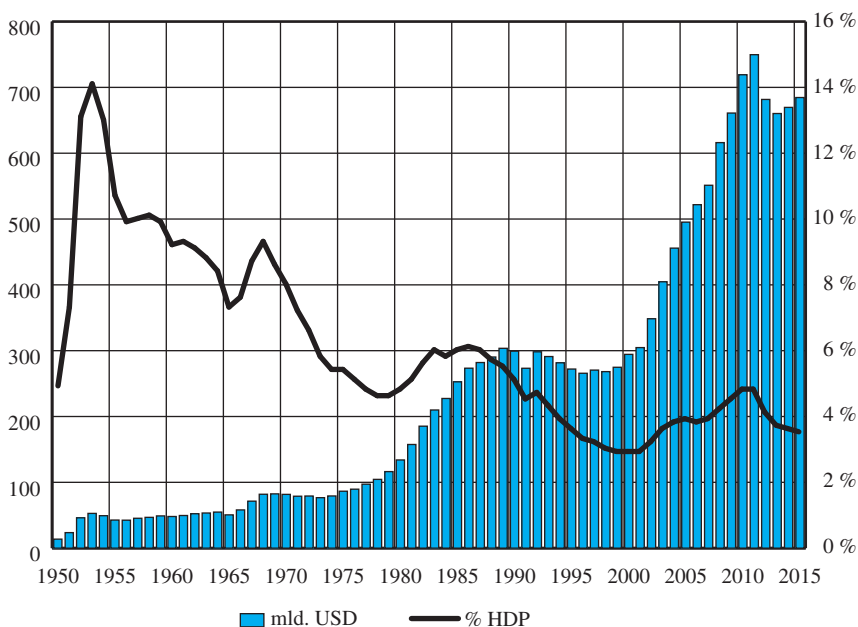
Dřívější branná legislativa umožňovala přidělovat vojáky k podnikům ve vlastnictví československého lidu, které pro bezpečnostní sektor zajišťovaly strategické či jiné speciální dodávky. Privatizací národního průmyslu tato možnost zanikla. Stejně jako byla ponechána možnost přidělit vojáka mimo působnost Ministerstva obrany, byla zákonem č. 221/1999 Sb., *o vojácích z povolání*, ponechána možnost, aby vojáci z povolání sloužili v: „...*orgánech státní správy nebo v právnických osobách a organizačních složkách státu, jejichž zřizovatelem nebo zakladatelem je ministerstvo...*“.

Tak to bylo např. ve státních podnicích a příspěvkových organizacích zřizovaných v působnosti Ministerstva obrany v roce 1998 plánováno 405 míst pro vojáky z povolání u příspěvkových organizací. O deset let později to bylo již jenom 219 míst. Přestože např. jeden z vojenských dodavatelů, Tatra, a.s., zaměstnal jednoho z bývalých náčelníků Generálního štábu Armády České republiky, [26] lze jenom spekulovat, jestli vojensko-průmyslový komplex v České republice představuje stejně závažný problém, jako je tomu u vojensko-průmyslového komplexu v USA. Jak dokládá obr. 2, zde se výdaje na národní obranu dlouhodobě pohybovaly vysoko nad 2 % hrubého domácího produktu (HDP), a zároveň Spojené státy v důsledku svého angažmá ve druhé světové válce disponovaly obrovskými průmyslovými kapacitami, které po jejím skončení prošly jenom částečnou konverzí.

Výroba a obchod s vojenským materiálem mohly zůstat výnosnou záležitostí i deset let po skončení druhé světové války, jestliže po těchto produktech existovala národní poptávka ze strany jejich uživatelů, kterou formulovala instituce armády a obhajovali její vrcholní představitelé, tzv. vojenského establishmentu (military establishment). [27] Tito představitelé v postavení generálů a vysokých důstojníků zároveň byli vnímáni jako důležitá část společenských elit schopná ovlivňovat veřejné mínění. [28, 29 s. 79-100]

Výzkumu vlivu vojensko-průmyslového komplexu na společnost byla věnována obrovská pozornost právě v USA, a to především v 60. letech a 70. letech dvacátého století poté, co ve svém projevu na existenci vojensko-průmyslového komplexu upozornil Dwight D. Eisenhower. [22] Problém se zdál politicky a společensky znepokojivým, protože ve vyspělém demokratickém světě, který se *Chartou OSN* vzdal možnosti útočné války, měly být vojenské výdaje určovány stejným způsobem jako výdaje na jiné veřejné statky služby, tj. na základě programů politických vlád a objektivní potřebou přípravy na obrannou válku. Nicméně, jak dokládá obr. 2, v době Eisenhowerovy vlády sice již docházelo ke snižování podílů vojenských výdajů na HDP, ale vojenský rozpočet rostl i po ukončení korejské války.

Navíc, jak si lze uvědomit z obr. 3, rozpočet amerického Ministerstva obrany (DoD) obsahoval více než 60 % výdajů, které neměly povahu výdajů na vojenský personál nebo výdajů na zabezpečení potřeb jeho ubytování nebo bydlení rodin vojáků. Tyto výdaje, které buď přímo plynuly dodavatelům statků a služeb pro vojenské potřeby, nebo byly spojeny s potenciálem privatizace činností zajišťovaných doposud DoD, byly

Poznámka: Údaje pro roky 2010 až 2015 jsou očekávanými výdaji.

Pramen: *Office of Management and Budget/Historical Tables* dostupné na <<http://www.whitehouse.gov/omb/budget/Historicals/>>, citováno 31. 12. 2010.

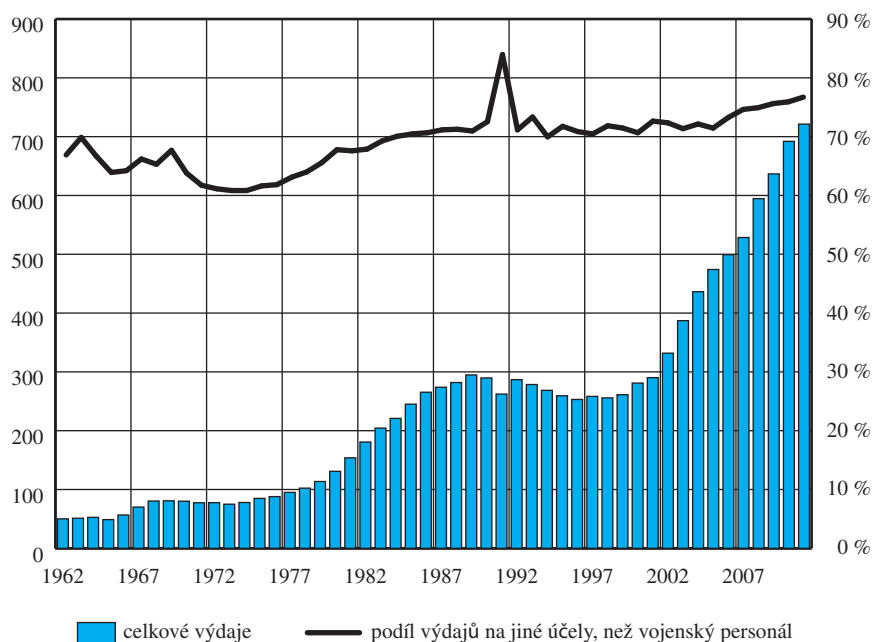
Obr. 2: Výdaje USA na národní obranu v letech 1950 až 2015 jako celkové výdaje a jejich podíl na HDP (v b.c.)

od roku 1962 soustředěny v programech: „Operation and Maintenance“, „Procurement“, „Research, Development, Test, and Evaluation“ a „Military Construction“. Vývoj veřejných financí, kde vojáci „diktuji“ politikům výši vojenských výdajů a vysoký stupeň militarizace ekonomiky, bylo obtížné racionálně vysvětlit jenom strachem ze Sovětů. Vznikla teorie vojensko-průmyslového komplexu. [30, s. 115-137]

Teorii vojensko-průmyslového komplexu jako druhu tajné dohody proti zájmům občanů a daňových poplatníků přivítalo hlavně antimilitaristické hnutí [31] a jako taková se postupně stala nástrojem i ideologické manipulace a propagandy v socialistických státech. Jenom *Vojensko-politický slovník* z roku 1987 [32] věnoval heslům *establishment USA* a *vojensko-průmyslový komplex* dohromady dvě strany z celkových 336 stran. Na druhou stranu varovná zmínka prezidenta Eisenhowera o propojování ozbrojených sil s jejich dodavateli podnítila zájem o zkoumání oblasti vztahu armády a průmyslu, které však již tehdy trvaly více než 100 let.

Jak lze vyvozovat ze závěru článku M. Noona, [33] tento zvýšený zájem byl pro ozbrojené síly sice nepřijemný, bránil však izolaci ozbrojených sil:

„... Jako zákazníci a uživatelé, kteří hledají nejlepší produkt za nejnižší cenu, máme enormní zájem na tom, aby americký průmysl uspokojil naše potřeby. Jak však můžeme dokázat kritikům výdajů na obranu, že spolupráce s průmyslem není synonymem pro tajnou dohodu? Za prvé, můžeme odrazit starost o hospodárnost a efektivnost vyjadřovanou našimi civilními a vojenskými vůdci. Musíme dokázat veřejnosti, že vzdušné síly se skutečně starají o svoje náklady.... Za druhé,

Poznámka: Údaje pro roky 2010 a 2011 jsou očekávanými výdaji.

Pramen: *Office of Management and Budget/Historical Tables* dostupné na <<http://www.whitehouse.gov/omb/budget/Historicals/>>, citováno 31. 12. 2010.

Obr. 3: Výdaje Ministerstva obrany USA (DoD) a podíl výdajů na jiné než vojenský personál u tohoto ministerstva v letech 1962 až 2011 (v b.c.)

musíme přemýšlet, číst a psát alespoň tolik o výdajích na obranu, jako to činí naši kritici. Za třetí, musíme zajistit, že naše vztahy s průmyslem nebudou takové, aby podporovaly naše kritiky. Pak, pokud vše půjde hladce, bude dalších 125 let vztahů s průmyslem stejně úspěšných, jako těch prvních 125 let.“

Odpovědí na kritiku a společenský tlak vyvíjený na ozbrojené síly se stalo **úsilí o transparentnost**, [34] tedy posílení role civilního dohledu nad ozbrojenými silami a dialog ozbrojených sil s civilní společností. Ten musel vést samotný vojenský establishment, aby si získal zpět veřejnou důvěru a vyvrátil vznášená podezření.

Bylo nejvážnějším z osmi obvinění vojensko-průmyslového komplexu, [34] čítající: (1) komplot proti civilní společnosti, (2) přehnané utajování skutečností, a z toho pramenící (3) nedostatečný dohled společnosti nad vojensko-civilními vztahy, (4) institucionální fixaci struktur vzniklých pro podporu vedení války, které se nezmenšují, ačkoliv USA nejsou ve válce, a naopak (5) připívají k tomu, že vojenskou sílu lze použít ke konfrontaci s kýmkoliv a kdekoliv na světě (6) a že na válce je možné vydělávat, (7) minimálně ve formě zvyšování vojenských výdajů, bylo nejjednodušeji prokazatelné odvinění (8) z vytváření personální unii ozbrojených sil a jednotlivých průmyslových koncernů v podobě příslušníků vojenského establishmentu zařazených do vrcholného managementu podniků vojensko-průmyslového komplexu.

Fenomén byl podroben zkoumání ze strany Kongresu a to indikovalo, že mezi roky 1959 až 1969 vzrostl počet bývalých profesionálních vojáků v hodnostech plukovníka

a vyšší zaměstnaných u nejvýznamnějších vojenských dodavatelů z 541 na 1688 osob. Podíl plukovníků vůči generálům činil v roce 1959 jenom 1,31, přičemž nejvíce bylo zastoupeno námořnictvo (250 osob); v roce 1969 se však tento poměr zvýšil na 7,88 a nejvíce zastoupeny byly vzdušné síly (755 osob). [31]

Fakticky na těchto dvou studiích vznikla Yarmolinského publikace *The Military Establishment: Its Impacts on American Society* [27], ze které čerpali i českoslovenští ideologové [30] přehlížející skutečnost, že u nás vojensko-civilní komplex rovněž existoval a bývalí vojáci, z nichž mnozí pravděpodobně patřili mezi spolupracovníky Státní bezpečnosti, do jeho podniků byli umísťováni programově. V socialistickém Československu totiž existovala pracovní povinnost, a kde jinde bylo možné využít kvalifikaci vojenských kádrů než ve speciální výrobě?

Reakcí na podezření z existence tajné aliance mezi vojáky a průmyslem dokazovanými studiemi pocházejícími z per a psacích strojů amerických akademiků bylo zavedení regulace zaměstnávání bývalých důstojníků v hodnostech majorů a vyšších v podnicích patřících do vojensko-průmyslového komplexu. Jednalo se o ohlašovací povinnost zavedenou v roce 1972 a DoD mělo povinnost předkládat Kongresu pravidelnou zprávu o zaměstnávání bývalých vojáků, kteří splňovali ustanovení Public Law 90-121, Sec. 410. [35, 36]

Nicméně nová vlna zájmu o vojensko-průmyslový komplex se vzedmula po roce 2001 s rozpoutáním **globální války proti terorismu**. Zde si nasazení amerických vojsk v Iráku a Afghánistánu vyžádalo větší přítomnost tzv. kontraktorů, než tomu bylo v předešlých konfliktech.

Jak si lze uvědomit z obr. 3, od roku 1973, kdy byly v USA ustaveny plně profesionální ozbrojené síly, rostla jejich závislost na civilním sektoru, a to ať v důsledku zcivilňování vojenských míst nebo outsourcingu/privatizaci vykonávaných činností. [37, 38, 39]

Vzhledem k výše prezentovanému modelu ozbrojených sil jako „státu ve státě“ musel růst i vliv vojensko-průmyslového komplexu. Proto není překvapivé zjištění nejvyššího rozpočtového úřadu USA GAO (General Accounting Office) z roku 2008, [40] že v roce 2006 pracovalo pro 52 největších kontraktorů ozbrojených sil USA 2435 bývalých vojáků, pracujících na DoD v hodnostech major a vyšší. Takřka dvě třetiny z nich pracovaly pro sedm největších kontraktorů. Podle odhadu GAO 422 z těchto vojáků pracovalo dříve v podobných oblastech, ve kterých byly zadávány kontrakty pro jejich nové civilní zaměstnavatele; nejméně devět bývalých vojáků přešlo k novému zaměstnavateli během trvání smluvních vztahů, které zajišťovali, a pokračovalo v práci na nich „na druhé straně barikády“.

Závěr

Vliv vojáků na civilní společnost byl vždy nahlížen s nedůvěrou. Byli považováni za potenciální zdroj ohrožení civilní moci. Z tohoto důvodu se hlavně demokratická státní zřízení snaží kontrolovat existenci ozbrojených sil jako státu ve státě. Tato kontrola je určována prostřednictvím stanovení stupně jejich správní a hospodářské soběstačnosti uvnitř daného státu.

Přesto je někdy žádoucí částečná militarizace státní správy a ekonomiky v podobě expanze vojensko-správního komplexu a vojensko-průmyslového komplexu. To jednak

z důvodu zajištění přípravy na mobilizaci státu v případě války, jednak pro potřeby udržení schopností vojenské správy využitelné při expedičním nasazení ozbrojených sil. Zatímco však převod správních činností z civilních osob na vojáky a opačně rozšiřuje a opět omezuje vliv ozbrojených sil na civilní společnost, u převodu vojenských činností na civilní sektor a naopak tomu tak být nemusí.

Privatizace činností vykonávaných vojáky může vést k posílení moci vojensko-průmyslového komplexu v podobě zvýšené závislosti ozbrojených sil na jejich dodavatelích, jak jsme toho svědky v případě USA. To je podstatné riziko zapojování civilního sektoru do činnosti ozbrojených sil, a zároveň jeden z nejsilnějších argumentů antimilitaristického hnutí obracejícího se v konečném důsledku proti ozbrojeným silám samotným.

Použitá literatura:

- [1] KANZLEITER, B. et al. *Das Unternehmen Krieg. Paramilitärs, Warlords und Privatarmeen als Akteure der Neuen Kriegsordnung*. 1. Aufl. Berlin: Assoziation A, 2003. ISBN 978-3-9359-3617-0.
- [2] POAST, P. *The economics of war*. 1st ed. New York: McGraw-Hill Irwin, 2006. ISBN 0-07-313399-X.
- [3] O'BRIEN Kevin, SARVAŠ Štefan. Soukromé armády – nový element na mezinárodní scéně. *Mezinárodní vztahy*. 1999, roč. 23, č. 4, s. 19-25.
- [4] BUREŠ, O. *United Nations Peacekeeping. Bridging the Capabilities-Expectations Gap*. 1st ed. Saarbrücken: VDM Verlag Dr. Müller, 2008. ISBN 978-3-8364-8188-5.
- [5] COTTON, S., K et al. *Hired Guns. Views About Armed Contractors in Operation Iraqi Freedom*. 1st ed. Santa Monica: RAND, 2010. ISBN 978-0-8330-4982-7.
- [6] KRÍŽ, Z. *Civilní řízení a demokratická kontrola armády v České republice: Peripetie transformace vojensko-civilních vztahů po roce 1989*. 1.vyd., Brno: Masarykova univerzita, 2004. ISBN 80-210-3590-0.
- [7] RAŠEK Antonín. Význam civilní kontroly armády: Její historie a budoucnost. *Vojenské rozhledy*, 2001, roč. 10, č. 4, s. 51-55.
- [8] PERNICA Bohuslav. Pojem bezpečnostní struktury a možnosti jeho využití pro potřeby bezpečnostní vědy. *Vojenské rozhledy*, 2007, roč. 16, č. 4, s. 26-29.
- [9] FAIRCHILD, B., GROSSMAN, J. *The War Department: The Army and Industrial Manpower*. Reprint 1st Ed. New York: University Press of the Pacific, 2002. ISBN 1-4102-0140-6.
- [10] Armáda a národ. 1. vyd., Praha: Národní rada Československá, 1938.
- [11] BROAD, R. *Conscription in Britain 1939-1964: The militarization of a generation*. 1st. Ed. Abington: Routledge, 2006. ISBN 0-714-65701-8.
- [12] CAVAR, J. at al. *Základy vojnové ekonomiky*. 1. vyd., Praha: Naše vojsko, 1980.
- [13] ANDRÁŠIK, L. at al. *Válečná ekonomika*. 1.vyd., Praha: Naše vojsko, 1989. ISBN 80-206-0124-4.
- [14] STRAKA Karel. Památník osvobození (1929-1939) a jeho předchůdci. *Historie a vojenství*. 2009, roč. 58, č. 3, s. 32-64.
- [15] FÜRST Rudolf. Ekonomické aktivity čínské armády. *Mezinárodní politika*. 1998, roč. 22, č. 5, s. 28-30.
- [16] DRŠKA Pavel. Účast ČSLA na hospodářské výstavbě při nástupe k budování socialismu v letech 1948-1954. *Historie a vojenství*. 1981, roč. 30, č. 2, s. 76-97.
- [17] MOORE, A., B. *Conscription and Conflict in the Confederacy*. 1st ed. [1st published 1924] South Carolina: University of South Carolina Press, 1996. ISBN 1-57003-152-5.
- [18] BEIWINKEL, K. *Wehrgerechtigkeit als finanzpolitisches Verteilungsproblem*. 1.Aflg. Frankfurt am Main: Verlag Peter Lang, 1986. ISBN 3-8204-8965-7.
- [19] PERNICA, B. Příspěvek k metodice posuzování možností využití vnějších zdrojů v ozbrojených silách ČR. In *Využití vnějších zdrojů v podmínkách AČR*. 1. vyd., Brno: ÚSS Univerzity obrany, 2006. ISBN 80-7231143-3. S. 26-41. [odborný seminář Využití vnějších zdrojů v podmínkách AČR, Brno, Univerzita obrany 7. 12. 2005]
- [20] FELDMAN Theodore S. *Military-industrial-scientific complex*, dostupné na <<http://science.jrank.org/pages/49283/military-industrial-scientific-complex.html>>, citováno 29. 12. 2010.

- [21] HARTUG William, CIARROCCA Michelle. The Military-Industrial-Think Tank Complex. Corporate Think Tanks and the Doctrine of Aggressive Militarism. *The Multinational Monitor*, 2003, Vol. 23, No. 1,2, dostupné na <<http://multinationalmonitor.org/mm2003/03jan-feb/jan-feb03corp2.html>>, citováno 30. 12. 2010.
- [22] Dwight D. EISENHOWER, *Military-Industrial Complex Speech*, 1961, dostupné na <<http://www.h-net.org/~hst306/documents/indust.html>>, citováno 28. 12. 2010.
- [23] ŽÚNA Jaromír, Reformy bezpečnostních sektorů: podpora komplexních přístupů k řešení krizí ze strany Evropské unie je věcí také České republiky. *Vojenské rozhledy*, 2009, roč. 18, č. 4, s. 87-100.
- [24] KALČÍK, P. *Nation-building, problém obnovení bezpečnostního sektoru v Afganistanu* [diplomová práce] Praha: Metropolitní univerzita Praha, 2010.
- [25] DOBBINS, J et al. *The Beginner's Guide to Nation-Building*. 1st ed. Santa Monica: RAND, 2007. ISBN 978-0-8330-3988-0.
- [26] *Bývalý šéf armády Štefka zamířil do kopřivnické Tatry*. ČTK, dostupné na <<http://aktualne.centrum.cz/domaci/zivot-v-cesku/clanek.phtml?id=646417>>, citováno 29. 12. 2010.
- [27] YARMOLINSKY, A. *The Military Establishment: Its Impacts on American Society*. 1st ed. New York: Harper & Row, 1971. ISBN 0-0601-4767-9.
- [28] MILLS, W. C. *The Power Elite. New Edition*. New York: Oxford University Press, 2000. ISBN 978-0-1951-3354-7 [česky: Mocenská elita, Praha: Orbis, 1966].
- [29] JODL, M. *Teorie elity a problém elity*. 1. vyd., Praha: Victoria Publishing, 1994. ISBN 80-85605-94-5.
- [30] HRÁBĚ, J. *Americké armády soudobého imperialismu*. 1. vyd., Praha: Naše vojsko, 1977.
- [31] LARSON Arthur, D. The Military-Industrial Complex and Antimilitarism. The Role of Retired Officer Employment. *Air University Review*, 1972, Vol. 23, No. 4 [May-June], pp 26-33.
- [32] MIKULÍN, A. *Vojensko-politický slovník*. 1. vyd., Praha: Naše vojsko, 1987.
- [33] NOONE Michael, F., Jr. The Military-Industrial Complex Revisited. *Air University Review*, 1978, Vol. 30, No. 1 [November-December], pp 79-83.
- [34] BAUSE George, H. Myths, Realities, and the Military-Industrial Complex. *Air University Review*, 1974, Vol. 25, No. 6 [September-October], pp 82-86.
- [35] AR 600-47, Reporting Procedures on Defense Related Employment, dostupné na <<http://www.whs.mil/library/mildoc/AR%20600-47,%2028%20March%201972.pdf>>, citováno 31. 12. 2010.
- [36] AR 600-50, Standards of Conduct for Department of the Army Personnel, dostupné na <<http://www.whs.mil/library/mildoc/AR%20600-50,%2029%20February%201988.pdf>>, citováno 31. 12. 2010.
- [37] GAO Report B-146890, Extensive Use of Military Personnel in Civilian-Type Positions, dostupné na <<http://archive.gao.gov/f0202/094055.pdf>> citováno 31. 12. 2010.
- [38] GATES, M. S., ROBBERT, A., A. *Comparing the Costs of DoD Military and Civil Service Personnel*. 1st ed. Santa Monica: RAND, 1998. ISBN 0-8330-2654-2.
- [39] DAHLMAN, C., J. *The Cost of a Military Person-Year: A Method for Computing Savings from Force Reductions*. 1st ed. Santa Monica: RAND, 2007. ISBN 978-0-8330-4151-7.
- [40] GAO Report, GAO-08-485. Defense Contracting: Post-Government Employment of Former DOD Officials Needs Greater Transparency, dostupné <<http://www.gao.gov/new.items/d08485.pdf>>, citováno 1. 1. 2011.

Zajištění obrany státu je dlouhodobý a kontinuální proces. My, vojáci, často říkáme, že naším posláním je pouze poslouchat rozkazy a plnit je. Nesmíme být tak pasivní. Nerozhodujeme sice o tom, jaké je poslání armády a jak má být nasazována, ale musíme být aktivnější při navrhování toho, jak nejlépe zorganizovat vojenskou stránku obrany České republiky a jejích spojenců.

**armádní generál Vlastimil Píček,
náčelník Generálního štábu AČR,
Bílá kniha o obraně. Praha: MO ČR – OKP MO, 2011.**

PhDr. Viktor Meca, Ph.D.

Analyzá hlavních problémů novodobých válečných veteránů mimo činnou službu s důrazem na uplatnění na trhu práce

INFORMACE

Cílem analýzy je zmapovat současné postavení válečných veteránů – účastníků zahraničních misí po roce 1989 (dále jen „novodobý válečný veterán“) – po skončení jejich služebního poměru. Především se zaměřuje na otázku dalšího uplatnění válečných veteránů na trhu práce, na případné zdravotní, psychické a další následky spojené s účastí v misi a na zájem válečných veteránů o případnou pomoc ze strany státu, potažmo Ministerstva obrany.

Analýza je rozdělena do dvou částí. První analyzuje dostupná statistická data a studie týkající se účastníků zahraničních misí, a zároveň slouží pro formulaci hypotéz k výzkumné části. Druhá část hodnotí výsledky výzkumu založeného na anonymních dotaznících, které v období od 4. prosince 2009 do 25. ledna 2010 vyplňovali váleční veteráni mimo činnou službu.

1. Vymezení a analytické zhodnocení skupiny válečných veteránů

Tato část analýzy vychází z údajů uvedených v databázi válečných veteránů a v personální databázi Ministerstva obrany (tzv. ISSP), z archivních materiálů a dotazníkových studií Univerzity obrany.

1.1 Definice cílové skupiny

Dle zákona č. 170/2002 Sb., o válečných veteránech, ve znění pozdějších předpisů, se za válečného veterána (účastníka zahraniční mise) označuje „příslušník ozbrojených sil (Armády ČR, Vojenské policie, Policie ČR), který nepřetržitě alespoň po dobu 30 kalendářních dnů konal službu v místě ozbrojeného konfliktu nebo službu v mírových operacích podle rozhodnutí mezinárodní organizace, jíž je Česká republika členem“. [1] Mírovými operacemi se myslí mise pod hlavičkou OSN, NATO či nově EU za účelem nastolení či udržení míru či stabilizace bezpečnostní situace v regionu. Pro naše účely sledujeme účastníky misí po roce 1989 a pracovně budeme používat termín „účastník zahraniční mise“ nebo „novodobý válečný veterán“.

1.2 Celkové počty

Od roku 1990 se zahraniční mise či mírové operace zúčastnilo 22 tisíc vojáků, přičemž se někteří vojáci zapojili do několika misí nebo vyjeli do zahraničí v rámci jedné mise vícekrát. Skutečné počty se tak pohybují do 15 tisíc, přičemž v databázi válečných veteránů bylo k 31. 12. 2009 vedeno 13 488 osob. Toto číslo však není konečné a je ovlivněno nedostatečnou evidencí účasti v misi v personální databázi u vojáků především

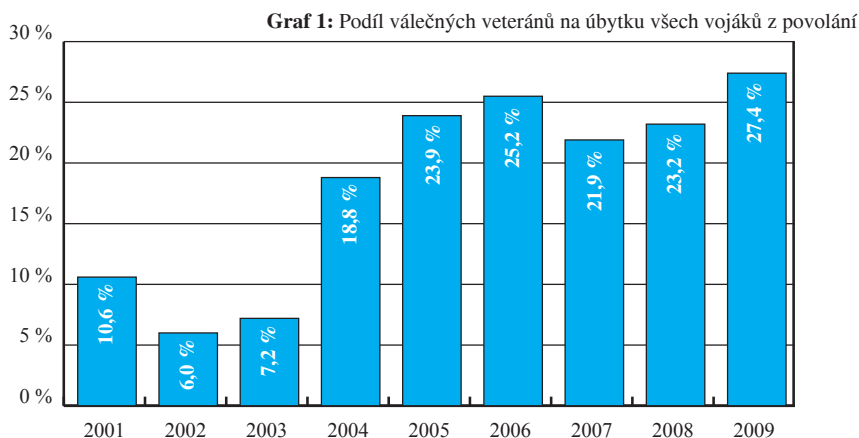
před rokem 2002.[2] Navíc tyto evidence nezahrnují válečné veterány vysílané do misí jinými rezorty. Z provedené analýzy vyplývá, že v databázi válečných veteránů je vedeno 704 veteránek (tj. 5,2 % všech válečných veteránů). [3]

Z hlediska zaměření výzkumu je však podstatnější údaj týkající se válečných veteránů, kteří ukončili služební poměr a jsou tedy cílovou skupinou analýzy. Přesné vyčíslení je omezeno datem spuštění centrální personální databáze rezortu, [4] resp. relevantní data jsou vkládána v roce 2001 a v následujících letech. K 14. 1. 2010 bylo v personální databázi vedeno 8 561 vojáků ve služebním poměru (z toho 23 jako studujících), kteří absolvovali alespoň jednu zahraniční misi. Od roku 2001 do současnosti bylo naopak ze služebního poměru propuštěno 2 340 válečných veteránů, nejvíce pak v roce 2009 (455 osob). [5]

S ohledem na výše uvedené skutečnosti lze konstatovat, že po roce 1989 bylo do konce roku 2009 propuštěno ze služebního poměru nejméně 4 927 vojáků, kteří se alespoň jednou účastnili zahraniční mise. Z následující tab. 1 a grafu 1 vyplývá, že především v posledních letech tvořili účastníci misí zhruba čtvrtinu propuštěných vojáků. [6]

Tab. 1: Počty propuštěných válečných veteránů dle let

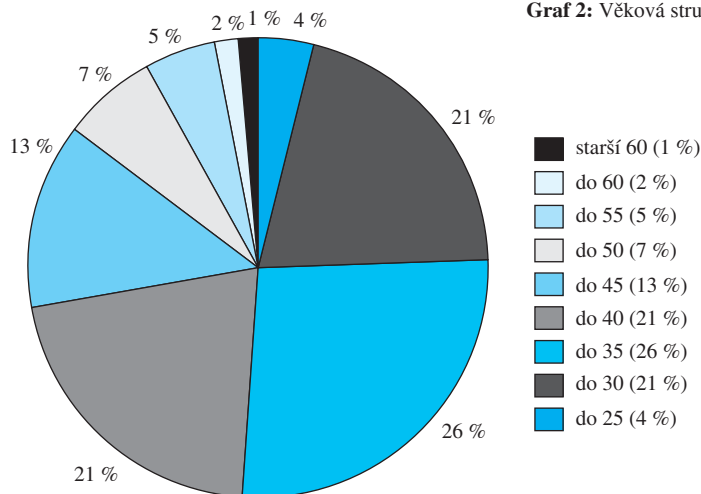
2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
258	58	198	320	250	192	228	368	455

1.3 Populační struktura

Více než tři čtvrtiny (68,2 %) všech válečných veteránů (v záloze i v činné službě) se profiluje mezi 26 až 40 roky věku – viz graf 2. U žen je to dokonce 74,6 %.

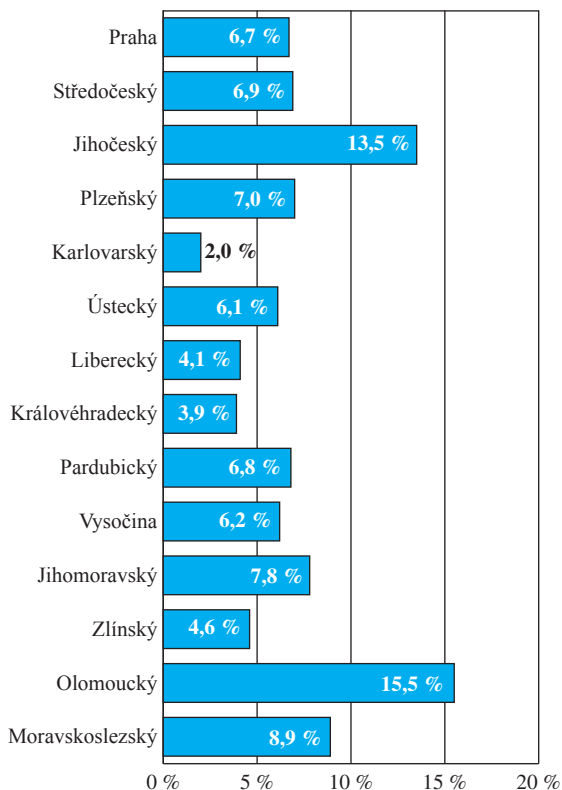
Váleční veteráni mimo činnou službu v armádě již nehlásí rezortu obrany změny svého pobytu. Při analýze územního rozložení tak můžeme vycházet pouze z poslední uvedené adresy, např. v žádosti o osvědčení válečného veterána. Větší variabilita bude proto u osob, které žádaly o osvědčení válečného veterána ještě ve služebním poměru a mohly uvádět adresu v místě vojenské základny. Na druhou stranu řada vojáků zakládá rodinu v místě svého působení v armádě, nebo naopak největší zájem o službu v armádě je v krajích, kde jsou dislokovány vojenské posádky. Tímto způsobem lze odůvodnit vyšší počet válečných veteránů žijících v Jihočeském a Olomouckém kraji, kde je či v minulosti bylo dislokováno nejvíce posádek.

Graf 2: Věková struktura válečných veteránů

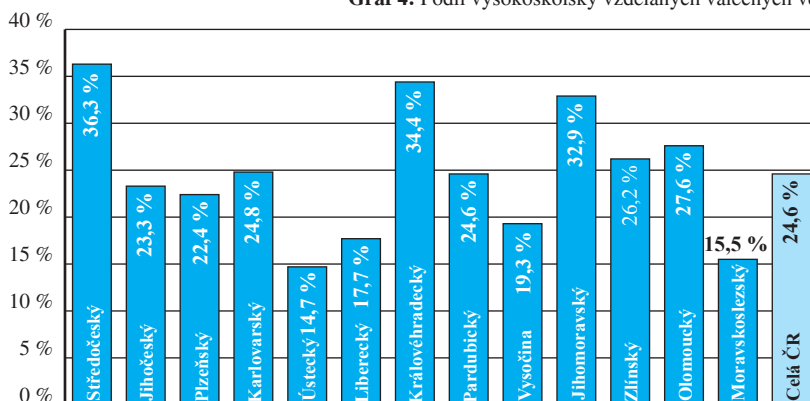
Přes výše popsaná omezení lze procentuálně strukturovat bydliště válečných veteránů dle grafu 3.

Z celkového počtu válečných veteránů má čtvrtina vysokoškolské vzdělání alespoň nejnižšího stupně, do tohoto průměru však není započtena Praha (zde je podíl vysokoškolsky vzdělaných 52 %). Až na ojedinělé výjimky (např. titul DiS., Bc.) se jedná o vojáky v důstojnických hodnostech (16,6 % nižší důstojníci a 12,4 % vyšší důstojníci). Z grafu 4 lze dovodit, že největší podíl důstojníků žije poblíž velitelství či vzdělávacích zařízení (Univerzita obrany a školicí střediska), markantní je to u krajů Středočeského, Královéhradeckého a Jihomoravského. Nadpoloviční většinu vysokoškoláků vykazují okresy Praha-východ, Slaný, Mladá Boleslav a Brno-město.

Naopak „s nejnižším stupněm“ vzdělání jsou

Graf 3: Bydliště válečných veteránů po krajích

Graf 4: Podíl vysokoškolsky vzdělaných válečných veteránů

veteráni v krajích Ústeckém, Moravskoslezském a Libereckém, kde vysokoškolské vzdělání nemá ani pětina z válečných veteránů.

Dá se rovněž říci, že se s počtem vysokoškolsky vzdělaných zvyšuje i podíl nejvyšších vojenských hodností (především plukovnícké) oproti nižším důstojníkům. [7] Tento jev se následně promítá i do vyššího věkového průměru daného regionu. Celkově tvoří důstojníci 29 %.

1.4 Zdravotní a psychické dopady účasti v zahraniční misi

Přestože rezort obrany věnuje zvýšenou péči vojákům, kteří při plnění služebních úkolů utrpěli vážnější úraz (viz např. mimořádné události v Afghánistánu), nebyla doposud speciálně analyzována úrazovost v rámci zahraničních misí. Zatímco v případě úrazů se lze dobrat k poměrně přesným počtům, hodnocení možných dopadů zahraniční mise na lidskou psychiku naráží na obecné předsudky vůči psychologům, stejně jako obavy z možných dopadů na kariéru. Možná i z tohoto důvodu, vojenští lékaři či psychologové nevykazují větší počet veteránů, kteří se potýkají se zdravotními, psychickými (včetně závislosti na alkoholu) či sociálními dopady (např. rozpady rodin). Z dostupných analýz vojáků v činné službě lze přesto predikovat některé potencionální činitele. [8] Nejmarkantnější je to v případě analýzy účasti v misi na partnerské vztahy, kde problémy v partnerských vztazích přiznává pětina vojáků a psychické dopady 5 až 6 % respondentů. [9] Do jaké míry je tato kategorie vojáků více ohrožena sociálním vyloučením, však můžeme jen spekulovat.

1.4.1 Zranění v misi

Data ke zraněním utrpěným během působení v zahraniční misi byla zjišťována z archivních svazků k zahraničním misím uložených ve Vojenském ústředním archivu Praha, [10] které by měly zahrnovat účastníky zahraničních misí na Balkáně, Iráku a v Afghánistánu z let 1999 až do února 2010. Vycházelo se především z rozhodnutí o přiznání bolestného, nebylo-li k dispozici tak z prvotní lékařské zprávy, v některých případech i z jiných materiálů.

Zde je však třeba upozornit, že zranění ještě automaticky neznamená, že dotyčný má trvalé zdravotní následky, byť se dá u těžkých zranění předjímat. Do analýzy nejsou zahrnuty úrazy, které se uskutečnily během přípravy na odjezd do mise.

Zranění se kategorizovala do tří, resp. čtyř kategorií:

1. **TZ – těžká zranění** – v lékařské zprávě bylo takto označeno, nebo použito označení „velmi vážné“ apod., nebo se sem přiřadily úrazy ohodnocené 100 a více body (většinou šlo o komplikované zlomeniny či mnohočetná zranění, vážná poranění hlavy a očí, včetně amputací končetin).
2. **SZ – středně těžká zranění** – pod toto označení byla zahrnuta i zranění, která byla sice v lékařské zprávě označena jako lehká, nicméně rozsah zranění i přidělené body bolestného odpovídaly jiným úrazům označeným jako SZ, bodové rozpětí od 50 do 100 (výjimečně i více), např. zlomenina kosti pažní. Obvykle se jednalo o vážné zlomeniny či poranění nohou a kloubů, kde lze předpokládat trvalé následky, poškození uší (především po explozích), pohmožděny větší části těla, popáleniny, částečnou amputaci prstů.
3. **LZ – lehká zranění** – zařazovány jen úrazy, které vznikly při plnění úkolů v misi a jejich bodové hodnocení přesáhlo alespoň 10 bodů. Patří sem nekomplikované zlomeniny rukou či nohou, pohmožděny malého rozsahu, větší tržné rány, pokousání zvířetem, pohmoždění ušních bubínků (následky explozí), vyrazení několika zubů apod. Trvalé následky by zde neměly být pro život omezující.
4. **Drobná zranění** – neevidovány byly úrazy banálního rázu, např. pořezání nožem při krájení chleba, pohmožděny či podvrtnutí kotníku apod., které byly uplatňovány se snahou získat alespoň minimální bolestné.

Ve snaze identifikovat úrazy, které vznikly během plnění služebních úkolů a které vznikly mimo poslání mise (sport, volný čas, práce v kuchyni, údržba vozidel), byla použita kategorizace uvedená v tab. 2.

Tab. 2: Typy úrazů v rámci zahraničních misí

Typ události		Raněných
dopravní nehoda	Řadí se sem nehody jak při patrole, tak při převozu vojáků na jiné místo.	64
letecká nehoda	Jedná se o zřícení vrtulníku 8. ledna 1998 krátce po startu u základny praporu SFOR v Bosenské Krupě.	20
napadení nepřítelem	Napadení hlídky, patroly, základny střelbou, raketovým útokem či jiným obdobným způsobem.	38
nástražný systém	Najetí vozu či našlápnutí na nástražný systém (někdy šlo jen o rozbušku k systému výstrahy před vlastním stanovištěm).	26
hlídka	Úrazy během strážní služby na stanovišti, pokud nešlo o výše uvedený typ události (obvykle šlo o nepozornost).	3
patrola	Úraz vznikl během přesunu jednotky či na patrole, příčinou bylo např. jízda po nerovném terénu, špatný dopad při seskoku z vozidla, omrzliny, pokousání psem.	15
jiné	Šlo o jiný typ události. Některá zranění vznikla během výcviku, např. střeleb, případně nejde o zranění spojené přímo s posláním mise. V jednom případě jde o vážný úraz na cestě do ČR. Dále šlo o případy, kde nebylo možné událost zjišťit.	47

S ohledem na výše uvedené skutečnosti bylo zjištěno, že v rámci zahraničních misí bylo zraněno 212 vojáků. [11] Z tohoto počtu spadá 61 zranění do kategorie

vážnějších (40 SZ a 21 TZ). Docházelo k nim zejména u prvních čtyř událostí uvedených v tab. 2. Kolik vojáků z tohoto počtu skutečně trpí zdravotními následky nelze definovat. [12] Víme však, že ze zraněných vojáků již 80 není ve služebním poměru, [13] z toho 4 pracují na místech občanských zaměstnanců rezortu, včetně dvou se SZ a TZ (údaj k 2. 11. 2009). Pouze u jednoho případu bylo uvedeno, že byl repatriován kvůli psychickému traumatu způsobenému ostřelováním základny.

Pro úplnost uvádíme, že po roce 1989 zahynulo v zahraničních misích 17 vojáků AČR.

2. Výzkum zájmu válečných veteránů o zlepšení péče o účastníky zahraničních misí mimo činnou službu

Výzkum si klade za cíl zjistit skutečné problémy a potřeby přímo od válečných veteránů mimo činnou službu. Pro tyto účely byl mezi válečné veterány distribuován anonymní dotazník. Výzkum probíhal od 4. prosince 2009 do 25. ledna 2010. Formulace dotazů i hodnocení odpovědí vycházelo z první části této analýzy.

2.1 Výzkumná otázka

Potřebují váleční veteráni mimo činnou službu pomoc státu s uplatněním na trhu práce či při řešení některých sociálních a psychických problémů?

2.2 Hypotézy

Základním východiskem pro tuto analýzu je „Koncepční záměr péče Ministerstva obrany o účastníky zahraničních misí na léta 2009 až 2010“, který 13. února 2009 schválila tehdejší ministryně obrany. Jedná se o první ucelenější analýzu současných potřeb a benefitů novodobých válečných veteránů. Jeho základním nedostatkem je absence zpětné vazby válečných veteránů. Některá východiska tak vyplývají jen z požadavků Sdružení válečných veteránů ČR, individuálních žádostí a postřehů zaměstnanců odboru mimorezotní spolupráce MO. V tomto kontextu je třeba zmínit, že Sdružení válečných veteránů má zhruba tisíc členů.

1. Váleční veteráni mají problémy s uplatněním na trhu práce, především se to týká mladších ročníků bez vyššího vzdělání (tedy i nižší hodnoti).

Tato hypotéza vychází ze skutečnosti, že největší problémy s uplatněním na trhu práce mají osoby s nižším vzděláním a odpovídající praxí. Dá se zároveň očekávat, že se v civilním sektoru hůře uplatňují vojáci s úzkou vojenskou specializací.

2. Rekvalifikace nabízená rezortem obrany před skončením služebního poměru je neflexibilní a neefektivní, a nedává válečným veteránům lepší perspektivu na uplatnění na trhu práce.

Tento závěr vychází z individuálních podnětů válečných veteránů. Z analýzy systému poskytovaných rekvalifikací vyplynulo, že se z kapacitních důvodů efektivita rekvalifikací neprovrhuje a že v roce 2008 byla rekvalifikace přiznána 383 vojákům z 479 žadatelů (tj. 80 %); v dotčeném období přitom ukončilo činnou službu 1 585 vojáků (rekvalifikace se tedy týkala jen jedné třetiny). [14] Sami váleční veteráni si stěžují, že si nemohli vybrat rekvalifikaci dle svého předpokládaného uplatnění na trhu práce a že nabyté poznatky v praxi neuplatnili. V této souvislosti je nutné zdůraznit, že dle zákona

č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání, je rekvalifikaci možné vojákovi přiznat až po 5 letech služebního poměru a že tato rekvalifikace není nároková. Z analýzy vojáků v činné službě vyplynulo, že 67,5 % vojáků by uvítalo pomoc při hledání zaměstnání po odchodu z aktivní služby z důvodu zranění nebo invalidity v důsledku zranění. [15]

3. Se stávajícími rezortními výhodami nejsou váleční veteráni spokojeni, a proto o ně většinou nejeví zájem.

O nedostatečné péči o válečné veterány se zmiňuje už analýza vojáků v činné službě (myslí si to 21,4 % vojáků, 40,3 % to z nedostatku informací nedovede posoudit). [16] Mezi benefity válečných veteránů po skončení služebního poměru, nejde-li o veterána pobírající starobní důchod od VÚSZ, patří jen o ozdravné pobyty a možnost zdravotní péče ve vojenských lékařských zařízeních.

4. Řada válečných veteránů trpí následky účasti v misi a uvítala by odbornou pomoc.

Předpokládáme, že řada vojáků své psychické problémy zatajuje, aby nezavdala příčinu k ukončení služebního poměru. V tomto kontextu lze odkázat na výskyt tzv. posttraumatického syndromu u americké či německé armády. [17]

5. S počtem absolvovaných misí a zranění v rámci mise stoupají i požadavky veteránů na větší pomoc ze strany státu.

Dá se očekávat, že větší participace v zahraničních misích bude u veteránů vyvolávat pocit, že by se společnost měla více revanšovat za nasazení jejich životů. O to víc to bude platit v případě utrpeného zranění.

6. Příjemci invalidního důchodu či výsluhového příspěvku již nebudou mít o pomoc v oblasti pracovního poradenství takový zájem.

Předpokládáme, že stabilní příjem z důchodového systému, příp. vojenská výsluha již nemotivuje válečné veterány tolik k hledání uplatnění na trhu práce jako v případě nezajištěných osob. To přirozeně nevylučuje, že i tyto osoby mohou mít zájem pracovat.

2.3 Výzkumná metoda

Pro získání zpětné vazby od válečných veteránů byla zvolena metoda anonymního dotazování formou dotazníku, která umožňuje oslovit širší okruh osob. Rozsah dotazníku byl ve snaze o maximální návratnost minimalizován na jednu A4. Dotazník zjišťoval základní údaje ke službě v armádě, zahraničních misích, aktuální zaměstnanost, účast v rekvalifikačním kurzu MO, využívání benefitů pro válečné veterány a případný zájem o pomoc státu.

V rámci snížení variability odpovědí pro jejich lepší zpracování byla většina dotazů formulována strukturovaně (dvě, max. čtyři možnosti pro zakřížkování nebo vepsání jednoho čísla). Hodnotící dotazy předpokládaly škálu odpovědí dle známkování jako ve škole 1 až 5. Pouze tři dotazy předpokládaly vypsání odpovědi (kraj, obec a název kurzu), ke každé části mohl navíc respondent přidat svou vlastní poznámku.

Dotazník byl vytvořen v písemné a tištěné verzi, včetně verze ve formátu XLS pro přímé vyplňování dotazníku na počítači (formulář umístěn na webové stránce).

2.4 Výzkumný vzorek

Hlavní cílovou skupinou výzkumu jsou účastníci zahraničních misí mimo činnou službu v počtu cca 5 000 osob. Poštou bylo osloveno 593 válečných veteránů, z nichž větší část sloužila méně než 15 let [18], a zbytek tvořili veteráni propuštění po 30, 45

a 52 let věku [19]. 301 válečných veteránů mělo vyplnit dotazník na krajských vojenských velitelstvích (KVV) při odchodu do zálohy – tedy byli propuštěni v posledním měsíci roku 2009.

Další případné oslovování válečných veteránů bylo již náhodné a záviselo na aktivitě občanských sdružení (ČsOL, SVV ČR), na šíření dotazníku mezi veterány či na náhodné návštěvě internetové stránky.

Na konec bylo odevzdáno 155 dotazníků (z toho 69 elektronicky a 38 odeslalo KVV), což představuje 3,1 % propuštěných válečných veteránů. Dle sdělení KVV neměla většina propuštěných vojáků zájem dotazník vyplňovat z důvodu negativního postoje k rezortu spojeného s propuštěním.

2.5 Vyhodnocení dotazníků

2.5.1 Obecné statistické údaje

Vzhledem k převažujícímu počtu mužů v armádě se přepočítávalo dominantní zastoupení mužů i v dotaznících. Přesto považujeme čtyři dotazníky vyplněné ženami z celkového počtu 704 za nedostatečné. Navíc všechny pocházejí z Olomouckého kraje, jsou ve věku 38 až 40 let. Tři ženy projevíly zájem o pracovní poradenství, čtvrtá již prošla rekvalifikací MO.

Nejvíce dotazníků přišlo z Olomouckého kraje, dále pak z krajů Jihočeského, Moravskoslezského a z hlavního města. Naopak jen jeden dotazník přišel z krajů Královéhradeckého a Karlovarského a dva z Ústeckého kraje. Tento poměr v zásadě odráží i strukturu válečných veteránů dle trvalého bydliště (podkap. 1.3), nicméně pro takto minimálně zastoupené kraje můžeme jen těžko činit nějaké závěry. Celkem odevzdalo dotazník 47 vojáků, kteří ukončili služební poměr v loňském roce.

Věková struktura respondentů v zásadě kopíruje věkovou strukturu válečných veteránů (kap. 1.3.) s tím rozdílem, že je zde větší podíl osob ve věku 40-45 let na úkor věku 35-40 let (60,6 % respondentů oproti 68,2 % ze všech veteránů).

21 veteránů ve věku 23 až 40 let sloužilo méně než pět let, s přibývajícím věkem se rovněž zvyšovala délka služby v armádě. Nejvíce déle sloužících veteránů však najdeme ve věku 30 až 45 let. Stejná skupina osob byla rovněž propuštěna v roce 2009.

63 % respondentů mělo praporčickou či poddůstojnickou hodnost, zároveň se jednalo o osoby bez vysokoškolského vzdělání.

Pokud se z tohoto hlediska podíváme na zájem respondentů o případnou pomoc ze strany státu, projevují ji nejvíce vyšší důstojníci (71 % v případě pracovního poradenství), kdežto u ostatních je zájem poloviční. V absolutních číslech však evidujeme tento zájem nejvíce u nedůstojnických hodností (48 osob v případě pracovního poradenství).

Drtivá většina respondentů žije v manželství (78 %), rozvedených bylo jen 6,4 %. Zajímavostí je, že polovina rozvedených a třetina svobodných se účastnila více než jedné mise (devět z nich strávilo v misi rok a více). Psychické problémy přitom přiznávají jen dva zadaní, oproti tomu 5 nezadaných by uvítalo pomoc při řešení problémů v partnerských vztazích.

2.5.2 Zaměstnání a stabilní příjem

51 respondentů uvedlo, že momentálně nemají práci. 33 z nich přitom ukončilo činnou službu v roce 2009. I z toho důvodu je tak nejpostiženější Olomoucký kraj (24),

dále Zlínský, Jihočeský a Praha (vždy po 5) a Moravskoslezský kraj (3). Z ostatních krajů je to jen jeden nebo žádný respondent. 68 % nezaměstnaných žije ve městě (23 % v Praze nebo Olomouci).

8 respondentů uvedlo, že je bez práce více než 3 měsíce (4 dokonce déle než rok). 86 % nezaměstnaných sloužilo v armádě déle než 5 let a polovina pak déle než 15 let. 62 % nezaměstnaných přitom projevilo zájem o pracovní poradenství, ale jen necelá polovina i o rekvalifikaci.

12 nezaměstnaných přitom uvedlo, že jsou alespoň částečně finančně zabezpečeni (důchod či výsluha). Dohromady tvoří „důchodci“ pětinu všech respondentů (26), přitom pouze dva jsou v důchodovém věku. Zajímavé je, že 65 % těchto veteránů má zájem o pracovní poradenství a víc než třetina o rekvalifikaci nebo jinou pomoc státu.

2.5.3 Zdravotní či psychické následky v souvislosti s účastí v misi

Pět válečných veteránů uvedlo, že v rámci mise utrpělo zranění, tři uvedli vážné onemocnění (endokrinní, onemocnění CNS, plicní chlamydie). Pouze tři z nich uvádí trvalé následky, nicméně dva z nich by uvítalo psychickou pomoc. Dva veteráni uvádí vážné služební úrazy, které však neutrpěli během plnění úkolů v zahraniční misi (jednou ztráta pravé ruky). Psychické následky uvádí 8 veteránů (např. stres spojený se smrtí kolegů) a 6 z nich by uvítalo pomoc psychologa především v oblasti partnerských vztahů. Z celého okruhu uvedlo šest respondentů, že je příjemcem důchodu (asi invalidního).

Na míru psychického dopadu mise lze usuzovat i z počtu zájemců o psychologickou pomoc, kterou projevilo 16 % respondentů (24). Z nich 80 % má na mysli pomoci ohledně závislosti na alkoholu či jiné návykové látce, 41 % partnerské vztahy a 29 % psychické problémy – tři uvádí všechny oblasti pomoci. Více než polovina těchto respondentů je ve věku do 35 let.

2.5.4 Míra participace na roli válečného veterána

Získání statusu válečného veterána ještě neznamená, že dotyčná osoba se k této roli aktivně hlásí. Tato skutečnost se může promítat do jeho zapojení do občanských aktivit či jen v míře znalostí některých jevů, které jsou spojeny s činností válečných veteránů. 37 % válečných veteránů (58) uvedlo, že je členem občanského sdružení. Z nich pouze 9 se vůbec neúčastí aktivit válečných veteránů, naopak více než polovina z nich se účastní pravidelně.

Celkově však účast na akcích válečných veteránů přiznává 64 % respondentů. Pokud by o akcích vědělo, bylo by toto číslo asi mnohem větší, neboť zájem o pozvánky projevilo 73,4 % veteránů, přičemž 19 se doposud akcí neúčastnilo.

Závěrem tedy můžeme říci, že maximální participaci projevuje zhruba 40 % tazatelů, alespoň vlažnou pak více než 70 %.

2.5.5 Spokojenost s benefity válečných veteránů

Vzhledem ke skutečnosti, že tazatelé nepochopili dotaz a do odpovědí zahrnovali i benefity v rámci služebního poměru, nelze hodnotit využívání benefitů. Na druhou stranu je vidět, že počet těch, které uvedli příspěvek na lázně či ozdravný pobyt je velmi malý (12 lázní a 5 ozdravných pobytů). Ostatně tyto nízké počty vychází také v souhrnu všech veteránů mimo činnou službu – žadatelů o příspěvek na ozdravný pobyt či lázně.

[20] Návštěvu vojenské nemocnice po skončení poměru uvedlo 33 respondentů, průměrně šlo o 7,7 návštěv na jednoho respondenta.

Důvody nízkého zájmu o benefity lze vyčíst z poznámek, které uvedli respondenti. Za prvé jde o špatnou informovanost válečných veteránů o možných výhodách, za druhé o nezáměr vojenské nemocnice válečné veterány ošetřovat. Každopádně výhody považují za nedostatečné. Hodnocení však uvedla jen více než třetina respondentů, průměrná známka 3,5 (4 jedničky proti 18 pětkám). Celkovou péči o válečné veterány hodnotí průměrnou známkou 3,6 (1 jednička proti 20 pětkám).

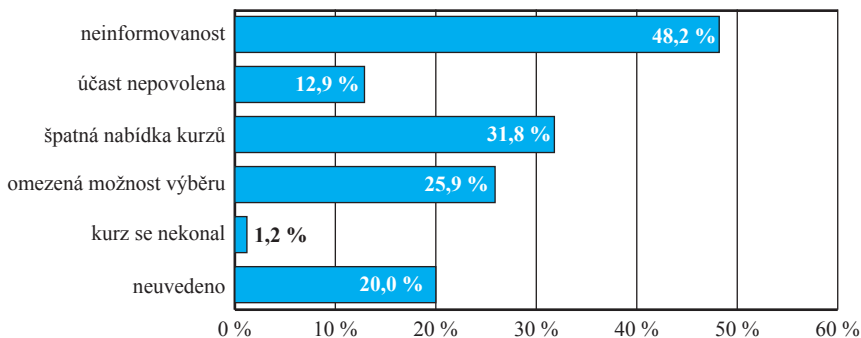
2.5.6 Efektivita rekvalifikačních kurzů poskytovaná MO při odchodu z armády

Hodnocení je rozděleno na dvě části: důvody neúčasti v kurzu a spokojenost s účastí v kurzu.

A. Důvody neúčasti v rekvalifikačním kurzu MO

Rekvalifikačního kurzu se neúčastnilo 66 % oprávněných žadatelů. 17 z těchto žadatelů neuvedlo žádné důvody, naopak téměř polovina uvádí jako hlavní důvod skutečnost, že je nikdo o možnosti požádat o rekvalifikační kurz neinformoval (2 byli informováni pozdě, takže se již nestihli přihlásit). 13 % (11) uvedlo, že jim kurz nepovolil jejich nadřízený. Zhruba třetina tazatelů si stěžovala, že v nabídce nenašla odpovídající kurz a čtvrtina si chtěla vybrat jiný kurz, ale nemohla (21 % uvádí obojí důvody) – viz graf 5.

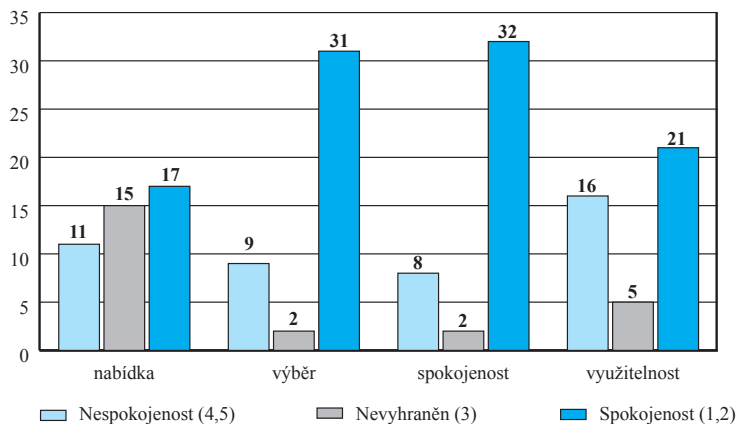
Graf 5: Důvody neúčasti v rekvalifikačním kurzu MO

B. Spokojenost s rekvalifikačním kurzem MO

Účast na rekvalifikačním kurzu MO uvedlo 44 respondentů, jeden z nich neuvedl název kurzu. 15 osob se účastnilo kurzu v roce 2009. Celkem se jednalo o 22 druhů kurzů, z toho pět se nepodařilo přiřadit k Nabídce rekvalifikačních aktivit Ředitelství personální podpory.

Nejvíce navštěvované kurzy byly management se zaměřením na řízení malého podniku (6×), obsluha osobního počítače (5), hostinská činnost, účetnictví a dva typy svářečských kurzů (4×), Základy podnikání (3×), pracovník bezpečnostní služby a masér pro sportovní a rekondiční masáže (2×). Ostatní kurzy byly po jednom. [21]

Graf 6: Míra spokojenosti s rekvalifikačními kurzy MO

Z grafu 6 je vidět, že více než 70 % účastníků bylo spokojeno s úrovní kurzu i s možností svobodně si vybrat s předložené nabídky. Naopak spokojenost se samotnou nabídkou kurzů byla menší (40 % ku 26 % nespokojených). S využitelností kurzu v praxi byla sice spokojena polovina účastníků, ale zároveň 38 % s úrovní spokojeno nebylo. Tabulka 3 toto hodnocení vyjadřuje průměrnou známkou (hodnotili jako ve škole).

Tab. 3: Hodnocení rekvalifikačních kurzů

nabídka	výběr	spokojenost	využitelnost
2,8	2,0	2,1	2,7

Nejlépe hodnocené kurzy (známky 1-2).

- odborná způsobilost pro úkoly v prevenci rizik v oblasti BOZP,
- pracovník bezpečnostní služby,
- turistika,
- zkušební komisaři řidičů.

Nejhůře byly hodnoceny kurzy (známky 4 či 5 z hlediska využitelnosti či ve všech attributech)

- správce konkurzní podstaty,
- projektový specialista – manažer,
- skladník,
- pracovník zahraničního obchodu,
- pracovník v sociálních službách se zaměřením na seniory.
- účetnictví,
- daňová evidence,
- hostinská činnost (pro získání řemeslné živnosti).

Je třeba dodat, že „špatně využitelné“ znamenalo také to, že dotyční pracovali na úplně jiné pozici.

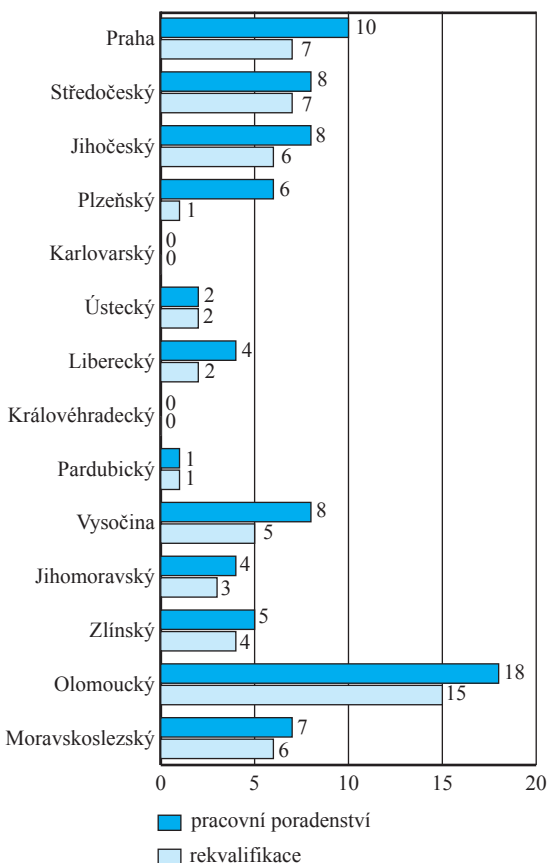
Zajímavý je ještě jeden údaj. 16 účastníků kurzů dnes nemá práci (37 %), průměrně hodnotí využitelnost kurzů známkou 2,8. Třetina účastníků kurzů (13) projevila zájem o pracovní poradenství a 9 by opět rádo absolvovalo rekvalifikační kurz.

2.5.7 Zájem o pracovní poradenství a rekvalifikaci

Alespoň o jednu z forem pomoci v oblasti uplatnění na trhu práce by uvítalo 60 % válečných veteránů (93). 52 % všech respondentů by uvítalo pomoc v oblasti uplatnění na trhu práce. O něco méně 38 % i o rekvalifikaci. Z hlediska krajů zájem více méně kopíruje počty dotazníků dle krajů, s výjimkou nízkého zájmu v kraji Pardubickém (a také v kraji Královéhradeckém, Karlovarském a Ústeckém, kde je to ale dáno téměř nulovým počtem dotazníků), viz graf 7.

Jak již bylo uvedeno výše, 62 % nezaměstnaných projevilo zájem o pracovní poradenství, ale jen necelá polovina i o rekvalifikaci. Zajímavé je, že o pracovní poradenství projevilo zájem také 44 % pracujících veteránů (46), resp. třetina z nich (33) i o rekvalifikaci. Třetina účastníků rekvalifikačních kurzů (13) projevila zájem o pracovní poradenství a devět z nich by opět rádo absolvovalo rekvalifikační kurz.

Graf 7: Zájem o pomoc s uplatněním na trhu práce dle krajů

2.5.8 Zájem o jinou pomoc ze strany státu

57 respondentů (37 %) projevilo zájem o jiný typ pomoci než ten, který byl uveden v dotazníku. 12 přitom nemělo zájem o pomoc s uplatněním na trhu práce. Pouze necelé tři čtvrtiny (39) však tuto otázku rozvedly v poznámce, přičemž některá přání se týkala benefitů pro válečné veterány (viz výše). Hodnoceno tak bylo jen 32 poznámek, které může členit následovně:

- **6× pomoc rezortu během činné služby**
Veteráni zaznamenávají své špatné zkušenosti z armády: neřešení problémů při návratu z mise, špatná péče o rodiny během účasti v misi, nemožnost čerpat dovolenou, rehabilitaci, nulové zvýhodnění či morální ocenění za účast v misi.
- **4× jiný typ péče o veterány ze strany MO**
Poznámky se opět dotýkají morálního ocenění (prezentace válečných veteránů na veřejnosti, pomoc při obnově uniforem vysloužilých veteránů) nebo pomoci v úředních záležitostech.

- **4× daňové zvýhodnění při podnikání**

Přání směřují k daňovým úlevám pro podnikatele-veterány nebo subjekty zaměstnávající válečné veterány.

- **4× zvýhodnění při výpočtu důchodu**

Veteráni by uvítali zohlednění služby v zahraniční misi do výpočtu výše důchodu.

- **2× pomoc s hledáním pracovního uplatnění**

Vedle pomoci uvedené v dotazníku (tedy pracovní poradenství a rekvalifikace), by veteráni uvítali nabídku zaměstnání ve státních organizacích, při údržbě vojenských výcvikových prostorů, využití v humanitárních programech.

- **8× další pomoc státu**

Objevuje se snaha o získání podobných benefitů v sociální oblasti jako mají veteráni druhé světové války. Jednou jsou zmíněny půjčky či slevy na dopravu pro válečné veterány.

2.6 Závěry vyvozené z výzkumu

2.6.1 Zájem o komunikaci s rezortem MO

Výzkumnou část bohužel poznamenal poměrně malý zájem válečných veteránů vyplňovat dotazníky. Překvapující je to zejména v případě členů občanských sdružení, neboť se očekávala větší participace Československé obce legionářské a Sdružení válečných veteránů ČR. [22] Ta se bohužel projevila jen v některých krajích (Moravskoslezský, Jihočeský, Plzeňský, Středočeský kraj a Praha). Dále se na výzkumu podílela rozdílná míra angažovanosti KVV v distribuci dotazníků, kde je však nutné podotknout, že některé kraje i díky své poloze vůči vojenským základnám vykazují nízký počet žijících vojáků, resp. je nepostihly restriktce armády – nejvíce dotazníků zaslala KVV Olomouc (22) a KVV Zlín (6), další KVV odeslala jen 2 až 3 dotazníky, nebo žádný. V případě KVV tak můžeme hovořit o 12% návratnosti. Protože vzhledem k anonymitě dotazníků nelze přesně zjistit návratnost odpovědí v případě dotazníků odesílaných dopisem, ale můžeme tvrdit, že jich nebylo více než 20 %.

Rovněž i některé dotazníky naznačovaly, že někteří veteráni nemají o spolupráci s rezortem moc velký zájem. Někteří proto, že byli proti své vůli propuštěni z armády, jiní z důvodu, že v podstatě nevidí žádné zvýhodnění válečných veteránů, a někteří zase žádnou pomoc nepotřebují. Na druhou stranu by určitě byla mnohem vyšší odezva, jestliže bych jim stát (MO) nabízel již konkrétní pomoc (jak vyplývá z dotazníků, především v oblasti pracovního poradenství).

Z výše uvedených důvodů je však otázka, do jaké míry lze aplikovat výsledky výzkumu na celou skupinu válečných veteránů. Je pravděpodobné, že většina veteránů nebude mít potřebu s rezortem komunikovat či jej o něco žádat. V tuto chvíli tak můžeme pouze predikovat minimální zájem o komunikaci s rezortem, který asi nejlépe odráží míra návratnosti odpovědí na odeslané dopisy. Z tohoto pohledu by se dalo říci, že můžeme spolupráci očekávat nejméně u tisícovky válečných veteránů.

Menší vypovídací schopnost mají dotazníky v případě regionální struktury válečných veteránů. Je z nich ale zřejmé, že největší odezvu můžeme očekávat v krajích Olomoucký, Moravskoslezský, Jihočeský a v hlavním městě.

Obecně můžeme říci, že 68 % válečných veteránů (106) mělo zájem o jednu z forem pomoci státu (v oblasti uplatnění na trhu práce, psychologickou nebo jinou pomoc).

2.6.2 Ověření platnosti hypotéz

Na základě výsledku výzkumu můžeme konstatovat, že až na jednu hypotézu se v zásadě naplnily všechny hypotézy tohoto výzkumu, i když ve dvou případech jen částečně:

1. U druhé hypotézy lze za prokázanou považovat první část věty, tzn. rekvalifikace nabízená rezortem obrany před skončením služebního poměru je neflexibilní a neefektivní, neboť ji fakticky mohlo využít jen 36 % respondentů. Pokud se ale rekvalifikace účastnili, tak ji hodnotí většinou pozitivně (70 %), zbytek však měl problémy s uplatněním na trhu práce.
2. Výzkum neodhalil vyšší počet válečných veteránů, kteří by trpěli následky způsobenými účastí v misi. Popření této hypotézy neznamena, že by nebyli žádní veteráni, kteří těmito následky trpí. Nepřímo to dokazuje i statisticky relevantní zájem veteránů (16 %) o odbornou psychologickou pomoc, přestože tři čtvrtiny z nich psychické následky nepřiznává.
3. Oproti očekávání má stejný zájem o pracovní poradenství také 65 % příjemců invalidního důchodu či výsluhového příspěvku. Celkem do této kategorie patřilo 26 veteránů.

Závěr

Na základě analýzy dostupných personálních údajů Ministerstva obrany a na základě výzkumu založeného na anonymním dotazníku, který se konal od 4. prosince 2009 až do 25. ledna 2010, lze z hlediska aktuálního stavu a potřeb novodobých válečných veteránů formulovat následující závěry:

- Ze zhruba 15 tisíc válečných veteránů již není třetina ve služebním poměru. Z personálních údajů přitom vyplývá, že zejména v posledních pěti letech tvoří vojáci, kteří se minimálně jednou účastnili zahraniční mise, čtvrtinu či téměř čtvrtinu propuštěných.
- 68 % všech veteránů se nachází ve věkovém rozpětí 26 až 40 let, nejvyšší věkový průměr vykazuje Jihočeský, Karlovarský a Jihomoravský kraj. Ve výzkumu se nejvíce objevovali veteráni mimo činnou službu ve věku 30 až 45 let, kteří sloužili pět a více let.
- Čtvrtina válečných veteránů má vysokoškolské vzdělání, nejnižší vzdělanost vykazuje Ústecký, Moravskoslezské a Liberecký kraj.
- Podíl osob, které se potýkají se zdravotními či psychickým následky, je nepatrný (vážná či velmi závažná zranění jsme evidovali u 61 účastníků misí). Přesto projevuje zájem o pomoc psychologa 16 % válečných veteránů, především v oblasti závislosti na návykových látkách a partnerských vztazích.
- 64 % oprávněných veteránů, kteří končili služební poměr v armádě, se nemohlo účastnit rekvalifikačního kurzu především proto, že o této možnosti nevěděli. Třetina proto, že nenašla odpovídající kurz. Téměř 70 % těch, kteří se účastnili kurzu, byla spokojena. Zbytek si naopak stěžoval na uplatnění na trhu práce (např. kurzy účetnictví, daňová evidence, hostinská činnost).

- Třetina respondentů je bez práce. Nejvíce takto odpovídali veteráni z Olomouckého kraje, dále Zlínského, Jihočeského a Moravskoslezského kraje a Prahy. 62 % nezaměstnaných přitom projevilo zájem o pracovní poradenství, ale jen necelá polovina i o rekvalifikaci. Pomoc s lepším uplatněním na trhu práce by však uvítaly dvě pětiny zaměstnaných veteránů.
- Zájem o spolupráci s rezortem obrany (návratnost dotazníků) projevila zhruba pětina oslovených veteránů, především v Olomouckém, Jihočeském a Moravskoslezském kraji a dále v Praze. Překvapující je především nízký podíl členů občanských sdružení sdružující válečné veterány.
- 69 % válečných veteránů má zájem o jednu z forem pomoci státu (v oblasti uplatnění na trhu práce, psychologickou nebo jinou pomoc). Největší procentuální zájem o pomoc státu mají vyšší důstojníci (71 % v případě pracovního poradenství), kdežto u ostatních kategorií je zájem poloviční. V celkových počtech je však těchto zájemců nejvíce u nedůstojnických hodností.
- Veteráni příliš nevyužívají výhody válečných veteránů, protože je považují za nedostatečné nebo o nich vůbec neví. Stěžují si přitom na odmítavý postup vojenské nemocnice vůči nim. Uvítali by přitom především ozdravné a rehabilitační pobyty. Dále veteráni volají po daňových zvýhodněních pro podnikatele zaměstnávající válečné veterány a po větší roli státu při jejich zaměstnávání.

Poznámky k textu:

- [1] 30denní lhůta neplatí pro případy, kdy příslušník v místě výkonu služby utrpěl újmu na zdraví nebo vykonal mimořádně záslužný čin, nebo ozbrojený konflikt či mírová operace trvala kratší dobu.
- [2] Sledování kategorie „válečný veterán“ začalo až v roce 2002, tedy po schválení zákona č. 170/2002 Sb. Stávající databáze se opírá o žadatele o osvědčení, kterých je 8 389. Ne všichni váleční veteráni si však o toto osvědčení požádali, a proto byla další jména doplněna z personálních rozkazů o vyslání do zahraniční mise, ale i zde je nutné počítat s neúplností.
- [3] Pro srovnání k 31. 12. 2009 sloužilo v AČR 3 091 žen, což představuje 13,4 % všech vojáků z povolání.
- [4] Databáze GINIS, aplikace ISSP začala fungovat v roce 2001.
- [5] Tento počet byl ovlivněn personálními restrikcemi v rezortu obrany z důvodů snižování mandatorních výdajů ústředních orgánů státní správy. Na základě rozhodnutí ministra obrany ze dne 16. 7. 2009 o personálních restrikcích bylo zrušeno 1350 obsazených míst vojáků z povolání, z tohoto počtu se jednalo o 372 účastníků zahraniční mise (tj. 27,5 % ze všech vojáků).
- [6] Za období předchozích devíti let pak tento podíl veteránů tvořil 16,8 %.
- [7] Důstojníkem se myslí hodnosti podporučík až kapitána. Za vyššího důstojníka jsou označováni majori, plukovníci a generálové. Nižšími hodnostmi se míní praporčíci, eventuálně poddůstojníci.
- [8] SALIGER, R.; BALLOVÁ, N.; HODNÝ, J. *Prezentační zpráva sociologického průzkumu „Organizační kultura v Armádě České republiky“*, Brno: Univerzita obrany, 2006. Jak silně se vaše práce spojuje s pojmy (podíl ze zkoumaných osob): šikana 6 %, bolest hlavy 9,6 %, nespavost 13 %, únava 30,6 %, napětí 35,3 %, nejistota 24,3 %, problémy v rodině 12,8 %, problémy v partnerských vztazích 17,1 %.
- [9] BALLOVÁ, N.; HODNÝ, J.; SALIGER, R.; PAVLÁT, J. *Závěrečná zpráva výzkumu „Zahraniční mise a partnerské soužití“*, Brno: Univerzita obrany, 2008. Po návratu z mise má 23,3 % vojáků problémy zvyknout si na partnera, 16 % si s partnerem nerozumí jako dříve, 15,6 % hovoří o odcizení s partnerem, 12,1 % hlásí rozchod, 10 % rozvod a 10,6 % nemá žádný vztah. 5,2 % vojáků trápí vzpomínky na zážitky z mise a 5 až 7 % se po misi cítí být více agresivnější, podrážděnější, netrpělivější či výbušnější.
- [10] Jednalo se o svazky označené UNPROFOR 1992-1995, SFOR 1999-2001, IFOR-SFOR 1998, KFOR 1999-2009, EUFOR, Kuvajt 2002-2003, MNF 2004-2008, ISAF 2002 polní nemocnice, ISAF PNaCHJ, End. Freed. 2006, ISAF 2007 Fayzabad, ISAF PRT Logar, Uzurgán a Logar, přičemž u dané mise šlo o více svazků; uváděný rok vyjadřoval datum doručení svazku do archivu.

- [11] Z toho dva případy nelze blíže určit.
- [12] Víme např., že VÚPZ dnes vyplácí odškodnění pěti zraněným veteránům (u dalších dvou se vede soudní spor).
- [13] Ve služebním poměru vojáka z povolání je nadále 13 veteránů s TZ a 25 se SZ.
- [14] Toto číslo se týká všech vojáků, tedy nejen válečných veteránů, neboť tato kategorie není u rekvalifikací sledována. V roce 2009 odešlo 1658 VZP, v roce 2008 odešlo 1585 VZP, v roce 2007 ukončilo služební poměr 1043 VZP, v roce 2006 ukončilo služební poměr 762.
- [15] SALIGER, R; BALLOVÁ, N; HODNÝ, J. *Prezentační zpráva výzkumu „Armáda a veřejnost 2009“*, Brno: Univerzita obrany, 2009.
- [16] SALIGER, R; BALLOVÁ, N; HODNÝ, J. *Prezentační zpráva výzkumu „Armáda a veřejnost 2009“*, Brno: Univerzita obrany, 2009.
- [17] ROBBE, R. *Wehrbeauftragten des Deutschen Bundestages vom 16. März 2010, Jahres Bericht 2009* (51. Bericht). Deutscher Bundestag, Drucksache 17/900, 17. Wahlperiode, Kap. 12.8.
- [18] Seznam osob s vyplaceným odbytným představoval 3725 osob. Protože před 15 rokem služby končili převážně vojáci, kteří byli povolováni do armády hlavně za účelem účasti v misi, lze v této kategorii očekávat minimálně poloviční počet válečných veteránů.
- [19] 9 496 vojáků, což z kapacitních důvodů vylučovalo klasifikaci většího počtu vojáků na veterány a neveterány.
- [20] V roce 2009 získalo příspěvek na ozdravný pobyt 47 novodobých válečných veteránů a na lázně či rekreace 91 veteránů. Pozn.: o příspěvek na ozdravný pobyt lze standardně žádat každé tři roky. Příspěvek na lázně a rekreace je omezen jen na poživitele vojenského důchodu (starobního a invalidního).
- [21] Protože názvy uvedené respondenty se různily od oficiálních, nemuselo se vždy přesně odhadnout přesný název kurzu, sedět by ale mělo obecně zaměření.
- [22] Jestliže tato sdružení prezentují zhruba tisíc členů, tak se jich podařilo aktivovat jen necelých 6 % členů!

Literatura:

- DIESMAN, D. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum, 2005.
- SALIGER, R; BALLOVÁ, N; HODNÝ, J. *Prezentační zpráva sociologického průzkumu „Organizační kultura v Armádě České republiky“*, Brno: Univerzita obrany, 2006.
- SALIGER, R; BALLOVÁ, N; HODNÝ, J. *Prezentační zpráva výzkumu „Armáda a veřejnost 2009“*, Brno: Univerzita obrany, 2009.
- BALLOVÁ, N.; HODNÝ, J.; SALIGER, R.; PAVLÁT, J. *Závěrečná zpráva výzkumu „Zahraniční mise a partnerské soužití“*, Brno: Univerzita obrany, 2008.
- Koncepční záměr péče Ministerstva obrany o účastníky zahraničních misí na léta 2009 až 2010 z 13. února 2009.

Prameny:

Databáze válečných veteránů
 Personální databáze MO
 Vojenský ústřední archiv Praha

Některé užité zkratky v článku:

BOZP	bezpečnost a ochrana zdraví při práci
ČsOL	Československá obec legionářská
PNaCHJ	polní nemocnice a protichemická jednotka
ISSP	informační systém o službě a personálu /platech
KVV	krajské vojenské velitelství
SVV ČR	Sdružení válečných veteránů ČR
VÚPZ	Vojenský úřad pro právní zastupování MO
VÚSZ	Vojenský úřad sociálního zabezpečení

Pplk. MUDr. Vladimír Pavlík, Ph.D.,
pplk. MUDr. Jana Fajfrová, kpt. MUDr. Michaela Husárová,
doc. MUDr. Pavol Hlúbik, CSc.

INFORMACE

Preventivní aspekty nadváhy a obezity v Armádě České republiky

Autoři popisují možnosti monitorování výskytu neinfekčních onemocnění hromadného výskytu a realizaci preventivního intervenčního programu s redukcí nadměrné tělesné hmotnosti s využitím dietních, režimových, pohybových a farmakologických postupů, který skýtá reálný předpoklad poklesu prevalence nadváhy a obezity v AČR a současně snížení morbidit příslušníků AČR.

Úvod

Více než 70 % obyvatel České republiky trpí nadváhou nebo obezitou, závažným chronickým onemocněním charakterizovaným vzestupem podílu tělesného tuku a hodnotou BMI přesahující v případě obezity hranici 30 kg/m². Obezita se stala nejčastější metabolickou chorobou v důsledku životních podmínek a životního stylu, který vyústil v pozitivní energetickou bilanci. [1] Zejména abdominální forma obezity je dnes považována za základní komponentu metabolického syndromu. [2] Kardiovaskulární a metabolická onemocnění jsou aktuální i v Armádě České republiky. Přestože jsou vojáci profesionálové a dal by se předpokládat jejich vyšší energetický výdej, výsledky každoročních zdravotních prohlídek všech vojáků hovoří o jiné skutečnosti. Antropometrické a biochemické charakteristiky vojáků tak do značné míry kopírují neradostný výskyt neinfekčních onemocnění hromadného výskytu v běžné populaci.

Program preventivní péče v AČR

Od roku 1999 je v Armádě České republiky každoročně realizován program rozšířené preventivní péče. Realizaci vyšetření zabezpečují posádkové ošetrovny. Výsledky tohoto programu jsou cenným materiálem sloužícím ke zmapování skutečné situace v distribuci rizikových faktorů neinfekčních onemocnění hromadného výskytu v současné AČR. Zatímco pravidelné lékařské prohlídky probíhají každoročně u všech příslušníků AČR, rozšířené preventivní prohlídky se týkají vojáků a vojaček z povolání, kteří v roce prohlídky dosáhnou věkové hranice 25, 30, 33, 36, 39, 40-57 let. Vedle anamnestického šetření a běžného fyzikálního vyšetření je v rámci rozšířené preventivní péče odebráno biochemické spektrum a provedeno širší antropometrické šetření, včetně měření tělesného složení pomocí impedanční techniky, které nám podává informaci o aktuálním zdravotně nutričním stavu profesionálních vojáků AČR. [3, 4]

Do škály rozšířené preventivní péče patří také pravidelný záznam EKG křivky. Od 40 let věku se u mužů pravidelně kontroluje hladina prostatického antigenu. Od 45 let věku se monitoruje každoročně stolice na okultní krvácení. U žen již od 36 let věku, pak dále od 39 let věku každoročně se provádí mamografické vyšetření. Každoroční

preventivní vyšetření profesionálních vojáků, od 40 let věku navíc doplněné o biochemické a antropometrické spektrum, je zaměřeno na preventabilní rizikové faktory neinfekčních onemocnění hromadného výskytu.

Pozornost je v poslední době zaměřena především na rizika vzniku metabolických nemocí, prevalenci a incidenci nadváhy a obezity a z ní plynoucích komorbidit. V rámci rozšířených preventivních prohlídek je každoročně vyšetřeno okolo 7000 osob. Rozvoj kardiovaskulárních, metabolických nebo onkologických onemocnění v populaci České republiky jistě zvýší i morbiditu příslušníků AČR, a zároveň sníží jejich schopnost plnění pracovních úkolů doma nebo v zahraničních operacích.

Lze tedy konstatovat, že systém rozšířených primárně preventivních opatření, zavedených v AČR v posledním desetiletí představuje důležitý protektivní faktor podléjící se na zlepšení zdravotně nutričního stavu vojáků a na zvyšování jejich fyzické a psychické výkonnosti. Zjištěné výsledky jsou pro řadu vojáků prvním stimulem k tomu, aby změnili své dosavadní výživové návyky nebo režimová opatření, zejména pak navýšení pravidelné pohybové aktivity. Vojákům, u nichž byly nalezeny patologické hodnoty některých vyšetření, je po jejich ověření poskytována odpovídající zdravotní péče. Pro osoby bez přítomnosti rizikových faktorů znamená provedené vyšetření psychologický faktor vedoucí k uklidnění a potvrzení správnosti dosavadního životního stylu.

Metodika a výsledky

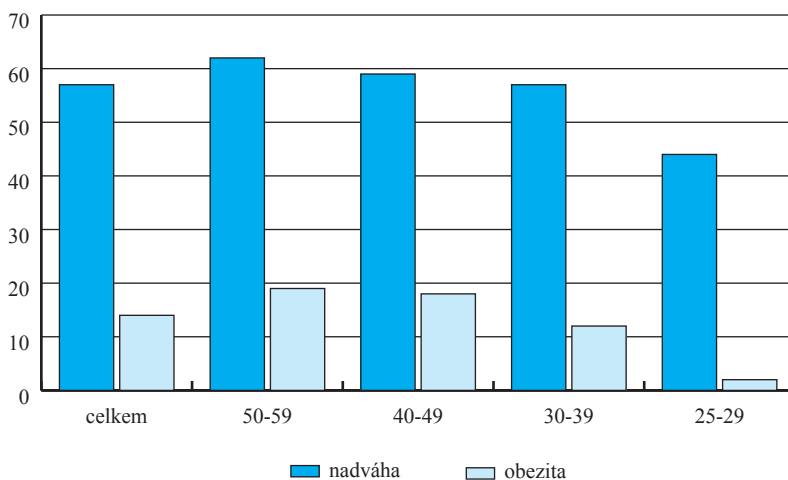
V průběhu roku 2009 bylo v rámci rozšířené preventivní prohlídky komplexně vyšetřeno celkem 8460 osob, z toho 7487 mužů a 973 žen. Průměrný věk vyšetřovaného souboru byl u mužů $38,0 \pm 7,2$ let a u žen $38,49 \pm 6,8$ let.

Při hodnocení nadváhy a obezity v AČR vycházíme z hodnoty body mass indexu (BMI). Podle tohoto ukazatele z vyšetřovaného souboru 57,0 % mužů a 26 % žen trpí nadváhou a 14 % mužů a 8 % žen je obézních. Prakticky to znamená, že 70 % profesionálních vojáků má diagnózu nadváhy nebo obezity. Toto vysoké číslo může být z části způsobeno mladými jedinci mužského pohlaví, kteří disponují velkou svalovou hmotou, v tomto případě není BMI plně relevantním ukazatelem.

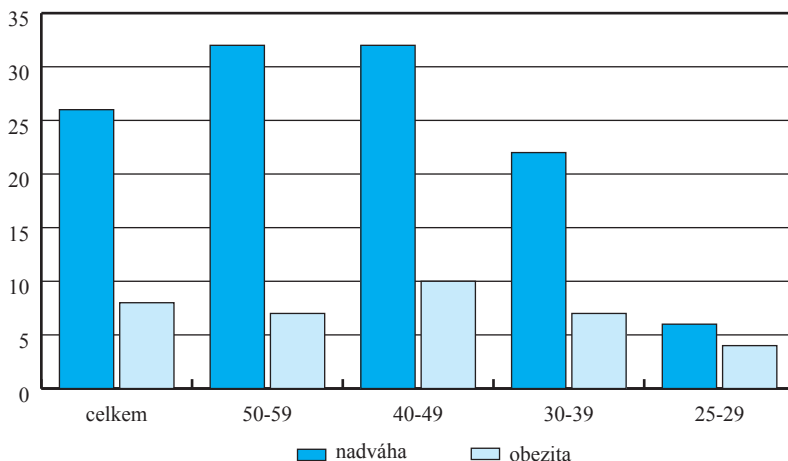
Stále více se proto v diagnostice a prognostice obezity využívá hodnoty obvodu pasu. Z daného souboru má obvod pasu vyšší než 94 cm 40 % mužů a 35 % žen má obvod pasu vyšší než 80 cm. Zvýšené množství celkového tělesného tuku nad 20 % bylo naměřeno impedanční technikou u 44 % mužů a u 2 % žen (hranice 30 % celkového tělesného tuku).

Průměrné antropometrické hodnoty muži: BMI $26,9 \pm 4,6$, obvod pasu $92,7 \pm 9,6$ cm a % tuku $19,1 \pm 5,6$ %. Ženy: BMI $24,2 \pm 3,9$, obvod pasu $78,2 \pm 10,1$ cm a % tuku $19,7 \pm 5,9$ %.

Výše uvedené antropometrické parametry, jako jsou procento celkového tělesného tuku, obvod pasu, nebo hodnota BMI, se zvyšují s narůstajícím věkem sledovaných osob. Antropometrické parametry profesionálních vojáků svědčí o výskytu nadváhy a obezity v AČR. Rovněž některé z biochemických markerů, zejména složky lipidového metabolismu a hladiny krevního cukru, byly zvýšeny u řady příslušníků AČR. Do budoucna tyto nálezy mohou vyústit v rozvoj kardiovaskulárních onemocnění, které jistě zvýší morbiditu příslušníků AČR, a zároveň sníží jejich schopnost plnění pracovních úkolů včetně jejich nasazení do zahraničních misí.

Obr. 1: Prevalence nadváhy a obezity v procentech dle věkových kategorií – muži

Obr. 2: Prevalence nadváhy a obezity v procentech dle věkových kategorií – ženy

Nová doporučení k metodice měření

V poslední době se množily připomínky stran hodnoty body mass indexu (BMI) jako jediného kritéria obezity v podmínkách AČR. Stávalo se pak nezřídka, že mladí trénovaní jedinci mužského pohlaví měli hodnoty BMI kolem 30 nebo lehce přes tuto hodnotu a měli pak problémy s rekrutací do AČR nebo se zdravotní klasifikací. Na základě této skutečnosti pak lékaři katedry vojenské hygieny Fakulty vojenského zdravotnictví byli požádáni cestou odboru vojenského zdravotnictví ministerstva obrany k vypracování pracovní verze návrhu diagnostických a léčebných opatření pro nadváhu a obezitu v AČR.

V daném návrhu zůstává hodnota BMI na prvním místě. Diagnóza obezity je pak stanovena od hodnoty BMI 30 výše. V případě hodnoty BMI nad 28 je doporučeno

vždy doplnit o měření množství celkového tělesného tuku. Zlatým standardem je jistě rentgenová absorpční fotometrie (DEXA), v podmínkách stále se snižujícího armádního rozpočtu pak musí postačit přístroje na bázi impedance, nejlépe současná kombinace bimanuálního a bipedálního měření, přístroje TANITA nebo OMRON.

Hodnoty celkového tělesného tuku u mužů nad 20 % a u žen nad 30 % je pak nutno považovat za zvýšené a rizikové.

U naměřených hodnot BMI nad 30, ale zároveň s obvodem pasu do 94 cm resp. 80 cm a současně s množstvím celkového tělesného tuku do 20 % resp. 30 % pak takového pacienta nepovažovat za obézního.

V případě BMI nad 30 a zvýšené hodnoty obvodu pasu nebo zvýšené hodnoty množství celkového tělesného tuku takového pacienta považovat za obézního. Výše uvedená doporučení čekají na schválení cestou odboru vojenského zdravotnictví Ministerstva obrany a náčelníka vojenské zdravotnické služby.

Primární prevence nadváhy a obezity v armádní praxi

Neustále se zvyšující počet pacientů s rizikem vzniku neinfekčních onemocnění hromadného výskytu znamená nutnost komplexní terapie v rámci preventivních programů i v každodenní lékařské praxi. Základem každé léčby nadváhy nebo obezity je samozřejmě elementární dodržování dietních a režimových opatření [5]. Tato základní pravidla nejsou bohužel obecně přijímána laickou veřejností jako dostatečně účinná. Vychází ze současného zdravotního stavu a chování české a potažmo i vojenské populace, kde převažuje sedavý způsob života a naprosto nedostatečná pohybová aktivita. To spolu s dietními chybami vede k nárůstu tělesné hmotnosti a zmnožení celkového tělesného tuku.

Přitom pouze komplexní přístup k takovému pacientovi s využitím všech dostupných preventivních metod i vlastní terapie dává šanci na úspěch. Redukce hmotnosti má pozitivní vliv na kvalitu života i výrazné snížení zdravotního rizika všech nemocných. Ve vojenských podmínkách se přímo nabízejí možnosti jak upravit výživu osob v souladu s moderními dietologickými požadavky, zvýšit účinnost služební tělesné přípravy, cíleně upravit preventivní rehabilitace nebo lázeňské léčby, provádět efektivní dispenzární péči o rizikové osoby na posádkových ošetrovnách nebo v odborných zdravotnických zařízeních typu vojenských nemocnic.

Vojenští profesionálové mají širokou škálu možností, jak udržovat a pečovat o svůj zdravotní stav. V průběhu pracovní doby mají vyhrazený čas na služební tělesnou přípravu, kdy nabízená škála sportovních činností je velmi široká. Každý voják z povolání má možnost účastnit se služební tělesné přípravy v rozsahu 4 hodin týdně a každoročně bývá přezkušován testy fyzické zdatnosti a hodnocen dle věkových kategorií. U jednotlivých vojenských útvarů je k dispozici zázemí, které uspokojuje sportovní potřeby vojáků i nad rámec povinné tělesné přípravy (tělocvična, posilovna, sportovní stadion, tenisové či volejbalové kurty, plavecký bazén). Kromě toho AČR pořádá různé sportovní akce, armádní přebory, nebo sportovní dny v celé řadě sportovních odvětví. Dále jsou to specializované kurzy s tělovýchovnou náplní (kurz instruktorů lyžování, kurz výsadkové přípravy, kurz vojenského lezení, kurz bojového umění MUSADO).

Na druhou stranu vyžaduje AČR od vojáků výbornou fyzickou kondici, což bývá objektivizováno při přezkoušení z TV každoročně v období květen–červen. Nesplní-li

voják normu nebo se ze závažných služebních či zdravotních důvodů nezúčastní přezkoušení, povoluje velitel náhradní opravný termín v měsíci září. Na základě rozhodnutí ošetřujícího lékaře může být voják pro zdravotní oslabení dočasně osvobozen od přezkoušení (nejdéle na dobu jednoho roku, ne však opakovaně). V případě nesplnění požadavků na tělesnou přípravu přichází na řadu nejprve finanční postih, při opakovaném nesplnění propuštění ze služebního poměru.

Programy preventivní rehabilitace nabízí dvoutýdenní pobyty se sportovní náplní po celý rok ve vybraných vojenských rekreačních a rehabilitačních zařízeních. V případě nutnosti rehabilitace nebo lázeňských procedur se nabízí řada vojenských lázeňských zařízení. Mezi nejlépe vybavená zařízení sportovního typu patří vojenské zotavovny Bedřichov ve Špindlerově Mlýně a Měřín na břehu Slapské přehrady. Špičková vojenská lázeňská a rehabilitační zařízení jsou např. v Karlových Varech, Teplicích nebo v Jeseníku.

Nárok na preventivní rehabilitaci (PR) v délce 14 dní za rok mají všichni vojáci z povolání, pokud jsou ve služebním poměru déle jak 10 let nebo po dosažení 35 let věku. Program preventivní rehabilitace se liší v závislosti na zaměření rehabilitace, mezi nejčastější druhy patří standardní či nadstandardní program, tělovýchovný program letní nebo zimní. Specialitou jsou kardiovaskulární program a všeobecně rekondiční program (pouze na lékařský návrh).

Vedle vlastní pravidelné služební tělovýchovy a programů preventivní rehabilitace je k dispozici každému profesionálnímu vojákovi vysoká úroveň léčebné preventivní péče cestou posádkových ošetřoven a vojenských posádkových lékařů, kteří zajistí diagnostikou a léčebně preventivní péčí a cestou preventivních prohlídek i vlastní primární prevenci a prvotní záchyt nejen neinfekčních onemocnění hromadného výskytu. Na nejvyšším stupni pak stojí tři vojenské nemocnice, z nichž zejména Ústřední vojenská nemocnice v Praze má nejvyšší standard poskytované péče na území České republiky.

Současná farmakoterapie obezity

Vedle základních režimových, dietních a pohybových opatření zůstává farmakoterapie důležitou součástí sekundární prevence a léčby obezity.

Bohužel v lednu 2010 Evropská léková agentura na základě studie SCOUT (Sibutramine Cardiovascular OUTcomes) pozastavila rozhodnutí o registraci pro do té doby úspěšný sibutramin v celé Evropě. Základem pro toto rozhodnutí byly výsledky studie SCOUT, která prokázala zvýšení kardiovaskulárního rizika u pacientů s dg. ischemické choroby srdeční nebo po proběhlé cévní mozkové příhodě. Tito vysoce rizikovní pacienti navíc sibutramin užívali po dobu šesti let. Výbor České obezitologické společnosti vzal na vědomí doporučení Evropské lékové agentury pozastavit rozhodnutí o registraci pro sibutramin, je však přesvědčen, že podávání sibutraminu v souladu s platnými omezeními je pro pacienty přínosem a že bude v nejkratší době opět možné [6,7]. Současné možnosti farmakologické léčby obezity jsou tak velmi omezené a když pomineme obsolentní fentermin, zůstávají k dispozici jenom léky s obsahem orlistatu jako blokátoru střevních lipáz.

V roce 2010 se objevila na českém trhu inkretinová analoga exenatid a liraglutid, indikovaná primárně pro léčbu diabetu 2. typu. Jako velmi vhodná se však ukazují i v léčbě obezity u diabetiků 2. typu, nebo i v léčbě obezity bez diabetu.

Závěr

Pouze komplexní přístup k obéznímu pacientovi s využitím všech dostupných metod primární prevence i vlastní terapie dává šanci na úspěch. Je potřeba znovu zdůraznit, že redukce tělesné hmotnosti má pozitivní vliv na kvalitu života i výrazné snížení zdravotního rizika všech obézních nemocných, vojenské profesionály nevyjímaje. Snížením prevalence morbidit vojenských profesionálů klesnou výdaje na jejich zdravotní péči včetně výdajů za farmakoterapii ostatních složek metabolického syndromu, jako jsou arteriální hypertenze, hyperlipoproteinémie nebo diabetes mellitus. Preventivní opatření v AČR jsou základním kamenem ve složité a komplexní péči o obézního pacienta a mohou účinně snižovat vysokou prevalenci nadváhy a obezity. V neposlední řadě jsou výše uvedená preventivní opatření výrazně levnější, než další terapeutické postupy, založené na farmakoterapii, metabolické chirurgii nebo pak vlastní hospitalizační péči o polymorbidní a rizikové obézní pacienty. [8]

Literatura:

- [1] HAINER V. *Základy klinické obezitologie*, Praha: Avicenum, 2004.
- [2] REAVEN P. Metabolic syndrome. In *J. Insur. med.*, 2004, 36: 132-142.
- [3] CHALOUPKA J., Býma S., Hlúbík P. Rozšířená preventivní péče – Vybrané výsledky programu rozšířené preventivní péče v AČR. In *Vojenské zdravotnické listy*, 2000, vol. 69, č. 2, s. 57-62.
- [4] STRÁTECKÁ H., Hlúbík P. Program rozšířené prevence Armády České republiky. In *Hygiena*, 2009, 54(4):117-121.
- [5] KABRNOVÁ A., Hainer V. Vliv nutričních faktorů na úspěšnost redukčních režimů. In *Časopis lékařů českých*, 2005, 144: 529-533.
- [6] JAMES W.P., Caterson I.D., Coutinho W. et al. Effect of sibutramine on cardiovascular outcomes in overweight and obese subjects. In *New England Journal of Medicine*, 2010, 363 (10): 905-17.
- [7] TORP-PEDERSEN C., Caterson I., Coutinho W. et al. Cardiovascular responses to weight management and sibutramine in high-risk subjects: an analysis from the SCOUT trial. In *European Heart Journal*, 2007, Dec., 28 (23): 2915-23.
- [8] MINARČÍKOVÁ I. Farmakoeconomické aspekty ve farmakoterapii obezity. In *Česká a slovenská farmacie*, 2003, 52: 258-261.

Požadavek na zpracování *Bílé knihy o obraně* (dále jen *Bílá kniha*) vychází z řady faktorů. Mezi klíčové z nich patří: dynamický vývoj bezpečnostního prostředí; zkušenosti z mezinárodních operací; nová strategická koncepce NATO; aktualizovaná Bezpečnostní strategie ČR; dopady ekonomické krize na veřejné rozpočty v ČR a souhrnná analýza zdrojů Ministerstva obrany a stavu ozbrojených sil ČR.

Cílem *Bílé knihy* je analýza celkového stavu Ministerstva obrany a ozbrojených sil České republiky a vymezení koncepčních principů a konkrétních cílů pro jeho stabilní rozvoj. Důraz je kladen především na překlenutí období okamžitých dopadů rozpočtové krize (krátkodobý horizont) a na následnou stabilizaci fungování ministerstva (středně až dlouhodobý horizont), a to v zájmu zachování akceschopnosti ozbrojených sil, zajištění obrany České republiky a jejích mezinárodních závazků. K tomu je nezbytné aktualizovat či zpřesnit funkce, cíle a úkoly, které má Ministerstvo obrany ČR v současných podmínkách a s výhledem na vývoj v příštím desetiletí naplňovat a dosahovat.

**Bílá kniha o obraně.
Praha: MO ČR – OKP MO, 2011.**

S příchodem roku 2011 byl mezi hlavní úkoly rezortu obrany stanoven i úkol zpracovat dva zásadní dokumenty, které mají definovat konkrétní cíle AČR (i její logistiky). Podle Alexandra Vondry (ministra obrany) jde o vypracování Bílé knihy o obraně. Dokument, který má být zásadním koncepčním materiálem o budoucnosti celé AČR na dalších 10 až 15 let. Armáda a její logistika potřebuje jasné definování cílů a schopností, kde v neposlední řadě sehrává velmi významné místo reforma akvizičního systému a změna systému řízení a kontroly v rezortu obrany. Tedy nikoliv realizovat různé nákupy bez přesně stanoveného střednědobého plánu pod tlakem času až v závěru roku. Konkretizace úkolů Bílé knihy bude rozpracována v druhém dokumentu pro potřeby AČR, v Šedé knize.

1. Audit v oblasti vyzbrojování

Provedený forenzní audit v celkem 54 případech u prověřovaných 129 zakázek v oblasti vyzbrojování za období let 2005-2010 zjistil různá pochybení či neobvyklé okolnosti týkající se postupu výběrových řízení. Okolo padesáti procent zakázek bylo prověřováno u Správy vojenského bytového fondu, zbývající část u vojenských ubytovacích a stavebních správ. Ve všech případech se jednalo o nákup služeb souvisejících s nemovitostmi.

Na základě výsledků forenzního auditu a prověrky zakázek v oblasti vyzbrojování bylo zjištěno, že celý systém nákupu v armádě začíná již špatným přípravným obdobím zakázkové činnosti, kdy v řadě případů dochází k nedodržení, porušení a obcházení zákona o zadávání veřejných zakázek a k preferenci a zvýhodňování některých soutěžících dodavatelů. Některé chyby se týkají pouze administrativy, jiné ale ovlivnily výsledek výběrového řízení. V každém pátém výběrovém řízení nevyhrála nejlevnější nabídka. Sám generální sekretář Jan Vylita konstatoval, že: „Za vyšší cenu ministerstvo nezískalo lepší služby nebo dodávku. Nejlevnější nabídky byly z různých důvodů, většinou administrativních, vyřazeny, nebo neztvrdily kvůli špatně nastaveným hodnotícím kritériím.“

Kromě forenzních auditů zadaných externím firmám současně od září 2010 probíhala interní kontrola akvizičního procesu zaměřená na zakázky realizované sekci vyzbrojování MO. Tuto kontrolu prováděl Úřad pro dohled nad akvizicemi MO, který konstatoval, že problémem minulých zakázek je špatné plánování. Ministr obrany uvádí, že: „Například dlouhodobý plán na nákup zbraní prakticky neexistuje a střednědobý plán je často nesplnitelný a zbytečně nadhodnocený. Reforma plánování akvizic bude zásadní součástí připravované Bílé knihy.“ Úkolem do budoucna je systém radikálně změnit, omezit roli prostředníků, spolupracovat s jinými rezorty na novelizaci legislativy, a zároveň se více účastnit mezinárodních zbrojních projektů. Proto, aby v budoucnu rezort obrany nakupoval efektivně, je potřebné začít efektivně plánovat.

2. Priority v logistice

Mezi hlavní úkoly logistiky v roce 2011 lze zařadit:

- zabezpečení logistické podpory sil a prostředků ČR v zahraničních misích,
- zvyšování schopností nasaditelné logistiky,
- centralizace a optimalizace stacionární logistiky,
- centralizaci v oblasti služeb,
- možnou změnu v poskytování logistické podpory 1. úrovně,
- optimalizaci výše zásob materiálu.

Pro realizaci akvizičních činností v naší armádě se jeví především využití Agentury NATO pro údržbu a zásobování NAMSA (NATO Maintenance and Supply Agency). Agentura existuje od roku 1958 a členským státům Aliance nabízí specializované služby včetně oprav techniky a výzbroje, modernizace zbraňových systémů, nebo zásobování náhradními díly či střelivem. V současné době také pro potřeby jednotek působících v zahraničních operacích zajišťuje kompletní logistickou podporu. NAMSA funguje jako akviziční agentura. Naše MO zatím těchto služeb využívalo jen minimálně. První náměstek ministra obrany Jiří Šedivý uvádí, že: „Prostřednictvím NAMSA je totiž možné realizovat nákupy naprosto transparentním způsobem, v rámci otevřené mezinárodní soutěže a dosáhnout jednoznačně nejvýhodnější ceny.“ Agentura na rozdíl od českých prostředníků navíc za své služby nepožaduje žádnou provizi, hrazeny ze strany zákazníka jsou pouze administrativní poplatky. Jako příklad výhodného nákupu uvádí Jiří Šedivý možné pořízení munice principem takzvané konsolidované akvizice, kdy „Česká republika vyspecifikuje svůj požadavek (určí typ a množství materiálu). NAMSA pak zjistí, zda-li a kde probíhá podobná akvizice, a oba požadavky spojí. Ve výsledku tak lze ušetřit 20 až 30 procent“.

Pozornosti logistiky v roce 2011 rovněž neujde velmi důležitá oblast logistické podpory v oblasti vyřazování zastaralého, v mnoha případech již zcela nefunkčního, ale i nadpočetného majetku armády. Je to jedna z dalších priorit letošního roku, kterou lze spatřovat v potřebě vnést dynamiku do zbavování se nepotřebného majetku. Tento majetek je pro rezort přítěží. Jednak se majetek musí skladovat, evidovat, ošetřovat, ale musí se rovněž střežit a hlídat. To všechno si vynucuje vynakládat další nemalé finanční prostředky. Ministerstvo obrany nyní disponuje movitým a nemovitým majetkem v pořizovací ceně okolo 190 miliard korun, který je ovšem přibližně z 60 procent odepsán. „Chceme mimo jiné řešit otázku prodeje bytů, o kterou se rezort snaží už od roku 2004, v podstatě bez jakéhokoliv výsledku,“ konkretizuje ministr obrany. Ministerstvo obrany chce letos prodat 1400 bytů v Praze, které vlastní. Další prodej se týká 36 letounů L-159 Alca. Alexandr Vondra na internetových stránkách army.cz uvádí, že: „Probíhají aktuálně jednání se dvěma zeměmi. Jednou z nich je Irák a mohu říci, že jsme tak daleko, jak jsme ještě nikdy nebyli. Myslím, že je tu opravdu naděje, že se nám v letošním roce podaří tento velký úkol vyřešit.“ K uvedenému odprodeji podle army.cz generální sekretář Jan Vylita uvádí, že „racionalizovat majetek ministerstva obrany je sám o sobě obrovský úkol“. Na prodeji bitevníků a armádních bytů stát může vydělat kolem 1,5 miliardy korun. Dalších přibližně 700 milionů by mohl získat vyřazením 350 různých komodit movitého majetku, což představuje asi 750 tisíc položek, a prodejem přibližně 300 nemovitostí a pozemků v pořizovací hodnotě 3,6 miliardy korun. Celkové výnosy z prodeje by tak měly dosáhnout zhruba 2,2 miliardy korun.

Pro urychlení procesu prodeje majetku chce generální sekretář spolupracovat s ministerstvem financí na novele zákona o nakládání s majetkem státu.

Logistika AČR, stejně jako celý rezort obrany, se potýká s obecně známými limitujícími faktory. Snižující se objem finančních prostředků většinou stačí pouze na zakonzervování stavu. Nedostává se na téměř žádný rozvoj a mnohdy ani na reprodukci. Vynucený pokles zdrojového rámce nutí a neustále bude nutit hledat nové přístupy a způsoby v materiálně-technickém zabezpečení, včetně zabezpečení výcviku.

Cílem sekce logistiky MO (dále SLog MO) bylo a je vytvořit funkční systém velení a řízení, který zabezpečí proces velení a řízení logistiky od strategické až po taktickou úroveň. Dosáhne výrazného zefektivnění přímočarou a flexibilní organizační strukturou, která bude schopna reagovat v reálném čase na předložené požadavky v oblasti operační i mírové logistické podpory. Z hlediska logistiky se jeví jako optimálnější vytvoření logistické agentury v přímé podřízenosti SLog MO a začlenění stacionárních základů logistiky do struktury operačního velitelství. Tím by byla zabezpečena součinnost majetkových manažerů ze strategické úrovně s rezortními složkami.

Nasaditelné logistice druhé úrovně, která je tvořena 14. brigádou logistické podpory (dále jen 14. blogp) dislokovanou v posádce Pardubice, se dvěma prapory (141. zásobovací prapor je dislokován v posádce Pardubice a 142. prapor oprav techniky je umístěn v posádce Klatovy), se v plné míře nedostává kapacita logistické podpory k plnému pokrytí politicko-vojenských ambicí ČR. 14. blogp vytváří jednotlivá modulární NSE, kterými podporuje jednotky vyčleňované pro NRF.

Kromě těchto NSE 14. blogp vytváří jádro mnohonárodního dopravní praporu, čímž naplňuje FG E0035/26. Hlavní chybějící schopnosti 14. blogp lze spatřovat v zabezpečení RSOM (Reception, Staging and Onward Movement), v dopravě a skladování PHM a v dopravě a skladování vody. Uvedené chybějící schopnosti byly zvláště pocítovány při přípravě EUBG, kde AČR zastávala funkci vedoucího národa. Nicméně se jedná o obecné schopnosti, které jsou nepostradatelné pro jakékoliv rozmístění a působení vojsk mimo území ČR. K optimalizaci logistické podpory jednotek zasazených do expedičních operací v rámci mnohonárodních sil je potřebné vybudovat 143. záspr. Proto budování 143. záspr se jeví jako nevyhnutelné opatření, které zvýší potřebnou kapacitu 14. blogp. Organizační jádro budovaného 143. záspr lze umístit na letišti Pardubice. Podle tempa budování 143. záspr, které bude záležet na personálních a finančních možnostech rezortu, bude ředitel sekce logistiky MO zvažovat dočasné umístění tohoto praporu. Základním krokem musí být výstavba autoparku, tak aby nová technika nebyla technicky degradována svým umístěním na volném prostranství.

Důležitým trendem v oblasti logistiky bude obsazování klíčových postů v systému logistiky. Nejedná se pouze o národní struktury jako jsou logistická čísla vojenských odborností (dále ČVO) v rámci kontingentů a NSE, ale i o cílené obsazování logistických míst ve strukturách NATO a EU osobami s rozsáhlými logistickými národními, tak i nadnárodními zkušenostmi. Podobný přístup bude prosazován i v případě obsazování míst v organizacích, které mohou rezortu obrany přinést výhody, tak jako tomu bude v případě MCCE (Movement Coordination Centre Europe) v nizozemském Eindhoven, které má koordinovat všechny druhy strategických přeprav v rámci NATO. Důležitým úkolem je vyslání skupiny logistických odborníků do Kosova. Ti budou na základně Šajkovac (Bosna) plánovat postupnou likvidaci základny, na které čeští vojáci téměř deset let působí.

Další cestou jak snížit vynaložené náklady na některé služby a dosáhnout jejich zkvalitnění je hlubší sbližování s civilním sektorem. Jde především o spolupráci se Správou státních hmotných rezerv (dále jen SSHR) při nákupu PHM, plánované distribuci olejů a maziv, pořízování platebních karet SSHR. V oblasti speciálního zabezpečení vzdušných sil se jedná o sdílení dat, využívání jednotného informačního pole a technologických zdrojů, které zvýší úroveň bezpečnosti letového provozu. Bude pokračovat větší využívání rezortem založených organizací. Sekce logistiky MO bude do budoucna prosazovat, aby se stále více objevovaly u vojsk jak v posádkách, tak v operacích servisní skupiny, které by měly výrazně usnadnit práci opravárenským jednotkám. Toto zvýšené vysílání civilních zaměstnanců pro podporu jednotek v zahraničí bude vyžadovat ujasnění jejich statutu, což není v gesci sekce logistiky. Sekce logistiky MO se bude snažit prostřednictvím těchto organizací najít cestu k vyššímu využívání služeb organizací, jako je NAMS.

Outsourcing se v ČR ukázal jako dobrá možnost ke snížení početního stavu pracovníků armády a částečně i na snížení finančních prostředků. Je předpoklad v oblasti zabezpečení služeb dále rozšiřovat formu outsourcingu. Pokračování outsourcingu však realizovat pouze v oblastech, kde to bude ekonomicky výhodné. Tak, aby bylo zajišťování činností a služeb sloužících k podpoře útvarů a zařízení MO externím dodavatelem vysoce efektivní. Je potřebné dále velmi pečlivě ošetřovat především smluvní část a kontrolu praktického výkonu všech těch, kteří outsourcing v armádě vykonávají. Mezi základní předpoklady limitního charakteru pro uplatňování a další rozšiřování outsourcingu nadále patří:

- udržení schopností potřebných pro bojovou činnost u útvarů a zařízení,
- přísné dodržování pravidel hospodárného, kvalitního a efektivního využívání majetku rezortu,
- celková výhodnost a ekonomické přínosy (dodavatel nesmí získat monopol v oblasti svého působení),
- dodržování právního rámce.

Proto i v roce 2011 mezi rozhodující úkoly logistiky patří úkol pokračovat ve využívání outsourcingu v ekonomicky výhodnějších oblastech, především ve službách stravování, ochraně objektů, technickém střežení při ochraně muničních skladů a u osobních silničních vozidel. Dále se předpokládá pokračovat v dříve pozastaveném pilotním projektu „Outsourcing vyzbrojování rezortu obrany“.

V oblasti stravování bude dále docházet k rozšiřování projektu outsourcingu stravování. V současné době je 25 stravovacích zařízení, které využívají catering jako službu. Dalším krokem bude uzavření smlouvy s poskytovatelem služby na regionální bázi. V roce 2011 se tato regionální smlouva bude týkat regionu Pardubice, Chrudim, Hradec Králové. V roce 2013 dojde k vyhodnocení tohoto procesu a po získání pozitivních zkušeností je předpoklad pokračovat regionem Praha nebo Olomouc. V roce 2014 připojit region Brno. Hlavním cílem je opět již zmiňovaná centralizace a uzavření rámcové smlouvy s jedním partnerem. Zavedením této smlouvy dojde ke zvýšení stability systému, zkrácení času od vzniku potřeby zabezpečení stravování po jeho realizaci a snížení nákladů, které je vedle kvalitně poskytované služby již nedílnou součástí celého projektu.

V budoucnu pro zlepšení systému zásobování PHM cestou SSHR připadá v úvahu i možnost dodávek vybraných druhů olejů a maziv. Tato varianta je v současné době v řešení a vyžaduje změnu zákona o působnosti SSHR. Zavedení platebních karet SSHR na pořízování PHM u civilních čerpacích stanic je ve zkušebním provozu u Univerzity

obranu v Brně a Základny neopravovaného materiálu Brno. Výhodou nově zaváděných platebních karet je skutečnost, že cena za odebrané PHM není dle ceníku čerpací stanice, ale shodná s cenou centrálně pořizovaných PHM cestou SSHR. Nevýhodou zůstává prozatím síť čerpacích stanic, u kterých je možno takto pořizovat PHM (zatím pouze čerpací stanice EuroOil, ÖMV a Benzina).

V oblasti vojenské dopravy byla její praktická činnost realizována odborem vojenské dopravy a třemi regionálními úřady vojenské dopravy. Odbor vojenské dopravy zabezpečoval mezinárodní přepravy jednotek AČR do misí a prováděl součinnost s ostatními státy v oblasti požadavků na zabezpečení přesunů ozbrojených sil na a přes naše území. Příslušníci regionálních úřadů vojenské dopravy zabezpečovali vnitrostátní přepravy jednotek AČR a součinnost s jednotkami cizích států tranzitujících nebo přesunujících se do nebo z vojenských výcvikových prostorů. V roce 2011 se doporučuje vytvořit Vojenský dopravní úřad, který by centralizoval řídicí a správní činnost vojenské dopravy. Tím by došlo ke vzniku koordinačního dispečerského střediska, které bude sledovat veškeré zásilky ozbrojených sil ČR.

Logistika v dopravě bude realizovat strategické přepravy všemi druhy dopravy se zaměřením především na strategickou vzdušnou přepravu. Povede jednání a bude cílevědomě obsazovat ta logistická místa ve strukturách NATO, EU a organizacích, které pro rezort obrany budou výhodné (řídicí výbor SALIS, řídicí výbor Movement Coordination Centre Europe apod.). Organizace NAMSA bude ve větším měřítku využívána k hledání cest vyššího efektu služeb logistiky AČR.

Logistika v rámci modernizace a přijímaných modernizačních projektů logistiky bude vycházet z priority zabezpečení politicko-vojenských ambicí našeho státu. Proto bude důraz položen na logistické útvary, které uvedené ambice naplňují. Mezi ně patří především zabezpečení druhé úrovně logistické podpory 14. brigádou logistické podpory, a zejména nově vytvářeným 143. záspr. Vytvořením tohoto praporu dojde k doplnění chybějících potřebných sil a prostředků logistiky, a tím k pokrytí priorit politicko-vojenských ambicí.

V následující tabulce jsou uvedeny některé výhledové modernizační projekty.

Projekt	Mn. (ks)	Finanční zdroje	Zahájení	Plánované ukončení	Poznámka
Vysokozdvíže vozíky	414	0,98 mld. Kč	2011		splnění norem EU
Úpravny vody	70	0,84 mld. Kč	2011		
EC 60 kW	105	0,45 mld. Kč	2009		
Cisternový automobil – CAS	17	0,26 mld. Kč			požární ochrana
Výstavba Štěpánov		1,49 mld. Kč	2006	2016	zbývá 0,87 mld. Kč
Výstavba Týniště n. O.		1,4 mld. Kč	2015		
Výstavba Čermná n. O.		0,7 mld. Kč	2018		
Výstavba skladů 14. blogp		0,64 mld. Kč	2012		1. etapa 2012-2014

Na uvedené projekty jsou naplánovány finanční zdroje v celkové výši 16,25 mld. Kč, z toho 12,02 mld. Kč na projekty movitého majetku a 4,23 mld. Kč na projekty nemovité infrastruktury. Průměrně jsou v letech 2010 až 2014 do oblasti logistiky vyčleněny roční finanční zdroje ve výši 450 mil. Kč ročně, z toho na uvedené modernizační projekty připadá cca 50 %. Při současném trendu přidělování finančních limitů by byla potřeba na realizaci uvedených projektů cca několika desítek let. Autoři článku jsou proto názoru, že se současně přidělováními prostředky a tímto tempem nelze postupovat. Proto

v současné době je potřebné priority modernizace nastavit na modernizaci především techniky pro útvary 14. blogp včetně vytvářeného 143. záspr tak, aby byly naplněny politicko-vojenské ambice.

Obměnou dosavadně používané útočné pušky Sa vz.58, která je již morálně zastaralá, se velení české armády zabývá již delší dobu. V roce 2010 zahájilo ministerstvo obrany proces obměny ručních palných zbraní, zadáním zakázek a následně uzavřením smluv. Ve veřejných zakázkách – výběrovém řízení na novou útočnou pušku s příslušenstvím, zvítězila nabídka České zbrojovky a.s. z Uherského Brodu. Právě ona nabídla unifikovaný modulární zbraňový systém. Pod označením CZ 805 BREN A1 se skrývá útočná puška a verze CZ 805 BREN A2 (má kratší hlaveň), je označovaná jako karabina. Obměna osobní zbraně zapadá do projektu Voják pro 21. století. „Tento komplet bude ve své konečné podobě integrovat veškeré prvky osobní výzbroje, výstroje, komunikace, navigace, optoelektroniky a prvky sloužící k identifikaci vojáka. Vzhledem ke snížení zdrojových prostředků jsme byli nuceni tento projekt rozčlenit na více etap a v té první etapě do roku 2015 Ministerstvo obrany ČR pořídí především ruční palné zbraně,“ uvádí na www.army.cz první náměstek ministra obrany Jiří Šedivý. Rezort obrany předpokládá, že v červenci 2011 by měl přebírat první dodávky uvedených zbraní. Poté se vojáci tyto útočné zbraně musí naučit dobře ovládat a používat. Pravděpodobně na podzim roku 2011 by měly útočné pušky projít prvním operačním nasazením.

Závěr

Z výše uvedených skutečností vyplývá, že nejenom armáda, ale i její logistika bude v následujících letech výrazně šetřit. Značně snížené finanční zdroje musí především zabezpečit pokrytí politicko-vojenských ambicí ČR.

Proto logistická podpora 1. úrovně bude zabezpečena organickými jednotkami logistiky vševojskových jednotek a útvarů s využitím progresivních zásobovacích systémů logistiky 2. úrovně (14. blogp). Z území ČR bude podpora nasazených sil zajišťována silami stacionární logistiky, které budou současně zabezpečovat celý životní cyklus VTM od pořízení až do jeho vyřazení a plné spektrum služeb logistiky včetně zabezpečení krizových stavů. Výhledová modernizace logistického systému počítá s vytvořením logistického centra, opravárensko-skladovací základny, která bude poskytovat a řídit přidělování logistických zdrojů (zajišťovat podporu životního cyklu VTM v užívání AČR, zabezpečení plného spektra služeb) s výhledem zahájení realizace po roce 2015. Její organizační struktura vyplyne ze závěrů provedené analýzy v roce 2012. V závislosti na výši přidělených finančních prostředků v budoucích letech budou řešeny další modernizační projekty techniky a zařízení logistiky.

Použitá literatura:

- HALENKA, V. *Záměr rozvoje logistické podpory v roce 2010 a v následujících letech*. [pover point], Praha 2010.
- www.czub.cz, Česká zbrojovka – Automatické zbraně – CZ 805 BREN A1, Nová zbraň pro české vojáky: CZ 805 BREN A1/A2, ze dne 2. 2. 2011.
- www.army.cz, Alexandr Vondra představil priority rezortu v letošním roce, ze dne 13.1.2011.
- www.army.cz, Ministerstvo obrany uvažuje o větším využití agentury NAMSa při nákupech, ze dne 13.1.2011.
- www.army.cz, Zveřejnění výsledků auditu a kontroly zbrojních zakázek, ze dne 20. 12. 2010.

Dne 1. dubna 2011 vešel v platnost nový normativní výnos MO, Služební tělesná výchova v rezortu Ministerstva obrany. Uplynulo tak více jak dvacet let od posledního vydání, které bylo známé jako předpis Těl-1-1, Tělesná příprava v Československé lidové armádě. O novelizaci předpisu pro služební tělesnou výchovu se uvažovalo od počátku 90. let minulého století hned po rozdělení Československé federativní republiky na dva samostatné státy. Jeho realizaci pozastavilo skončení povinné základní služby a přechod na plně profesionální armádu a v roce 2005 tělovýchovný management, který již připomínkový a po legislativní, jazykové a redakční úpravě k podpisu MO připravený předpis smetl ze stolu. O tom jaký je nový normativní výnos MO, co obsahuje a co pravděpodobně vojáky zajímá nejvíce, tedy jaké změny v testování tělesné výkonnosti přináší, jsou následující řádky.

Úvod

Předpisy pro služební tělesnou výchovu vycházely pod různými názvy pravidelně po celou dobu existence samostatného československého státu vždy, když bylo třeba reagovat na společenské změny nebo nové poznatky z tělesné výchovy a sportu. Tím prvním byl předpis Vo-1a, Tělesná výchova vojska československého z roku 1920. Chronologicky následovaly předpisy z let 1931, 1935, 1950, 1961, 1969, a tím posledním byl výše zmíněný předpis z roku 1989, z něhož v současné době neplatilo prakticky už téměř nic.

Prezentace normativního výnosu a jeho pozitiva

Nový normativní výnos pro služební tělesnou výchovu odráží stávající legislativu. Při jeho tvorbě musely být vzaty do úvahy mimo jiné zákony č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání a č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon). Normativní výnos stanovuje systém organizace, realizace, hodnocení a zabezpečení služební tělesné výchovy v rezortu MO a obsahuje systém kontroly a hodnocení tělesné přípravy, normy a testy tělesné výkonnosti. Nabytím jeho účinnosti pozbyly platnost:

- odborný prováděcí předpis Tělesná příprava v Československé lidové armádě (neutajovaný, evid. zn. Těl-1-1) vydaný v roce 1989,
- rozkaz ministra obrany České republiky č. 14/1999 Věstníku – Výcvik vojáků a žáků vojenských škol ve speciální tělesné přípravě,
- nařízení náčelníka Generálního štábu Armády České republiky náměstka ministra obrany č. 5/1993 – Směrnice pro organizaci a řízení služební tělesné výchovy v Armádě České republiky,

- nařízení náčelníka Generálního štábu Armády České republiky č. 10/2000 Věstníku, kterým se mění a doplňuje NNGŠ č. 5/1993.

Ve srovnání s posledním předpisem má zejména tyto výhody:

- poprvé se legalizuje systém služební tělesné výchovy (viz schéma) se všemi jeho součástmi a jeho flexibilita, která se nejednou osvědčila v transformaci AČR a různých změnách koncepcí jiných oblastí vojenských činností,
- legalizuje se rizikový výcvik v oblastech speciální tělesné přípravy,
- podařilo se udržet výběrovou tělesnou výchovu a zachovat i její chápání jako druh služební činnosti, což ne všichni velitelé akceptují,
- je řešena služební tělesná výchova ve směnných a nepřetržitých provozech a v řídicích strukturách a v zahraničních misích,
- v oblasti kontroly se výročnímu přezkoušení vrací role, která se i díky některým tělovýchovným odborníkům silně zkrslila, a která má od začátku funkci jen v ověřování schopnosti vojáka ke službě po tělesné stránce, nikoliv jeho připravenosti pro výkon zastávaného systemizovaného místa, k tomu účelu se zavádí povinné profesní přezkoušení bez ohledu na věk a pohlaví,
- systém služební tělesné výchovy včetně jeho kontroly reaguje na současné podmínky AČR, plnění úkolů v zahraničních operacích a misích, zkušenosti moderních zahraničních armád a odpovídá působnosti AČR, která víc než k obraně území České republiky bude využívána k ochraně aliančního území a jejích zájmů.

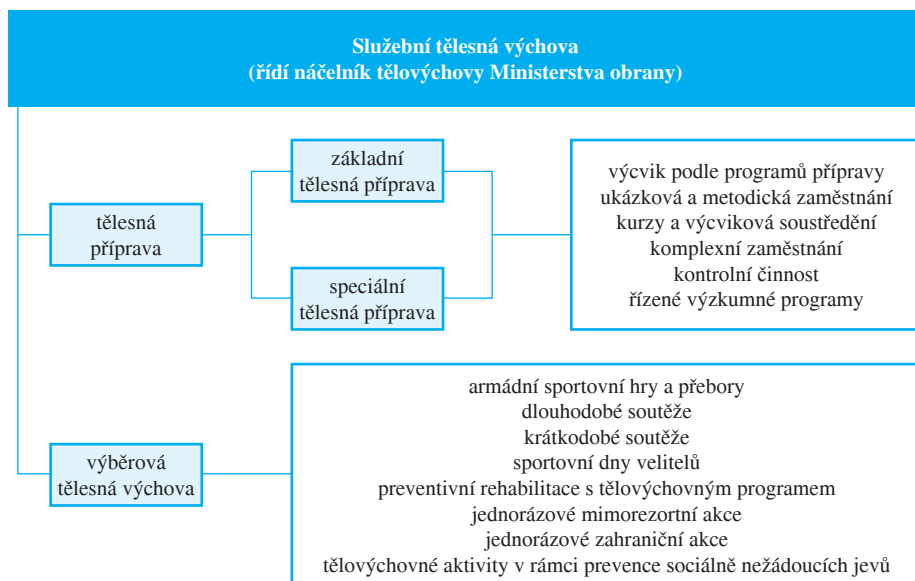

Schéma: Členění služební tělesné výchovy

Kontrola tělesné přípravy – testování tělesné výkonnosti

Testování tělesné výkonnosti je přirozenou součástí každého tréninku a výcviku, protože jeho výsledky pomáhají předvídat budoucí výkonnost, indikovat slabiny, měřit

zlepšování, umožňují hodnocení úspěšnosti tréninkového programu a hlavně motivují k dalšímu tréninku a výcviku. S tímto vědomím se snažily armádní tělovýchovné orgány bezprostředně po změně politických poměrů v zemi po roce 1989 řešit nespokojenost s úrovní tělesné zdatnosti a výkonnosti vojáků. Výsledkem bylo zavedení povinného výročního přezkoušení (NNGŠ č. 16/1991).

Po rozdělení státu nahradila toto nařízení Směrnice 1. NMO pro organizaci a řízení tělesné výchovy v AČR, vydané jako příloha v NNGŠ č. 5/1993. Zodpovědně a kvalitně připravené normy [1] byly díky špatně nastavenému způsobu celkového hodnocení obcházeny (nejčastěji se jednalo o vyhýbání se testu vytrvalostních schopností). Nápravu nepřineslo ani NNGŠ AČR z 6. ledna 2000, kterým se změnilo a doplnilo NNGŠ č. 5/1993. Nejenže se touto změnou [2] zvýšily administrativní nároky, ale paradoxně proti požadavkům armády se slevilo z nároků na vytrvalostní schopnosti.

V novém normativním výnosu stanovené požadavky na testování tělesné výkonnosti mají za úkol současnou situaci napravit. Vedly k tomu zejména tyto důvody:

- Zlehčení norem výročního přezkoušení v roce 2000 se promítlo do výsledného hodnocení – z porovnání výsledků z let 1999 a 2000 vyplynulo, že došlo k výraznému zlepšení hodnocení a odklonu rozložení jednotlivých hodnocení od Gaussovy křivky znázorňující normální rozložení pravděpodobnosti. Tato situace se prakticky v průběhu deseti let nezměnila, což potvrzuje hodnocení výročního přezkoušení z roku 2010, kdy 8669 vojáků dosáhlo výtečného hodnocení, 5181 dobrého hodnocení, 4597 vyhovujícího hodnocení a jen 640 vojáků bylo nevyhovujících.
- Došlo k výrazné preferenci tréninku silových schopností na úkor vytrvalostních, což bylo umožněno systémem bodového hodnocení s možností vysokého zisku bodů v jedné ze dvou disciplín ve prospěch celkového hodnocení.
- Snížení požadavků na výkonnost v oblasti vytrvalostních schopností bylo kontraproduktivní – v porovnání s hodnocením aerobní zdatnosti podle Bunce [3] normy nepodporovaly rozvoj aerobní zdatnosti.
- V praxi docházelo k situacím, kdy voják s vysokým skórem bodů (s výtečným hodnocením) z výročního přezkoušení neuspěl při tematické nebo komplexní kontrole, v níž byl testován ve zrychleném přesunu.
- Nové normy korespondují s testováním v armádách NATO, [4] v porovnání s předpisem z roku 1989 jsou normy v Cooperově testu (běh na 12 minut) dokonce lehčí.

Normativní výnos Služební tělesná výchova v rezortu Ministerstva obrany dělí testy na základní a rozšiřující a stanovuje povinnost pro vedoucího organizačního celku v rámci jeho působnosti každoročně organizovat kontrolu tělesné přípravy formou:

- výročního přezkoušení podřízených vojáků,
- profesního přezkoušení,
- kontrolních cvičení podle programu výcviku, osnovy výuky nebo učebních plánů.

Zásady pro provádění výročního přezkoušení se prakticky nemění. Jak jsou nově stanoveny normy muže a ženy v jednotlivých věkových kategoriích a jak je stanovováno výsledné hodnocení ukazují tabulky 1, 2 a 3 (pozn. H-hodnocení známkou, 1-výtečně,

2-dobře, 3-vyhovující, 4-nevyhovující, MJ-měřicí jednotka, SSC-souborné silové cvičení, VK-věková kategorie).

Tab. 1: Normy a hodnocení kontrolních testů výročního přezkoušení vojáků

Test	SSC (L-S/klik-vzpor)			Shyb na hrazdě			Běh na 12 minut			Plavání na 300 m		
	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
VK\MJ	počet			počet			metry			minuty		
I	52/32	46/28	42/22	12	10	8	3000	2800	2600	4:20	5:20	6:00
II	51/30	45/27	39/22	11	9	7	2950	2700	2500	4:30	5:30	6:20
III	44/27	40/24	34/19	10	8	6	2850	2600	2400	4:40	5:50	6:40
IV	41/25	39/22	32/16	9	7	5	2750	2500	2200	4:55	6:10	7:20
V	38/23	34/19	29/13	8	6	4	2650	2300	2000	5:10	6:30	7:50
VI							2400	2100	1800	5:20	6:50	9:00

Tab. 2: Normy a hodnocení kontrolních testů výročního přezkoušení vojáků

Test	Leh-sed			Výdrž ve shybu nadhmatem			Běh na 12 minut			Plavání na 300 m		
	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
VK\MJ	počet			minuty			metry			minuty		
I	45	40	35	0:50	0:30	0:10	2550	2300	2100	4:50	5:50	6:20
II	40	33	28	0:46	0:28	0:10	2400	2200	2000	5:10	6:10	6:40
III	35	30	26	0:34	0:22	0:08	2300	2100	1900	5:20	6:50	7:20
IV	30	25	23	0:20	0:14	0:07	2200	2000	1800	5:40	7:20	8:00
V	25	22	20	0:18	0:10	0:05	2100	1900	1600	6:10	7:20	8:50
VI							1900	1800	1500	6:35	8:10	9:40

Tab. 3: Celkové hodnocení jednotlivců z výročního přezkoušení (varianty)

Hodnocení ze silového testu	1	1	2	2	1	3	2	3	3	1	4	2	4	3	4	4
Hodnocení z vytrvalostního testu	1	2	1	2	3	1	3	2	3	4	1	4	2	4	3	4
Celkové hodnocení	1	2	2	2	2	2	3	3	3	4	4	4	4	4	4	4

Poznámka: SSC se hodnotí podle testu, ve kterém dosáhl voják horší výsledek, celkové hodnocení jednotlivce zařazeného do VI. věkové kategorie se hodnotí podle známky z vytrvalostního testu-běh na 12 minut nebo plavání na 300 m.

Profesní přezkoušení je přezkoušení pohybových schopností a zvláštních dovedností jednotlivců a složek organizačního celku na základě testů a výkonnostních limitů, které se liší podle typu organizačního celku, odbornosti a systemizovaného místa, bez ohledu na věk a pohlaví vojáků. Lze ho provádět v rámci tematických kontrol nebo kontrolních cvičení v souladu s programy výcviku, osnovami výuky nebo učebními plány. Při profesním přezkoušení se zjišťuje:

- úroveň pohybových schopností jednotlivců ve vytrvalosti, rychlosti, obratnosti a síle pomocí základních kontrolních testů (tab. 4),
- rozsah a úroveň zvláštních dovedností a návyků z výcviku jednotlivců, skupin a složek organizačního celku daného druhu vojska (používá se známé dělení organizačních celků do výkonnostních skupin A, B a C podle požadavků na stupeň jejich vycvičenosti) z tematiky speciální tělesné přípravy pomocí rozšiřujících kontrolních testů (tab. 5).

Tab. 4: Normy pro hodnocení tělesné přípravy – základní testy

Název testu (jednotka měření)	Složky organizačních celků typu A			Složky organizačních celků typu B			Složky organizačních celků typu C		
	1	2	3	1	2	3	1	2	3
Leh – sed (počet cviků)	55	52	48	50	45	40	45	40	38
Klik – vzpor (počet cviků)	35	32	28	30	28	25	25	22	20
Shyb na hrazdě (počet cviků)	12	10	8	9	7	5	5	4	3
Výdrž ve shybu nadhmatem (minuta)	1:00	0:50	0:40	0:50	0:40	0:30	0:40	0:30	0:20
Šplh 4 m po laně bez přírazu (sekunda)	10	12	14	15	17	19	20	24	26
Výmyk na doskočné hrazdě (počet cviků)	7	5	3	4	3	2	3	2	1
Člunkový běh 4krát 10 m (sekunda)	10	14	18	16	18	20	20	24	26
Člunkový běh 10krát 10 m (sekunda)	25,8	26,0	27,0	26,8	28,0	30,0	27,8	30,0	32,0
Hod granátem (metr)	56	52	47	50	48	45	45	40	35
Hod kriketovým míčkem (metr)	70	65	58	65	60	55	55	50	45
Skokansko akrobatické cvičení – SAC (sekunda)	18	20	22	22	24	26	26	28	30
Běh na 100 m (sekunda)	13,0	13,5	14,0	13,5	14,0	15,0	14,5	15,5	16,5
Plavání na 100 m (minuta)	1:40	1:55	2:10	1:50	2:05	2:15	1:55	2:10	2:20
ROC	Podle třídních zkoušek			Podle třídních zkoušek			Podle třídních zkoušek		
Opakované toče na točnici HUP – 1M	Podle třídních zkoušek			Podle třídních zkoušek			Podle třídních zkoušek		
Překonání PD (minuta)	1:10	1:20	1:30	1:20	1:40	1:50	1:45	1:50	2:00
Běh na 1000 m (minuta)	3:10	3:20	3:30	3:30	3:50	4:10	3:40	4:00	4:20
Běh na 2000 m (minuta)	7:10	7:30	7:50	7:40	8:00	8:20	7:50	8:20	8:30
Běh na 12 min (metr)	3 100	2 900	2 700	2 800	2 600	2 400	2 600	2 400	2 200
Plavání na 300 m (minuta)	5:50	6:20	7:00	6:10	6:40	7:10	6:20	6:50	7:20
Zrychlený přesun na 5 km (minuta)	26	27	28	28	30	32	30	32	35

Tab. 5: Normy pro hodnocení tělesné přípravy – rozšiřující testy

Disciplína	Složky organizačních celků typu A			Složky organizačních celků typu B		
	1	2	3	1	2	3
Boj zblízka	Hodnocení – viz poznámka			Hodnocení – viz poznámka		
Vojenské lezení	Hodnocení – viz poznámka			Hodnocení – viz poznámka		
Vojenské plavání	Hodnocení – viz poznámka			Hodnocení – viz poznámka		
Pěší přesun na 20 km, (hodina)	4:00	4:30	5:00	4:20	4:50	5:30
Překonání překážkové dráhy NATO (minuta)	4:00	4:30	5:00	4:15	4:45	5:10

Poznámka: Kontrolní testy, které nejsou přímo měřitelné v mezinárodní soustavě jednotek, se hodnotí podle těchto kritérií:

- výtečně (1), byl-li úkol proveden technicky správně a v požadovaném tempu,
- dobře (2), byl-li úkol proveden technicky správně, ale v nesprávném tempu, nebo byl-li proveden v požadovaném tempu, avšak s nepatrnými chybami v technice cvičení,
- vyhovující (3), byl-li úkol proveden, avšak s většími chybami,
- nevyhovující (4), nebyl-li úkol proveden vůbec nebo byl proveden nesprávně.
- U pěšího přesunu je nesená zátěž 20 kg.

Disciplína	Složky organizačních celků typu C		
	1	2	3
Pěší přesun na 15 km (hodina)	4:00	4:30	5:00
Člunkový běh 4 × 10 m (vteřina)	15	20	25
Hod granátem na cíl podle PD (zásah)	1.	2.	20 m

Poznámka: U pěšího přesunu je nesená zátěž 10 kg

Závěr

Přijetí nového normativního výnosu pro služební tělesnou výchovu nebylo jednoduché. Nejen proto, že byl mnohokrát přepracováván a v průběhu jeho zrodu se mnohokrát měnila legislativa, ale především proto, že i uvnitř odborných kruhů se střetávaly často protichůdné názory. Konečný produkt je výsledkem většinové shody a nedomnívám se, že by staronový pohled na tělesnou zdatnost měl být pro profesionální vojáky problémem. Málokdo ve společnosti má takovou atraktivní výsadu, že by mohl v pracovní době pečovat o vlastní tělesnou výkonnost potažmo zdatnost, prostřednictvím jemu vyhovujících pohybových aktivit. Pravidelné pohybové aktivity za dodržení zásad sportovního tréninku [5] jsou tou nejlepší cestou, jak bez stresu zvládnout požadavky a rozvíjet výkonově i zdravotně orientovanou tělesnou zdatnost. Limity pro splnění výročního přezkoušení se víceméně vracejí na úroveň požadavků plněných před rokem 2000 a variabilní profesní přezkoušení víceméně kopíruje vojenský výcvik. Tedy zase nic, co by při pravidelném výcviku a tréninku mělo být nedosažitelné. Záměrem nového normativního výnosu není „likvidace“ nebo zdravotní újma vojáků, ale zajištění skutečného vzestupu tělesné zdatnosti a výkonnosti vojáků profesionální Armády České republiky v intencích požadavků velitelů, kteří působili nebo působí v zahraničních operacích.

Literatura:

- [1] PETERA, L. *Hodnocení a ovlivňování tělesné zdatnosti vojáků profesionální Armády České republiky*. Kandidátská dizertační práce, Praha: FTVS UK, 1993.
- [2] *Tělesná příprava vojenského profesionála*. Závěrečná zpráva vědeckého úkolu č. 217v05-22, Brno, VA Brno 1997.
- [3] BUNC, V. A simple method for estimating aerobic fitness. *Ergonomics*, vol. 37, no. 1. 1994.
- [4] GEDDIE, J. *NATO Soldier Target Audience Description*. RTO-TR-22. 2000.
- [5] DOVALIL, J. & PERIČ, T. *Sportovní trénink*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-2118-7.

Práce se zabývá sledováním výživového stavu vojáků v zahraničních operacích AČR. Cílem článku je představit výsledky výzkumu prováděného Univerzitou obrany v kontingentech KFOR a ISAF. První část práce má metodologický charakter, který spočívá v sestavení přehledu databáze experimentálního měření a základních údajů pozorovaných souborů. Přehled je doplněn návrhem statistického zpracování s odůvodněním vhodnosti výběru zvolených metod k různým způsobům zpracování získaných datových souborů. Druhá část práce hodnotí fyzickou kondici a bazální metabolismus 4. kontingentu polní nemocnice v misi ISAF.

1. Úvod do problematiky

Význam správné výživy a zdravého životního stylu v posledních několika letech stále stoupá. V AČR správná výživa hraje významnou roli zejména při plnění úkolů v zahraničních misích. Při provádění nejrůznějších operací jsou na vojáky kladeny zvýšené požadavky po stránce fyzické, a také psychické. Mezi výživou a fyzickou kondicí existuje velmi úzký vztah, který bývá u vojáků, kteří se účastní zahraničních operací, narušen. Dochází k tomu hlavně když je výběr nutričních zdrojů do značné míry omezen a konzumace netradiční. Studium výživového stavu v misích KFOR a ISAF se zabývá Univerzita obrany od roku 2005 v rámci výzkumného záměru Fakulty ekonomiky a managementu. [1, 2, 3, 4]

Strava vojáků v zahraničních misích se v posledních letech výrazně změnila. Vojáci jedí více zeleniny nebo mléčných výrobků. Dále se snižuje podíl kaloricky náročných potravin. Konzumace tradičních konzerv a předpřipravených pokrmů poklesla na minimum. V AČR se postupně naplňují výživová doporučení správné výživy WHO/FAO. [5]

1.1 Výživové doporučené dávky

Výživové doporučené dávky upravují nároky na biologickou a energetickou hodnotu potravin u rozdílných skupin obyvatelstva a jsou doporučením, jež by měl každý jedinec přijmout prioritně v závislosti na úrovni fyzické aktivity. Udávají množství a strukturu hlavních živin v souladu s jejich energetickou hodnotou, vitamínů, minerálních látek, stopových prvků, vlákniny, cholesterolu a dalších nutrietů. Dodržování doporučení vede jednoznačně k podpoře zdraví. Dávky jsou stanoveny tak, aby byla zachována rovnováha mezi příjmem a výdejem energie. Pro potřeby armády jsou vytvořeny zvláštní výživové dávky, které lépe vystihují požadavky na nutriční příjem vojáků. [6, 7]

1.2 Výživa

Potřeba živin vyjadřuje množství živin, které potřebuje jedinec v závislosti na pohlaví, stáří a fyzické aktivitě k zajištění plné výkonnosti všech životních a pracovních funkcí, k udržení svého zdraví a kondice, případně také k růstu a na reprodukci. Základním

úkolem správné výživy je zajistit optimální přívod energie, živin a vody přiměřené k věku, zdravotnímu stavu a životnímu stylu člověka. Závodní stravování respektuje výše uvedené a hovoříme o racionální výživě. [8]

Výživový stav. Je to kondiční a zdravotní stav jednotlivce v určitém čase, který je výsledkem působení výživy. Můžeme také sledovat vývoj výživového stavu ve vztahu k určité spotřebě potravin.

Výživová situace (nutriční úroveň populačních skupin). Hodnotí vliv výživy na zdravý a kondiční stav určité skupiny lidí (např. obyvatelstva kontinentu, státu, věkové nebo sociální skupiny lidí) v určité době, za pomoci statistických metod.

Výživová (nutriční) studie. Provádí se většinou u skupiny osob po delší dobu a sleduje vliv jednoho nebo několika faktorů. Přitom se v pravidelných intervalech stanovuje výživový stav jednotlivce nebo výživová situace pokusné skupiny osob.

1.3 Výše stravní dávky

Zásady závodního stravování v AČR jsou uvedeny v dosud platném předpisu Prov-1-5 vložka 1 (Peněžní stravní hospodářství). Nikde není stanovena přesná výše stravní dávky, která přísluší na zabezpečení proviantu vojáku působícím v zahraničním kontingentu v různých geograficko klimatických podmínkách. Výše stravní dávky se řídí nařízením náčelníka generálního štábu s ohledem na momentální ceny potravin a nápojů a potřeby vojáků v jednotlivých ročních obdobích. [9]

1.4 Způsoby zásobování

Podmínky zásobování v jednotlivých misích se značně liší. Základna ISAF v Afghánistánu je závislá převážně na dopravě pitné vody a potravin. Dopravu zde značně komplikují pravidelné přepady kontejnerů s jídlem a trasa dopravy, která vede přes oblasti kontrolované Talibánem. Velice rychlou metodou přísunu potravin je zásobování základen vzdušnou cestou. Strava víceméně stejná každý den je dodávána *ad libitum* prostřednictvím americké armády. Podmínky jsou zde navíc zhoršeny díky vysoké teplotě vzduchu a nadměrné prašnosti. Základny mnohonárodní operace KFOR v Kosovu se naproti tomu mohou zásobovat jednak z prověřených místních zdrojů a jednak kamionovou dopravou z ČR. Příslušníkům je nabízena pestrá strava a díky dovozu indigenózních potravin z ČR jim může být servírována tradiční česká kuchyně, na kterou jsou vojáci zvyklí.

1.5 Antropometrická měření

Tělesná hmotnost sama o sobě není nejlepším indikátorem dobrého zdraví. **Význam antropometrických měření spočívá zejména ve stanovení podílu tuku, vody a svalů v těle** vážené osoby. Získané údaje pak napovídají, jak nejlépe ovlivnit výživový stav. U vytrénovaného běžce je velmi nízká hodnota podílu tuku normální, ovšem u jiných osob to může být upozorněním na vážná onemocnění, např. anorexii. Hmotnost osoby, která pravidelně sportuje, se skládá převážně ze svalové hmoty. Tato osoba sice váží víc, ale je v normálním případě zdravější než někdo, kdo drží dietu. Při dietě může hmotnost velmi kolísat, přičemž dochází k poklesu svalové hmoty a vody, ale podíl tuku může pomalu přibývat. V zásadě platí, že krátkodobé změny hmotnosti se ve většině případů týkají podílu vody v těle, střednědobé a dlouhodobé změny se týkají také podílu tuku a svalů v těle. [10]

2. Materiál a metody práce

Jednotlivá měření fyzických změn těla, která byla uskutečněna v rámci výzkumu prováděného Univerzitou obrany, se týkala profesionálů vyslaných do misí KFOR a ISAF.

2.1 Materiál

4. kontingent polní nemocnice v Afghánistánu byl předmětem stanovení vybraných antropometrických měření a výživového stavu. Z něho bylo vybráno padesát dobrovolníků, kteří se měření zúčastnili ve dvou etapách, a to na přelomu dubna a května roku 2008, a poté v druhé polovině července roku 2008. Z těchto padesáti dobrovolníků bylo třináct žen a třicet sedm mužů. Věková hranice u mužů se pohybovala mezi čtyřia dvacíti a pětadesáti lety. Průměrný věk mužů se pohyboval okolo třiceti šesti let a *medián* dosahoval hodnoty čtyřiatřicet let. Věk žen se pohyboval v rozmezí mezi dvacíti šesti a padesáti pěti lety, přičemž u většiny žen nepřesáhl věk čtyřicet roků, pouze tři ženy byly starší čtyřiceti let (čtyřicet osm, padesát a padesát pět let). Měřeným osobám byly jištěovány na začátku a ke konci pobytu v misi antropometrické parametry.

Ke zjišťování tělesných parametrů byla použita osobní váha Tanita. Tato váha je schopna vést elektrický impuls na základě schopnosti lidských tkání, a tím změřit tělesné parametry. K těmto vahám je dodáván doplňkový software, pomocí něhož lze statisticky hodnotit výsledky. [11]

2.2 Metody

Složení těla a jeho kondice

Složení těla se zjistí tak, že tělem projde slabý, necitelný proud. Měření probíhá kovovými senzory, které jsou umístěny na vážící ploše osobní váhy. Proud může relativně volně procházet tekutinami ve svalových tkáních, ale při průchodu tukovými tkáněmi a kostmi se setkává s odporem. Využití vodivosti respektive odporu elektrického proudu nízké intenzity lidského těla se nazývá **bioelektrická impedanční metoda**.

Osobní váha po zadání osobních hodnot, věku, pohlaví, stupeň fyzické aktivity a výšky postavy, je schopna s dobrou přesností vypočítat podíl tuků a vody v těle v procentech, obsah svalů a kostní hmoty v kilogramech, dále viscerální tuk, fyzickou kondici, určit metabolický věk a bazální metabolismus s energetickým příjmem osoby. Poté se provede výpočet indexu hmotnosti těla – Body Mass Index (BMI). [12]

Hodnoty tuku v těle jsou rozděleny podle pohlaví a dále do tří věkových skupin (viz tabulky 1 a 2). [11]

Tab. 1: Podíl tuku v těle žen

ženy	hodnota (v %)			
věk	nízká	normální	vysoká	velmi vysoká
18-39	< 21	21-33	33-39	> 39
40-59	< 23	23-34	34-40	> 40
60-99	< 25	25-36	36-42	> 42

Tab. 2: Podíl tuku v těle mužů

muži	hodnota (v %)			
věk	nízká	normální	vysoká	velmi vysoká
18-39	< 8	8-20	20-25	>25
40-59	< 11	11-22	22-28	> 28
60-99	< 13	13-25	25-30	> 30

Tělesný tuk je životně důležitý pro každodenní funkce těla. Každý člověk jej potřebuje, aby zůstal aktivní a zdravý. Na druhé straně jeho nadbytek škodí a může vést k řadě onemocnění, jako je cukrovka, zvýšená hladina cholesterolu, onemocnění srdce a cév a jiným obtížím. [13]

Hodnota vody v těle je rozdělena podle pohlaví do následujících skupin. [11]:

- vysoká – podíl vody v těle je u žen větší jak 60 % a u mužů větší jak 65 %,
- normální – podíl vody v těle u žen je v rozmezí 45-60 % a u mužů 50-65 %,
- příliš nízká – podíl vody v těle u žen je menší jak 45 % a u mužů menší jak 50 %.

Vyvážený poměr vody v těle rozhoduje o funkčnosti a dobrém zdravotním stavu člověka. Mírné kolísání vody v těle je normální a závisí na aktivitě, množství přijatých tekutin, okolní teplotě a denní době. Důsledkem nedostatku vody v těle mohou být např. poruchy koncentrace, vyčerpání, únava a bolesti hlavy. Velký nedostatek pak může zapříčinit ztrátu fyzických schopností a koordinace, zvracení, svalové křeče apod. Ani příliš velké množství v těle není dobré a může vést k poruchám tělesných funkcí. Příliš vysoké hodnoty vody v těle se mohou objevovat u vytrvalostních sportovců. Naopak velmi nízký podíl vody v těle může být zaznamenán u lidí s vysokým podílem tuku.

Na základě pohlaví a věku jednotlivce jsou hodnoty **podílu svalů v těle** rozděleny do tří skupin (viz tab. 3 a 4). [11]

Tab. 3: Podíl svalů v těle žen

ženy	hodnota (v %)		
	nízká	normální	vysoká
věk			
10-14	< 36	36-43	> 43
15-19	< 35	35-41	> 41
20-29	< 34	34-39	> 39
30-39	< 33	33-38	> 38
40-49	< 31	31-36	> 36
50-59	< 29	29-34	> 34
60-69	< 28	28-33	> 33
70-100	< 27	27-32	> 32

Tab. 4: Podíl svalů v těle mužů

muži	hodnota (v %)		
	nízká	normální	vysoká
věk			
10-14	< 44	44-57	> 57
15-19	< 43	43-56	> 56
20-29	< 42	42-54	> 54
30-39	< 41	41-52	> 52
40-49	< 40	40-50	> 50
50-59	< 39	39-48	> 48
60-69	< 38	38-47	> 47
70-100	< 37	37-46	> 46

Svaly jsou indikátorem fyzické kondice a tělesné výkonnosti. Procentuální podíl svalů je závislý nejen na fyzické kondici, ale i na věku a pohlaví člověka. Cílené budování svalů napomáhá také posilovat stabilitu kostry.

Podíl kostní hmoty v těle na základě pohlaví a hmotnosti jednotlivce může být následující (viz tab. 5 a 6).

Tab. 5: Hmotnost kostní hmoty v těle žen

ženy			
váha	< 50 kg	50-75 kg	> 75 kg
hmotnost kostí	1,95 kg	2,4 kg	2,95 kg

Tab. 6: Hmotnost kostní hmoty v těle mužů

muži			
váha	< 65 kg	65-95 kg	> 95 kg
hmotnost kostí	2,65 kg	3,29 kg	3,69 kg

Stejně jako celé lidské tělo i kosti podléhají přirozeným procesům růstu a stárnutí. V dětském věku kostní hmota velice rychle přibývá a svého maxima dosahuje ve věku třiceti až čtyřiceti let. Poté s přibývajícím věkem kostní hmoty zase mírně ubývá. Kostní hmotu není téměř možné ovlivnit, lehce však kolísá v rozmezí faktorů: hmotnost, výška, věk a pohlaví. Námi používanou vahou zjistíme pouze podíl kostní hmoty a nelze takto měřit hustotu kostí, zjišťovat změny kostí nebo jejich tvrdost. [11]

Index hmotnosti těla (BMI), který lze získat vydělením hmotnosti člověka v kg druhou mocninou jeho výšky v metrech, se používá jako měřítko hmotnosti osoby a k vyjádření zdravotního rizika. Tabulka 7 ukazuje na vztah hodnoty BMI, stanovení váhové kategorie a velikosti zdravotního rizika.

Tab. 7: Hodnoty BMI. [12]

BMI	kategorie	zdravotní rizika
méně než 18,5	podváha	vyšoká
18,5 – 25	norma	minimální
25,0 – 30	nadváha	nížká až lehce vyšší
30,0 – 35	obezita 1. stupně	zvýšená
35,0 – 40	obezita 2. stupně (závažná)	vyšoká
40,0 a více	obezita 3. stupně (těžká)	velmi vyšoká

Vypočtené BMI se porovnává s fyzickou kondicí, která je obrazem stupně tělesné aktivity a konstituce. Je nutné upozornit, že svalnaté osoby mohou mít BMI vyšší, a přitom nadváhou či obezitou netrpí. Jeví se proto vhodné vyčlenit ze sledované skupiny měřené osoby, které mají atletický režim, a ty vyhodnotit také zvlášť. Mezi osoby s atletickým režimem zařazujeme ty, kteří alespoň deset hodin týdně pravidelně sportují, a to nejméně po dobu jednoho roku. Podíl tělesných hodnot u těchto atletů se opět značně liší od osob, které tento atletický režim nemají. Zejména podíl tělesného tuku v těle dosahuje u atletů téměř o polovinu nižších hodnot, ale BMI až o čtvrtinu vyšší. [12]

Fyzická kondice je měřena tak, že porovnává tělesný tuk a svalovou hmotu. Při zvýšené aktivitě se sníží množství tělesného tuku a fyzická kondice se podle toho mění. I při neměnné tělesné hmotnosti může dojít ke změně svalové hmoty, a zároveň ke změně podílu tělesného tuku, což může zlepšit zdravotní stav a snížit riziko některých onemocnění.

Na základě fyzické kondice lze jednotlivce rozdělit do několika skupin: 1-vysoce obézní, 2-obézní, 3-nadváha, 4-málo pohybu, 5-standard, 6-mírně svalnatý, 7-štíhlý, 8-štíhlý a svalnatý a 9-velmi svalnatý (atlet). [11]

Viscerální tuk se nachází v břišní dutině a obklopuje vnitřní orgány. Výzkumy prokazují, že s přibývajícím věkem se ukládání tuku mění a tuk se čím dál víc ukládá v oblasti břicha. Zjištěním množství viscerálního tuku a jeho udržováním na přípustné hodnotě lze snížit riziko nemocí, jako jsou např. srdeční choroby, vysoký krevní tlak aj.

Váha hodnotí množství viscerálního tuku ve stupnici od 1 do 59. Pokud se hodnota viscerálního tuku pohybuje v rozmezí od 1 do 12, jedná se o normální stav zdravého jedince. Pokud se hodnota viscerálního tuku pohybuje v rozmezí od 13 do 59, jedná se o zvýšené množství viscerálního tuku. [11] Ten lze snížit změnou životního stylu, stravovacími návyky nebo zvýšením tělesné aktivity.

Bazální metabolická spotřeba ukazuje množství kalorií, které lidské tělo potřebuje pro výměnu základních látek. Je tedy hodnotou živinami dodané minimální energie, kterou naše tělo potřebuje v klidném stavu, aby mohlo normálně fungovat (např. dýchání, oběh krve, nervový systém, trávení, vylučování). Na základě bazální metabolické spotřeby jednotlivce je vypočítán průměrný věk, kterému náleží jeho metabolismus. Pokud je **metabolický věk** vyšší než skutečný věk jednotlivce, znamená to, že musí zlepšit bazální metabolismus. Zvýšená tělesná aktivita pomůže zvětšit objem svalové tkáně a snížit tak metabolický věk.

K přeměně látek je použito asi 70 % energie v potravě. Spotřebovaná energie závisí na aktivitě, kde základem jsou mozek a svaly, které fungují jako motor a spotřebují velké množství energie. Spotřeba bazálního metabolismu pak závisí na podílu svalů v těle jednotlivce. Vyšší bazální metabolická spotřeba zvyšuje počet kalorií a pomáhá snižovat podíl tělesného tuku. Při nízké hodnotě metabolismu je spalování tuků a snižování celkové tělesné hmotnosti velice nesnadné.

Energetická spotřeba bazálního metabolismu je spočítána u mužů na přibližné hodnoty kolem 7200 kJ (1700 kcal) a u žen pak na hodnoty kolem 6300 kJ (1500 kcal), kde nižší hodnota u žen je způsobena vyšším podílem tukové tkáně, která má nižší energetickou spotřebu než svalová hmota. K hodnocení rozdílů mezi vstupními a výstupními hodnotami bazálního metabolismu byl použit test statistické významnosti.

Metodologické poznámky

Zkoumání živého organismu by mělo respektovat při antropometrických měřeních k vyvarování se chyby měření níže uvedené zásady.

Protože tělesná váha člověka může v průběhu dne kolísat asi o 2 kg, je dobré měření provádět vždy ve stejnou dobu a vysvětlení. K získání reprodukovatelných výsledků jsou důležité okolní podmínky, které je třeba při měření udržovat pokud možno konstantní. Měření ovlivňují zejména následující faktory: vlhkost vzduchu, teplota, umístění váhy a vlhkost chodidel.

V závislosti hlavně na stravovacích návycích a sportovní aktivitě každého jedince mohou kolísat podíly vody a tuku v těle. U podílu vody v těle hraje důležitou roli dále teplota okolí a množství vypitých tekutin. Zvýšená konzumace alkoholu se odrazí na vodním režimu, a tím také na naměřeném podílu tělesného tuku. U žen mohou být naměřeny vyšší hodnoty během menstruace.

K tomu, abychom mohli jednotlivé kontingenty vyhodnotit, je nutné rozdělit sledovanou skupinu vojáků zvlášť na muže a ženy. Důvodem je, že ženy mají naprosto jiné složení těla a jiné fyzické dispozice než muži. Například podíl vody nebo svalů v těle je u mužů značně vyšší než u žen. Naproti tomu podíl tuku v těle dosahuje u žen zásadně vyšších hodnot než u mužů.

Naměřené hodnoty tuku mohou kolísat u osob, které intenzivně sportují, tzn. deset a více hodin týdně, dále u profesionálních atletů nebo kulturistů, u lidí, kteří mají klidový pulz nižší než 60 tepů za minutu, u lidí, kteří užívají kardiovaskulární léky (ty mohou ovlivnit klidovou srdeční frekvenci), nebo díky nemoci ztratit hodně vody v těle, a dále u osob s výraznými anatomickými odchylkami na nohách (výrazně zkrácená nebo prodloužená délka nohou).

Optimální denní doba pro měření je mezi 18. a 20. hodinou. V této době jsou hodnoty tuku podle zkušeností nejnižší. Po vydatnějším jídle bychom měli počkat aspoň dvě

hodiny. Rovněž není dobré se vážit po nezvyklé fyzické námaze. V takovém případě je lepší pár hodin počkat.

Metoda měření pohybové aktivity krokoměry

K měření pohybové aktivity byl použit krokoměr HJ-113-E OMRON. [14] Měření tímto přístrojem bylo uskutečněno u 11. kontingentu mise KFOR jako doplňkové k antropometrickému u dvou dobrovolníků s různou pohybovou aktivitou. Jednou z dobrovolně měřených osob byla zdravotní sestra a druhou osobou byl řidič. Měření byla prováděna v době trvání jednoho týdne a byla uskutečněna celkem pětkrát v měsíčních intervalech.

Před vlastním měřením je nutné na přístroji nastavit denní čas, tělesnou hmotnost a délku kroku sledované osoby, a také uvést specifikaci činnosti. Voják vybavený krokoměrem pak zapisuje nejlépe na konci dne údaje zjištěné z tohoto přístroje do přiložené tabulky. Přístroj na základě vstupních údajů vypočítá počet kroků celkem za daný den, množství spálených kcal a vzdálenost v km.

3. Výsledky a diskuze

Výsledky zahrnují sumarizaci shromážděných dat měření za příslušnou dobu pozorování výzkumu provedeného na objektech KFOR a ISAF a možnosti statistického zpracování antropometrického měření. Experimentální zjištění výživového stavu zahrnovalo vyhodnocení fyzické kondice vojáků a bazálního metabolismu bylo provedeno u 4. kontingentu mise ISAF.

3.1 Objekty prováděného výzkumu

Byly sledovány záměrně dvě geograficky a klimaticky odlišné lokality, Balkán (Kosovo) a Střední východ (Afghánistán). Vzhledem k odlehlosti lokalit a nestabilním podmínkám nebylo možno měření zajistit permanentní osobou. Přesto statistické zpracování ověřovaných pozorování prokázalo validující výsledky. [1, 3, 4] Měření prováděl zainteresovaný zdravotní personál označený v tabulce akronymem a zúčastnili se ho dobrovolně osoby se zájmem o problematiku. Počty měření, tj. počet sledovaných osob, narušoval opadající zájem o měření. Nezájem je patrný při snaze získat výzkumné výsledky z měření dvou krokoměrů, které vyžadovalo jejich nošení a každodenní záznam naměřených dat. Rozpětí data jednoho měření či jeho neurčitost uvedená v tabulkách byla způsobena služebními povinnostmi, poněkud účastí na patrolách.

Příslušníci **mise KFOR** byli měřeni v rámci 7., 11., 12. a 13. kontingentu, jak je patrné z tab. 8.

Tab. 8: Antropometrická měření v rámci mise KFOR

název kontingentu	měření provedl(a)	počet osob	antropometrie datum měření	krokoměr počet osob	krokoměr datum měření
7. kontingent 2005	TOM	35	3.-8.10.		
			28.11. – 3.12.		
11. kontingent 2007-2008	MUL	50	4.8., 4.9., 4.10.07	2	6.-12.8., 10.-16.9.07
			8.11., 6.12.07		10.-16.10.07
			2.1.2008		11.-17.11., 11.-17.12.07
		25	červen a 4.8.2008		

název kontingentu	měření provedl(a)	počet osob	antropometrie datum měření	krokoměr počet osob	krokoměr datum měření
12. kontingent 2008	TUC	66	3.2.2008		
		60	29.2.2008		
		53	5.4.2008		
		49	6.5.2008		
		51	9.6.2008		
13. kontingent 2008-2009	HUS	45	31.7,22.8.,24.9.08		
			25.10.,21.11.08		
			18.12.08,9.1.09		

Měření 7. kontingentu mise KFOR bylo provedeno ve dvou etapách. První měření se uskutečnilo ve dnech 3. – 8. 10. 2005 v době po příjezdu do mise, kdy se dalo předpokládat, že jsou vojáci již aklimatizovaní. Druhé měření pak proběhlo na konci pobytu vojáků v misi ve dnech 28. 11. – 3. 12. 2005. Sledovaný soubor tvořilo pětadvacet dobrovolníků ve věku od pětadvaceti do padesáti osmi let (z toho bylo pět žen).

U 11. kontingentu mise KFOR bylo měření provedeno během půlročního pobytu vojáků na základně celkem šestkrát. První měření bylo provedeno na začátku srpna roku 2007, a poté bylo prováděno každý následující měsíc. Poslední měření bylo uskutečněno počátkem ledna 2008. Sledovaný soubor zde tvořilo padesát vojáků ve věku od dvaceti do čtyřiceti sedmi let (z toho tři ženy). Po návratu a karanténě bylo doměřeno dvacet pět osob. U dvou dobrovolníků byl proveden i záznam z krokoměru. Měření krokoměru bylo provedeno celkem pětkrát.

12. kontingent mise KFOR byl podroben měření v rámci půlročního pobytu vojáků celkem pětkrát. První měření proběhlo na počátku února roku 2008, poté následoval zhruba v měsíčních intervalech. Poslední měření pak bylo uskutečněno počátkem června roku 2008. Sledovaný soubor zde není jednoznačný. Prvního měření se zúčastnilo celkem šedesát šest dobrovolníků ve věku od dvaceti dvou do čtyřiceti sedmi let (z toho sedm žen). Posledního měření se však již zúčastnilo pouze padesát jedna dobrovolníků.

V rámci 13. kontingentu mise KFOR bylo měření provedeno během půlročního působení vojáků v misi celkem sedmkrát. První měření bylo započato ke konci měsíce července roku 2008, poté každý další měsíc. Poslední měření pak bylo provedeno v první polovině ledna roku 2009. Měření se zúčastnilo s velkým zájmem o výsledky celkem čtyřicet pět dobrovolníků ve věku od jednadvaceti do dvaadvaceti let (z toho devět žen).

U příslušníků **mise ISAF** bylo měření provedeno v rámci 2., 3., 4. a 5. kontingentu, jak je uvedeno v tab. 9.

Tab. 9: Antropometrická měření v rámci mise ISAF

název kontingentu	měření provedl(a)	počet měření	datum měření
2. kontingent (2007)	PSU	21	březen, srpen
– 1. rotace			
– 2. rotace		87	říjen-listopad
3. kontingent (2008)	KOC	58, 51, 67	leden, únor, březen
4. kontingent (2008)	MIR	50	květen-červen červenec
5. kontingent (2008)	JAN	59	srpen, září říjen-listopad

Měření u 2. kontingentu mise ISAF bylo provedeno ve dvou rotacích. Z první rotace se podrobilo měření dvacet jedna dobrovolníků ve věku od dvaceti čtyř do čtyřiceti čtyř let (z toho sedm žen). Měření proběhlo v březnu a poté v srpnu roku 2007. Měření v rámci druhé rotace proběhlo celkem třikrát a zúčastnilo se ho osmdesát sedm dobrovolníků ve věku od jednadvaceti do pětapadesáti let (z toho dvacet sedm žen).

3. kontingent mise ISAF byl podroben měření celkem třikrát, a to v lednu, únoru a v březnu roku 2008. Počet vojáků, kteří se měření zúčastnili, se každý měsíc měnil. V lednu bylo měřeno padesát osm vojáků, v únoru padesát jedna vojáků a v březnu bylo měřeno sedmašedesát vojáků.

Měření 4. kontingentu mise ISAF bylo uskutečněno celkem dvakrát, a to na přelomu května až června, a poté v druhé polovině července roku 2008. Měření bylo provedeno u padesáti příslušníků ve věku dvacet čtyři až padesát pět let (z toho třináct žen).

5. kontingent mise ISAF byl měřen třikrát v průběhu srpna, září, a října až listopadu roku 2008. Zúčastnilo se ho celkem padesát devět dobrovolníků ve věku dvacet čtyři až šedesát jedna let (z toho šestnáct žen).

3.2 Možnosti statistického zpracování

Jak je patrné z předchozích tabulek jde o místně, časově, periodicky a rozsahem souborů nesourodé výsledky, takže ke statistickému vyhodnocení není možné použít stejnou metodu. Údaje, které přístroj na základě bioelektrické impedanční metody poskytne, obsahují jak numerické proměnné vyjádřeny číselně, tak proměnné kategoriální vyjádřeny slovně. Při vyhodnocování výživového stavu jednotlivých kontingentů je nutné tyto proměnné od sebe navzájem rozlišit. Mezi numerické proměnné patří procento tuku a vody v těle, tělesná hmotnost, hmotnost svalů a kostí, viscerální tuk, bazální metabolismus a metabolický věk. Mezi kategoriální proměnné patří fyzická kondice, kde číselná hodnota, kterou nám váha ukáže v rozmezí 1-9, znamená stav fyzické kondice dané osoby a každé číslo této stupnice má své slovní vyjádření.

Na základě naměřených hodnot u profesionálů v jednotlivých kontingentech, které jsou k dispozici, porovnání můžeme provést. V rámci jednoho souboru – konkrétního kontingentu – můžeme pozorovat dynamiku výživového stavu vojáků během sledované periody měření během pobytu na misi. Vývoj lze zjistit za předpokladu, že jednotlivá měření byla uskutečněna v pravidelných časových intervalech (např. za každý měsíc). Interval byl např. dodržen u 11. 12. a 13. kontingentu mise KFOR, kde byla měření prováděna každý měsíc. U těch kontingentů, kde měření bylo uskutečněno na začátku a poté až na konci pobytu vojáků v misi, můžeme jednorázově zjistit, zda během tohoto pobytu došlo ke globálním změnám jejich výživového stavu, či nikoli. To se týká souborů 2., 3., 4. a 5. kontingentu mise ISAF, a také 7. kontingentu mise KFOR.

Dále lze porovnat i změny výživového stavu vojáků u jednotlivých kontingentů mezi sebou. Porovnávat můžeme různé soubory v rámci jedné mise (např. 4. a 5. kontingent mise ISAF), ale také kontingenty různých misí (např. 4. kontingent mise ISAF a 12. kontingent mise KFOR). Předpokladem je, že měření u těchto profesionálů bylo provedeno ihned po příjezdu do mise, popř. v ČR před vyjetím vojáků do mise a srovnáme výsledky naměřených hodnot těchto různých kontingentů. Po ukončení mise se provede výstupní měření a pomocí parametrické analýzy rozptylu srovnáme tato konečná měření daných kontingentů mezi sebou v jedné nebo všech lokalitách.

3.3 Vyhodnocení výživového stavu

Vyhodnocení výživového stavu zahrnuje výzkumná měření 4. kontingentu ISAF polní nemocnice v Afghánistánu, provedená poprvé na přelomu dubna a května roku 2008 a následně v druhé polovině července roku 2008. K tomu, abychom mohli jednotlivé kontingenty vyhodnotit, bylo nutné rozdělit sledovanou skupinu vojáků zvlášť na muže a ženy. Důvodem je, že ženy mají naprosto jiné složení těla a jiné fyzické dispozice než muži. Například podíl vody nebo svalů v těle je u mužů značně vyšší než u žen, naproti tomu podíl tuku v těle dosahuje u žen zásadně vyšších hodnot než u mužů. [13] Antropometrická měření souboru byla provedena u celkem padesáti vojáků, z toho bylo třináct žen a třicet sedm mužů. Zjištěná data sloužila k vyhodnocení fyzické kondice a bazálního metabolismu.

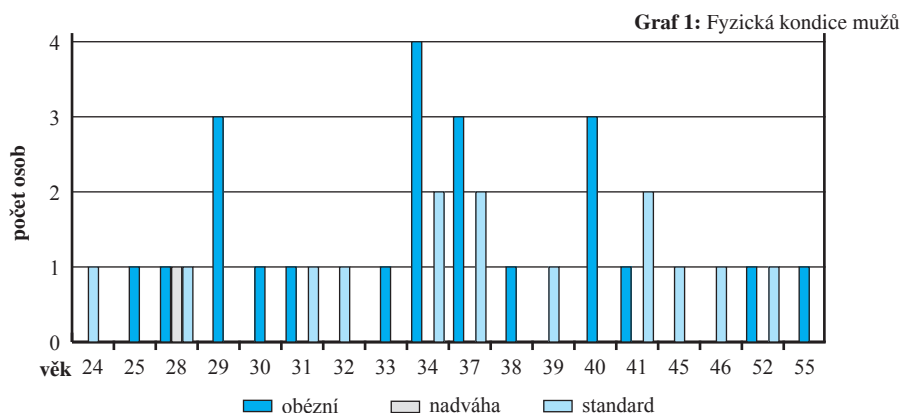
Vyhodnocení fyzické kondice

Hodnoty antropometrického měření využívané ke stanovení fyzické kondice mužů a žen se během intervalu měření nezměnily takovou měrou, aby vyhodnocení souborů bylo rozdílné u vstupního a výstupního stavu. Z tohoto důvodu jsou hodnoty kondice mužů a žen uvedeny pouze jednou souhrnně za vstupní a výstupní vyhodnocení.

Ze sledované skupiny třiceti sedmi mužů bylo hodnoceno dvacet dva jako obézní, čtrnáct jako normální (standard) a jeden spadl do kategorie nadváha. Ženy z této sledované skupiny dosahovaly lepších výsledků, kdy pouze jedna byla hodnocena jako obézní, osm žen jako normální (standard) a čtyři ženy byly zařazeny do kategorie málo pohybu. Zjištěné údaje jsou uvedeny v tabulkách 10 u mužů a 11 u žen a zobrazeny v grafech 1 a 2.

Tab. 10: Věk a počty mužů podle fyzické kondice

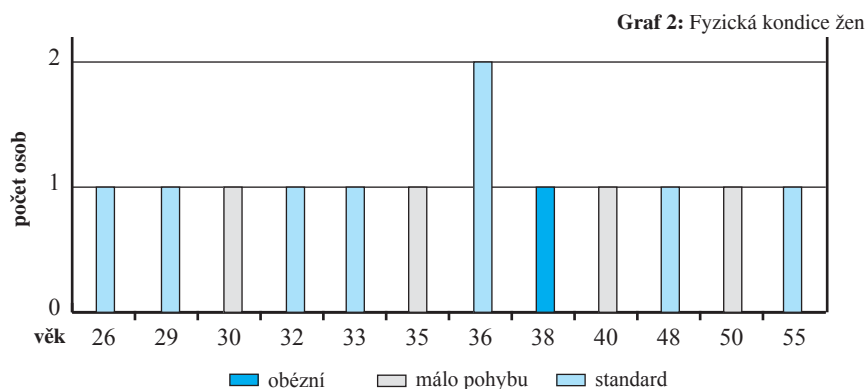
věk	obézní	nadváha	standard
24	0	0	1
25	1	0	0
28	1	1	1
29	3	0	0
30	1	0	0
31	1	0	1
32	0	0	1
33	1	0	0
34	4	0	2
37	3	0	2
38	1	0	0
39	0	0	1
40	3	0	0
41	1	0	2
45	0	0	1
46	0	0	1
52	1	0	1
55	1	0	0
Celkem	22	1	14

Z tabulky 10 a grafu 1 je patrné, že většina mužů má špatnou kondici způsobenou obezitou a nadváhou. Znepokojující stav dokresluje skutečnost, že obézních mužů je nejvíce zejména ve věku třicet tři až čtyřicet let. Špatná fyzická kondice může být často příčinou mnoha zdravotních problémů. Ke zlepšení fyzické kondice je třeba dbát na správnou výživu, mít dostatek aerobních aktivit. [15]

Tab. 11: Věk a počty žen podle fyzické kondice

věk	obézní	málo pohybu	standard
26	0	0	1
29	0	0	1
30	0	1	0
32	0	0	1
33	0	0	1
35	0	1	0
36	0	0	2
38	1	0	0
40	0	1	0
48	0	0	1
50	0	1	0
55	0	0	1
Celkem	1	4	8

Fyzická kondice žen je na mnohem lepší úrovni než u mužů. Většina žen měla fyzickou kondici na standardní úrovni a cca třetina žen chybělo málo pohybu. Pouze jedna žena měla zhoršenou fyzickou kondici z důvodu obezity.

Ze zjištěných skutečností vyplývá, že ve vyhodnocované skupině třiceti sedmi mužů bylo 59 % obézních, 3 % mělo nadváhu a 38 % dosahovalo standardních hodnot. Naproti tomu ve sledované skupině třinácti žen bylo 8 % obézních, 31 % žen mělo málo pohybu a 61 % dosahovalo standardních hodnot.

Za sledovanou dobu pobytu vojáků v misi se fyzická kondice nezměnila. Hodnoty naměřené při vstupním měření se víceméně shodovaly u všech měřených profesionálů s hodnotami výstupními se statisticky nevýznamnými rozdíly. Jedním z faktorů shodného výsledku je krátký interval přibližně dvou měsíců mezi oběma měřeními.

Vyhodnocení bazálního metabolismu

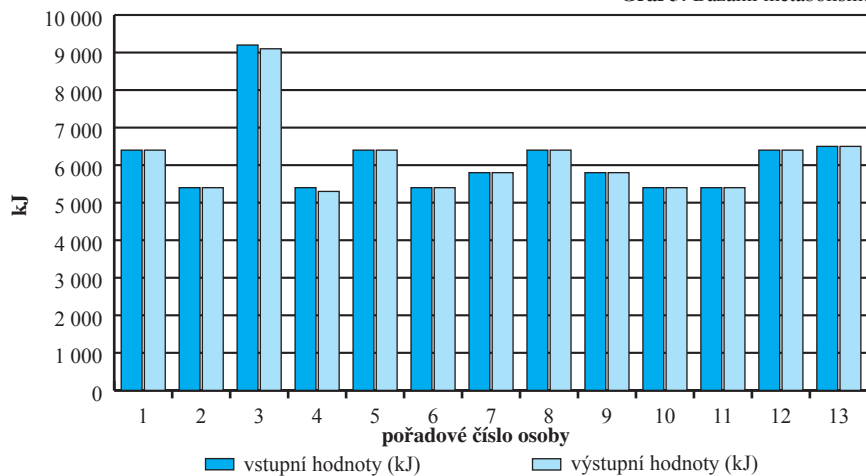
K hodnocení rozdílů mezi vstupními a výstupními hodnotami bazálního metabolismu byl použit test statistické významnosti. Hodnocení bazálního metabolismu vojáků bylo provedeno za předpokladu homogenních výběrů, tedy hodnocením mužů a žen zvlášť. Jelikož byla jednotlivá měření uskutečněna celkem dvakrát (na začátku a na konci pobytu vojáků v misi) byl k vyhodnocení bazálního metabolismu použit párový Studentův test. Výsledky hodnot bazálního metabolismu žen zachycuje tabulka 12 a graf 3 a jeho změnu graf 4, mužů tabulka 13 a graf 5 a změnu graf 6. Absolutní změna metabolismu měřených dokládá nepatrné kladné či záporné výkyvy.

Tab. 12: Hodnoty bazálního metabolismu žen

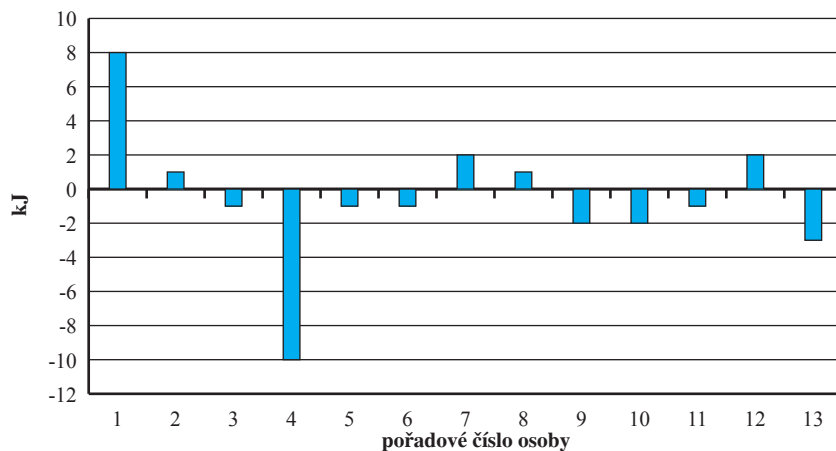
pořadové číslo	vstupní hodnoty (kJ)	výstupní hodnoty (kJ)
1	6 380	6 388
2	5 328	5 329
3	9 172	9 171
4	5 325	5 315
5	6 392	6 391
6	5 281	5 280
7	5 549	5 551
8	6 298	6 299
9	5 630	5 628
10	5 294	5 292
11	5 305	5 304
12	6 297	6 299
13	6 487	6 485

Z tab. 12 a znázornění na grafu 3 vyplývá, že hodnoty bazálního metabolismu žen se ve většině případů pohybovaly v intervalu mezi 5000-6500 kJ. Pouze jediná žena měla vysokou hodnotu bazálního metabolismu, a to víc jak 9000 kJ. Tato žena byla také jedinou, která při vyhodnocení fyzické kondice byla obézní. Z grafu je také dobře patrné, že rozdíly bazálního metabolismu mezi vstupním a výstupním měřením až na uvedenou výjimku jsou téměř nepatrné jak je dále patrné z grafu 4 změn bazálního metabolismu, i když lze z něj vypočítat tendenci k jeho snižování (60 %).

Graf 3: Bazální metabolismus žen

Graf 4: Změna bazálního metabolismu žen

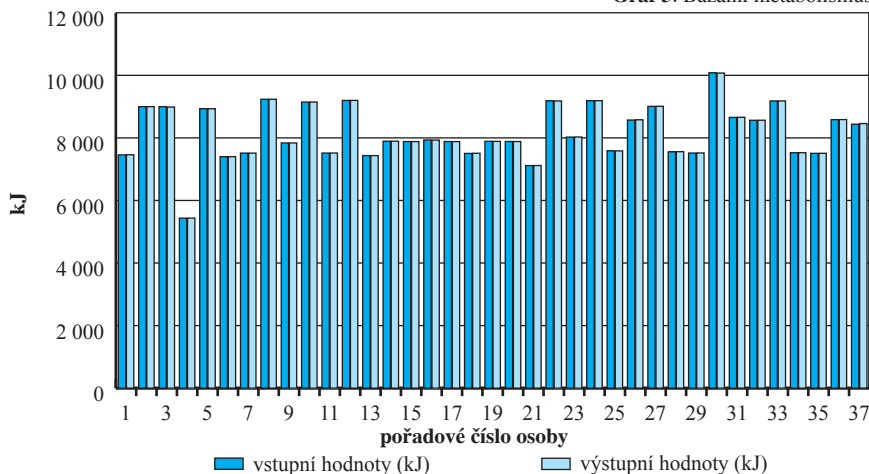

Tab. 13: Hodnoty bazálního metabolismu mužů

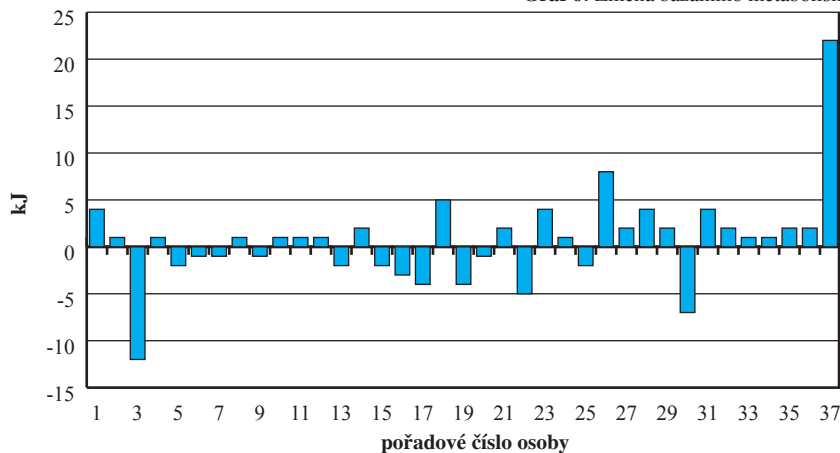
pořadové číslo	vstupní hodnoty (kJ)	výstupní hodnoty (kJ)	pořadové číslo	vstupní hodnoty (kJ)	výstupní hodnoty (kJ)
1	7 457	7 461	20	7 885	7 884
2	8 998	8 999	21	7 115	7 117
3	8 999	8 987	22	9 187	9 182
4	5 435	5 436	23	8 025	8 029
5	8 935	8 933	24	9 189	9 190
6	7 399	7 398	25	7 587	7 585
7	7 514	7 513	26	8 571	8 579
8	9 235	9 236	27	9 008	9 010
9	7 839	7 838	28	7 555	7 559
10	9 145	9 146	29	7 516	7 518
11	7 515	7 516	30	10 081	10 073
12	9 198	9 199	31	8 655	8 659

pořadové číslo	vstupní hodnoty (kJ)	výstupní hodnoty (kJ)	pořadové číslo	vstupní hodnoty (kJ)	výstupní hodnoty (kJ)
13	7 435	7 433	32	8 563	8 565
14	7 893	7 895	33	9 181	9 182
15	7 884	7 882	34	7 525	7 526
16	7 934	7 931	35	7 506	7 508
17	7 885	7 881	36	8 584	8 586
18	7 504	7 509	37	8 438	8 459
19	7 891	7 888	–	–	–

Graf 5: Bazální metabolismus mužů

Graf 6: Změna bazálního metabolismu mužů

Hodnoty bazálního metabolismu se u většiny mužů pohybovaly v intervalu od 7000 kJ do 9500 kJ. Pouze u jednoho muže byl naměřen bazální metabolismus větší jak 10 000 kJ. Tento muž byl také jako jediný vyhodnocen indexem hmotnosti těla jako obézní. Naproti tomu jedna osoba dosahovala hodnot bazálního metabolismu menší jak 5500 kJ přičemž jeho fyzická kondice byla hodnocena jako standard. Ani v tomto výběru nejsou rozdíly

mezi vstupním a výstupním měřením příliš patrné, ale z grafu 6 změna bazálního metabolismu mužů je patrna zřetelnější tendence k jeho zvýšení (66 %).

Rozdíl mezi vstupními a výstupními hodnotami bazálního metabolismu jak u žen, tak i u mužů vyšel jako statisticky nevýznamný. Se spolehlivostí 95 % se nepodařilo prokázat rozdíl mezi vstupními a výstupními hodnotami bazálního metabolismu.

Závěr

Výzkum se zabýval výživovým stavem v podmínkách stravování mise a jejím vlivem na organismus. Přináší shrnutí jednotlivých měření, která byla v daných misích uskutečněna na základě bioelektrické impedanční metody, s návrhem jejich statistického zpracování. Vlastní experimentální část práce se zabývala vyhodnocením fyzické kondice a bazálního metabolismu 4. kontingentu polní nemocnice mise ISAF.

Podmínky stravování vojáků v misích se od sebe značně liší. Příslušníci mnohonárodních operací KFOR jsou stravováni převážně indigenózními potravinami. Strava, která je podávána příslušníkům mise ISAF *ad libitum*, je více méně stejná každý den.

Vlastní vyhodnocení experimentální práce se zabývalo výsledky antropometrického měření v ukazatelích fyzické kondice a hodnot bazálního metabolismu u 4. kontingentu. Ve sledovaném souboru nebyly shledány v periodě cca dvou měsíců statisticky významné rozdíly. Přesto je nutno upozornit, že při hodnocení fyzické kondice souboru dosahovalo jen 44 % osob kontingentu standardní kondice a zbytek ne pro větší nadváhu, přičemž sledovaná skupina třinácti žen měla poměrně lepší výsledky než muži.

Při vyhodnocení fyzické kondice bylo zjištěno, že ze sledované skupiny třiceti sedmi mužů byla většina (59 %) obézních, 3 % mělo nadváhu a 38 % dosahovalo standardních hodnot. Pouze 8 % žen bylo vyhodnoceno jako obézní, 31 % mělo málo pohybu a 61 % žen dosahovalo standardních hodnot. U všech měřených jedinců se hodnoty fyzické kondice za dobu pobytu v misi nezměnily. Pro zlepšení fyzické kondice by bylo zapotřebí změnit stravovací režim těchto vojáků a dbát na posilovací trénink a dostatek aerobního pohybu.

Hodnoty bazálního metabolismu se ve většině případů pohybovaly v intervalech, které byly pro dané pohlaví normální. Pouze dva muži a jedna žena dosahovali hodnot, které z daného intervalu vyčnívaly. Jednalo se o muže, který byl obézní a dosahoval vysoké hodnoty bazálního metabolismu (více jak 10 000 kJ). Druhý muž měl hodnoty bazálního metabolismu nízké (menší jak 5500 kJ) a jeho fyzická kondice byla zhodnocena jako standard. Žena byla obézní a dosahovala hodnot bazálního metabolismu mužů (více než 9000 kJ). Během dvouměsíčního pobytu vojáků v misi došlo jen k nepatrným změnám hodnot bazálního metabolismu, které byly vyhodnoceny jako statisticky nevýznamné. Přesto bylo možné pozorovat u žen tendenci k poklesu a u mužů k nárůstu metabolismu.

Z dosavadních výzkumů je dosažena dobrá reprodukovatelnost a validace výsledků. Výsledky získané za použití zkoumané metody dokladují nenáročnost výzkumu a validitu přístroje určeného k antropometrickému měření. K potvrzení této hypotézy se jeví vhodné pokračovat ve statistickém hodnocení dat shromážděných výzkumem za celou dobu pozorování.

Literatura:

- [1] KOMAR, A., BEZA, T., MUSIL, M. and VASICKA, P. Survey of Soldiers' Nutritional Level During Foreign Mission. *Activities Report & Minutes of the R&D Associates*. Vol. 59, 2006, 2 p. ISSN 0198-0181.
- [2] KOMAR, A., NOVOTNY, R. and SROLL, B. Food Supply to the Army of the Czech Republic. In *Worldwide Defence Catering Seminar CATCON 06*. (CD). Birmingham, UK, 2006.
- [3] BÉZA, T., KOMÁR, A., VASICKÁ, P. and MUSIL, M. Survey of nutritional level in KFOR 2005. In *Proceedings of the International Conference on Military Technologies, ICMT'07*. Brno, 2007, p. 655-660. ISBN 978-80-7231-238-2.
- [4] KOMÁR, A., VASICKÁ, P. Stanovení fyzické kondice a výživového stavu vojáka. *Vojenské rozhledy*, 2009, 18 (50), č. 1, s. 135-147. ISSN 1210-3292.
- [5] World Health Food and Agriculture Organization of the United Nations Organization. *Preparation and use of food-based dietary guidelines*. 1998. 108 p. ISBN: 41208805.
- [6] MO. *Vyhláška č. 266/1999 Sb.*, o způsobu zabezpečování bezplatného stravování vojáků z povolání.
- [7] MO. *Vyhláška č. 272/1999 Sb.*, o rozsahu a způsobu poskytování naturálních náležitostí vojákům v základní nebo náhradní službě a vojákům v záloze povolaným na vojenské cvičení
- [8] NOVOTNÝ, R. a KOMÁR, A. Zajištění kvality výživy v AČR. *Vojenské rozhledy: Czech Military Review*. 2008, 17 (49), č. 3, s. 148-154. ISSN 1210-3292. Dostupný z [www: <army.cz>](http://www.army.cz).
- [9] MO. *Nařízení NGŠ č. 32/2003 ve znění NNGŠ č. 32/2004 a NNGŠ č. 3/2008*. Peněžní hodnoty náležitostí potravin, krmiv a finanční limity pro hospodaření s materiálem ve vojenských stravovacích zařízeních. 2008.
- [10] JUŘÍKOVÁ, J., BŘEZINA, P., PRZYBILOWICZ, K., CICHON, R. *Hodnocení obsahu tělesného tuku (% hm.) z různých hledisek*. Konference hygienicko-epidemiologické služby AČR s mezinárodní účastí, VLA JEP Hradec Králové, 10. – 12. 4. 2001.
- [11] Tchibo. *Body Analysis Scales: Instructions for use and guarantee*. Tchibo GmbH D-22290 Hamburg 2007. Dostupný z www.tcm-quality.com (cit. leden 2005).
- [12] JUŘÍKOVÁ, J., KOMÁR, A. a KREUZIGER, J. BMI jako prostředek posouzení přiměřené tělesné váhy a zdraví. *Vojenský profesionál*. 2001, č. 1-3, s. 108-111. ISSN 1210-3179.
- [13] National Heart, Lung, and Blood Institute. *Clinical Guidelines on the Identification, Evaluation, and Treatment of Overweight and Obesity in Adults*. NHLBI Communications Office. National Institutes of Health, USA. June 17, 1998.
- [14] OMRON. *Krokoměr: Návod k obsluze*. (Walking style II). 2005.
- [15] BRANCA, F., NIKOGOSIAN, H. and LOBSTEIN, T. *The challenge of obesity in the WHO European Region and the strategies for response*. 2007. 324 p. ISBN 978 92 890 1408 3.

Situace, v níž se nacházíme, je tedy kritická, není však bezvýchodná. Bílá kniha navrhuje řadu kroků směřujících ke konsolidaci sektoru Ministerstva obrany. Především lze prostřednictvím vnitřních opatření generovat úspory okamžité (ve výši stovek milionů korun) či střednědobé (ve výši několika miliard korun). Deficit složený z dluhu nahromaděného v minulosti a z předpokládaných investic v budoucnosti je však řádově vyšší. Naplnění politicko-vojenské ambice, jejímž vyjádřením má být dosažení plné operační schopnosti ozbrojených sil plánované do roku 2018, se jeví jako nereálné. Obdobně je ohrožena kapacita pro plnění mezinárodních závazků České republiky a plnění úkolů na území ČR v případě krizových situací nevojenského charakteru. Je tudíž nezbytné dlouhodobě přesměrovat zdroje, jimiž ministerstvo disponuje, a soustředit je na podporu klíčových rolí a funkcí ozbrojených sil, a to zejména těch povinných, vyplývajících ze zákonů ČR a mezinárodních závazků země.

**Bílá kniha o obraně.
Praha: MO ČR – OKP MO, 2011.**

Článek pojednává o základních rysech využití vojenských komunikací a porovnává rozdíly a podobnosti mezi touto oblastí a komerčním využitím komunikací.

1. Úvod

V obecné rovině pojmu taktických komunikací můžeme nahlížet na slovo **komunikace** jako na něco, co je blízké výrazu „spojován“, který může vyjadřovat nejen přemísťování lidí a materiálu, ale i zpráv a informací, či vzájemné informování dvou nebo více lidí. S ohledem na hlubší význam slova „komunikovat“ bychom jej mohli také překládat jako „sdílení“. Jde o situaci, kde jeden z partnerů vstupuje do komunikačního aktu s určitým záměrem a chce dosáhnout určitého **efektu (výsledku, cíle)**. Celá komunikace se dá potom znázornit jako hra záměrů a efektů – dohadování (bargaining), kdy dva nebo více partnerů se snaží získat maximum z případné vzájemné dohody, i když mezi nimi existuje konflikt zájmů. Ne vždy však dochází k žádanému efektu, s čímž bezprostředně souvisí strategie a taktika komunikace. [1]

S pojmem **taktika** jsou spojeny aktuální problémy, tedy takové, které je nutno řešit tady a teď. Jde tedy o *promyšlené jednání a postup odpovídající potřebám a objektivním možnostem*. Naproti tomu podobný užívaný pojem **strategie** se dá charakterizovat jako dlouhodobý plán toho, jak dosáhnout cílů. Strategie dlouhodobě určuje směr a rozsah aktivit organizace. V ideálním případě přizpůsobuje zdroje organizace měnícímu se prostředí, v němž organizace působí, trhům, zákazníkům a očekáváním zainteresovaných stran (stakeholders).

Vojenská taktika (respektive bojová taktika) je soubor konkrétních metod používaných válčícími stranami za účelem napadení a zničení nepřítele v bitvě. V širším slova smyslu lze vojenskou taktiku chápat jako vědu, zabývající se taktickými metodami válčení, v užším slova smyslu pak jako jednu konkrétní bojovou metodu. [2]

V současné době je vojenská taktika chápána jako operativní aplikace síly v konkrétní situaci, jako soubor konkrétních postupů v jednotlivých bitvách. Tím se odlišuje od **vojenské strategie**, která se zabývá dlouhodobými cíli a celkovým obrazem vojenských operací. Zjednodušeně se rozdíl mezi strategií a taktikou vyjadřuje tak, že strategie určí cíl (na koho udeřit a co dobýt), zatímco taktika definuje způsob (na kterém úseku a jakým způsobem útok provést). I tak je ovšem hranice mezi těmito dvěma disciplínami velice neostrá a obě oblasti se překrývají. [2]

Taktická úroveň velení a řízení je úroveň, na níž jsou jednotky, útvary, svazky nebo taktická uskupení zasazovány do operace. Na taktické úrovni vedou jednotky, útvary, svazky a nebo taktická uskupení bojovou, případně i nebojovou činnost k dosažení taktických, v některých případech operačních nebo i strategických cílů. [3]

Velmi často se můžeme v rámci vojenství setkat s pojmem taktické cvičení. Cílem taktického cvičení je prověřit připravenost jednotek k plnění úkolů, prohloubení a zdokonalení schopnosti velitelů v organizaci a řízení bojových operací. Těmto cvičením

může předcházet cvičení s podporou taktického simulátoru. Taktická cvičení však nejsou jen doménou vojenství, ale v civilním životě se s nimi můžeme setkat u prověřování havarijních plánů *integrovaného záchranného systému*. Každé cvičení zpravidla prověřuje především součinnost jednotek z Hasičského záchranného sboru s dalšími subjekty a složkami IZS.

Taktika není slovo známé jenom z oblasti vojenské. Například v rámci obchodní taktiky není záměrem druhou stranu zničit a zvítězit nad ní, ale nalézt optimální dohodu mezi prodávajícím a zákazníkem. Obchod je dobrým obchodem tehdy, jsou-li spokojeny obě strany. Firemní taktika a strategie spolu velmi blízce souvisí. Taktika firmy řeší realizaci strategie v praxi. Strategie organizace určuje cíle, taktika řeší, jak jich dosáhnout.

2. Vojenské a civilní komunikace

Komunikační a informační podpora je stejně důležitá pro rozhodující proces ve vojenské operaci, jako jsou ozbrojené síly a zbraňové prostředky nezbytné pro provedení bojového úkolu. Toto bylo opětovně potvrzeno v novodobé historii v průběhu války v Perském zálivu v roce 1991, válce v Afghánistánu i ve druhé válce v Zálivu. [4]

Z důvodu různých požadavků, plynoucích z vojenských a civilních potřeb, došlo ke vzniku vojenské specializace komunikací, s cílem splnit specifické potřeby vojenských činností.

V minulosti byla období, kdy vývoj vojenských technologií byl v předstihu před užívanými komerčními, ale byla i období, kdy tomu bylo naopak. V dnešní době se nacházíme na rozhraní změny mezi těmito dvěma stavy, s rostoucím významem vojenského využívání sofistikovaných civilních komunikačních technologií.

Rozdíly u vojenské komunikace:

Není jednoduché si představit nebo zcela definovat celkový souhrn vojenských komunikačních systémů, tak jak zahrnují mnoho vzájemně spojených a překrývajících se systémů a síťových propojení. Vzhledem k tomu, že jde jen o pohled na typickou a obecnou architekturu a rozmístění, mohou mít civilní i vojenské sítě a jednotlivé realizace i jinou strukturu, než je zde uváděno.

Z tohoto úhlu pohledu můžeme konstatovat, že vojenské komunikace jsou rozdílné od typických veřejných komutovaných uživatelských komunikací v několika rozhodujících kritériích:

- Vojenské komunikace jsou často účelově zaměřeny, uskutečňované v rozmanitých sítích, kde každá je vyčleněna pro speciální využití.
- Požadovaná doba pro reakce vojenských komunikací je extrémně krátká.
- Přednostní požadavky jsou běžně nastaveny pro komunikace s vyšší prioritou požadavku na volání, nebo zpráv, které jsou uskutečňovány před zprávami či voláním s nižší prioritou, i když tyto mohly být požadovány dříve.
- Dokonce ve srovnání s velmi spolehlivými komerčními telefonními systémy jsou vojenské komunikační systémy mimořádně spolehlivé. Tato spolehlivost je většinou vyžadována i v systému jejich zálohování.
- Použití vojenských komunikací je v závislosti především na bojové činnosti rozdílné a mnohdy těžko předvídatelné. Rovněž míra finanční náročnosti je při maximálním či minimálním využití vždy mimořádná.

- Převážnou část uživatelů vojenských komunikací tvoří mobilní uživatelé, ať již jde o pozemní, vzdušné či námořní prostředí.
- Vojenské komunikační systémy musí zpravidla často být rozmístěny a znovu zřízeny ve stejných nebo různých prostředích, a to zpravidla v krátké době.
- Rozmanitost úrovně utajování informací a jejich zabezpečení je základním prvkem u většiny vojenských komunikací.
- Ve srovnání s civilními komunikacemi, vojenské komunikace prokazují větší míru propojení hlasových a datových toků.

Tyto rozdíly od civilních komunikací vycházejí ze skutečnosti, že vojenské operace jsou zásadně odlišné od civilního způsobu řízení podniků, kdy vojáci mnohdy riskují své životy, a osud národa je doslova závislý na specifických vojenských akcích. I když již od dob studené války jsou světové vojenské operace málo pravděpodobné (vyrovnanost sil), přesto připravenost vojenských sil a provádění každodenních nácviků a cvičení pro udržení bojové připravenosti ve výcvikových prostorech bylo a je běžnou praxí. Požadavky na splnění úkolů v obou těchto stavech – bojové operaci a stálé připravenosti – musí být schopny vojenské komunikační systémy plnit současně.

3. Důležitost komunikací v moderní vojenské strategii a taktice

Z pohledu jednotlivých zemí je strategie dlouhodobý úkol pro vojenské operace a má svoji podstatu v politickém zadání. Oproti tomu taktika je metodologie, kterou je strategie realizovaná. Jako příklad slouží skutečnost, že v průběhu více jak 40 let (1948-1989) byla jedním z klíčů politiky USA a světových západních velmocí snaha z pozice síly obklopit SSSR a jeho satelity zeměmi západního světa. Tato strategie sevensí se uskutečnila zformováním organizace NATO spolu s vojsky dalších vojenských uskupení na základě společných bezpečnostních dohod. Obdobně použitá strategie při vyjednávání o eliminaci atomové hrozby byla vzájemně zabezpečena faktem, že atomový útok bude málo pravděpodobný, protože potenciální útočník si musí být vědom toho, že tento útok přinese zničení i pro něho samého. Taktika k realizaci této strategie zahrnuje zřízení a provozování kontrol i pro balistické střely dlouhého doletu umístěné na lodích či ponorkách a interkontinentální balistické řízené střely. [4]

Zkušenosti z této strategie a taktiky jsou pro ostatní státy motivací. Nicméně žádná strategie ani taktika není konečná, jestliže takovéto prostředky hromadného ničení existují a je možnost jejich použití. V již uvedených případech, kdy tyto prostředky jsou zahrnuty do struktur některých ozbrojených sil, vyplývá požadavek na implementaci taktiky a komunikace, potřebné k řízení těchto ozbrojených sil.

Bez řízení jsou ozbrojené síly jenom nekoordinované ozbrojené skupiny. Ukázněnost a řízení, které se procvičují prostřednictvím komunikace, jsou to, co odlišuje armádní ozbrojené síly od ozbrojeného davu. Tuto problematiku řeší zcela jasně například sbor náčelníků štábů USA v definici pojmu velení a řízení jako:

„Vykonávání pravomocí a vedení řádně jmenovaným velitelem přidělených ozbrojených sil pro dosažení úspěchu při provedení bojového úkolu. Funkce velení a řízení jsou vykonávány prostřednictvím velitelského sboru, vybavení, komunikací, technických prostředků a procedur, které jsou použity velitelem při plánování, zajišťování, koordinaci a zvládnutí ozbrojených sil a řízení při úspěšném provedení bojového úkolu.“ [4]

4. Komunikační doktrína

Praktické zkušenosti z mnoha různých bojových nasazení taktických a strategických sil potvrzují, že komunikační doktríny a architektury mohou být různé. **Taktické komunikace** jsou krátkého až střednědobého rozsahu a prvořadě se týkají činnosti, spojené s rychlým prováděním změn na moderním válečném bojišti. **Strategické komunikace** mají typický dlouhodobý charakter a jsou více orientovány směrem k udržování výjimečnosti vysoké spolehlivosti komunikačních spojů s cílem zabezpečit absolutní kontrolu nad strategickými prostředky, které mají k dispozici (např. nukleární zbraně). V obou těchto případech významná pozornost je věnována udržování záložních spojení i v případech, kdy základní prvky sítě či účastníci sítě jsou zničeni.

Klasická architektura taktických komunikací:

Síťová architektura slouží k podpoře vojenských jednotek, ale je zde uplatněn jiný způsob řízení, než je tomu u struktur vojenských jednotek, kdy vojenské řídící spoje mají svoji stupňovitou strukturu. Souběžně musí tento systém zabezpečit předpokládané ale i zničené spoje na vyšších nebo podobných úrovních při velení a řízení bojové činnosti. Tedy v rámci komunikační a informační podpory se musí vynaložit všechny schopnosti a poskytnout je k rychlé reorganizaci, k reakci na dosažení úspěchu v bojové činnosti. Tato skutečnost se projevuje ve vzrůstající míře tak, jak je soudobé válčiště místem, kde se jednotlivé epizody boje odehrávají v rychlém sledu, a kde dochází k velkým destruktivním účinkům.

K porozumění konceptu taktických komunikací je třeba vyjít z klasického přístupu při plánování komunikační a informační podpory, který není spojen z technologickými změnami, představovanými hlavně zaváděním digitalizace a výpočetní techniky koncem 80. let minulého století. S nástupem těchto nových schopností se postupně přetvářely klasické systémy, čímž se začala psát novodobá éra vojenských komunikací.

Požadovaná rychlost služeb v systémech taktických komunikací je odlišná od sítí, užívaných v komerční sféře. Na první pohled tato důležitost vojenských komunikací nevypadá odlišně od požadavků kladených na pohotovostní služby v civilním sektoru. Požadavky jsou samozřejmě srovnatelné. Ovšem při bližším prozkoumání je četnost nouzových volání širokou veřejností s využitím komunikačních sítí statisticky očekávatelná a má tendenci opakovatelnosti. Například nouzová volání budou v průměru mít větší četnost v sobotu v noci mezi 1. – 3. hodinou ranní, než v tu samou dobu například ve středu. Dá se rovněž předpokládat, že tento stav volání bude mít tendenci se opakovat. Následkem toho komunikační systém může být statisticky analyzován a při jeho výstavbě se může systém připravit na zvládnutí předpokládaného většího množství krizových hodin.

Toto hodnocení obecně neplatí pro vojenské komunikace. Systém je v klidovém stavu po delší dobu a pak je náhle využíván intenzivně silným provozem volání. Ve skutečnosti bezpečnostní nařízení ozbrojených sil stanovují pro komunikace připravenost ve větším časovém předstihu před zapojením do bojové činnosti. Je velice obtížné předpovědět statistický odhad, jaký bude komunikační provoz v průběhu bojové činnosti. Nejzkušenější odborníci mohou vyvodit jistý odhad z minulého ozbrojeného konfliktu, který ovšem bývá často velmi nepřesný. V nejlepším případě se může nastavení vojenských komunikačních systémů přesně nadefinovat, avšak provedení uvážlivých

– sofistikovaných – rozhodnutí o stanovení takovýchto parametrů, jako je například odhad potřebných blokad sítí ve spojení, je velice obtížné. Co blokovat, když chceme například preventivně obvodově chránit naše jednotky před bezprostředním zničením nepřátelským dělostřelectvem? Samozřejmě všechny systémy. Ale je tento stav blokace dosažitelný? Ovšem, že není. Kladením si takovýchto otázek, které vyplývají z možných variant v bojové činnosti, se v rámci plánování spojovacího systému přibližujeme k optimálnímu návrhu.

Oddělené, samostatné sítě pro specifické účely poskytují asi jedinou cestu, kde se střetávají požadavky na plnou a nulovou blokaci. Toto přibližování k extrémním stavům blokace je běžně užíváno z těchto příčin ve vojenských taktických komunikacích a také z důvodu přispění k větší schopnosti přežít.

Na úrovni skupin a bojových týmů je komunikace prováděna obvykle verbálně a v přímém kontaktu. Ačkoliv elektronické komunikace se běžně užívají u malých pozemních jednotek, je praxí vyzkoušeno, že tyto jsou kontraproduktivní a mnohdy zbytečné, protože malé pozemní jednotky operují na uzavřeném prostoru a osobní kontakt je rozhodující komunikací uvnitř této malé pozemní jednotky. Nicméně v jiných případech, jako jsou v civilní sféře komunikace u ostrahy v bance nebo u osádky letadla, je elektronická komunikace běžná a nutná pro pozdější vyhodnocení řešení konfliktů. Rovněž je to mnohdy i z důvodu fyzického oddělení osádky či hlučnosti prostředí. Tyto komunikace jsou obvykle řešeny cestou použití systémů interkomu.

Komunikace v rámci velení a řízení mezi velitelem čety a velitelem družstva je zpravidla prováděna v polní rádiové síti speciálními rádiovými stanicemi, umožňujícími všem účastníkům vzájemnou komunikaci mezi sebou. Informace tak mohou být velmi rychle předávány a i přes bojové ztráty nedochází ke zničení informační struktury v bojových jednotkách. Komunikace na úrovni čety s velením roty ze stejných důvodů využívá obdobné rádiové spojení. Charakteristickým rysem při provozu v těchto sítích je využívání pásma velmi krátkých vln s frekvenční modulací, případně provozem zařízení pro širokopásmový přenos dat na principu rozprostřeného spektra. Poslední jmenovaný druh se stal základní normou provozu spojovacích prostředků z důvodu přispění k bezpečnosti, která znamená pro vojenské jednotky větší obtížnost ke zjištění a určení polohy využívaných prostředků detekcí jejich rádiového vyzařování.

Na rotní úrovni je komunikace více komplexnější. Využívá se zde především vnitřní síť pro vlastní prvky struktury roty (čety a další vybrané, či přidělené skupiny). Takto to také funguje v rámci dalších sítí provozovaných na stupni praporu, ke kterým tento způsob patří. Tyto struktury obsahují síť velení a řízení a další síť, určené pro zabezpečení specifických typů podpory, jako je dělostřelecká nebo logistická podpora. Kromě toho data z těchto sítí poskytují automaticky informace o poloze a další rozhodující data, která jsou na této úrovni nezbytná.

Rozličná struktura sítí se využívá zejména proto, že poskytuje nejlepší možnosti k zabezpečení rychlého rozhodnutí a stanovení odpovídajících priorit. Ačkoliv samostatné komunikační sítě mohou být navrženy k řízení různých druhů provozu, požadavky na jejich výstavbu by vyžadovaly potom neobyčejně sofistikované, a mnohdy i rozporné rozhodovací metody k jejich zabezpečení. Jako příklad může posloužit volání o okamžitou dělostřeleckou podporu, čekající v přijetí za mnohem méně naléhavým požadavkem, který přišel dříve o několik hodin, a obsahuje informaci o doplnění proviantních přidělů. Takováto normalizovaná síť by potřebovala být mimořádně spolehlivá, přístupná,

udržitelná a v neposlední řadě velmi odolná. Avšak všechny tyto požadavky zvyšují nejen její komplexnost, ale i cenu. Vojáci se připravují na to, že pro výkon povolání, stejně jako u většiny ostatních profesí, je obvykle upřednostňován co nejjednodušší přístup k řešení problémů.

Rozšiřování růstu sítí na praporní a vyšší úrovni reflektuje na velký počet specifických funkcí a je řízen růstem úkolů. Žádný z uživatelů nepracuje ve všech sítích souběžně, avšak v rámci důsledně řízeného systému účastníky, podílejícími se na komunikaci v několika vzájemně propojených sítích, je možné zabezpečit propojení, když určené informace směřují mimo určené uživatele. Provozní předpisy, podle kterých jsou rádiové sítě řízeny, jsou vydávány jako odborně dimenzované dokumenty, dodávané všem účastníkům. Obsahují takové informace jako je složení účastníků sítě, provozní frekvence, volací znaky, provozní zásady nebo stanovené kódy. Pochopitelně tyto dokumenty jsou opatřeny vysokými stupni utajení s cílem zabránit nepříteli zasahovat do našeho vlastního systému velení a řízení.

Na vyšších stupních velení (např. brigádní úroveň) jde již o celkové pokrytí smíšených komunikací zastřešujícími rádiovými sítěmi. Tento systém, někdy označovaný jako **polní plošný systém** (v AČR označený jako TAKOM), skládající se z mnohokanálových komunikací mezi uzlovými body, je dosti podobný architektuře civilních telefonních sítí. V páteřním systému brigádní polní síť je zahrnuto spojení pro přímou viditelnost, satelitní, VKV a KV spojení a sporadicky kabelové spojení. Hlasové komunikace jsou směřovány systémem přepojovaných spojů. Důležití uživatelé taktických sítí mohou pro vstup do polních sítí velice často využívat i mobilní terminály. Tyto bezdrátové technologie jsou pouze doplňující a jejich využití je velice sporadické.

5. Závěr

Taktické komunikace jsou základním prvkem všech civilních oborů a odvětví, kde jde zejména o jejich aplikaci v manažerské práci. Ve vojenství je jejich hlavním posláním přímé nebo podpůrné využití při činnosti taktických jednotek. Novodobé požadavky na zavádění nových digitálních technologií jsou řešeny i v rámci projektů pro pokročilé taktické komunikace v integrovaném prostředí Network Enabled Capability (TACOM-NEC) rozšiřováním a zdokonalováním polního komunikačního systému AČR. [5]. NEC spolu se současným budováním dalších klíčových operačních schopností umožní přeměnit sílu informací do zvýšené bojové síly a operační efektivnosti OS ČR. Dosažením schopností NEC bude možno zásadně zlepšit kvalitu velení a řízení rozhodovacího procesu a operační efektivnosti. [6].

Literatura:

- [1] NĚMEC Petr. *Public relations — komunikace v konfliktních a krizových situacích*. Praha: Management Press, 1999, 125 s., ISBN 80-85943-66-2.
- [2] *Vojenská strategie České republiky*. Praha: MO ČR – Agentura vojenských informací a služeb, 2004 a 2008.
- [3] *Doktrína Armády České republiky*. Praha: MO ČR, 2004.
- [4] FROELICH Fritz E., KENT Allen. *Encyclopedia of Telecommunications*. New York, 1996, 473 s., ISBN 0-8247-2909-9.
- [5] *Strategie budování Network Enabled Capability v OS ČR*. Praha: MO ČR, 2007.
- [6] *Koncepce Network Enabled Capability (NEC) v OS ČR*. Praha: MO ČR, 2006.

RECENZE

**Strategické řízení ve veřejné správě
a přístupy k tvorbě politiky***(Návrh struktury strategických dokumentů ČR)*

Autoři v úvodu publikace **Strategické řízení ve veřejné správě a přístupy k tvorbě politiky** uvádějí, že společenské procesy mají – a dodejme i v rezortu obrany a v armádě – svou zvláštnost v tom, že jsou realizovány prostřednictvím činnosti jednotlivých aktérů, přičemž pro sociální činnosti je v řadě případů typické, že jsou svou podstatou činností vědomou a cílevědomě zamýšlenou. V této souvislosti vzniká otázka, zda je možné takové činnosti projektovat.

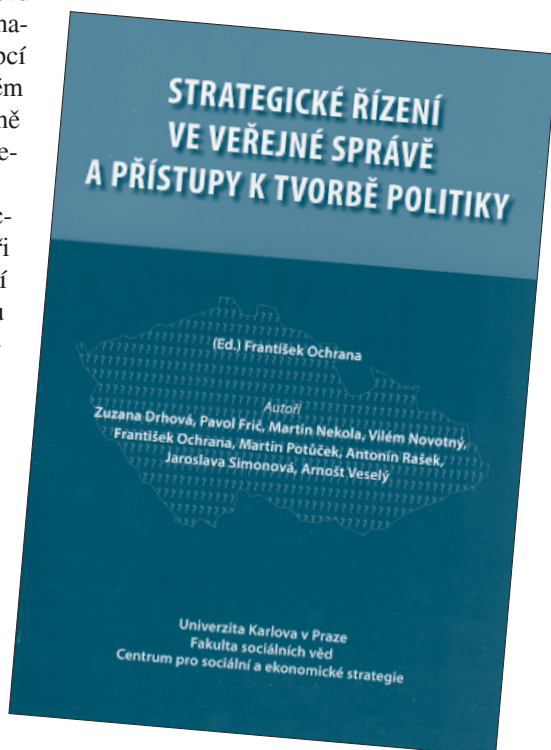
Pokud podle autorů přijmeme kladné stanovisko o možnosti projektování lidské činnosti, otevírá se před sociálními aktéry možnost řídit společenské procesy. Jestliže budeme stát na opačném stanovisku, kdy společenské procesy budeme považovat za výsledek spontánních aktivit, pak se budeme k možnosti řízení společenských procesů stavět skepticky.

Oba přístupy jsou z hlediska výstavby teorií výsledkem volby přístupu se všemi z toho plynoucími argumentačními axiomaticko-deduktivními důsledky výstavby teorií. Autoři vycházejí z předpokladu o možnosti ovlivňovat společenské procesy nástroji strategického řízení. Zamýšlejí se nad tím, jak je možné strategicky vládnout a řídit společenské procesy, pokoušejí se rozvíjet ideje strategického řízení ve veřejné správě v podmínkách ČR, vymezují dimenze a aktéry strategického vládnutí a strategického řízení, zkoumají proces strategického řízení a strategického plánování ve veřejné politice.

Vzhledem k analýze existujícího stavu na úrovni ústředních orgánů státní správy analyzují roli vizí, prognóz, strategií, koncepcí a prováděcích plánů a metodik ve strategickém řízení a plánování činností rezortů. Současně ukazují na možnosti použití vybraných teoretických konceptů řízení veřejné správy.

Problém strategického řízení a strategického rozhodování ve veřejné správě autoři přibližují na příkladu případových studií z ústřední státní správy v ČR, kde jsou dvě studie věnovány bezpečnostně vojenské problematice a další dvě tomuto oboru blízké.

V první případové studii nazvané „Tvorba strategických bezpečnostních dokumentů“ je na příkladu bezpečnostní politiky analyzována institucionální kapacita ministerstva zahraničních věcí, ministerstva obrany a ministerstva vnitra k tvorbě a realizaci strategických

dokumentů. Ve studii je zkoumána organizační struktura zmíněných ministerstev a jejich působnosti k výkonu strategického řízení a strategického vládnutí. Disponibilita ke strategickému vládnutí je demonstrována na příkladu tvorby a realizace klíčových strategických dokumentů. Na základě provedené analýzy je navržena struktura strategických dokumentů ČR v oblasti bezpečnosti.

Druhá navazující studie „Strategický rozhodovací proces o dislokaci radiolokátoru americké protiraketové obrany“ má charakter procesní analýzy, jejímž předmětem je zkoumání rozhodování o dislokaci radiolokátoru americké protiraketové obrany v ČR. Tato studie byla psána v době, kdy probíhala diskuze o rozmístění radiolokátoru. Analyzuje stav, který existoval přibližně v době nástupu Baracka Obamy do úřadu prezidenta USA. Studie je záměrně ponechána v této podobě, tedy bez dodatečných úprav souvisejících s rozhodnutím americké strany dislokaci radiolokátoru v ČR nerealizovat. Čtenář má tak možnost zaujmout analytické stanovisko k závěrům, k nimž dospěl autor studie v dubnu 2009, tedy v době, kdy ještě odmítavé rozhodnutí americké strany o dislokaci radiolokátoru na území ČR nebylo známo.

Třetí studie „Strategické řízení vzdělávací politiky v České republice: Příklad Národního programu rozvoje vzdělávání v České republice (Bílá kniha)“ je analýzou dokumentu, který v roce 2001 schválila vláda ČR jako tzv. Bílou knihu. Tento dokument v šesti strategických liniích prostřednictvím doporučených opatření nastiňuje, jakým směrem se má ubírat konání rozhodujících aktérů v oblasti vzdělávání. Usnesení vlády následně zavazuje ministra školství k jeho realizaci, informování o naplňování a zapracování finančních požadavků do střednědobého výhledu. Osm let od schválení Bílé knihy poskytuje dostatečný odstup pro hledání odpovědi na otázky, zda a jak se podařilo záměry její tvůrců realizovat a čím byly způsobeny problémy provázející její implementaci.

Případová studie v první části popisuje politický, ekonomický a myšlenkový kontext vzniku Bílé knihy. Ve druhé a třetí části se zabývá zamýšleným účelem Bílé knihy a jejím hodnocením z pohledu strategického plánování. Čtvrtá část se pak věnuje popisu a hodnocení opatření šesté strategické linie zaměřené na řízení školství a vzdělávací sféry.

Čtvrtá studie „Strategie udržitelného rozvoje – nástroj pro strategické řízení?“ na historickém přehledu zahrnujícím roky 1998-2009 poukazuje na proces přípravy strategie udržitelného rozvoje a na současný stav v oblasti implementace a aktualizace tohoto dokumentu. Také tato studie na reálných faktech dokresluje stav v oblasti strategického řízení ve veřejné správě a dokresluje celkový obraz o reálném přístupu různých koaličních vlád ke tvorbě politik a dokumentů se strategickým obsahem.

Publikace je výstupem z Výzkumného záměru „Rozvoj české společnosti v Evropské unii – výzvy a rizika“, MSM0021620841 řešeného FSV a FF UK Praha řešeného v letech 2005-2010.

-ak-

Ochrana, F. (ed.) a kol.: Strategické řízení ve veřejné správě a přístupy k tvorbě politiky. Fakulta sociálních věd UK. Praha: Matfyzpress, 2010, ISBN 978-80-7378-130-9.

Jan Eichler: Terorismus a války v době globalizace

(Je možné vyhnout se válkám?)

Jan Eichler z Ústavu mezinárodních vztahů se problematikou terorismu zabývá dlouhodobě. Jeho publikace Terorismus a války v době globalizace vznikla v rámci grantového projektu GA ČR Vyhodnocování bezpečnostních hrozeb a rizik na počátku 21. století. Jde o druhé, upravené vydání jeho stejnojmenné knihy. Svědčí to o velkém zájmu o publikace s bezpečnostním problematiku. První vydání Eichlerovy knihy z konce roku 2007 bylo vyprodáno.

Nové vydání je rozšířeno o hodnocení nových válek, které proběhly v letech 2008 a 2009, zvláště války mezi Gruzínskem a Ruskem, k níž došlo v létě 2008, a tzv. třítydenní války, kterou začal Izrael proti Palestincům na území Gazy na přelomu let 2008 a 2009. Dále je vydání obohaceno o hodnocení dalšího vývoje válek v Africe, v Kolumbii či na Srí Lance. A v neposlední řadě postihuje změny, které se odehrály ve dvou významných islámských zemích, staly se místem vojenských operací vojsk USA a jejich spojenců. V případě Afghánistánu přibýlo zejména hodnocení mise ISAF, v případě Iráku změny přístupu USA.

A právě aktivity USA vedly podle autora k řadě dalších změn, které nemohly zůstat nepovšimnuty. Jedná se zejména o kritická stanoviska k válce v Iráku a k jejím důsledkům, o bezpečnostně-politická témata prezidentské kampaně 2008 a o strategické dokumenty z posledních let, které vymezily zcela nové přístupy k bezpečnostním hrozbám dnešního světa. Všechny tyto dokumenty se staly součástí tohoto přepracovaného a rozšířeného vydání. Konečně na mnoho z nich se reaguje v textech uveřejňovaných ve Vojenských rozhledech.

Poslední výraznější změnou nového ve srovnání s prvním vydáním je závěrečné zamyšlení nad tím, zda je na počátku 21. století možné vyhnout se válce jako nejvýznamnější hrozbě v životě každého státu, společnosti i jednotlivce, nebo zda válka i nadále zůstává nástrojem k dosahování politických cílů.

Publikace má původní strukturu: **1. Nástup globalizace:** základní teoretické přístupy k současné etapě globalizace, kritická hodnocení globalizace, dopad globalizace na mezinárodní bezpečnostní vztahy, vznik nového bezpečnostního prostředí, geostrategická revoluce, parametry síly v době globalizace. **2. Války v „historickém světě“:** války na africkém kontinentu, války v Asii, války v Latinské Americe, vleklý izraelsko-palestinský konflikt, rozdílné a společné rysy ozbrojených konfliktů a válek v tzv. historickém světě. **3. Války za účasti USA a jejich spojenců – devadesátá léta 20. století:** operace Pouštní bouře, operace Spojenecká síla. **4. Globální terorismus – nejvýznamnější bezpečnostní hrozba současnosti:** základní charakteristika terorismu, mezinárodní terorismus posledních tří desetiletí 20. století, globální terorismus, jeho činitelé a referenční objekty, politické vyhodnocování hrozby globálního terorismu, otevření „evropské fronty“, teoretická hodnocení globálního terorismu, hrozba nekonvenčního terorismu, varianty boje proti terorismu na počátku 21. století, politické působení na základnu soudobého globálního terorismu. **5. Války vedené USA a jejich spojenci po nástupu globálního terorismu:**

válka v Afghánistánu 2001 – operace Trvalá svoboda, vojenské odstranění režimu Saddáma Husajna v Iráku – operace Irácká svoboda. **6. Shodné a rozdílné rysy válek na počátku 21. století:** společné rysy válek postkonfotačního období, vztah mezi válkami a terorismem v době globalizace, jak dál v boji proti globálnímu terorismu, války po roce 1990 a jejich vzájemné propojení s terorismem, je možné vyhnout se válkám?

Jan Eichler se nejvíce věnuje gruzínsko-ruskému konfliktu, kdy podle něho gruzínský prezident Michael Saakašvili „svým zbrklým a nedomyšleným úderem na Cchinvali, při kterém navíc bylo zabito několik ruských vojáků, nabídl Kremlu neodolatelnou příležitost k tomu, aby předvedl svoji sílu a odhodlanost nedopustit překročení jím stanovené pomyslné červené linie, za kterou není ochoten nikoho pustit. Nevyhnutelným důsledkem dramatického vývoje na rusko-gruzínském pomezí se stala válka, která i při své krátkosti končila pokořující porážkou gruzínských ozbrojených sil“. I když tento soud je jistě zčásti pravdivý, Gruzii jako útočnicka označila i zpráva zvláštní komise EU za předsednictví švýcarské diplomatky Heidi Tagliavini, situace byla pravděpodobně složitější. A mnohé se dozvíme až po řadě let. V každém případě v pozadí hrály roli zpravodajské služby, a nejspíš i nepřesně interpretovaná sdělení Gruzii nakloněných politiků, cosi jako pythická předpověď Překročíš-li řeku Halys, zničíš velikou zemi. Vzniklý problém se nakonec nestal agendou euroatlantické aliance, ale Evropské unie, a zůstává nadále latentní.

Podrobněji se autor věnuje i Somálsku, které podle něho od samého počátku 21. století se stále více projevuje jako typický zhroucený stát (failed state). Takzvaná *transnacionální federální vláda* (TFG) se u moci držela jen díky mezinárodní finanční pomoci a přítomnosti etiopských ozbrojených sil. Její vliv a kontrola nad územím státu trvale slábly a pohybovaly se v pásmu kolapsu. Naproti tomu trvale sílil vliv protivládních vzbouřenců, *warlords* a nejrůznějších zločineckých band. Somálsko je pod vlivem islamizace, která se přizpůsobovala tamním tradicím a zvykům. V letech 2007-2008 se vystupňovaly boje mezi oběma stranami.

Probíhaly především v hustě zalidněných oblastech Mogadiša. Vzbouřenci se v nich skrývali před vládními a etiopskými jednotkami z těchto oblastí na ně útočili, a pak se do nich zase vraceli, tak vlastně brali civilní obyvatelstvo jako svá rukojmí. Vládní a stejně tak etiopští vojáci palbu vzbouřenců opětovali bez ohledu na ztráty způsobené civilistům, nezřídka prováděli kruté výslechy a vykonávali masové popravy s odůvodněním, že trestají ty, kteří kolaborovali se vzbouřenci. Jejich chování vůči civilnímu obyvatelstvu bylo posléze hodnoceno jako ještě agresivnější než postup vzbouřeneckých jednotek.

Další vážnou hrozbou se podle Jana Eichlera stal **rozmach námořního pirátství**, které jen dále potvrdilo, že současné Somálsko je věčným problémem nejen v africkém, ale i v celosvětovém rozměru. Tento stát je na rozcestí, a teprve budoucnost ukáže, zda se jako celek udrží na základě regionálního pojetí islamismu, nebo se rozpadne v důsledku sílícího vnitřního napětí a konfliktů. V tomto teritoriu se angažuje i Česká republika. Somálsko je další zemí, se kterým si světové společenství neví rady a např. americký prezident Barack Obama je ve své zemi vystavován kritice, že v tomto prostoru nezasáhne radikálněji, jako kdyby neměl dost problémů v Iráku a v Afghánistánu.

Velmi znepokojivým problémem afrického kontinentu je v této souvislosti podle autora sílící **pronikání organizace al-Ká'ida do Afriky**. Její bojovníci se soustřeďují v rozlehlých nekontrolovaných oblastech, a to zejména v saharsko-sahelském pásmu, kde nacházejí útočiště, výcvikové základny i zdroj bezpracné obživy. Navíc se všude tam, kam přijdou, okamžitě zapojují do rozkrádání nerostného bohatství a energetických zdrojů. Nejvíce

vyhledávají oblast Mauretánie, Mali, Nigeru a Čadu, kde se mohou rozptýlit v nekonečných rozlohách čítajících dohromady téměř pět milionů km². Velmi aktivní jsou také v jižním Alžírsku a v Súdánu. Ve všech místech svého působení jednak využívají stávající politickou nestabilitu, jednak ji sami dále vyhrocují, aby mohli o to lépe unikat pozornosti svých protivníků a dále šířit a umocňovat nenávist k Západu jako takovému.

Pokud jde o Srí Lanku, již na počátku roku 2008 ústřední vláda obvinila organizaci LTTE (Liberation Tigers of Tamil Eelam), že dlouhodobě zneužívala příměří k tomu, aby obnovovala své síly do dalších bojů, a zdůraznila, že podmínkou pro další mírová jednání je naprosté odzbrojení vzbouřenců z LTTE. A v lednu 2008 prezident Rajapaksa vyhlásil, že vláda odstupuje od příměří. Vládní vojska během několikaměsíční ofenzivy vytlačovala rebely z LTTE ze všech území, která do té doby ovládali. Dlouholetá občanská válka na Srí Lance byla ukončena dne 19. 5. 2009, když ústřední vláda oznámila, že její ozbrojené síly o síle 25 tisíc vojáků po rozsáhlé vojenské operaci bez zbytku vyčistily všechna území na východě a na severu ostrova, na nichž do té doby působily LTTE. Během závěrečných bojů zahynulo 6500 civilistů a byl zabit stejný počet bojovníků LTTE. Oběti na straně civilistů zavinili především rebelové z LTTE, kteří se záměrně ukrývali do zalidněných oblastí, a tím je brali jako svá rukojmí a vystavovali je hrozbě úderů vládních vojsk. Navíc se dopouštěli řady teroristických útoků a tzv. mimosoudních poprav. Porážka LTTE byla výsledkem několika vnitropolitických i mezinárodněpolitických faktorů. Obyvatelstvo Srí Lanky již bylo unaveno vleklými boji, které trvaly dlouhých dvacet šest let, vedení LTTE se v důsledku svého výlučně destruktivního a zstrašovacího postupu odcizilo i samotné tamilské menšině, jejímiž zájmy se zaštiťovalo, a ztratilo její podporu. Navíc se LTTE dostalo do mezinárodní izolace – v květnu 2008 jej i EU označila za teroristickou organizaci. Důležitou úlohu sehrála nepřímá podpora významných asijských států, ČLR poskytla vojenskou techniku, Pákistán pomohl při výcviku, Indie dodala neletální zbraňové systémy. To vše vydatně pomohlo vládním silám k tomu, aby povstalce na hlavu porazily.

Na přelomu let 2008 a 2009 se znovu potvrdilo, jaký konfliktní potenciál mají vztahy mezi Izraelem a Palestinci. Jeho hromadění vyústilo ve válku. Byla sice krátká, trvala pouhé tři týdny, ale i tak přinesla velké materiální, ale hlavně psychologické škody a traumata. Této válce autor věnuje velkou pozornost. Jedná se o výbušnou oblast světového významu, na boje zde vždy citlivě reaguje celý islámský i západní svět. Nedílně s tím je to jakýsi **polygon asymetrických válek na počátku 21. století**, z něhož si berou poučení jak slabší, tak silnější strany. A v neposlední řadě je to laboratoř moderního vojenství bohatých a vyspělých států, v níž se testují jak nejnovější zbraňové systémy, tak i nové způsoby vedení ozbrojeného zápasu. Z čistě zeměpisného pohledu probíhá izraelsko-palestinský konflikt na relativně malém, téměř zanedbatelném prostoru. Také počet mrtvých a raněných je zejména ve srovnání s jinými konflikty nízký. Přesto však má velmi vážný dopad na mezinárodní bezpečnostní vztahy v globálním rozměru. Proto je v zájmu celého světa, aby se v co největším rozsahu prosadilo všestranně přijatelné mírové řešení. K tomu je bezpodmínečně nutná dlouhodobá angažovanost OSN, EU, USA, Ruska a dalších vlivných činitelů světové politiky. Ukončení vleklého konfliktu a nastolení pevného míru je totiž i v jejich zájmu. Jde jen o to, aby se dokázaly shodnout na společných cílech a na jejich naplňování.

- ar -

Jan Eichler: Terorismus a války v době globalizace. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2010, 398 stran, ISBN 978-80-246-1790-9.

Devět vzpomínek na českou budoucnost

(Ukázky msto recenze)

RECENZE

I tak by se dala nazvat publikace **Riziková budoucnost**, dílo jedenáctky pracovníků a spolupracovníků Centra pro sociální a ekonomické strategie Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy. Kolektivu autorů, kteří jsou si vědomi rizikovosti i vlastní prognostické práce. Pythičnosti prorockých výpovědí a mytičnosti Libušiných proroctví i proroctví Slepého mládence, ale zároveň verneovského génia.

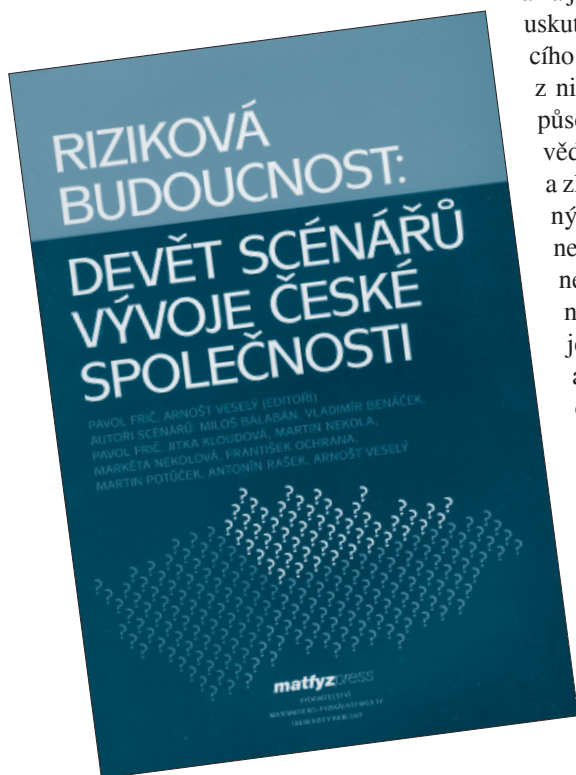
Kdyby se např. splnily medicínské předpovědi z druhé poloviny minulého století, rakovina by už byla zcela vyléčitelnou chorobou, lidé by ovládali telefony stejně jako řidiči svá vozidla hlasem, byty byly úplně robotizovány a napojeny na ústřední elektronický systém, lidé by si mohli určovat pohlaví svých dětí a prostřednictvím obrazů, zvuků a vůní se nejen zbavit depresí, ale si vybírat náladu, počasí by se dalo úspěšně předvídat na deset dní dopředu, vlaky jezdit rychlostí 500 km za hodinu a ve vesmíru by byly vybudovány nové lidské kolonie.

Na druhé straně nikdo nepředvídal rozšíření nemoci AIDS, ptací či prasečí chřipky a nemoci šílených krav nebo existenci stolních počítačů a internetu. Většina verneovských předpovědí se splnila teprve za půldruhého století.

Přesto je dostatek argumentů pro to, aby se prognostika dále rozvíjela a byly zpracovávány další prognózy. Praxe ukazuje potřebu vytvářet si představy o budoucnosti

a na jejich základě odhadovat pravděpodobnost uskutečnění různých alternativ a variant budoucího vývoje. Jen tak lze na základě jedné či více z nich, resp. jejich funkční syntézy vědomě působit v jejím duchu. Přitom si musíme být vědomi, že budoucnost se nedá pro neúplné a zkreslující informace o minulých a přítomných dějích předvídat přesně. Budoucnost není jednoznačně determinovaná, a už vůbec ne predestinovaná, je závislá i na subjektivních faktorech, a proto ani neexistuje jen jedna jakási objektivní trajektorie vývoje a jeho nevyhnutelnost. V tom je i jistý optimismus, že budoucnost lze určitým způsobem ovlivnit, dojít alespoň zčásti k vytyčenému cíli nebo eliminovat či alespoň redukovat identifikované hrozby a z nich vyplývající rizika.

Prognostická činnost tedy umožňuje identifikovat budoucí ohrožení, přicházet s podněty pro strategické rozhodovací procesy a strategické řízení

a aktivizovat občanskou veřejnost proti ohrožením. Ačkoli jsou problémem již krátkodobé bezpečnostní předpovědi na pět let, praxe potřebuje nejen střednědobé na deset patnáct let, ale i dlouhodobější.

Prognózy mají přitom jeden vážný handicap, že nejsou prognózami bez překvapení, a to nejen pokud jde o těžko předvídatelné teroristické akce, ale i zásadní vědecké objevy a s nimi spojené inovace, které mají vliv na rozvoj společnosti. To je i důvod, proč mají takový význam prognózy varovné. Soustřeďují se na nežádoucí až katastrofické možnosti extrapolace nežádoucích jevů. Proto autoři věnují vážnou pozornost metodologii a metodám psaní scénářů, účelu, typům a procesu jejich tvorby. Z těchto hledisek je nutné i vnímat devět předložených prognostických scénářů. Začtème se alespoň do některých myšlenek...

Pavol Frič a Vlado Benáček v prvním scénáři **Elity tváří tvář vleklé krizi** uvádějí, že na rozdíl od scénářů relativně stabilních variant vývoje, které se mohou opírat o setrvačnost minulých strategických pilířů vývoje, tj. motivační oporu trendů v Evropské unii a dlouhodobou produktivnost konvergence ke globalizovaným světovým trhům, se soustředili na možnost opačného vývoje, na výrazné oslabení vazeb jak na světové trendy globalizace, tak na jejich evropskou modifikaci v podobě Evropské unie. Podle autorů přetrvávání některých důsledků světové ekonomické krize povede k dlouhodobému útlumu světového obchodu, desintegraci globalizovaných finančních trhů, omezení migrace pracovníků a k opuštění imitačního nadnárodního charakteru spotřeb. Současně dojde k zamítnutí ideového sepětí rozvoje s liberalismem a s vírou v pokrok vedený racionalitou rozhodování vycházející z univerzálně zvnějšku přijímané interpretace světa – zejména hierarchie jeho hodnot, cílů a prostředků. Je to scénář *kontrarevoluce globalizace* a lze ho charakterizovat snahou elit čelit vnějším destabilizačním ekonomickým a politickým tlakům uzavíráním se do ulity národního patriotismu a provincialismu. Tato strategie obrany k přežití má v české společnosti tradici, i když je zřejmé, že kromě krátkodobých přínosů má svá rizika a náklady. Ty je třeba hledat v destabilizaci demokratického vývoje a přimknutí politiky k extremismu.

Krise českého managementu vedla k závažným společenským důsledkům. Poté co se zahraniční velkokapitál vzdal, respektive ani nedostal šanci sanovat český prostor ekonomického podnikání, následná domácí „bezvůdcovská ekonomika“ si nedokázala ani přiznat diagnózu, najít úspěšný recept na řešení problémů ekonomické krize a vynést společnost na trajektorii zřetelného dohánění modernizačních center Západu. To vedlo k odlivu zbývajícího mála českých elitních odborníků do zahraničí, resp. do nadnárodních společností. Manažeři exportně orientovaných multinacionálních korporací selhali ve svém úsilí řešit problémy krize na celoevropské úrovni. Řešení problémů Evropské unie se rozpadlo do nekoordinovaných intervencí a protekcionismu „suverénních“ národních entit. Politické, expertní i ekonomické elity v jejích očích jako manažeři selhaly. Veřejnost ztratila víru ve schopnost demokratických elit řídit kapitalismus. Víra v liberální kapitalismus vůbec byla najednou těžce ořesena v celosvětovém kontextu. Ekonomika se mnoha občanům začala jevit jako nevypočitatelná síla, kterou dokáže zkrotit jen autorita státu, resp. přísná regulace trhů. Hrdinou se stává komunisty řízená Čína.

Druhý scénář Martina Potůčka **Stát na houpačce** vychází z potenciální predikce, že naše nevykonná a mnohými opovrhovaná státní správa může začít selhávat i ve svých základních funkcích, jako je zajišťování elementární osobní bezpečnosti, sociální ochrany a rovnosti před zákonem. Naplno se tak nekompetentnost politiků a úředníků projeví

v reakci na globální krizi, s níž se většina ostatních států srovnatelné ekonomické úrovně vyrovnala mnohem rychleji a lépe. Nespokojenost širokých vrstev povede v roce 2016 k vítězství politické strany Úsvit, která uspěje v následujících dvou volebních obdobích s tezí, že silná ekonomika vyžaduje silnou vládu. Podaří se jí realizovat vládní program, v němž pozornost fungující a kompetentní veřejné správě doplní důraz na její otevřenost občanskému sektoru a občanům samotným a na vytvoření transparentního prostředí pro podnikání. Prolomí i oportunní symbiózu místních a regionálních podnikatelských a správních klientel. Její prozřevnější část postupně pochopí nezbytnost vstoupit do férové soutěže v transparentním prostředí. Vláda se přitom bude opírat o obnovenou podporu mezinárodně ukotvených podnikatelských kruhů, kterým na dlouhodobé institucionální stabilitě země záleží nakonec přece jen více než na nižších daních.

František Ochraňa a Jitka Kloudová napsali scénář **Problém kreativní společnosti**. Podle autorů Česká republika nedokázala v prvním desetiletí našeho století zachytit trend kreativní společnosti. Politici dlouho otáleli s přijetím dokumentu vymezujícím národní politiku výzkumu, vývoje a inovací České republiky. Přestože tento dokument měl vymezovat rámce pro národní politiku výzkumu, vývoje a inovací ČR na léta 2009-2015, ještě v polovině roku 2009 nebyla schválena jeho definitivní verze. Usnesení vlády ze dne 26. března 2008 č. 287 k návrhu Reformy systému výzkumu, vývoje a inovací v ČR v bodě II. 9. sice uložilo předsedovi vlády a předsedovi Rady pro výzkum a vývoj ve spolupráci s ministrem školství, mládeže a tělovýchovy předložit vládě do 31. března 2009 návrh Národní politiky výzkumu, vývoje a inovací ČR na léta 2009-2015, avšak realita byla jiná.

Politici v té době měli jiné starosti. Po pádu vlády v březnu 2009 se spíše utápěli v politikaření a v přípravách na předčasné podzimní volby v roce 2009 a následně 2010. A expres s cílovou stanicí „kreativní společnost“ uháněl dál, aniž by do něj přistoupili pasažéři z České republiky. K tomu navíc Česká republika euroskeptismem svých některých politiků nahlodala spolu s některými státy střední a východní Evropy EU tak, že ta stála v roce 2025 před největší vlastní institucionální krizí ve svých dějinách. Část českého politického spektra byla toho názoru, že vývoj společnosti je spontánním procesem, do něhož nemá smysl zasahovat, neboť jakékoliv vládní zásahy vedou k narušení rovnovážného stavu. Proto nemá smyslu ani žádný strategický dokument vytvářet. Jiní politici byli mínění, že trend kreativní ekonomiky je jenom módním jevem, na nějž nemá smysl reagovat. Nechtěly byly příčiny jakékoliv, faktem bylo, že dosavadní vlády ČR až do roku 2020 nepřijaly žádnou účinnou strategii, která by se zabývala realizací výzev globálního trendu kreativní společnosti. Potvrdilo se, že hlavními faktory kreativní ekonomiky jsou poptávka, otevřenost společnosti, bohatství spotřebitelů, vzdělání a dovednosti, význam sítí pro předávání znalostí a dovedností, úroveň veřejného sektoru vzhledem k veřejným grantům a chování institucí, intelektuální bohatství a budování velkých obchodních kapacit. Znepokojivé na stavu v ČR bylo i to, že na globální výzvu kreativní společnosti nedokázaly zareagovat některé vysoké školy. Nabízely zastaralé studijní programy, které neodpovídaly potřebám kreativní společnosti. Vznikala však nová iniciativa, která vzbuzovala naději, že bude překonána občanská netečnost vůči nečinnosti centrální vlády. Rodila se tak naděje na renesanci demokracie a obnovu české společnosti. Česká společnost stojí před volbou, zda se vydat cestou vytváření nové ekonomiky založené na znalostních technologiích a produkci služeb, na vytváření tzv. sektoru kreativní ekonomiky, nebo zda setrvá na klasické produkci statků a služeb.

Arnošt Veselý nazval svůj scénář **Dobré vzdělání jen pro někoho**. Uvádí v něm, že koncem prvního desetiletí 21. století (cca od roku 2005) se začalo rodit stále více dětí, které postupně začaly navštěvovat mateřské a později základní školy. Zřizovatelé státních předškolních a školních zařízení na to nebyli s to dostatečně reagovat. Rychle ovšem reagovali soukromí zřizovatelé zejména předškolních zařízení za úplatu a počet dětí v soukromých předškolních zařízeních výrazně vzrostl (řádově o cca 20 000 ročně). Kvalitní základní školy reagovaly na přetlak tím, že zavedly přijímací řízení již do první třídy. Jejich žáci tak pocházeli buď z dané spádové oblasti, nebo složili náročné přijímací zkoušky. Ve velkých městech začalo být umístění dětí na dobrou základní školu v rodinách, které nedisponovaly dostatečnými příjmy ani známostmi, velmi frustrující záležitostí. Rodiče začali již v mateřské škole posílat své děti na rozmanité kurzy výuky studijních předpokladů, ve kterých se děti učily mimo jiné zpměti jména postav oblíbených seriálů, neboť na ně byly u přijímacích zkoušek často dotazovány. Nebylo výjimkou, že děti navštěvovaly 2-3 kurzy a doma ještě nacvičovaly úlohy k přijímacímu řízení s rodiči. Období přijímacích zkoušek pak bylo obdobím rodinných tragédií, které měly silný dopad na psychiku nejen rodičů, ale i samotných dětí. Některé pronásledoval neúspěch u přijímací zkoušky do 1. třídy po celý život.

V té době – počátkem druhého desetiletí 20. století – se také začaly výrazněji projevovat důsledky finanční a hospodářské krize. Zatímco lidí z větších měst se tato krize příliš nedotkla – a některým z nich naopak pomohla – především v menších městech a vesnicích se krize projevila výrazným vzrůstem nezaměstnanosti, a to i nezaměstnanosti dlouhodobé. Krizí byli postižení především lidé s nižším vzděláním a kvalifikací, a to hlavně v sektoru průmyslu. Tito lidé pochopitelně neměli prostředky k tomu, aby podporovali vzdělání svých dětí – například tím, že by je vozili do jiných, kvalitnějších škol a vlastně je to ani příliš netrápilo. To dále prohloubilo územní diferenciaci v kvalitě škol a vzdělávací nabídky.

Ačkoli napětí a pocit nespravedlnosti ve společnosti pomalu rostly, vzhledem k tomu, že systém byl „promořen“ vzdělávacími nerovnostmi již „od kolébky“, mnoho lidí vnímalo tento stav jako fakt, se kterým je potřeba se smířit. K eskalaci napětí došlo až tragédií v roce 2023. Tehdy na střední škole v Karviné jeden ze studentů zastřelil svého učitele, pět svých spolužáků a poté i sebe. Student školy se přitom předem postaral o medializaci svého činu tím, že těsně před svým činem zveřejnil svoje jednání v emotivním videu na jedné z velmi populárních elektronických sítí. Svůj čin zdůvodnil tím, že učitelé ho od samého počátku šikanovali, a že v této nespravedlivé společnosti nemá cenu žít. Incident působil jako nečekaná rozbuška. Politici se začali obviňovat, kdo za to může a situace využili také někteří „prekérní intelektuálové“, kteří příčinu spatřovali v nespravedlivém nastavení společnosti, přičemž znovu vytáhli některé myšlenky Karla Marxe. Problém byl dále eskalován další ekonomickou krizí, která se měla tehdy již za zažehnanou, a také přílivem migrantů z východu, kteří, podle mínění mnohých, zabírali místa na pracovním trhu. Mnoho lidí, a to tentokrát i s vyšším, ale nikoli prestižním vzděláním ztratilo práci. Jádrem odporu proti „establishmentu“ byli lidé z venkovských colleges, kteří se znali z dob studií a kteří sdíleli podobný osud – relativně vysoké dosažené vzdělání a nezaměstnanost. Vzhledem ke svým dovednostem se tyto lidé dobře organizovali prostřednictvím internetových sítí a také se jim dařilo, poměrně úspěšně, nabourávat se do systémových databází, obsahujících citlivé informace. Tímto způsobem se jim podařilo sabotovat mnohé veřejné projekty a programy.

Martin Nekola a Markéta Nekolová společně vytvořili scénář **Reforma trhu práce: hledání rovnováhy v době krize**. Uvádějí v něm, že od počátku nového století ekonomika neustále rostla, zahraniční firmy v Česku masivně investovaly a koruna posilovala neuvěřitelným tempem. Také vývoj souhrnných ukazatelů trhu práce v posledních několika letech opravňoval k optimismu a jediným viditelným problémem se tak stala relativně stabilní úroveň dlouhodobé nezaměstnanosti (40 až 50 procent z celkové nezaměstnanosti). Přesto se však ozývaly hlasy varující před nízkou konkurenceschopností české ekonomiky, jejíž příčiny spočívaly mimo jiné v přílišné rigiditě trhu práce. Symptomy dalších problémů signalizoval také velký převis poptávky po zaměstnancích s vysokoškolským vzděláním (především technického zaměření) a kvalifikovaných řemeslnících. Zahraniční investice do různých montoven však zvyšovala poptávku i po méně kvalifikované síle a postupně rostl podíl pracovníků ze zahraničí. Některé obory a regiony začaly doplácet na nedostatek pracovníků sníženou produktivitou a vyššími mzdovými náklady. Naplno se tak projevila malá provázanost trhu práce se sociálním a vzdělávacím systémem, a také malá ochota ekonomicky aktivních obyvatel stěhovat se za prací (nízká mobilita pracovní síly) způsobená jednak nedostatečnou podporou ze strany státu (infrastruktura, administrativní překážky), pokřiveným trhem s nemovitostmi, ale také silnými sociálními vazbami.

Nedostatek pracovních sil na jedné a neklesající dlouhodobou nezaměstnanost na druhé straně se koaliční vláda v čele s ODS rozhodla řešit dalším přitvrzením v oblasti aktivačních opatření a dalším zvyšováním flexibility trhu na úkor ochrany. Za hlavní příčinu dlouhodobé nezaměstnanosti považovala zneužívání sociálního systému, který označuje za „mucholapku“. Zabránění zneužívání sociálních dávek se tak stává jedním z hlavních cílů sociálních reforem s předpokladem, že bude mít pozitivní vliv i na trh práce. Změny v druhé oblasti – zvyšování flexibility trhu práce liberalizací zákoníku práce – se týkají především zavedení zelených karet pro zahraniční pracovníky, věcného plnění existenčního minima a přísnějších postihů za práci na černo. To vše pod heslem „Kdo práci hledá, ten si ji najde“ a nezastřeným předpokladem, že většina lidí pobírajících sociální dávky systém zneužívá, pracuje na černo a nepřistupuje ke zlepšení svého postavení dostatečně aktivně.

Dlouhotrvající ekonomická stagnace a řada korupčních skandálů doprovázejících realizaci Nového plánu vyústila na podzim 2013 v politickou krizi, na jejímž konci stála demise koaliční vlády. Jednou z vládních priorit se podle očekávání stal i trh práce, jehož reformě věnovala vláda celou jednu kapitolu svého programového prohlášení. Navržená vládní politika překvapila šíří svého záběru a provázaností se všemi důležitými oblastmi, které ovlivňují trh práce, tj. vzdělávací systém a inovace, sociální systém, politika zaměstnanosti a podpora podnikání a investic. Vláda byla ve svém programu očividně inspirována skandinávským přístupem k regulaci trhu práce a zaměstnanosti, který podporuje rovněž Evropská unie v rámci Evropské strategie zaměstnanosti. Opatření byla směřována současně k podpoře flexibility trhu práce z hlediska pracovních forem a pracovní doby, k rozvoji účinných aktivačních nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti, k zajištění funkčního a dostupného systému celoživotního vzdělávání a konečně k adaptaci sociálního systému, který by zohledňoval rostoucí šíři pracovních režimů a z nich vyplývajících sociálních nároků všech skupin pracovníků.

Scénář **Společnost se štěpí** napsal jako druhý svůj text Martin Potůček. Vychází z úvahy, že české společnosti se na konci první dekády 21. století podařilo relativně

úspěšně – byť stále s citelnými nedodělkami – adaptovat na nároky tržního kapitalismu evropského střihu. Globální krize však rozbouřila její zkldňující se vody způsobem, který ji v následujících dvou desetiletích na konec proměnil k nepoznání. Autoritativní pravicová vláda pokračovala od roku 2014 v ordinování podle ní v minulosti se osvědčivších neoliberálních receptů. Na začátku třetí dekády 21. století držela Českou republiku pohromadě už jen setrvačnost chátrajících institucí sociálního státu, síla zvyku a nutnost zachovat formální reprezentaci ve vztahu k vnějšímu světu, především k Evropské unii. Ve všem ostatním se lidé naučili spoléhat především na společenství, která držel pohromadě společný zájem či osud – na rodinu, profesní sdružení, firmu, obec, region. V mnoha případech tato společenství, především těch bohatších, pokračovala formálně dosud existující hranice země. Všeobecná nespokojenost vedla v roce 2022 k nástupu autoritativní levicové vlády, která se udržela u moci po dvě následující volební období a původně radikální koncept masivního zestátnování postupně revidovala do podoby přiměřenější reálnému vlivu relevantních kapitálových skupin; nicméně se jí podařilo resuscitovat veřejné služby a „vrátit stát zpět“ na jeho místo.

Po volbách v roce 2022 se, nesena vzedmutou vlnou všeobecné nespokojenosti, ujala moci nově ustavená autoritářská levicová vláda. Po vzoru bývalého venezuelského prezidenta Chavéze a na politické platformě *Nové lidové fronty* nabídla řešení cestou razantního zestátnování vybraných sektorů národního hospodářství – síťových odvětví, bankovníctví a veřejných služeb. Kamenem úrazu této strategie byl především naprostý nedostatek kvalifikovaných úředníků a řídicích pracovníků, kteří by dokázali zvládat specifické nároky managementu veřejného sektoru; většinu talentů z těchto oblastí už předtím vysál soukromý sektor, a to díky vyšším platům a nabídce zajímavějšího pracovního uplatnění. Velkou bariérou byl ovšem i chronický nedostatek veřejných financí pro uskutečnění těchto plánů. Přesto se tato vláda dokázala udržet u moci i v následujících parlamentních volbách v roce 2026, neboť dokázala získat na svou stranu jak široké vrstvy lidí, kterým nabídla pocit znovunabyté lidské důstojnosti, tak i různorodou paletu neziskových organizací hájících jejich specifické zájmy, a také převážnou většinu již zmíněných takzvaných „prekérních intelektuálů“. Vláda byla ovšem nucena vzdát se svého klíčového postavení v *Nové lidové frontě*. Se situací se nakonec smířily i v zemi operující velké kapitálové skupiny, které přispěly k uzavření politické dohody vládnoucích a opozičních parlamentních politických stran o nepřekročitelných limitech zestátnování na jedné straně a o soukromém financování státních dluhopisů nutných k realizaci politických plánů vlády na straně druhé.

Scénář **Extremismus nastupuje** napsal Antonín Rašek. Vychází z názoru, že intelektuální elity české společnosti dlouho provázel sen, ale pro širší veřejnost iluze, o multikulturní společnosti, protože převážná část občanů byla pro neschopnost řešit přetrvávající problémy společenského začleňování Romů a nekoordinovaný příliv migrantů posilující pravicový extremismus stále xenofobnější. Ačkoli představa snášejících se až spolupracujících etnik v Evropě a v České republice se nezhroutila, soužití se židovským, pravoslavným či islámským etnikem takové problémy nezpůsobovalo, začala přesto mít povážlivé trhliny. Ty aktuální a další následná a daleko osudovější ekonomická a posléze společenská krize na přelomu druhé a třetí dekády 21. století prohloubila. Žádná opatření však vážněji nezabírala, byla většinou polovičatá. Už ke konci první dekády se znovu po pochodech extremistů objevily na severu Čech a Moravy první pokusy o založení domobrany, nejprve ve formě ochrany Romů. Dělnická strana se spolu

s Národní stranou, Národním odporem a Autonomními nacionalisty dále aktivizovala, účastnila se do voleb. V jejich politickém programu dominovala tzv. ochrana občanů před migranty a romským etnikem. Rómové substituovali neonacistům nepřítel podobně jako německým nacistům Židé. Kdyby neexistovali Romové či migranti, neonacisté by zvolili jinou zástupnou skupinu.

Zcela negativní iniciativní roli sehrávali především **neonacisté**. Pro neonacistické organizace byl charakteristický nacionalismus, xenofobie, rasismus, antisemitismus, antiimigrantská averze, ultrapravicovost, korporativismus mussoliniovského typu a konzervativní životní styl zaměřený proti ekonomické globalizaci, členství v Evropské unii, kapitalismu, komunistům, sociálním demokratům a levici vůbec, proti „osvětlimské lži“, multikulturalismu, nepřizpůsobivým menšinám, homosexuálům, za vládu tvrdé ruky, bojkot zahraničního zboží, rozšiřování možnosti nosit zbraň a i germanizaci českého pohraničí či naopak panslavismus. V programu měli i boj proti nezaměstnanosti a kriminalitě a podporu střední podnikatelské vrstvy. Jeho prostřednictvím se stále usilovněji snažili prostřednictvím voleb proniknout do politické struktury a legálně se účastnit moci.

Protože ekonomická krize byla řešena sice keynesiánskými postupy, ale bez zajištění následné kontroly nad tzv. stínovým bankovníctvím a nebankovním sektorem, nad spekulativními, investičními a hedge fondy, bez zavedení Tobinovy daně z globálních finančních trhů, podpory mikrobankovníctví, zrušení daňových rájů, bankovního tajemství apod., znovu převládla neoliberální politika, která vedla k další a hlubší sociální diferenciaci, trvala s následnými sociálními důsledky déle, než se předpokládalo, a za několik let po dalších podvodných aktivitách bankovního sektoru došla k daleko hlubší krizi.

V každé společnosti, i v té nejdemokratičtější a nejúspěšnější, se setkáváme s extrémními názory, idejemi a aktivitami a jejich individuálními a skupinovými nositeli. Je to objektivní jev, extremismus jakkoli je odsouzenýhodný, organicky do společnosti patří. Je kritériem efektivnosti společenskoekonomického systému. Jde jen o to, aby aktivity a řady extremistů byly okrajovým jevem, nevedly k chaosu a nedejbože k tomu, aby extremisté jakéhokoli typu se uchopili moci, jako tomu bylo např. v případě nacistického režimu či komunistických vlád, různých generálských junt či diktátorů, kteří se dostávali a dostávají k moci po celou lidskou historii. Nositeli extrémních názorů a aktivisty jsou jednotlivci a skupiny, kteří se nejsou schopni ve společnosti prosadit. Uplatňují se tam, kde se dobře neřeší ekonomické, sociální, etnické, náboženské a jiné problémy a společnost se kvůli tomu dostává do krize. Nástup extremismu je u nás podmíněn ekonomickou krizí a situací na politické scéně.

Zuzana Drhová zvolila pro svůj scénář téma **Mění se klima, mění se společnost**. Vychází z konstatování, že ekonomická krize na konci první dekády 21. století, nástup prezidenta Obamy, program „Green New Deal“, na kterém se shodly instituce OSN a podpořila je Evropská komise i administrativa Spojených států, příprava post-kjótských dohod a závazky radikálně snižovat emise skleníkových plynů otevřely cestu k celosvětovému rozmachu nových zelených průmyslových odvětví zaměřených na úspory a rozvoj obnovitelných energetických zdrojů. Pro řadu českých podniků se orientace na úsporné technologie stala řešením několikaletých ekonomických potíží. První polovina druhé dekády byla poznamenána klopotnou koordinací vědy, výzkumu a praxe, jakož i počátečním nedostatkem odborníků, zejména v přírodovědných a technických

oborech. V té době stále ještě odcházely nejlepší české mozky na západ do zemí, kde měly pro svoji tvůrčí činnost lepší podmínky. Nicméně i v České republice se podmínky postupně zlepšovaly. Vláda začala hrát mnohem aktivnější roli v podpoře vědy, výzkumu a inovací a s posilou zahraničních odborníků z jihovýchodní Evropy a ještě s využitím evropských fondů se podařilo v druhé dekádě nastartovat činnost regionálních inkubačních a inovačních center, došlo k posílení mezinárodní spolupráce a zapojení českých kapacit do mezinárodních programů. Zlepšením spolupráce výzkumu, vysokých škol a praxe, ale také investičními pobídkami ze strany vlády i soukromých institucí, se podařilo přesměrovat strojírenské provozy, ale také automobilový průmysl či tradiční české sklářství, k novým příležitostem úsporných technologií a obnovitelných zdrojů. Struktura českého hospodářství se tak v druhé dekádě 21. století významně mění. Vedle automobilového průmyslu jsou hnacím motorem české ekonomiky úsporné technologie, obnovitelné zdroje či biotechnologie, se kterými se Česká republika vcelku úspěšně prosazuje i na poli evropské konkurence. Stále významnější roli zastávají také služby ve vzdělávání, v sociálních službách, v kultuře, v turistice a v regionálním rozvoji, na kterých se stále častěji podílejí neziskové organizace úspěšně rozvíjející sociální (not-for profit) podnikání v České republice. V České republice a v Evropě obecně se podařilo v posledních dvaceti letech stabilizovat kvalitu životního prostředí: čistotu vod, ovzduší či emise skleníkových plynů. Ale děje se tak na úkor odsunutí některých ekologických zátěží, jako jsou znečišťující a energeticky náročné provozy, do méně rozvinutých regionů.

Česká společnost se v posledních dvaceti letech významně změnila ve vztahu k cizincům, menšinám a imigrantům obecně. Zejména velká města jsou otevřená jako ostatní evropské metropole pro lidi různých národností a umí využít i specifčnosti různých kulturních prostředí. Dobrý životní standard, kvalitní základní vzdělání pro všechny a převažující pocit bezpečí přispívají k úspěšnému začlenění cizinců a menšin do ekonomického i společenského života a občasné excesy a náznaky konfliktů se daří zvládat. Po roce 2025 se však situace mění, a to díky narůstajícímu počtu imigrantů přicházejících z nestabilních oblastí Afriky, ale především Asie a jihovýchodní Evropy. Do České republiky poprvé přicházejí v masovém měřítku nejen studenti či lidé vzdělaní a reprezentující ve svých zemích střední třídu, což jsou lidé schopní se zapojit a přizpůsobit novému stylu života, ale také lidé chudí, bez jakýchkoliv prostředků i vzdělání. Stačilo tak několik let k tomu, aby se zejména ve městech vytvořily samostatné a uzavřené enklávy, které se odlišují kulturou, jazykem, životním stylem a také přístupem ke zdrojům: ke vzdělání, práci či k sociálním a zdravotním službám. Vytváří se tak napětí, do té doby v české společnosti nezvyklé. Lidé jsou konfrontováni s chudobou, se kterou si neumí poradit. Atmosféra nejistoty vyvolává násilí, což posiluje projevy rasové nesnášenlivosti. Ve městech přestává být bezpečno, a zejména bohatší a střední vrstvy rychle opouštějí dříve oblíbená rušná centra měst a stěhují se do střežených objektů na jejich okraji či do nově urbanizovaných sídelních celků na venkov. S mnohem větší intenzitou se tak opakuje to, co Česká republika zažívala na konci první dekády 21. století v severních Čechách. Týká se to zejména starých lidí v důchodovém věku či mladých rodin s dětmi. Ve městech naopak vznikají oblasti, ve kterých žijí nedostatečně adaptovaní cizinci a lidé, kteří jsou dlouhodobě bez práce. Jsou centrem frustrace lidí vyřazených a potenciálním zdrojem násilí obráceného proti sobě navzájem či proti zbytku společnosti.

Miloš Balabán a Antonín Rašek napsali scénář **Evropa a Česko odvrací energetický kolaps**. Vycházejí z konstatování, že počátkem druhé dekády 21. století se začaly prohlubovat komplikace se zajišťováním energetické bezpečnosti Evropy. Po delším výpadku v dodávkách plynu do Evropy z Ruska přes Ukrajinu na počátku roku 2009 se výpadky opakovaly v ještě větším měřítku v mrazivém prosinci 2010 a počátkem jara 2011, kdy ještě panovalo chladné počasí, a zásobníky plynu byly v řadě evropských zemí závislých na dodávkách ruského plynu po silné zimě vyprázdněné.

Primární příčinou byl faktický politický a ekonomický rozpad Ukrajiny po parlamentních a prezidentských volbách v roce 2009, resp. 2010. Absence ústřední moci v zemi způsobila, že systém plynovodů vedoucích přes Ukrajinu z Ruska se ocitl v rukou několika společností s nejasnou vlastnickou strukturou a zřejmě napojených na organizovaný zločin.

Soupeření těchto společností o kontrolu nad lukrativními přepravními kapacitami plynu a nelegální odčerpávání ruského plynu určeného pro export nakonec vedl k zastavení dodávek plynu do Evropy, a to v prosinci 2010 na tři týdny a počátkem jara 2011 na celý měsíc. „Plynovými“ krizemi bylo stejně jako v roce 2009 nejvýrazněji zasaženo Slovensko, Rumunsko, Bulharsko a státy bývalé Jugoslávie, nedostatek plynu se ale tentokrát dotkl výrazně i Polska, Maďarska, Rakouska, Česka a Německa. Situaci komplikoval fakt, že ještě nebyly dostavěny možné alternativní trasy pro přepravu plynu z Ruska do Evropy na severu (Nord Stream) a jihu (South Stream) Evropy. Aktuální krizovou situaci se podařilo zčásti vyřešit vyjednáváním mezi Německem, Ukrajinou a Ruskem s významnou účastí Polska uchovávajícím si vliv na část ukrajinských politických elit především na západě Ukrajiny. Tyto „plynové“ krize se staly výrazným varováním pro celou EU – nutnost skutečně koordinovaně řešit *energetickou bezpečnost* se pro unii stala kategorickým imperativem.

Dlouhodobé problémy se zajištěním energetických surovin a dodávkami elektřiny vedly k masovým projevům nespokojenosti v jednotlivých členských zemích EU, které dokonce přivodily pád několika vlád. V rámci EU se nicméně nepodařilo ani v letech 2014–2019 dosáhnout konsenzu o podobě jednotné a koordinované energetické politiky, včetně výstavby nových jaderných elektráren jako klíčového prvku zajištění energetické bezpečnosti a soběstačnosti Evropy.

- ar -

Riziková budoucnost: Devět scénářů vývoje české společnosti. Pavol Frič, Arnošt Veselý (eds.). Praha: Matfyzpress, 2010, 102 stran, ISBN 978-80-7378-110-1.

Kapitoly o bezpečnosti podruhé

(Prognózy světového vývoje)

O aktuálnosti světové bezpečnostní situace svědčí zvyšující se frekvence vydávání publikací o bezpečnostních tématech. Většinou jsou analytického charakteru a o terorismu. V roce 2007 k nim přibyla monografie **Kapitoly o bezpečnosti**, převážně informačního charakteru, určená zvláště vysokoškolákům, tedy svým způsobem učebnice. Nejspíš byla zajímavá i pro jiné čtenáře zajímající se o bezpečnostní problémy, kteří o tomto jevu chtějí získat širší představu. To byla i příčina, proč byla rychle rozebrána.

A byl to zároveň i důvod, proč z podnětu nakladatelství Karolinum Univerzity Karlovy vychází druhé a rozšířené vydání. Středisko bezpečnostní politiky Centra pro sociální a ekonomické strategie Fakulty sociálních věd opět proto požádalo devatenáct bezpečnostních odborníků, aby své kapitoly upravili, novelizovali, přidali další aktuální informace. Tím se i rozšířila o více než padesát stran. Chtějí tak hlouběji postihnout strukturu a vzájemné vazby bezpečnostního systému České republiky jako konkrétní podobu české bezpečnostní politiky.

Soubor monografických studií vychází v úvodní studii Bezpečnost – hrozby – rizika z klíčové bezpečnostní problematiky, jíž je koncept a souvislosti bezpečnosti spolu s identifikací bezpečnostních hrozeb a z nich vyplývajících rizik. Věnuje se moderním sociologickým náhledům na bezpečnost, na její roli a chápání v současné společnosti, dále legislativě, ekonomickému zajištění bezpečnosti a kritické analýze strategických bezpečnostních dokumentů, zejména tří dosavadních bezpečnostních strategií.

Centrální částí v rozsahu třetiny publikace je kapitola „Bezpečnostní systém a jeho hlavní komponenty“. Autoři se detailně zabývají šesti složkami našeho bezpečnostního systému: ozbrojenými silami České republiky, Policií ČR, integrovaným záchranným systémem, zpravodajskými službami, obecní policií a zasloužně i soukromými bezpečnostními službami, jejíž úloha byla dosud podceňována a médií jsou obvykle zmiňovány jen v souvislosti s loupežnými přepadeními peněžních zásilek. V poslední době také úsilím podílet se na moci, tj. rozšířit ekonomickou moc i na moc politickou.

Samostatnou pozornost autoři věnují mezinárodnímu zajištění bezpečnosti

České republiky, tj. Organizaci Severoatlantické smlouvy, Evropské unii, Organizaci pro bezpečnost a spolupráci v Evropě a Organizaci spojených národů s jejich bezpečnostními úkoly a strategiemi. Jejich úloha i přes kritická období v jejich existenci roste, i když k nim přistupují i další aktéři světové bezpečnosti jako jsou Šanghajska organizace spolupráce, G8, G20, dále Mezinárodní měnový fond, Světová banka, nadnárodní monopoly (např. Exxon Mobil, ING Group, Toyota Motor ad.), globální nevládní organizace (např. Greenpeace, Transparency International), média a internetové portály (např. CNN, BBC, Al Džazíra, You Tube ad.), ozbrojené organizace (např. al-Ká'ida, Taliban, mafie, drogové kartely, piráti) event. další instituce. Lze připomenout i ASEAN (Společenství jihovýchodních asijských států), Africká unie, LAS (Liga arabských států), CCASG (Rada pro spolupráci arabských zemí Perského zálivu), ECOWAS (Ekonomické společenství západoafrických států), MERCOSUR (Jihoamerický společný trh).

Součástí monografie je i prognóza světového vývoje do roku 2020, v níž jsou predikovány hlavní trendy světového vývoje a hlavní aktéři bezpečnostní situace ve světě do konce druhé dekády tohoto století. Z nich lze odvodit i budoucí potřeby zbrojní výroby a jejich trendy.

V přílohové části publikace se čtenáři mohou mj. seznámit s právní úpravou zajišťování bezpečnosti, strukturou bezpečnostního systému České republiky, seznamem vybraných institucí a organizací zabývajících se bezpečností. Je tu i studie o human security. Závěrečná příloha se věnuje možnostem realizace systému komplexního řízení bezpečnosti v České republice.

- nr -

Balabán, M., Stejskal, L. a kol. Kapitoly o bezpečnosti. Karlova univerzita v Praze, druhé, upravené a rozšířené vydání (1. vydání 2007). Praha: nakladatelství Karolinum, 2010, 484 stran, ISBN 80-246-1863-0.

Politicko-vojenské ambice České republiky, které byly popsány v dokumentech *Transformace resortu Ministerstva obrany České republiky* (2007) a *Vojenská strategie ČR* (2008), zůstávají základní politickou směrnicí rozvoje vojenských schopností.

Ozbrojené síly jsou mimo území ČR nasazovány pouze v souladu s ústavním pořádkem a příslušnými zákony ČR a v souladu s principy Charty Organizace spojených národů (OSN). Nasazení probíhá v rámci širšího úsilí mezinárodního společenství a v celém spektru operací vedených NATO, EU, OSN nebo *ad hoc* koalicemi.

Pro kolektivní obranu v souladu s článkem 5 Severoatlantické smlouvy poskytne ČR pozemní a vzdušné síly ze souboru sil předurčených v rámci obranného plánování NATO, jejichž hlavní částí je brigádní úkolové uskupení na bázi mechanizované brigády středního typu. Při ozbrojeném konfliktu takového rozsahu, kdy bude ohrožena svrchovanost a územní celistvost ČR, budou nasazeny všechny síly a prostředky profesionálních ozbrojených sil včetně využití všeobecné branné povinnosti.

**Bílá kniha o obraně.
Praha: MO ČR – OKP MO, 2011.**

15 let duchovní služby v AČR**PhDr. František Pavel Novotný – Zakladatel duchovní služby v polistopadové armádě**

* 25. listopadu 1925

Historik, sociolog a filozof František Pavel Novotný se narodil 25. 11. 1925 ve Stránčicích u Prahy. Jeho otec František Novotný byl významným sociálně demokratickým, odborovým a tělovýchovným pracovníkem. František Pavel Novotný vystudoval Vyšší hospodářskou školu v Plzni, Vysokou školu politickou a sociální a Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze. V letech 1950 až 1970 sloužil v armádě: po absolvování základního výcviku a vojenském vzdělání se stal redaktorem dějin a sociálních věd, mj. ve vojenskopolitickém časopise A-revue. Po vpádu vojsk Varšavské smlouvy byl z armády propuštěn a pracoval nejdříve jako skladový dělník a později jako pedagog v Ústředním domu pionýrů a mládeže. V roce 1990 byl rehabilitován, povýšen do hodnosti plukovníka v záloze a stal se poradcem náměstka ministra obrany pro sociální a humanitární věci. V tu dobu položil i základy duchovní služby v armádě. Po odchodu ze služeb Ministerstva obrany se stal pedagogem na Katolické teologické fakultě a spolupracoval s Fakultou sociálních věd UK.

František Pavel Novotný je autorem řady studií a recenzí z českých a světových dějin, např. o českém národě, o sporech o evropském dědictví a o významných českých a zahraničních osobnostech. Od roku 1956 byl jako aktivní účastník obrodného procesu pronásledován a sledován, zvláště jako blízký přítel Františka Kriegela, který jako jediný odmítl podepsat v roce 1968 tzv. moskevský protokol, a španělským interbrigadistou Josefem Pavlem, který se také jako jediný v procesu s Rudolfem Stránským po krutých výsleších nepřiznal, byl odsouzen na doživotí, v roce 1968 se stal ministrem vnitra a po 21. srpnu 1968 se tvrdě postavil proti okupaci a normalizaci.

F. P. Novotný byl perzekuován i proto, že v roce 1968 zakládal Svaz důstojníků čs. armády a v roce 1976-1987 nezávislý Klub mladých filozofů. (K jeho šedesátým narozeninám mu členové klubu připravili originální dar: kopu upravených slepičích skořápek, které představovaly světové filozofy: prázdná skořápka – Anaximenés, tj. vše pochází ze vzduchu, Anaximandros – na dně skořápky voda, vše pochází z vody... až po dvě krvavě rudá vejce, Marxe a Engelse; oslavenec jich poznal 59). V dobách normalizace se podílel i na tvorbě a realizaci projektu sociálního systému řízení průmyslových podniků a na projektu kultivace lidského potenciálu, které přispěly ke zlepšení řízení, pracovních podmínek a vztahů mezi lidmi. V té době se zúčastnil i řady neformálních

diskuzí o nejrůznějších tématech a komeniologických kolokvií. Záslužná je jeho činnost na poli vydavatelské činnosti, přičinil se např. o vydání Tří tezí o Masarykovi Erazima Koháka. Je nositelem řady našich a zahraničních vyznamenání a ocenění.

Duchovní služba jako součást transformace armády

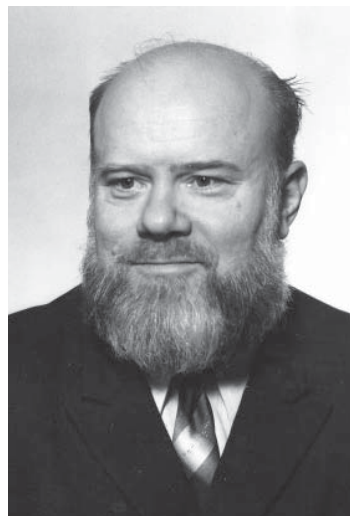
František Pavel Novotný chápal zavedení duchovní služby v armádě jako součást transformačních přeměn. [1] V polistopadovém období probíhaly tři základní procesy: vytváření stabilního právního demokratického státu, přeměna plánované ekonomiky v tržní a vytváření občanské společnosti. F. P. Novotný se ztotožňoval s Jaquesem Rupnikem, a tím i de facto s T. G. Masarykem, že zatímco politické a ekonomické změny je možné uskutečnit za půl roku, tvorba občanské společnosti bude trvat tři generace. Varoval jako historik před tím, aby se politika změnila na stranický partikularismus, jako tomu bylo po vzniku Československé republiky v roce 1918, aktuálně před politickými praktikami Vladimíra Mečiara a Milošlava Sládka. Roli polistopadové armády viděl v její neutralizaci a následně záruky tvorby stabilního demokratického státu, aby se sama restrukturalizovala a redислоkovala v souladu s novým geopolitickým postavením Československa. To bylo možné jen po vypracování nové vojenské doktríny, což se stalo v roce 1991. „Významná úloha přísluší armádě rovněž v oblasti nejsložitějšího procesu **při vytváření občanské společnosti...** Má-li být armáda skutečnou oporou demokracie, musí být složena z občanů.“ [2]

Položíme-li si po dvaceti letech otázku, jak se nám to podařilo, příliš spokojeni být nemůžeme, protože teprve nyní se u nás občanská společnost začíná znovu tvořit a projevovat své občanské zájmy.

Občanský duch armády

Stejně jako součást transformace armády považoval F. P. Novotný duchovní službu jako prvek občanské výchovy a ducha armády. [3] Byl přesvědčen, že většina velitelského sboru armády přijala s ulehčením rozhodnutí, že ve vojenských strukturách nesmí působit politické orgány a chtějí se stát občany v uniformě. Idea občanství se pro něho stala hlavní náplní nejen publicistiky, ale zejména praktické činnosti v rezortu obrany. Duchovní službu budoval v armádě proto, že myšlenku občanství převzalo i křesťanství. Církev odmítala podřídit duchovní moc moci světské, protože nekontrolovatelná světská moc je velmi nebezpečná; neodmítala ale podporu světským vládcům, bránila se však tomu, aby partikulární zájmy převyšovaly zájmy všelidské a občanské.

F. P. Novotný se zabýval renezancí a reformací, byl přesvědčen a dokazoval, že i v procesu revolucí a válek se idea občanství obnovuje. „Stoupenci svobody, chápající realisticky podstatu člověka a společnosti se nevzdávali křesťanství, ale naopak:

jejich úsilí o svobodný život vycházelo z víry v Boha. Nejvýznamnějšími představiteli tohoto myšlenkového směru byli zakladatelé Spojených států amerických, kteří v praxi uskutečňovali zásady demokratického soužití svobodných lidí – občanů. A tak občanská idea antiky a křesťanství nalezla svůj moderní výraz v americké demokracii a v ostatních světových demokraciích, mezi nimiž měla významné postavení demokracie první Československé republiky.“ [4]

Nezbytnost duchovní služby v armádě

Jedním ze základních důvodů potřebnosti duchovní služby v armádě je, že vojáci i policisté, příslušníci ozbrojených sil vůbec, mají v rukou zbraně a jsou organizováni, a tím více vystaveni selhání a zneužití svého postavení. Při nasazení do bojových operací jsou navíc v situacích, které mohou být a mnohdy jsou v rozporu s jejich svědomím a přesvědčením.

Již v prosinci 1989 požádala skupina věřících ministra obrany obnovit v armádě náboženské svobody, aby duchovní mohli vstupovat do vojenských objektů a poskytovat vojákům duchovní služby. K uzákonění této možnosti došlo v polovině března 1990. Vojenské knihovny byly obohaceny o náboženskou literaturu a časopisy s náboženskou tematikou. Začaly vycházet Filozofické a náboženské rozpravy pro duchovní služby v Čs. armádě. V té době bylo mezi vojáky z povolání asi desetina věřících a mezi vojáky v základní službě čtvrtina. Duchovní péče se stala součástí systému sociálních a humanitních služeb a zaměřila se na všechny problémy vojáků v základní službě i vojenských profesionálů a jejich rodin. F. P. Novotný zval do armády nejvyšší církevní představitele. Jedním z prvních byl monsignore Dominik Duka, nynější arcibiskup pražský, metropolita a primas český. Tak ve srovnání s jinými oblastmi společnosti měla armáda při šíření duchovní problematiky kultivované a nekonfrontační partnery.

Úloha vojenských kaplanů

F. P. Novotný se zúčastnil řady konferencí, seminářů a kolokvií u nás a v zahraničí o duchovní službě v ozbrojených silách. Nepřipravoval duchovní službu v armádě

jen teoreticky a ideově, ale i prakticky, zabýval se např. bezprostředně úlohou vojenských kaplanů v armádě. [5]

Prosazoval zejména jako znalec Polska polské zkušenosti. Činnost kaplanů v polské armádě se neomezuje jenom na práci v kostelích a v modlitebních místnostech, ale zejména ve vojenských výcvikových prostorech, školách a v nemocnicích a vůbec všude, kde jsou

vojáci. Zvláštní duchovní péče se věnuje důstojníkům v činné službě a jejich rodinám i vojákům ve výslužbě. Příslušníci armády a jejich rodiny se obracejí na vojenské kaplany s nejrůznějšími záležitostmi z oblasti svátostí. Jde o zpovědi, křty, biřmování, uzavírání manželství apod.

Činnost kaplanů je neustále zaměřována na soužití mezi lidmi, na nalézání a uplatňování zásad kulturního života. Je-li takto vykonávána, je pro zdárný vývoj armády nezastupitelná. Vojenský kaplan se stává důvěrným přítelem a poradcem v mnoha složitých životních situacích, které prožívají lidé v uniformě. Vojenské farnosti organizují také charitativní pomoc v zemích vojenských operací a na místech katastrof. Z toho je zároveň patrné, že proces integrace vojenského prostředí kolem univerzálních křesťanských hodnot neprobíhá snadno.

Roli kaplanů F. P. Novotný na mnoha svých přednáškách charakterizoval takto:

„Úlohou kaplanů v armádách demokratických států není šířit víru, ale citlivě pomáhat všem – bez ohledu na jejich víru a světový názor – překonávat životní obtíže a napomáhat jejich kulturnímu a duchovnímu rozvoji.“

Duchovní služba byla v Armádě České republiky zřízena rozkazem ministra obrany České republiky č. 19. ze dne 3. června 1998. První vojenský kaplan však nastoupil do AČR již v roce 1996.

Americká pomoc

Ke zkvalitnění duchovní péče v armádě přispěla mezinárodní spolupráce Čs. armády a AČR s armádami Polské republiky a Maďarské republiky. Pomohli i kaplani ze západní Evropy a ze Spojených států. Americká armáda dokonce vyslala do Československa na dlouhodobou stáž majora Josepha Supu, který navíc měl výhodu, že uměl česky a jeho poznatky se objevily i v médiích. [6]

Kromě mnoha setkání s řadou kaplanů ve vojenských útvech, na leteckých základnách a v nemocnicích jsme získávali řadu zkušeností z duchovní služby v době válek v Perském zálivu, v operacích Pouštní štít a Pouštní bouře. Zazněla tu myšlenka: „Duševní život vojáka je důležitější než jeho výzbroj.“

Za všemi těmito aktivitami a úspěchy byla nesmírně houževnatá, promyšlená a cílevědomá ideová a organizační činnost Františka Pavla Novotného, vycházela z jeho hlubokého až encyklopedického humanitního vzdělání, z jeho poctivosti, lidskosti a moudrosti.

- tr -

Poznámky k textu a použítá literatura:

- [1] NOVOTNÝ, F. P. Armáda v procesech základních přeměn společnosti. *A-revue* 8/1991, s. 4-5.
- [2] *Tamtéž*, s. 5.
- [3] NOVOTNÝ, F. P. Občanský duch armády. *Výběr statí pro profesní přípravu a rekvalifikaci*. Praha: Redakce Impuls, MO ČR, únor 1995, s. 13-21.
- [4] *Tamtéž*, str. 20.
- [5] NOVOTNÝ, F. P. Jaká je úloha vojenských kaplanů? *Výběr statí pro profesní přípravu a rekvalifikaci*. Praha: Redakce Impuls, MO ČR, září 1995, s. 80-88.
- [6] Viz např. GRÜNTAHALOVÁ, P. Potřebuje česká armáda vojenské duchovní? Zkušenosti kaplana letectva USA s duchovní péčí o vojáky americké armády. *Telegraf*, 29. 4. 1993, s. 9.

English Annotations

Starting Points for the Preparation of Updated Security Strategy of the Czech Republic—2011 by PhDr. Miloš Balabán, Ph.D., PhDr. Antonín Rašek.

In our country, existing strategical documents related to security used to be compiled very carefully, but proved to be not very effective, as they did not fit to practical everyday security policy, they did not comply with day-to-day requirements. The only exception was the 1991 doctrine dealing with the creation of Integrated Rescue System and the implementation of professional armed forces. At present, there is a tendency to rewrite those strategy documents again, namely in the field of security. The preparation of a new version of Czech security strategy is taking place in time marked with new trends in world politics and economy. The main attention is attracted by crisis management, arms control, disarmament, WMD non-proliferation, cooperation with non-NATO nations, and international organizations, last but not least counterterrorism and cyberspace security strategy. In short the study mentions Czech political-military ambitions, defence strategy, defence capacity and resources, it appreciates in value knowledge gained by the Centre of Security Policy, Faculty of Social Science, Charles University Prague, and it contains conclusions and recommendations for the preparation the 2011 Czech National Security Strategy.

The Various Ways of Civil-Military Development (Concepts and Doctrines) by Ing. Pavel Zona, Ph.D.

With the running changes in methods of modern operations within NATO framework, there are also changes in demands and tasks in the scope of civil-military operations—CIMIC. They are incorporated in many documents, such as the Comprehensive Political Guidance, New Concept of Civil-Military Cooperation or Field Manual 3-07 Stability Operations. The CIMIC capacities ought to be used for active impact on impending security situation, crisis development, impact implemented more sooner than crises might escalate to conflicts, eventually they could be used to halt the conflicts, in the places where they are a threat to Alliance security. We must create new rules of co-operations between civil and military sections, with the use of Alliance materials, resources and documents from conferences, seminars and field working shops. Today we have also abundant experiences the Army acquired in preceding ten years.

New Global and Regional Actors and World and European Security by PhDr. Miloš Balabán, Ph.D.

Taking into account the prepared 2011 Security Strategy and the White Paper on Defence in our country, due attention ought to be paid to political ambitions and economy influence of emerging actors, both world and regional. In ten or twenty years to come we shall

face basic transformation of international system. Today, there are four main global power centres: North America (United States, Canada), the European Union, China and Japan. The author of this study concentrates predominantly on their economy strength that is also a base of all sources spent on armed forces. Among emerging powers belongs above all India, regional power in South Asia, Brazil in Latin America, followed by Indonesia, Turkey, and Mexico. They together cover 52 per cent of world's economy production. Different interests give rise to various disputes, but they are able to act cohesively against e.g. decisions by G-20. Among others, the article is accompanied by the table comparing military powers of the USA and Russia.

Security Preconditions and Threats (Economy, Religious and Cybernetic Menaces)

One of main task while preparing new security documents is to identify, analyze and evaluate newly emerging, self-generating security threats. They menace cybernetic, economy, bank, and religious security. The special menace, as for inner security, it is lobbyism. Cybernetic threat is today regarded as more dangerous than nuclear strike. The Americans lived through those experiences in Iraq. Another example is cyber attacks on Estonia in 2007 that swamped websites of Estonian organizations, including Estonian parliament, banks, ministries, newspapers and broadcasters. The attacks triggered a number of military organisations around the world (including NATO) to reconsider the importance of network security to modern military doctrine. There is a paradigm: the more modern country, the more risks are opened. The situation is complicated by the fact that in sophisticated society there is hard to identify attacking enemy. The author underlines that we are the last member nation in the EU that has no official CSIRT (Computer Security Incident Response Team) to react cyber terrorist attacks.

MILITARY ART

The Lines of Operation Concept (Part II) by Ing.

Ján Spišák. The fundamentals of this concept, as they were explained in previous Military Review No 1, 2011, have stayed unchanged, up to the present. There still exist operational bases, directions, courses, lines, upon which military convoys transfer by the plan or in disorderly manner. Such picture corresponds to linear wars of first, second and third generations. The wars of fourth generation are characterized by the speed and initiative. The frontiers between war and politics are blurred, so are between civilians and combatants. They are mostly wars with and among non-state actors, counter-insurgency operations (COIN) Based on doctrinal analysis; author describes concepts

philosophy in functional and logical aspects. This might help the commander and staff to visualize the arrangement of military capabilities in time, space, and purpose to accomplish the mission. The concept might be successfully applied in connection with stability and COIN operations.

The Comprehensive Operations Planning Directive (COPD): Revised Instruction. All-inclusive attitude of NATO forces assumes that conflict can't be solved only by military means. This shift from purely soldierly level to political brought around numbers of Alliance activities at Strategic and Operational Commands. The common denominator was the philosophy of complex approach in operational thinking, planning, and implementing NATO activities. As a result the operational SACEUR's directive GOP was substituted by its revised successor—the so-called Comprehensive Operations Planning Directive (COPD). It is going to be introduced in 2011 and will influence groups and military persons at all levels of warfare, dealing with operational planning and operational art for art's sake. The article familiarizes readers with this directive (COPD) as a tool for comprehensive approach to operations. The COPD offers more deliberate and inclusive planning procedures that allow for both military and non-military actors broader understanding of operational environment and better cooperation in their common effort.

The Shift in Character of Future Operations: Joint Doctrine Publication 3-40. The document "Security and Stabilization: the Military Contribution UK revision of Joint COIN doctrine" was created by the team of authors of DCDC (Development, Concepts and Doctrine Centre), Defence Ministry, Great Britain. The publication was similarly as other JDP series written as an instruction manual for members of armed forces to solve at general level the tasks in missions abroad, in disintegrated countries: security, stabilisation and insecurity, strengthening the capacity within armed forces to work alongside civilians for certain specific, short-term reconstruction, development tasks in hostile environments, and to provide a stabilisation presence in the immediate aftermath of a military operation while sufficient security is put in place to enable civilians to deploy. It is highly recommendable literature for members at the level of joint staffs, participants in stabilization operations, or for attenders of Higher General Staff Courses.

Private Military Companies (*New Elements in Operational Environment*) by Ing. Jaroslav Kulíšek. This article deals with PMSCs as a relatively new phenomenon in warfare areas. It is open to discussion whether private military companies and the private contractors that they employ, should be treated just like any other transnational industry, or whether they should be treated like mercenaries under international law. As it happened in many countries, private companies and private contractors operate in a legal vacuum. From a strictly legal point of view, individuals employed by

private military companies are not to be considered as mercenaries. The private military industry offers a wide range of services. Procurement of military services by individuals and private firms has developed in a direction that had probably not been anticipated in previous years. Some military analysts say that the exclusive role of the state in the domain of defence and security is outdated and should be re-examined.

OPINIONS, CONTROVERSY

Will Military Deception Pass Away? by Doc. Ing. Milan Kubeša, CSc. There are no military conflicts without deception, as it is among others a very cheap method how to contribute to the successful accomplishment of the assigned mission. Military deception (MILDEC) is applicable across a wide range of military operations. MILDEC can be conducted during all phases of military operations at strategic, operational, and tactical levels. It is defined as being those actions executed to deliberately mislead adversary decision makers as to friendly military capabilities, intentions, and operations, thereby causing the adversary to take specific actions (or inactions) that will contribute to the accomplishment of the friendly mission. According to the author, the operational deception is to be explained in more detail, basic rules are to be outlined, including fundamental principles and methods of deception for operational planning.

INFORMATION PAGES

The Participation of Civilians in Military Activities: Military-Governmental and Military-Industrial Complex by Lt.Col. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D. The article deals with the problem of a certain militarization of a society, supposing country's military establishment is expanding its scope of activities to government or economy. From this point of view, the military and their civilian counterparts could be seen as "imperium in imperio" and such a model of military as a state within a state. There are a military-governmental complex and a military-industrial one in each state and both ought to be under civilian authorities' control, in order to prevent the democratic state from being fallen under influence of this complex. Although the notion was sketched more than fifty years ago, the military-industrial complex theory has been still living, and author gives some examples of the evolution of military-governmental and military-industrial complex.

The Analysis of Main Problems of New War Veterans (ret.) with the Accent on their Admittance to Labour Market by PhDr. Viktor Meca, Ph.D. The purpose of this analysis is to trace contemporary position of recent war veterans, members of missions abroad after 1989 after they retired. Above all, it concentrates on their problem on home labour market, eventually on psychic disorders, negative after-

effects or syndromes, possible assistance and support on the part of state, eventually of Czech Ministry of Defence. The article is divided into two parts. The first one analyses accessible statistical data concerning participants in foreign missions and at the same time collected data serve for drafting hypothesis tied with a research segment of this paper. The second part of this study evaluates results reached, based upon anonymous questionnaires completed by retired new war veterans in the period from December 4, 2009, till January 25, 2010.

The Preventive Aspects of the Overweight and Obesity in the Army of the Czech Republic by Lt.Col. MUDr. Vladimír Pavlík, Ph.D., Lt.Col. MUDr. Jana Fajfrová, Capt. MUDr. Michaela Husárová, Doc. MUDr. Pavol Hlúbik Pavol, CSc. The problem of obesity is most frequent metabolic disease rising from unhealthy life style of contemporary population. Cardiovascular and metabolic disorders are pressing even in the AČR, so the authors could describe monitoring the risk factors of non-infectious diseases of mass incidence and the implementation of preventive programme with excessive weight losses, using dietetic, psychological, movements and pharmacological approaches that offer real stimulant for decrease in overweight and obesity prevalence within the Czech Army and concurrently decrease in morbidity of Czech servicemen.

MILITARY PROFESSIONAL

Priorities of Czech Army Logistics in Upcoming Period by Prof. Ing. Petr Hajna, CSc., Ing. Jaroslav Linhart, Ph.D. The thing that authors regard as most important and that needs attention before anything else is the modernization of logistics in the Czech armed forces, as well as within the whole Sector of Defence, as we are facing now the topical problem—decreasing amount of financial resources from defence budget. This decrease has been enforcing logistics to find new and non-traditional approaches and ways how to solve tasks related to material and technical support. This article is aimed at the description of undertaken measures in the performance of logistics tasks in 2011 and following years. The conception and vision of the Czech Armed Forces future, including its logistics, should be involved in the White Defence Paper. The specification of the targets and the abilities in bigger detail will be involved in the White Paper on Defence.

Military Physical Training in Department of Defence (New DoD Management Regulation) by Col. PaedDr. Lubomír Přivětivý, CSc. On April 1, 2001, a new management regulation of Czech Defence Ministry came into force. The previous one was in existence for more than twenty years, it was known as the PT-1-1 (Těl-1-1), “Physical Preparation in the Czechoslovak People’s Army”. Approving this new management regulation was not easy. It was revamped many times; there were several experts’ opinions

contrary each other, the Czech legislation changed once or twice. The final product is a compromise, setting testing norms at a level of the year 2000 standards; PT preparations imitate mostly military exercises. This article familiarizes the readers of Military Review (Vojenské rozhledy) with the new norms of PT testing, standards, new PT tablets, and schemes.

Knowledge from the Research into Nourishment Background of Czech Servicemen by Prof. Ing. Aleš Komár, CSc. The article deals with nutritious conditions of professional soldiers of the army of the Czech Republic in foreign operations. The way of food subsistence in KFOR and ISAF missions was evaluated. Results reached of performed investigations were summarized; collected data of respective observations were used for processing. The article is supplied by the description of various methods used for above mentioned measurements and data processing. The second part of study also contains the interpretation of physical condition and the basal metabolism of servicemen from the 4th Contingent of ACR—Field Hospital, ISAF. The research was done by the academic staff of Defence University Brno.

Tactical Communications by Lt.Col. Ing. Lubomír Stráda. Communications in which information of any kind, especially orders and decisions, are conveyed from one command, person, or place to another, are basic feature of all civilian organizations, namely as far as managerial work is concerned. In military, they are used within the armed forces, usually by means of electronic equipment, including communications security equipment, organic to the tactical forces. They are implemented in integrated surrounding NEC (Network Enabled Capability) by means of widening and updating field communication system of the AČR. The NEC together with other key operational capacities will enable to change information power into higher operational effectivity and strength of Czech armed forces.

BOOK REVIEW

Strategical Command and Control in Public Administration and Policy (*A Book on Czech Strategic Documents*). It is a book review over the book by Prof. F. Ochřana (editor). Its authors tried to define dimensions and leading actors of the so-called strategical governance in the conditions of the Czech Republic with a special respect to strategical planning in public policy. Two chapters of this book are concentrated on military and defence problems. Predispositions for strategical control are backed by the creation and implementation of strategical documents. Among further themes discussed belonged also the White Paper on Defence. We specifically need single or comparative case studies that examine the process of formulating security strategies and their implementation, the interaction between respective processes at national and international levels, and the

results of security policy implementation in respective cases.

Jan Eichler: Terrorism and Wars in Era of Globalisation. (*Is it possible to prevent wars?*)

The author Jan Eichler works at the Institution of International Relations Prague, so those are the themes he is professionally involved in. His publication deals with security threats and their assessments at the beginning of 21st century. This second edition of his book is amended by several wars taking place since the first edition was released. They were wars between Russia and Georgia 2008-2009, Israel vs. the Palestinians 2008-2009, several conflicts in Africa, Columbia, and Sri Lanka; ISAF operations in Afghanistan; in Iraq the new attitude of the USA towards conflict solution. Somalia represents a typical failed state with warlords, criminal gangs, Somalia and sea piracy are a mutually tied problem the word community was not able to solve. Last but not least, there are dangerous activities of Islamists in North Africa. Even though those mentioned conflicts are only regional, their consequences are global. They therefore need the involvement of international organizations, the EU and the UN respectively.

Nine Memories for the Czech Future (*Illustrations instead of critiques*).

The book consists of papers by eleven authors, members and fellow members of the Centre for Social and Economy Strategy, Faculty of Social Sciences, Charles University Prague. At present, we must prepare to face socially unwelcome phenomena. We must arrange preventive projects, so that we could solve prospective crises. The authors therefore pay their attention to methodology of crisis scenarios, or how they are to be prepared. Predicted nine worst-case scenarios anticipate prolonged crises, failure in education policy, rise of extremism, climate changes, energy collapse, lack of international balance, and separation of the Czech Republic from Europe.

Chapters on Security for the Second Time (*Prognosis of World's Development*). International situation lies still in the middle of our attention. Public is still interested in current security situation. The publications dealing with security threats are sold out, that's why the Karolinum Publishing House issued the second edition of this reviewed book, *Chapters on Security*. Nineteen security analysts amended and brought up to date their original papers; the book was enlarged by fifty pages. The monograph covers both inner politics and international organizations. Inseparable are prediction of world's development till the year 2020. The book is also involved with the so-called humane security and the system of complex security control in the Czech Republic.

PERSONAL DATA

PhDr. František Pavel Novotný: Founder of Military Chaplaincy system in Post-November Army.

(*Fifteen Years of Military Chaplaincy in the ACR*) Historian, sociologist, and philosopher František Pavel Novotný was born in 1925. He graduated from Political and Social University and the Philosophical Faculty, Charles University Prague. From 1950 till 1970 he served in the army, he became a member of editorial staff of military magazine A-revue. After the invasion of Warsaw Pact to the former Czechoslovakia, he was separated from the Army. First, he worked as a storeman, later as an instructor in the Central House of Pioneers and Youth. After 1990 he was legally rehabilitated, promoted to the rank of retired colonel and became an advisor to Deputy Defence Minister for Social and Humanitarian Affairs. At this time he laid down foundation of Military Chaplaincy in the Army of the Czech Republic. After leaving defence department, he became a pedagogue at the Catholic Theological Faculty and cooperated with the Faculty of Social Sciences, Charles University.

Představení autorů tohoto čísla

PhDr. Miloš Balabán, Ph.D. (plk. v zál.), nar. 1962, absolvent VA, 1983-2001 v armádě, zást. vedoucího odd. veřejných vztahů, vedoucí odd. výkonné komunikace odboru pro styk s veřejností MO, autor a člen řídicích výborů dvou mezinárodních projektů EU/PHARE, 1992-1995 viceprezident a člen výkonného výboru Evropské rady braneckých svazů (ECCO), od r. 2001 spolupráce s Centrem pro sociální a ekonomické strategie FSV UK Praha, 2004 vedoucí Střediska bezpečnostní politiky CESES FSV UK. V letech 2008-2009 působil v pracovní skupině „Foresight and Scenarios“ European Security Research and Innovation Forum. Člen vědecké rady generálního ředitele Hasičského záchranného sboru ČR. Autor několika desítek odborných studií a článků v oblasti bezpečnostní politiky.

Pplk. MUDr. Jana Fajfrová, nar. 1979, vedoucí skupiny hygieny výživy katedry vojenské hygieny, Fakulta vojenského zdravotnictví Hradec Králové, Univerzita obrany. Členka mezinárodní odborné společnosti ESPEN (Evropská společnost klinické výživy a metabolismu), 2004-2006 členka akademického senátu UO Brno. Zabývá se problematikou vojenské hygieny se zaměřením na výživu, obezitu a poruchy metabolismu v podmínkách AČR a dále ve spolupráci s Fakultní nemocnicí Hradec Králové řeší problematiku metabolických poruch u nemocných s chronickým jaterním onemocněním.

Prof. Ing. Petr Hajna, CSc., (plk. v.v.), nar. 1949, absolvent VA Vyškov, VA Brno, praxe u týlu (útvár-

svazek), od r. 1981 učitel na VA v Brně, od 1994 ZVK ve VVŠ PV ve Vyškově, do r. 2006 vedoucí katedry logistiky, v r. 2003 děkanem Fakulty ekonomiky obrany státu a logistiky a v roce 2004 děkanem Fakulty ekonomiky a managementu na VVŠ PV ve Vyškově. Na Fakultě ekonomiky obrany státu a logistiky habilitace habilitační práci v roce 2002, profesorem jmenován 2005. Zabývá se problematikou logistické podpory Armády ČR, logistikou NATO a hospodářskou logistikou. Je autorem několika vědeckých projektů a celé řady vědecko-výzkumných prací a studijních materiálů v oblasti logistiky Armády České republiky. V dané problematice publikuje v tuzemsku i v zahraničí. Člen redakční rady Vojských rozhledů.

Doc. MUDr. Pavol Hlúbik, CSc., nar. 1957, vedoucí katedry vojenské hygieny, Fakulta vojenského zdravotnictví Hradec Králové, Univerzita obrany Brno. Zabývá se problematikou rizikových faktorů metabolického syndromu, možností diagnostiky a léčby. V rámci primární prevence zaměřuje pozornost na poruchy výživy, nadváhu a obezitu, pracuje jako vedoucí Centra pro poruchy výživy. Aktivně pracuje v řadě odborných lékařských společností: Česká obezitologická společnost, Česká společnost pro aterosklerozu. Pravidelně přednáší na tuzemských i zahraničních konferencích a publikuje v recenzovaných tuzemských i zahraničních časopisech.

Kpt. MUDr. Michaela Husárová, nar. 1982, asistent skupiny hygieny práce od r. 2006, katedra vojenské hygieny, Fakulta vojenského zdravotnictví Hradec Králové, Univerzita obrany Brno. Specializační vzdělávání v oboru pracovní lékařství ve FN Hradec Králové. 2008-2009 zahraniční operace KFOR Kosovo – lékař pracoviště zdravotnického zabezpečení. Zabývá se problematikou vojenské hygieny se zaměřením na hygienu práce, ochranu zdraví a preventivní aspekty zdravého životního stylu.

Prof. Ing. Aleš Komár, CSc. (v. v.), nar. 1949, VŠZ Brno, pracoval v oblasti ubytovací a stavební služby, kde se zaměřil na problematiku životního prostředí ve vojenských objektech. Od r. 1990 byl v čele ekologické služby, prosadil výuku environmentální problematiky na vysokých vojenských školách. 1996-97 byl ředitelem odboru životního prostředí MO, docentem a profesorem byl jmenován v oboru ochrana vojsk a obyvatelstva. Působil na Fakultě ekonomiky a managementu VVŠ PV ve Vyškově ve funkci zástupce vedoucího katedry ekonomiky a hygieny výživy a vedoucího katedry materiálu a služeb. Na Univerzitě obrany v Brně byl vedoucím katedry materiálu a služeb. Člen oborové rady ekonomika a hygieny výživy, oborové rady ekonomika a managementu a vědecké rady FEM UO. Je řešitelem řady projektů NATO, EU a autorem více než 600 publikací, z nichž je jedna třetina zahraničních.

Plk. Ing. Miroslav Krčmář, nar. 1958, VVLS Košice, 1989 vyslán jako vojenský pozorovatel do mise OSN, po návratu v r. 1990 pracoval v Ústavu vědec-

kých informací FMNO/ÚVI MO. Jako první důstojník čs. armády byl vyslán ke studiu řízení zdrojů na Defense Resources Management Institute v Monterey v USA. Od r. 1993 na GŠ, v r. 1995 odešel na vlastní žádost do zálohy. Pracoval ve více než 12 misích OSN (UNTAG - Namibie, Angola; UNMIN - Nepál), OBSE (Bosna-Hercegovina, Kosovo, Gruzie, Bělorusko), volební pozorovatel EU (Afghánistán, Indonésie, Nepál, Etiopie), 1999-2003 sekretariát OBSE ve Vídni. V lednu 2009 byl povolán zpět do aktivní služby a působí jako odborný asistent na Univerzitě obrany. Zabývá se problematikou mezinárodní vojenské i civilní spolupráce a oblastí vojenského plánování.

Doc. Ing. Milan Kubeša, CSc. (plk. gšt. v.v.), nar. 1949, VA v Brně, VAK-GŠ, prošel základními velitelskými funkcemi na taktických a štábními na operačních stupních velení. Působil mj. jako vědecký pracovník Institutu výzkumu operačního umění (IVOU) v Brně a v různých funkcích na katedře řízení obrany státu Fakulty velitelské a štábní na VA v Brně. Několik let vykonával funkci pedagogického vedoucího kurzu generálního štábu. Vypracoval řadu studijních materiálů a metodických pomůcek pro potřeby výuky studentů a podílel se rovněž na vypracování vědeckých prací a odborných textů z dané oblasti. V současné době pracuje jako akademický pracovník katedry celoživotního vzdělávání FEM. Je vojenským odborníkem v problematice vojensko-strategických a operačních aspektů výstavby, přípravy a použití ozbrojených sil.

Ing. Jaroslav Kulíšek (pplk. v. zál.), nar. 1953, VVŠ PV LS Vyškov (1977), VAAZ Brno (1985), Integrovaná škola nizozemských královských ozbrojených sil NIAGOS (1999). Na operačním velitelství EU působil v oblasti operačního plánování a řízení operační činnosti pozemních sil, na GŠ AČR pracoval na úseku výstavby systému velení a řízení bojových jednotek pro vedení expedičních operací, operačního použití Battle Groups EU, budování operační schopnosti komplexně integrovaného bojového informačního prostředí (NEC) v podmínkách AČR a procesu zavádění operační standardizace. Účastník mise OSN (UNOMIG), NATO (SFOR, NTMI) a EU (EUFOR RD CONGO). Zkušenosti z vedení operací získal v zónách válečných konfliktů na Kavkaze a v Iráku. Od 1. ledna 2011 pracuje u SOC MO jako specialista v oblasti systému zvládání a řešení krizí, procesu operačního plánování a krizového řízení.

Plk. gšt. Ing. Jaroslav Linhart, Ph.D., nar. 1960, jako absolvent Fakulty tělového a technického zabezpečení VVŠ PV ve Vyškově (1984) prošel funkcemi NS PHM praporu, pluku a brigády, od r. 1989 působil v oblasti služby PHM na štábech 4. armády, Západního vojenského okruhu a vojenského velitelství Střed. Od roku 1993 na velitelství logistiky ve funkcích náčelníka oddělení, odboru, zástupce náčelníka Úřadu materiálu až po náčelníka sekce logistiky. V roce 2005 absolvoval kurz generálního štábu. Od r. 2004 pracoval ve funkci náčelníka správy majetkových uskupení-zástupce ředitele Ředitelství logistické a zdravotnické

podpory ve Staré Boleslavi, v současné době zástupce ředitele sekce logistiky MO. Zabývá se problematikou výstavby a rozvoje logistiky.

PhDr. Viktor Meca Ph.D., nar. 1975, vystudoval Politicko-akademii České republiky a Fakultu sociálních věd Univerzity Karlovy, kde v letech 2000-2005 absolvoval postgraduální studium v oboru mediální studia. Působil v Českém rozhlasu, Hospodářských novinách a dalších médiích, poté pracoval jako mediální poradce ministra dopravy, posléze ministryně obrany, kde se začal věnovat problematice válečných veteránů. Vedle odborných statí, např. v Sociologickém časopise, mu nakladatelství Albatros vydalo knihu Richard Kočíř srdce.

Pplk. MUDr. Vladimír Pavlík, Ph.D., nar. 1969, doktorandská práce na téma antioxidantů vitaminy v prevenci kardiovaskulárních onemocnění. vedoucí, 1997-2002 sekundární lékař, Metabolická klinika Fakultní nemocnice Hradec Králové. Dlouhodobé studijní pobyty: vojenské školy NATO Kanada, Francie, Švýcarsko. Zahraniční mise: Kábul, Afghánistán, zástupce hlavního lékaře HQ ISAF 2008, člen mezinárodního NATO panelu RTO v problematice bojových dávek potravin. Vědecký pracovník katedry vojenské hygieny, Fakulta vojenského zdravotnictví Hradec Králové, UO Brno. Zabývá se problematikou vojenské hygieny se zaměřením na výživu, bojové dávky potravin, obezitu a poruchy metabolismu v podmínkách AČR.

Pplk. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D., nar. 1973, VVŠ PV ve Vyškově, sloužil jako náčelník finanční služby protiletectvého raketového pluku, 1998-2007 odborný asistent ve vojenském vysokém školství (VVŠ PV, UO), kde v roce 2003 získal doktorát z ekonomiky obrany státu. V letech 2007-2009 pracoval jako analytik na GŠ AČR a MO ČR. V r. 2010 pracoval na Velitelství výcviku ve Vyškově – Vojenská akademie jako náčelník odboru, od 1.12.2010 poradcem prvního náměstka MO. Věnuje se ekonomickým aspektům fungování a financování profesionálních ozbrojených sil, zejména otázce postavení ozbrojených sil na trhu práce, problémům udržitelnosti jejich personální struktury a otázkám místa ozbrojených sil ve veřejných financích.

Plk. PaedDr. Lubomír Přívětivý, CSc., nar. 1960, absolvent PdF UJEP v Brně 1984, rig. zkouška tamtéž 1987. Disertační práce a zkouška na FTVS UK v Praze 1993. Po praxi učitele na gymnáziu do roku 1987, člen katedry tělesné výchovy a sportu na VVŠ PV, od roku 1994 jejím vedoucím. Od roku 1996 náčelníkem Vojenského odboru UK FTVS v Praze. Zabývá se otázkami tělesné výkonnosti a pohybovými aktivitami vojenských profesionálů a zdravotně orientovanou tělesnou zdatností. Podílel se na prosazení speciální tělesné přípravy do výuky. Publikuje v odborných časopisech – vojenských i civilních – spoluautor několika sborníků z vojenských, celostátních i zahraničních konferencí.

PhDr. Antonín Rašek (genmjr. v. v.), nar. 1935, VŠJŽ, pěchotní učiliště, sloužil šest let u letectva. Vystudoval FF UK v Praze, obor filozofie a historie (1961), poté se stal vojenským novinářem a pracoval ve společenských organizacích armády. Po srpnu 1968 z armády propuštěn, věnoval se jako výzkumný pracovník, lektor a poradce průmyslové sociologii řízení. 1990-1992 byl civilním náměstkem ministra obrany pro sociální a humanitární věci a v roce 1993 ředitelem Institutu pro strategická studia. Spolupracuje se Střediskem bezpečnostní politiky CESES FSV UK, člen autorského kolektivu publikací Vize rozvoje České republiky do roku 2015 (CESES 2001), Průvodce krajinou priorit pro Českou republiku (CESES 2002) a Putování českou budoucností* (CESES 2003). Autor devatenácti románů. Za svou literární činnost dostal řadu cen.

Ing. Ján Spišák (plk. gšt. v zál.), nar. 1958, VVŠ PV ve Vyškově, praporeční velitelský kurz v roce 1997, brigádní velitelský kurz v roce 2001 a kurz generálního štábu v roce 2007. Od roku 1983 do roku 2003 prošel velitelskými a štábními funkcemi u vojsk po mechanizované divizi, 2003 až 2007 působil na operačním odboru a na Správě doktrín ReVD, 2007-2009 náčelník oddělení řízení obrany státu Ústavu operačně taktických studií (ÚOTS) a vedoucí oddělení studií vojenského umění Ústavu strategických a obranných studií (ÚSOS) Univerzity obrany Brno. V současné době pracuje jako akademický pracovník na katedře celoživotního vzdělávání Fakulty ekonomiky managementu UO v Brně. Zabývá se problematikou vojenské strategie a operačního umění.

Pplk. Ing. Lubomír Střída, nar. 1956, Vysoká vojenská technická škola v Liptovském Mikuláši, poté vykonával velitelské funkce u jednotek radiotechnického zabezpečení letectva. V letech 1995-1997 působil na skupině REB 2. armádního sboru. Od roku 1997-2002 náčelník oddělení O-6 11. brigády vojenského zpravodajství. Následně byl vyslán do štábu mnohonárodní brigády v Topolčanech (2003-2005). Po návratu nastoupil jako odborný asistent na katedru vojenského managementu a taktiky Fakulty ekonomiky a managementu UO Brno.

Ing. Pavel Zona, Ph.D. (pplk. v. z.), nar. 1957, v r. 1984 ukončil Vysokou vojenskou školu pozemního vojska, 1984-98 velitelské a štábní funkce u motostřeleckých a mechanizovaných útvarů, 1995-96 studium na VA Brno, 1998-2001 náčelník OVS (ÚVS) Znojmo, 2001-2003 náčelník střediska CIMIC/PSYOPS. Od roku 2003 akademický pracovník Ústavu operačně taktických studií VA a UO v Brně. Od září 2008 akademický pracovník Ústavu strategických a obranných studií, Univerzity obrany. V roce 2009 dokončil doktorandské studium na Fakultě ekonomiky a managementu UO Brno. Od 1. 1. 2010 akademický pracovník K 111. Zabývá se teorií vojenského umění, vojenskou strategií, a především civilně vojenskou spoluprací na všech úrovních.

CONTENTS

PhDr. Miloš Balabán, Ph.D., PhDr. Antonín Rašek Starting Points for the Preparation of Updated Security Strategy of the Czech Republic 2011	3
Ing. Pavel Zona, Ph.D. The Various Ways of Civil-Military Development (Concepts and Doctrines)	20
PhDr. Miloš Balabán, Ph.D. New Global and Regional Actors and World and European Security	30
Security Preconditions and Threats (Economy, Religious and Cybernetic Menaces)	38
MILITARY ART	
Ing. Ján Spišák. The Lines of Operation Concept (Part II)	53
The Comprehensive Operations Planning Directive (COPD): Revised Instruction	65
The Shift in Character of Future Operations: Joint Doctrine Publication 3-40	69
Ing. Jaroslav Kulíšek Private Military Companies (New Elements in Operational Environment)	71
OPINIONS, CONTROVERSY	
Doc. Ing. Milan Kubeša, CSc. Will Military Deception Pass Away?	97
INFORMATION PAGES	
Lt.Col. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D. The Participation of Civilians in Military Activities: Military-Governmental and Military-Industrial Complex	101
PhDr. Viktor Meca, Ph.D. The Analysis of Main Problems of New War Veterans (ret.) with the Accent on their Admittance to Labour Market	114
Lt.Col. MUDr. Vladimír Pavlík, Ph.D., Lt.Col. MUDr. Jana Fajfrová, Capt. MUDr. Michaela Husárová, Doc. MUDr. Pavol Hlúbik, CSc. The Preventive Aspects of the Overweight and Obesity in the Army of the Czech Republic	130

CONTENTS

MILITARY PROFESSIONAL

Prof. Ing. Petr Hajna, CSc., Ing. Jaroslav Linhart, Ph.D.

Priorities of Czech Army Logistics in Upcoming Period	136
--	-----

Col. PaedDr. Lubomír Přívětivý, CSc.

Military Physical Training in Department of Defence <i>(New DoD Management Regulation)</i>	142
--	-----

Prof. Ing. Aleš Komár, CSc.

Knowledge from the Research into Nourishment Background of Czech Servicemen	148
--	-----

Lt.Col. Ing. Lubomír Střída

Tactical Communications	164
--------------------------------------	-----

BOOK REVIEW

Strategical Command and Control in Public Administration and Policy <i>(A Book on Czech Strategic Documents)</i>	170
--	-----

Jan Eichler: Terrorism and Wars in Era of Globalisation <i>(Is it Possible to Prevent Wars?)</i>	172
--	-----

Nine Memories for the Czech Future <i>(Illustrations Instead of Critiques)</i>	175
--	-----

Chapters on Security for the Second Time <i>(Prognosis of World's Development)</i>	184
--	-----

PERSONAL DATA

PhDr. František Pavel Novotný:

Founder of Military Chaplaincy system in Post-November Army <i>(Fifteen Years of Military Chaplaincy in the ACR)</i>	186
--	-----

English Annotations	190
----------------------------------	-----

Who is Who in this Issue	193
---------------------------------------	-----

English Contents	196
-------------------------------	-----

Contents	198
-----------------------	-----

O B S A H

PhDr. Miloš Balabán, Ph.D., PhDr. Antonín Rašek

Východiska přípravy aktualizované Bezpečnostní strategie České republiky 2011	3
--	---

Ing. Pavel Zona, Ph.D.

Cesty rozvoje civilně-vojenské spolupráce (<i>Konceptuální a doktrinální vývoj</i>)	20
---	----

PhDr. Miloš Balabán, Ph.D.

Noví globální a regionální aktéři a světová a evropská bezpečnost	30
--	----

Bezpečnostní předpoklady a hrozby (<i>Ekonomická, religiózní a kybernetická bezpečnostní rizika</i>)	38
--	----

VOJENSKÉ UMĚNÍ

Ing. Ján Spišák

Koncept operačních směrů – doktrinální aplikace (2. část)	53
--	----

The Comprehensive Operations Planning Directive (COPD): novelizovaná směrnice operačního plánování	65
---	----

Posun v charakteru budoucích operací: Joint Doctrine Publication 3-40	69
--	----

Ing. Jaroslav Kulíšek

Soukromé vojenské společnosti (<i>Nový faktor společného operačního prostředí</i>)	71
--	----

NÁZORY, POLEMIKA

Doc. Ing. Milan Kubeša, CSc.

Zajde vojenské klamání na úbytě?	97
---	----

INFORMACE

Pplk. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D.

Zapojování civilního sektoru do činnosti ozbrojených sil: vojensko-správní a vojensko-průmyslový komplex	101
---	-----

PhDr. Viktor Meca, Ph.D.

Analýza hlavních problémů novodobých válečných veteránů mimo činnou službu s důrazem na uplatnění na trhu práce	114
--	-----

OBSAH

Pplk. MUDr. Vladimír Pavlík, Ph.D., pplk. MUDr. Jana Fajfrová,
kpt. MUDr. Michaela Husárová, doc. MUDr. Pavol Hlúbik, CSc.

Preventivní aspekty nadváhy a obezity v Armádě České republiky	130
---	-----

VOJENSKÝ PROFESIONÁL

Prof. Ing. Petr Hajna, CSc., Ing. Jaroslav Linhart, Ph.D.

Priority logistiky AČR v nadcházejícím období	136
--	-----

Plk. PaedDr. Lubomír Přívětivý, CSc.

Služební tělesná výchova v rezortu Ministerstva obrany (<i>Nový normativní výnos MO</i>)	142
--	-----

Prof. Ing. Aleš Komár, CSc.

Poznatky z výzkumu výživového stavu vojáků	148
---	-----

Pplk. Ing. Lubomír Střída

Taktické komunikace	164
----------------------------	-----

RECENZE

Strategické řízení ve veřejné správě a přístupy k tvorbě politiky (<i>Návrh struktury strategických dokumentů ČR</i>)	170
---	-----

Jan Eichler: Terorismus a války v době globalizace (<i>Je možné vyhnout se válkám?</i>)	172
---	-----

Devět vzpomínek na českou budoucnost (<i>Ukázky místo recenze</i>)	175
--	-----

Kapitoly o bezpečnosti podruhé (<i>Prognózy světového vývoje</i>)	184
---	-----

PERSONÁLIE

PhDr. František Pavel Novotný

Zakladatel duchovní služby v polistopadové armádě (<i>15 let duchovní služby v AČR</i>)	186
---	-----

Anglické anotace	190
-------------------------	-----

Představení autorů tohoto čísla	193
--	-----

Obsah v angličtině	196
---------------------------	-----

Obsah	198
--------------	-----

VOJENSKÉ ROZHLEDY

Časopis **VOJENSKÉ ROZHLEDY**
čtvrtletník

Vydává:

Ministerstvo obrany České republiky – Odbor komunikace a propagace MO
Rooseveltova 23, 161 05 Praha 6

IČO: 60162694

Vojenské rozhledy, číslo 2/2011

Ročník: XX. (LII.)

Datum vydání: 26. května 2011

Rozšiřuje:

OKP MO, distribuce, Rooseveltova 23, 161 05 Praha 6
Olga Endlová, tel. (973) 215 563, endlovao@army.cz

Redakce:

Jaroslav Furmánek (šéfredaktor), telefon: (973) 215 733
E-mail: voj.rozhledy@army.cz
Fax: (973) 215 523

Redakční rada: Ing. Vladimír Karaffa, CSc., prof. Ing. Petr Hajna, CSc.,
PhDr. Miloš Balabán, Ph.D., doc. PhDr. Oldřich Bureš, M.A., Ph.D.,
doc. PhDr. Felix Černoch, CSc., prof. Ing. Aleš Komár, CSc.,
plk. gšt. Ing. Imrich Kutný, CSc., doc. JUDr. PhDr. Miroslav Mareš, Ph.D.,
plk. gšt. prof. MUDr. Österreicher, Ph.D.,
pplk. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D., pplk. Ing. Ivo Pikner, Ph.D.,
kpt. PhDr. et Mgr. Hana Ševčíková, DEA, Ph.D.,
plk. prof. Ing. Miroslav Vala, CSc., brig. gen. Ing. Jaromír Zůna, MSc.

Sídlo redakce: Rooseveltova 23, 161 05 Praha 6

Adresa pro zasílání pošty: Ministerstvo obrany
Odbor komunikace a propagace – Vojenské rozhledy
Tychonova 1, 160 01 Praha 6

Časopis Vojenské rozhledy v elektronické podobě naleznete na:

http://www.army.cz/avis/voj_rozhl.htm (1998-2003)
<http://www.army.cz/scripts/detail.php?id=3538> (2004-2011)

Časopis je evidován v databázi České národní bibliografie:

<http://aip.nkp.cz/engine/webtor.cgi>
<http://www.vyzkum.cz/FrontClanek.aspx?idsekce=503642>

Články ve všeobecné části a některé další jsou recenzovány.

Grafická úprava: Andrea Bělohávková

Tiskne: VGHMÚř Dobruška

Evidenční číslo: MK ČR E 6059

Identifikační číslo: ISSN 1210-3292

